

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

*Матеріали регіональної
науково-практичної конференції*

(м. Дніпро, 25 листопада 2020р.)

Дніпро
2020

УДК 34+351
А 43

*Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ (протокол № 7 від 01.12.2020)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Золотухіна Л. О. – професор кафедри цивільно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, доцент;

Нестерцова-Собакарь О. В. – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент;

Поліщук М. Г. – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент;

Косяченко К. Е. – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук.

Карпенко Р. В. – старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук.

А 43 Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в сучасних умовах: матеріали Регіональн. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 25 листоп. 2020 р). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 345 с.

Збірник містить матеріали регіональної науково-практичної конференції, у якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів і наукових установ України.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

© Автори, 2020
© ДДУВС, 2020

ЗМІСТ

Кірін Р. С. Актуальні питання надрового права та законодавства.....	13
Легеза Ю.О. Пацієнт як суб'єкт медичного права.....	16
Золотухіна Л. О. Співвідношення приватних та публічних інтересів у сфері соціального захисту.....	19
Бондар О. С. Невідповідність працівника займаній посаді або виконуваній роботі серед інших підстав припинення трудових відносин	23
Косяченко К. Е. Взаємодія публічних та приватних інтересів у фінансовому праві	26
Нестерцова-Собакарь О. В. Позовна давність та її місце в цивільному праві.....	29
Алфьорова Т. М. Особливості підстав встановлення режиму окремого проживання подружжя.....	32
Обушенко Н. М. Історико-правовий метод дослідження трудового законодавства України	34
Фокша Л. В. Основні вимоги до побудови єдиної системи державного фінансового контролю.....	38
Ярошевська Т. В. Удосконалення національного законодавства у сфері промислової власності: приватно-правовий аспект	41
Тулянцева В. А. Фонд соціального страхування України у системі фінансування загальнообов'язкового державного соціального страхування	44

Карпенко Р. В. Еволюція цивільного процесуального законодавства європейських держав та України	46
Андрієвська Л. О. Проблемні питання інституту відводу(самовідводу) судді у цивільному процесі України	50
Поклонська О. Ю. Форма трудового договору : порівняльноправовий аспект за законодавством України та Данії.....	53
Ус Ю.О. Проблемні питання права власності на майно набуте під час шлюбу або без реєстрації шлюбу.....	55
Аксютіна А. В. Продюсер як суб'єкт надання культурних послуг.....	58
Вискарка Т. В. Міжнародне співробітництво як пріоритетний напрямок розвитку вищої освіти	60
Можечук Л. В. Накопичувальна система пенсійного забезпечення як складова пенсійної реформи в Україні	62
Іванова О. М. Особливості господарсько-правової відповідальності	65
Сидоренко Д. П. Проблеми та прогалини у трудовому законодавстві України	67
Васецький А.Ю. Вступ до державної служби : переваги та недоліки	69
Подпалый Е. М. Особливості правового статусу свідка у цивільно-процесуальному судочинстві України.....	72
Федорченко А. О. Прогалини національного трудового законодавства	75

Худан А.В.

Прогалини в трудовому законодавстві України та адаптація останнього до норм міжнародних стандартів 77

Лакєєва Д.О.

Прийняття спадщини як підстава виникнення прав учасника господарського товариства 79

Куц І.О., Артем'єва К. Д.

Юридичний факт як підстава виникнення зобов'язання..... 82

Куц І.О., Артем'єва К. Д., Аксютіна А. В.

Альтернативне зобов'язання : поняття та особливості 86

Жданюк К. Г.

Поняття та способи захисту прав інтелектуальної власності 89

Жданюк К. Г., Аксютіна А. В.

Юридичні факти : поняття та особливості 91

Мкртчян К. А.

Джерела права України як основне поняття юридичної науки..... 93

Косенко Є.О.

Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин : проблематика права на життя..... 96

Косенко Є.О., Аксютіна А. В.

Спадкування за заповітом 98

Артьоменко В. В., Аксютіна А. В.

Відчуження права власності на нерухоме майно від не уповноваженого відчужувача..... 99

Артьоменко В. В.

Житло як об'єкт цивільного права та особливості його спадкування 101

Лакєєва Д.О., Аксютіна А. В.

Захист прав інтелектуальної власності..... 104

Кравчук П.О.

Юридичні конструкції як інструмент громадянського суспільства в цивільному судочинстві 106

Кравчук П., Аксютіна А. В.

Загальні умови застосування та підстави звільнення
від відповідальності за шкоду, заподіяну при здійсненні самозахисту 109

Проценко А. М.

Перспективи розвитку приватного права
в контексті європейської інтеграції..... 111

Артем'єва К.О.

Державна політика у сфері регулювання господарських відносин..... 114

Мельниченко В.О.

Цивільне право в системі права України..... 117

Бакай І. П., Риженко Д. В.

Сутність договору лізингу як різновиду договору найма 120

Балагурак В. В.

Реалізація права на землю: аспекти цивільного законодавства 123

Виноградова А. С.

Проблеми адаптації аграрного законодавства до законодавства ЄС 126

Главацький А. І.

Досвід Литовської республіки та Латвійської Республіки
в організації виконання рішень у господарських справах 129

Грженда І. Є.

Поняття та особливості договорів
в контексті цивільного права України 133

Гудова А. В.

Іпотека : особливості здійснення..... 135

Карпенко Р. В., Дегтяренко О. В.

Юридичні факти як підстави виникнення зобов'язання 137

Карпенко Р. В., Іванова М. І., Жінчин Б. А.

Цивільно-правові договори в контексті
модернізації цивільного законодавства України 139

Попенко А. С.

Порушення прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет
та соціальних мережах : правове регулювання..... 142

Карпенко Р. В., Іваненкова Н. М.

Правовий режим майна подружжя або жінки та чоловіка,
що проживають без реєстрації шлюбу : практичні аспекти 144

Замкова Д. Р.

Авторські та суміжні права: плагіат 148

Кальчик Д. С.

Проблеми правової охорони доменних імен
за законодавством Литовської республіки та України 150

Карпенко Р. В., Іванова М. І., Калюжна А. О.

Особливості правового регулювання праці неповнолітніх 154

Кльова В. О.

Юридичні факти як підстави виникнення зобов'язання 157

Кльова В. О., Карпенко Р. В.

Особливості спадкування за законом у цивільному законодавстві 159

Лук'янчук Н. С.

Організаційне забезпечення адаптації
законодавства України до *acquis* ЄС..... 161

Мальцева І. М., Карпенко Р. В.

Присудова та судова медіації як спосіб вирішення
цивільно-правових спорів : практичні аспекти 164

Карпенко Р. В., Іванова М. І., Мухай А. А.

Способи захисту права власності 168

Приходько Д. А.

Правовий статус органу державного регулювання
у сфері комунальних послуг у Литовській Республіці 171

Рой Д. О.

Дослідження проблеми розвитку збутових кооперативів
на ринку органічної сільськогосподарської продукції
Литовської республіки та України 174

Сахно В. І. Історичні передумови виникнення медіації : практичні аспекти.....	176
Мосякіна О. А. Різновиди спадкування та податкові зобов'язання	180
Тукіна С. В. Громадський контроль у сфері забезпечення прав споживачів на якість товарів: практичні аспекти.....	183
Мкртчян К. А., Тимченко Л. М. Проблеми соціального забезпечення державних службовців в Україні	187
Рульова Я.О. Особливості праці жінок в Україні: основні проблеми та шляхи вирішення	190
Фалій М. А. Перспективи використання нових технологій при веденні трудових книжок працівників	193
Слєпова К.О. Юридична відповідальність посадових осіб за порушення законодавства про працю.....	195
Вагеник Б. Д. Індуське правонаступництво в сімейних правовідносинах	198
Бондаренко К. І. Римський шлюб	201
Москаленко Д. Ю. Правовий механізм захисту прав на чужі речі	204
Кузнецова Є.О. Володіння як самостійний правовий інститут	207
Кузнецова Є.О., Поліщук М. Г. Сімейні правовідносини спеціальні та загальні ознаки	209
Москаленко Д. Ю. Елементи сімейних правовідносин	211

Ханчич В. В., Поліщук М. Г. Захист конфіденційної інформації у цивільному судочинстві	215
Ханчич В. В. Спрощене позовне провадження у цивільному судочинстві	218
Снігур Д. Д., Малишевська К. Г. Участь прокурора у цивільному судочинстві	221
Снігур Д. Д., Малишевська К. Г., Поліщук М. Г. Проблеми конфіденційності у цивільному судочинстві	223
Бондаренко К. І. Сервітути : поняття і види	226
Поліщук М.Р. Іноземна мова як важлива складова для формування комунікативної компетенції сучасного студента – юриста	229
Сафонова Т. Р. Поняття та специфіка процесуальних строків цивільного процесу	231
Калюжна А. О. Карантинні обмеження: правовий аспект	234
Сойка Ю. Ю. Проблеми розгляду малозначних справ у цивільному судочинстві	238
Голобородько С. В. Відсутність заповіту, це потенційна відсутність спадку.....	242
Стинько В. Д. Спадкування нерухомого майна, що знаходиться за кордоном	244
Ястребова К.В. Особливості прийняття спадщини малолітніми та неповнолітніми особами	247
Цивата О. В. Спадкування у фактичних шлюбних відносинах	249
Абрамов Д.А., Щербина Є.М. Особливості укладення шлюбного договору в Україні	251

Абрамов Д. А. Порядок нотаріального провадження з видачі свідоцтв про право на спадщину.....	254
Жданова А. В. Правові засади міжнародного співробітництва в екологічній сфері	257
Явтушенко М. А. Поняття та види загроз національній безпеці України в екологічній сфері	261
Бондаренко О. С. Особливості укладання договору про закупівлю	263
Григор'єва Н. В. Роль та значення досудового врегулювання господарських спорів	265
Палій Р. Р. Правове регулювання використання та охорони надр в Україні	267
Чепіга Д. О. Поняття та система правової охорони земель	270
Каснер О. О. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення	274
Топчій В.В. Проблеми економічного права в Україні та шляхи їх вирішення	276
Шевченко Є.О. Особливості шлюбного договору	280
Чуркін В.В. Актуальна проблематика гендерної дискримінації в трудових відносинах на теренах сучасної України	283
Паливода В. В. Проблеми правового регулювання протидії незаконній вирубці дерев	286
Марочко А. Захист прав споживачів у Європейському Союзі	288

Lukomska A. A. Modern youth : the engine or ballast of our country.....	290
Сергійчук К.М. Порядок створення, реорганізації та припинення юридичних осіб	293
Герасимов А.Є. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні : проблеми та перспективи розвитку	297
Коптяєва А. Ю. Концепція цивільного права як сфери українського приватного права	300
Мартинівський П.П. Правові засади укладення шлюбного договору : проблемні питання	303
Стасюк О. М. Щодо перспектив інституту виконавчих написів нотаріусів законодавстві України	306
Резникова М. О. Надання права на шлюб особі, яка не досягла шлюбного віку: теоретичні та практичні проблеми	310
Садовий Р. О., Дуда Є.В. Звичай як регулятор цивільних правовідносин	314
Гордієнко Т. О. Щодо співвідношення частки в статутному капіталі та корпоративні права	316
Удовицький Д.Ю. Поняття нотаріального процесу та його стадії	319
Стрижак Д. І., Богатинський Є. О. Забезпечення права на працю в умовах карантину	322
Хитрук Р. О. Міжнародні договори у системі джерел трудового права України	325
Александрова Є. О. Організаційно-правові проблеми збереження лісових ресурсів	328

Ястребова К. В.

Особливості посвідчення спадкового договору 330

Стрижак Д. І., Богатинський Є.О.

Забезпечення права на працю в умовах карантину 332

Олійник І.О., Карпенко Р. В.

Проблематика міжнародного усиновлення дітей 336

Олійник І.О.

Основні аспекти надання повної цивільної дієздатності
неповнолітнім:проблематика на сучасному рівні розвитку 338

Кірін Р. С.,

доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова НАН України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАДРОВОГО ПРАВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА

Наприкінці 2019 р. в Україні розпочалася довгоочікувана реформа законодавства про надра, поштовхом для якої стала необхідність прийняття законопроекту, зумовлена особливо великими розмірами незаконного видобутку та обігу бурштину.

Зокрема, в результаті надмірного адміністративного навантаження, бурштин видобувається методами, наслідком яких є руйнування екосистем території. При цьому, головними чинниками негативного впливу є:

- є надзвичайно нелегальне видобування бурштину у значних асштабах, що призвело до порушення екосистем;

- недостатній обсяг фінансування робіт, пов'язаних із зменшенням впливу на навколишнє природне середовище, зумовленого розробкою родовищ;

- не проведенням рекультивациі вироблених ділянок, передусім Полісся.

Економічними наслідками зазначеного впливу на довкілля є: - збитки у лісовому та водному господарстві; - деградація ґрунтів; - втрата для держави значних обсягів бурштину-сирцю, що набагато перевищують обсяг законного видобування.

Цікаво, що намагаючись врегулювати питання видобутку лише одного виду корисних копалин, а саме – бурштину, парламент охопив змінами й інші галузі законодавства, нормативно-правові акти яких, по-перше, покликані врегулювати відповідні спеціальні групи правовідносин, пов'язаних із правовим режимом цієї мінеральної сировини, як то [1] – Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Земельний кодекс України, закони України – «Про угоди про розподіл продукції», «Про землеустрій», «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)», «Про Митний тариф України».

По-друге, змін зазнали й приписи надрового та гірничого законодавства, що мають загальний характер та поширюються та усі види відповідних правовідносин - Кодекс України про надра (далі – КпН) та Гірничий закон України.

Так, ст. 16 КпН [2] було доповнено новою частиною згідно із якою аукціони щодо продажу спеціальних дозволів на користування надрами (далі – СДнКН) проводяться шляхом електронних торгів, що здійснюються за допомогою апаратно-програмного комплексу, що функціонує в Інтернеті та забезпечує заявникам, учасникам і організатору аукціону та центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного

вивчення та раціонального використання надр, та/або Раді міністрів Автономної Республіки Крим можливість користуватися сервісами такої системи з автоматичним обміном інформацією про процедури проведення аукціону. Подібний механізм не узгоджувався із чинним на той час Порядком надання дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615, який, крім цього, чинив зайве регуляторне навантаження на суб'єктів господарювання та потребував адекватного спрощення й удосконалення.

Відтак, Державна служба геології та надр України (далі – Держгеонадра), зібрала та урахувала пропозиції як профільних фахівців Держгеонадр та державних геологічних підприємств, так і представників бізнесу та громадських об'єднань, з огляду на практичні проблеми в реалізації зазначеного Порядку та маючи на меті більш ефективного використання надр, поставило завдання:

а) сприяння залученню іноземних інвестицій та впровадженню сучасних технологій в українське видобування;

б) забезпечення максимально прозорої та відкритої процедури отримання СДнКН;

в) встановлення зрозумілих для суб'єктів господарювання і дозвільного органувимог, уникнення можливості їх суб'єктивного застосування;

Майже одразу після внесення змін у КпН, було суттєво оновлено й підзаконний акт, що визначає процедуру розпорядження (надання у користування і продаж) геологічною інформацією про надра, отриманою за результатами робіт з геологічного вивчення надр, експлуатації родовищ корисних копалин або використання надр з іншою метою [3].

Нарешті у вересні 2020 р. було одночасно прийнято новий Порядок проведення аукціонів з продажу СДнКН [4] та Методика визначення його початкової ціни [5].

Основні новели, встановлені зазначеними урядовими постановами полягають у наступному:

-виключається необхідність погодження з обласними, Київською та Севастопольською міськими радами, Радою міністрів Автономної республіки Крим надання надр у користування для корисних копалин загальнодержавного значення, та для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;

-розширено перелік видів користування надрами, на які можна отримати СДнКН, а саме: геологічне вивчення бурштиноносних надр

-промислова розробка родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промислова розробка родовищ);

-уточнено перелік документів, що необхідно подати заявнику у разі продовження строку дії СДнКН згідно додатку 1 до Порядку [4];

-врегульовано процедуру погодження надання надр у користування ділянками надр у районі проведення антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, що здійснюються шляхом проведення операції Об'єднаних сил;

-передбачено можливість подання заяви та документів для отримання СДнКН без проведення аукціону в електронній формі через Електронний кабінет надрокористувача, що надасть можливість реєструвати заяви на отримання адміністративних послуг.

Відносно останнього пункту слід зазначити, що у постанові зроблене застереження, відповідно до якого абз. 2 п. 33 цього Порядку набирає чинності одночасно з Порядком функціонування електронного кабінету надрокористувача, яке має розробити та затвердити Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля).

Саме через міністра Міндовкілля спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України діяльність Держгеонадр, що є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Серед його найбільш вагомих досягнень у 2020 р. необхідно визнати такі: Інвестиційний атлас надрокористувача - постійно діючий сервіс, один з елементів загальної урядової політики «відкритих дверей», спрямованої на залучення інвесторів для розвитку ресурсного потенціалу України. Єдине вікно надрокористувача - мета створення полягає у попередній оцінці оформлення комплекту документів на отримання та продовження СДнКН. Єдиний центр обрахунку вартості спецдозволів – створений на базі ДНВП «Державний інформаційний геологічний фонд» для обрахунку розміру збору за надання СДнКН без аукціону, визначення початкової ціни продажу на аукціоні СДнКН, проведення розрахунку вартості геологічної інформації, що проходитиме у єдиному Центрі геолого-економічних досліджень та експертиз. Наразі здійснено запуск електронного калькулятора розрахунку початкової вартості СДнКН як онлайн-інструменту, за формулою якого користувач зможе розрахувати орієнтовну початкову вартість СДнКН на конкретну ділянку. -Лібералізація доступу до геологічної інформації - оцифровані результати геолого-фізичних досліджень та наданий доступ до понад 4 тис протоколів Державної комісії із запасів корисних копалин; створений data-geom, яким може скористатися будь-який зареєстрований користувач. У рамках проекту у 2019 р. було проведено 8 аукціонів з продажу СДнКН шляхом електронних торгів: - підготовлено та виставлено на продаж 52 ділянки надр, у яких 34 ділянки - вуглеводні; - продано СДнКН на 35 ділянок надр, з яких 19 нафтові, 16 інші корисні копалини; - видано 33 СДнКН. Загалом, за 2019 р. загальна сума, яка надійшла до Державного бюджету України від організації та проведення вищезазначених електронних аукціонів з продажу СДнКН, становить майже 504 млн. грн. У 2020 р. вже проведено сім аукціонів (VII-й повторний аукціон відбудеться 07.12.2020), а на VIII-й аукціон 2020 р., що відбудеться 23.12.2020, виставлено СДнКН на 13 ділянок надр [6].

---

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин : Закон України від 19 грудня 2019 р. № 402-IX . Офіційний вісник України від 17.10. 2020 р., № 4, том 2, стор. 352, ст. 193.

2. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Питання розпорядження геологічною інформацією : постанова Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 р. № 939. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/939-2018-%D0%BF#Text>

4. Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами : постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 993 Офіційний вісник України від 10.11.2020 р., № 88, стор. 13, ст. 2825.

5. Про затвердження Методики визначення початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на право користування надрами : постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1374 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 915). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1374-2004-%D0%BF#Text>

6. Державна служба геології та надр України. Аукціони 2020. URL: <https://www.geo.gov.ua/aukcioni-2020/>

Легеза Ю.О.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного,
господарського та екологічного права
Національного технічного
університету «Дніпровська політехніка»

ПАЦІЄНТ ЯК СУБ'ЄКТ МЕДИЧНОГО ПРАВА

Варто підкреслити, що під час здійснення медично-біологічного експерименту, випробування лікарських засобів тощо підвищується ризик заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта. Однак, як вважає В. В. Битеєв, без ризику в медичній науці неможливим є її прогрес [5, с. 23]. Прихильником такого підходу і М. В. Анчукова

вчинення ризикованих дій в екстремальних ситуаціях задля відвернення чи усунення небезпеки має оцінюватись за правилами ст. 39 КК України [2, с. 134].

Дійсно, медична практика є неможливою без лікування інтуїтивного, і при допущенні негативних наслідків, що відбулися у процесі лікування, має бути проведено відповідне дослідження причинних зв'язків між результатами медичного втручання і допустимими ризиками для здоров'я пацієнта [5, с. 36].

Залежно від цілей здійснення медично-біологічного втручання у життя та здоров'я людини необхідно розрізняти такі види медичного ризику: ризик, який здійснюється з метою задоволення приватних інтересів окремих людей (пацієнтів); ризик, що має виключно науково-дослідні цілі.

Можливість застосування категорії «виправданого ризику» має обґрун-

товуватись наявністю суспільно корисної мети, що полягає, зокрема, у рятуванні життя та здоров'я людини, в тому числі шляхом здійснення медичної діяльності. Другою обов'язковою умовою застосування категорії «виправданого ризику» є встановлення об'єктивної необхідності в конкретних обставинах діяти.

Отже, необхідним є розмежування двох категорій – «допущення медичної помилки» та «виправданий медичний ризик».

Під медичним професійним ризиком пропонуємо розуміти настання негативних наслідків, небажаних, але можливих, які необхідно враховувати при здійсненні будь-якої медичної діяльності – як при застосуванні традиційних медичних шляхів лікування (так званих протоколів лікування), так і при використанні інноваційних методів лікування.

Критерієм правомірності виправданого ризику є вжиття суб'єктом усіх можливих заходів для відвернення негативних наслідків. Невжиття таких заходів позбавляє ризик ознак виправданості [2, с. 145].

Професійній діяльності медичних працівників інколи зустрічаються випадки, коли здійснені відповідно до стандартів *lege artis* медичні операції, що відбулися для збереження життя та здоров'я пацієнта, не дали позитивного результату, тому доцільним є застосування інноваційних ризикових нестандартних методів лікування, що можуть мати ймовірний успіх в окремому визначеному випадку. Застосування ризикових методів лікування не є обов'язком, якого має дотримуватись лікар чи інший медичний працівник. Як стверджують дослідники, новаторство у медичній діяльності не може розглядатися як обов'язок медичного працівника, а незастосування інноваційних методів лікування не може розглядатися як ненадання необхідної медичної допомоги [4, с. 195].

Сьогодні у вітчизняному просторі особливої актуальності набуває вирішення питання щодо доцільності визначення наявності згоди пацієнта на проведення щодо нього ризикових медичних операцій чи застосування для його лікування лікарських засобів, що перебувають на стадії клінічних випробувань чи мають непідтверджену ефективність застосування.

Так, М. В. Анчукова, обґрунтовуючи авторське визначення поняття «виправданий ризик», розуміє його як «передбачене Кримінальним кодексом правомірне поставлення в небезпеку заподіяння шкоди об'єкта кримінально-правової охорони або фактичне заподіяння йому шкоди, вчинене для досягнення значної суспільно корисної мети в обстановці, коли ця мета не могла бути досягнута без такого ризику, а вжиті суб'єктом заходи давали підстави розраховувати на запобігання шкоди правоохоронюваним інтересам» [1, с. 5].

Метою відмежування виправданого медичного ризику від допущення медичної помилки, яка є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності, необхідним є встановлення межі допустимого медичного втручання. М. В. Анчукова обґрунтовує, що ризик є виправданим, якщо він

У разі недотримання вимог щодо добровільності донорства це є підста-

вою для кримінального провадження за статтею 144 Кримінального кодексу України. Так, у справі № 1-420/11 вироком Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області було встановлено, що медична сестра, за погодженням із завідуючою відділенням переливання крові Олександрійської ЦРЛ, з порушенням медичних інструкцій здійснила відбір 390 мл крові замість дозволеного обсягу 240 мл, у такий спосіб шляхом обману вилучивши 150 мл крові в людини з метою використання її як донора. За висновком суду, за попередньою змовою групою осіб було вчинено злочин, передбачений ч. 3 ст. 144 КК України [3]. Однак за часи незалежності України за такою категорією справ було винесено лише один обвинувальний вирок, що свідчить про їх високий рівень латентності.

Частиною 3 статті 42 КК України встановлюються підстави, існування яких не дозволяє застосовувати категорію «ризик». До таких підстав належать такі умови: якщо людина своїми діями створювала загрозу для життя інших людей; екологічної катастрофи; інших надзвичайних подій. Наприклад, здійснення медичних операцій з трансплантації анатомічних матеріалів людині пов'язується з ризиками для донорів. Обов'язковою умовою участі донора у здійсненні таких медичних операцій є наявність інформованої письмової його згоди. Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» необхідною ознакою донорства є його добровільність та забезпечення безпеки для його життя та здоров'я і відповідає таким критеріям:

1) досягнення суспільно корисної мети – задоволення інтересів пацієнтів та інтересів науки (тобто за умови спричинення шкоди життю та здоров'ю людини, якщо лікар діяв для задоволення власних інтересів, останній має притягатися до відповідальності за умисне чи необережне заподіяння шкоди життю та здоров'ю пацієнта);

2) наявність інформованої згоди пацієнта, при цьому чинним законодавством має бути встановлена процедура її отримання;

3) при виправданому ризику досягнення висунутої мети лікування є можливим лише шляхом вжиття нетрадиційних методів лікування;

4) правом діяти в умовах виправданого ризику мають бути наділені лише лікарі, які мають належний високий кваліфікаційний рівень спеціалізації, що підтверджується відповідними свідоцтвами;

5) несприятливі негативні результати застосування ризикованих методів лікування можуть настати лише ймовірно;

6) медичний працівник вжив усіх необхідних заходів для усунення настання негативних наслідків застосування ризикованих медичних засобів чи здійснення ризикованих медичних маніпуляцій або операцій [1, с. 156].

Необхідно зробити висновок, що застосування категорії «виправданого ризику» як обставини, що виключає злочинність діяння у сфері захисту прав та інтересів пацієнтів, є можливим у разі переслідування досягнення суспільно корисної мети (рятування життя та здоров'я людини, пошук інноваційних методів лікування) та вжиття лікарем чи іншим медичним працівником всіх

можливих заходів з відвернення настання негативних наслідків реалізації такого «ризикового» рішення. Медичний професійний ризик визначено як ймовірна можливість настання негативних наслідків, небажаних, але можливих, які необхідно враховувати при здійсненні будь-якої медичної діяльності, як при застосуванні традиційних медичних

Таким чином, реалізація професійних обов'язків медичними працівниками пов'язується з існуванням щоденних ризиків, з прийняття нестандартних рішень, з необхідністю застосування інноваційних методів лікування тощо.

З урахуванням визначення пріоритету захисту життя та здоров'я людини доцільним вважаємо здійснення конкретизації норм чинного законодавства з питань застосування обставин, що виключають злочинність діяння.

шляхів лікування (так званих протоколів лікування), так і використанні інноваційних методів лікування.

---

1. Янчуков М. В. Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння : Дис.канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2004. 187 с.

2. Сапронов О. В. Кримінальна відповідальність за насильницьке донорство дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005.

3. Справа №: 1-420/11 : постанова Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 27 жовтня 2011 р.
URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52113689>

4. Битеев В. Крайняя необходимость и обоснованный риск в медицинских отношениях. *Уголовное право*. 2001. №3. С.21-24.

5. Ившин И.В. Обстоятельства, исключющие преступность деяния в сфере профессиональной медицинской деятельности. *Медицинское право*. 2006. №1. С. 34-36.

Золотухіна Л. О.,

доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики є державна політика, спрямована на формування та збагачення соціальної безпеки людини і суспільства. Соціальний захист, соціальна безпека та соціальний розвиток, соціальні відносини органічно поєднані: без розвинутих соціальних відносин не може бути стабільної соціальної безпеки людини, суспільства, а остання здебільшого зумовлює розвиненість, зрілість процесів соціального, суспільного розвитку. Поняття «соціальна безпека» в науковій літературі досліджено не досить, не знайшло воно відповідного розвитку і в системі соціальної по-

літики та національної безпеки України.

Важливим інструментом формування соціальної безпеки є дотримання соціальних стандартів якості та рівня життя. Держава повинна затвердити пріоритетними не мінімальні, а оптимальні соціальні стандарти, які мають забезпечити різним категоріям населення рівні соціальні можливості, перспективи горизонтальної та вертикальної мобільності та умови для саморозвитку [1, с. 487].

Соціальна безпека забезпечується в процесі трансформації суспільних, зокрема соціальних відносин. Основними складниками соціальної сфери, через які виявляється рівень забезпечення соціальної безпеки, зокрема, є добробут, рівень доходів населення, оплата праці, стан здоров'я, зайнятість, демографічна ситуація, соціально-класова диференціація, соціальний захист, пенсійне забезпечення тощо. Вона залежить від соціально-економічного розвитку, наявності людських, матеріальних, природних ресурсів.

Стан соціальної безпеки в Україні характеризується низьким рівнем та якістю життя громадян України, несформованістю середнього класу; значною часткою населення, яке живе за межею бідності, поглибленням демографічної кризи, скороченням тривалості життя, старінням населення. Ситуація на вітчизняному ринку праці характеризується зростанням застійного безробіття, низькою ефективністю праці та недостатнім рівнем її оплати; зuboжінням значної частини працюючого населення; відсутністю умов збереження і розвитку людського, трудового та інтелектуального потенціалу країни; погіршенням стану здоров'я працівників; низькою вартістю робочої сили тощо.

Не завжди соціальна допомога надається тим категоріям населення, які її дійсно потребують, призводячи до неефективного використання ресурсів і нерівності системи соціального захисту. Соціальні деформації (стрімке соціально-нерозшарування, збідніння широких верств населення, руїнація трудового потенціалу суспільства) створюють загрози соціальній безпеці України.

Одним із головних чинників загрози соціальній безпеці держави є «соціальні суперечності, які виникають всередині соціальної системи, але це не всі протиріччя, а лише ті, що призводять до соціального конфлікту» [2, с. 13]. Основними чинниками загроз національній безпеці у соціальній сфері є низький рівень життя та соціальної захищеності значних верств населення; наявність великої кількості громадян працездатного віку, не зайнятих суспільно корисною діяльністю; незадовільний стан системи охорони здоров'я; тенденції моральної та духовної деградації в суспільстві; неконтрольовані міграційні процеси в країні тощо [3]. Тому все, що знижує якість життя, завдає шкоди конкретній людині, суспільству, є факторами, які загрожують соціальній безпеці. Існує чітка залежність між показником соціальної стабільності суспільства та рівнем соціальної безпеки.

Порушення соціальної стабільності суспільства неминує призводить до

підвищення соціальної безпеки [4, с. 137; 11]. Найбільші загрози соціальній безпеці спричинені низькою ефективністю та якістю державного управління соціальними процесами. На нашу думку, перелічені вище чинники є лише похідними від недосконалості рішень, які приймаються органами влади, діяльність якої характеризується суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей і недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в суспільстві. В соціальній сфері причиною виникнення протиріч стає розрив між декларуванням повноцінного соціального захисту і реальною беззахисністю громадян. Соціальні протиріччя часто призводять до соціальних конфліктів, під якими розуміється «вища стадія розвитку протиріч у системі відносин людей, соціальних груп, соціальних інститутів суспільства, яка характеризується максимальним підсиленням протилежних тенденцій і інтересів у поведінці індивідів і соціальних спільнот і супроводжується їх конфронтацією та боротьбою» [5, с. 172]. Конфлікти вважаються природною частиною соціальних і трудових відносин. Лише під впливом низки відповідних чинників соціальні конфлікти та протиріччя набувають ознак загрози.

Створення умов для економічної свободи, можливість вільного вибору сфери господарської діяльності, розвиток підприємництва, малого та середнього бізнесу, економічна стабілізація, реформування відносин власності, лібералізація господарських зв'язків тощо, наголошують В.А. Скуратівський і В.П. Трощинський, тими чинниками, які сприятимуть створенню економічних передумов для розширення сфери впливу економічних відносин на соціальний розвиток суспільства, забезпечення його соціальної безпеки.

Шляхом розбудови національної економічної системи є формування в суспільстві соціальних цінностей у сфері економічного життя, що ґрунтуються на свободі економічної діяльності, незалежності суб'єктів господарського життя, які сприяють соціальному розвитку, новій якості соціальних відносин, значно підвищують соціальний статус людини. Цьому має сприяти розвиток системи договірної регуляції, більш чітка позиція держави в рамках соціального діалогу. Реформування системи оплати праці доцільно спрямувати на наближення рівня галузевої та кваліфікаційної структур оплати праці до реальних вартостей та стану робочої сили, формування дієвого та гнучкого ринку праці, підвищення мобільності робочої сили.

Концептуальні засади реформування нормативно-правової бази соціальної безпеки необхідно розробляти на основі аналізу ефективності реалізації соціальних та економічних програм. У законодавстві України доцільно систематизувати такі складники соціальної безпеки як соціальні інтенси, загрози та напрями її забезпечення. У чинних нормативно-правових актах, які визначають державну політику у сфері соціальної безпеки, відсутня системність (дотримання визначених на перспективу пріоритетів) і наступність (логічний зв'язок цих актів із попередніми та наступними спорідненими актами). Тому слід у чинних нормативно-правових актах України, які визна-

чають державну політику у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, на думку В.А. Скуратівського, О.М. Палія, Е.М. Лібанової, В.П. Трощинського, чітко визначити пріоритети цієї політики, що сприятиме прийняттю та реалізації її як єдиного взаємопов'язаного комплексу принципів. У таких актах доцільно чітко визначити показники результативності, які б дали змогу оцінити актуальний стан реалізації та ефективність державної політики [6].

Висновки. Отже, важливим є підвищення ефективності державного та регіонального управління соціальною безпекою. Для ефективної реалізації визначених напрямів забезпечення соціальної безпеки виникає необхідність розробки досконалого механізму узгодження інтересів держави та регіонів, формування системи пріоритетних інтересів держави з урахуванням регіональних особливостей. Аналіз теоретичних засад забезпечення соціальної безпеки, визначення чинників її забезпечення дали змогу обґрунтувати шляхи забезпечення соціальної безпеки українського суспільства в аспекті таких важливих складників суспільних відносин як економічні, соціально-класові, соціально-трудова відносини, соціальний захист і пенсійне забезпечення. Формування ефективного механізму забезпечення соціальної безпеки потребує розробки та вдосконалення концептуальних і правових основ її забезпечення. Забезпечення соціальної безпеки має бути спрямовано насамперед на недопущення непоправних соціальних руйнувань або таких негативних наслідків, які потребують для свого відновлення дуже великих зусиль і тривалого часу.

---

1. Куценко В.І., Удовиченко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку. Чернівці : Видавець Лозовий В.М., 2011. 656 с.

2. Гнибіденко І.Ф., Колот А.М., Новікова О.Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія за ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.

3. Концепція економічної безпеки України / кер. проекту В.М. Геєць. Київ : Логос, 1999. 56 с. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки* No 2. 2020

4. Приятельчук А.О., Іщенко О.М. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин. *Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2010. No 19. С. 135–140.

5. Гриненко А.М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 309 с.

6. Скуратівський В., Линдюк О. Соціальна безпека українського суспільства та шляхи її забезпечення. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2013/11/2011-3-28.pdf>.

Бондар О. С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НЕВІДПОВІДНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ЗАЙМАНІЙ ПОСАДІ АБО ВИКОНУВАНІЙ РОБОТІ СЕРЕД ІНШИХ ПІДСТАВ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Аналізуючи трудове законодавство України, а саме ту його частину, яка стосується припинення трудових відносин (трудового договору), бачимо, що законодавець встановив певні підстави (умови) з настанням яких трудові правовідносини між працівником та роботодавцем припиняються. Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України) встановлює певний перелік підстав припинення трудового договору серед яких окрему увагу хотілось би присвятити такій підставі як «невідповідність працівника займаній посаді або виконуваній роботі». Норми про припинення трудового договору повинні, з одного боку, характеризувати високий рівень трудових прав громадян, а з іншого – бути надійним гарантом від незаконних звільнень. Важливо підкреслити, що гуманний характер норм трудового права, які регулюють припинення трудового договору, знаходить свій вияв насамперед у розробці та законодавчому закріпленні підстав його припинення. Класифікація підстав розірвання трудового договору (контракту) з ініціативи власника на загальні та додаткові ґрунтується в той же час на змістісупільної потреби кожної здібної до праці людини та вільному характері праці. Вільний характер праці та свобода трудового договору спричинили необхідність, по-перше, формування в законодавстві конкретних підстав звільнення з роботи; по-друге, надання сторонам трудового договору ініціативи вимагати його припинення.

Причинами (підставами) припинення трудового договору, а отже і звільнення працівника, є такі життєві обставини, котрі мають юридичне значення (юридичні факти) і за наявності яких законодавство допускає припинення договору. Такими юридичними фактами, зокрема, можуть бути вольові дії, коли одна із сторін договору чи обидві його сторони, чи третя особа, яка не є стороною трудового договору, проте має відповідно до законодавства право вимагати його припинення (суд, профспілковий орган, військкомат), виявляють ініціативу припинити дію договору. Водночас, слід підкреслити, що припинення дії трудового договору є правомірним лише в тому разі, якщо:

є зазначена в законі підстава;

дотриманий відповідний порядок звільнення працівника, згідно з цією підставою.

Норми про припинення трудового договору повинні, з одного боку, характеризувати високий рівень трудових прав громадян, а з іншого – бути надійним гарантом від незаконних звільнень.

Ринковим відносинам об'єктивно притаманні тільки опосередковуючі її правила регулювання трудових відносин. Одним із таких правил є урахування волі кожної із сторін трудового договору протягом дії всього трудового правовідношення. Воля сторін є вирішальною при укладенні трудового договору. Вона є і залишається такою і при припиненні правовідносин. Важливо підкреслити, що гуманний характер норм трудового права, які регулюють припинення трудового договору, знаходить свій вияв насамперед у розробці та законодавчому закріпленні підстав його припинення. Класифікація підстав розірвання трудового договору (контракту) з ініціативи власника на загальні та додаткові ґрунтується в той же час на змісті суспільної потреби кожної здібної до праці людини та вільному характері праці.

Вільний характер праці та свобода трудового договору спричинили необхідність, по-перше, формування в законодавстві конкретних підстав звільнення з роботи; по-друге, надання сторонам трудового договору ініціативи вимагати його припинення [1, с.27-28].

Отже, припинення трудового договору може настати лише у тому випадку, якщо для цього є законні підстави, тобто такі життєві обставини, які в правовій науці мають назву юридичних фактів. «Підставами (причинами) припинення трудового договору є такі життєві обставини, які визнаються законом як юридичні факти для припинення трудового договору» [2, с.225]. Безпосередньо такі юридичні факти зазначені у ст. 36 КЗпП України [3]: 1) угода сторін; 2) закінчення строку дії трудового договору, крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна з сторін не поставила вимогу про їх припинення; 3) призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу; 4) розірвання трудового договору з ініціативи працівника, з ініціативи роботодавця або на вимогу профспілкового чи іншого уповноваженого на представництво трудовим колективом органу; 5) переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду; 6) відмова працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією, а також відмова від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці; 7) набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків умовного засудження і відстрочки виконання вироку) до позбавлення волі, виправних робіт не за місцем роботи або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи; 7¹) укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України "Про запобігання корупції", встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення; 7²) з підстав, передбачених Законом України "Про очи-

шення влади"; 7³) набрання законної сили рішенням суду про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави стосовно особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 8) підстави, передбачені контрактом; 9) підстави передбачені іншими законами.

Важливо те, що безпосередньо підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця визначено саме у законодавчому акті – в КЗпП України. Основоположним принципом інституту звільнення з ініціативи роботодавця є принцип, відповідно до якого працівник може бути звільнений лише за наявності підстав, передбачених чинним законодавством: це основні підстави (ст. 40 КЗпП України) та додаткові (ст. 41 КЗпП України). Загальними вважають такі підстави, що поширюються на всіх працівників підприємств, незалежно від форм власності і галузі народного господарства. Додаткові підстави розірвання трудового договору застосовуються при звільненні окремих категорій працівників.

На наш погляд, існуючи у науці класифікації підстав припинення трудового договору, що розроблені фахівцями ще за радянських часів, не відповідають повною мірою сучасним вимогам, оскільки вони не охоплюють усієї сукупності нині існуючих підстав. Водночас, деякі з класифікацій, їх критерії можуть бути використані у якості підґрунтя при розробці та дослідженні сучасних систем, що є, у свою чергу, природним проявом динаміки трудових відносин. Тому доцільно усі вказані самостійні підстави додати до вже існуючих у чинному КЗпП України та передбачити їх у Проекті Трудового Кодексу України (далі – ТКУ), що відповідатиме вимогам законності, спростить правозастосовчу діяльність, сприятиме стабілізації юридичної та судової практики в справах про звільнення з роботи та удосконалив механізм захисту та гарантування відповідних трудових прав працівників в умовах сьогодення. Таким чином, можливо з впевненістю наголосити на тому, що основоположним принципом інституту розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця є принцип, відповідно до якого працівник може бути звільнений лише за наявності підстав, чітко та остаточно передбачених у чинному законодавстві. Існує ціла низка підстав розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, які не передбачені трудовим законодавством, але все ж таки застосовуються на практиці.

Ці підставин необхідно внести до чинного КЗпП України та передбачити в новому ТКУ, до них належать: звільнення за сумісництвом у випадку прийняття роботодавцем на займану працівником посаду особи, яка не є сумісником, а також у випадках обмеження права певних категорій громадян працювати за сумісництвом відповідно до законодавства; невідповідність працівника роботі за результатами випробування; розголошення відомостей, що складають державну чи комерційну таємницю; порушення працівником правил охорони праці, що спричинило тяжкі наслідки, включаючи травми і аварії; надання працівником роботодавцю підроблених документів чи не-

правдивих відомостей при укладенні трудового договору; припинення діяльності роботодавцем-фізичною особою. Крім цього, звільнення при поновленні на роботі працівника, який раніше її виконував, виявлена невідповідність працівника займаній посаді за станом здоров'я та підтверджена медичним висновком є самостійними підставами, застосовуються за обставин, що не залежать від волі сторін, а тому повинні бути виключені з переліку підстав розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця. Зміна істотних умов праці в односторонньому порядку роботодавцем може призвести до розірвання трудового договору, отже необхідно цю підставу також передбачити на законодавчому рівні.

1. Григор'єва Л. Зміни в організації виробництва і праці як підстава для звільнення працівника з ініціативи роботодавця *Праця і зарплата*. 2000. № 18. С. 12–15.

2. Трудове право України підручник За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.

3. Кодекс законів про працю Української РСР Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50. Ст. 375.

Косяченко К. Е.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ПУБЛІЧНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У ФІНАНСОВОМУ ПРАВІ

В науці фінансового права досить цікавим є питання щодо поняття та змісту категорії «публічний інтерес». Вченими приділялася певна увага цій проблемі [1], але як базова категорія фінансового права публічний інтерес так і не увійшов до її апарату. Можливо, його дослідження у рамках іншої проблеми — функціонування суб'єктів фінансового права — знову приверне до себе увагу вчених. Адже поняття публічного інтересу, як взагалі будь-яке правове явище, існує не окремо, а у зв'язку з іншими правовими поняттями. Взаємозв'язок суб'єктів фінансового права з публічним інтересом виявляється в тому, що саме в результаті здійснення ними відповідних, встановлених законодавством дій, можлива реалізація публічного інтересу в суспільстві. Тобто всі дії учасників фінансових правовідносин певною мірою спрямовані на виконання публічного інтересу в цілому.

У правовій науці виділяють поняття публічного та приватного інтересу [2]. Сама ж категорія інтересу не є виключно правовою і досліджується також філософією, соціологією, педагогікою, психологією, іншими науками.

У кожній науці це поняття характеризується своїм специфічним змістом, обумовленим її предметом. Перш ніж визначитися з поняттям та особливостями публічного інтересу в науці фінансового права, необхідно проаналізувати основні положення та висновки, які вже розроблені іншими науками у цілому щодо його поняття, його поділу на види.

У правовій науці при розгляді поняття публічного інтересу одним із ключових постає таке запитання: чи збігаються інтереси суспільства і держави та чи можна їх розуміти як тотожні? Не торкаючись цілком цієї проблеми, як вона того заслуговує, тобто не вникаючи в інші галузі права, що займаються цим (загальна теорія держави та права, конституційне право), повернемося у русло нашого питання. А саме: чи є тотожними інтереси суспільства та держави у фінансових правовідносинах, чи становлять вони єдине поняття?

В цілому під публічним інтересом розуміють життєво необхідне становище великих соціальних груп (включаючи суспільство взагалі), обов'язок щодо реалізації (досягнення, розвитку) якого лежить на державі [3]; або визнаний державою та забезпечений правом інтерес соціальної спільноти, задоволення якого служить гарантією її існування та розвитку.

Таким чином, під публічним інтересом у фінансовому праві логічно розуміти визнані державою та забезпечені правом об'єктивні потреби суспільства щодо організованої та цілеспрямованої мобілізації (створення), розподілу та використання загальних (публічних) фінансових ресурсів, які можуть бути виражені у різній предметній формі (кошти, інші матеріальні цінності), а також здійснення контролю за даними процесами, задоволення яких служить гарантією його існування та розвитку.

На підставі наведеного можна зробити такий висновок. Оскільки від реалізації даних потреб залежать існування і розвиток всього суспільства, саме тому і всі дії учасників фінансових правовідносин спрямовані на їх виконання. Будь-який суб'єкт фінансового права (незалежно від організаційно-правового устрою, виду діяльності, форми власності, правового статусу в цілому) в суспільстві так чи інакше бере безпосередню участь або на стадії формування, або розподілу, або використання публічних коштів (одночасно на декількох стадіях). Це є об'єктивною потребою і причиною діяльності суб'єктів фінансового права. Тому що саме у здійсненні публічного інтересу у фінансовій сфері і виражається сенс існування учасників фінансових правовідносин. Реалізація публічного інтересу суб'єктами фінансового права виступає як об'єктивна потреба, що обумовлена законами життя.

За спрямованістю дії інтереси (у тому числі й публічний) поділяють на внутрішні та зовнішні. При цьому обидві групи одночасно належать до економічної, політичної та духовної сфер життя [5]. Публічний інтерес у фінансовому праві виражається як через внутрішнє, так і зовнішнє регулювання фінансовою політикою.

До внутрішнього публічного інтересу у фінансовому праві можна віднести

різні питання, які встановлюють та регулюють процеси мобілізації, розподілу та використання публічних коштів, здійсненні контролю за цим на внутрішньому ринку країни. Сюди можна віднести, наприклад, положення, що міститься у Конституції України (ст. 95) стосовно того, що виключно законами України встановлюються Державний бюджет України, бюджетна система, система оподаткування, податки та збори; основи створення та функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти; порядок створення та погашення державного внутрішнього та зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів.

Зовнішнім проявом публічного інтересу у фінансовому праві будуть також виступати питання, що встановлюють та регулюють процеси мобілізації, розподілу та використання публічних коштів, а також контролю, але такі, що виникають на зовнішньому міжнародному фінансовому ринку. Сюди належатимуть, наприклад, положення, які регулюють ситуації щодо одержання та використання Україною міжнародної фінансової допомоги або надання такої допомоги; ситуації щодо вирішення проблем у сфері подвійного оподаткування; ведення митної політики. Зовнішньоекономічні публічні інтереси України будуть відображатися у міжнародних договорах, що визнаються частиною внутрішнього національного законодавства.

Отже, з огляду на викладене, можна зазначити, що під публічним інтересом у фінансовому праві логічно розуміти визнані державою та забезпечені правом об'єктивні потреби суспільства щодо організованої та цілеспрямованої мобілізації (створення), розподілу та використання загальних (публічних) фінансових ресурсів, які можуть бути виражені у різній предметній формі (кошти, інші матеріальні цінності), а також здійснення контролю за цими процесами, задоволення яких служить гарантією його існування та розвитку. Від реалізації даних потреб залежать існування й розвиток всього суспільства, саме тому всі дії учасників фінансових правовідносин спрямовані на їх виконання. Будь-який суб'єкт фінансового права незалежно від організаційно-правового устрою, виду діяльності, форми власності, правового статусу в цілому) у суспільстві, так чи інакше, бере участь або на стадії формування, або розподілу, або використання публічних коштів (одночасно на декількох стадіях). Це є об'єктивною потребою і причиною діяльності суб'єктів фінансового права. Реалізація публічного інтересу суб'єктами фінансового права виступає як об'єктивна потреба, що обумовлена законами життя.

---

1. Хохуляк В. В. Публічний інтерес як категорія науки фінансового права. *Наук. вісн. Чернівецьк. ун-ту*. 2004. Вип. 236. Правознавство. С. 5-10.

2. Тихомиров Ю. А. *Публично-правовое регулирование: динамика сфер и методов*. Журн. рос. права. 2001. № 5. С. 5.

3. Тотьев К. Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве. *Гос-во и право*. 2002. № 9. С. 25.

4. Кряжнов А. В. Публичный интерес: понятие, виды и защита. *Гос-во и право*. 2012. № 10. С. 96.

Нестерцова-Собакарь О. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Наділяючи суб'єктів цивільних правовідносин певними правами та обов'язками, законодавець водночас піклується і про їх охорону. Проте державний захист деяких цивільних прав не є безстроковим. Строк для захисту права за позовом особи, право якої порушене, традиційно визначається як позовна давність. Іншими словами, це строк, протягом якого особа, право якої порушено, може вимагати захисту чи примусового здійснення свого права через суд. У сучасній доктрині цивільного права питання поняття та правової природи строків не знайшло свого однозначного вирішення. Особливої актуальності проблематика строків набула з прийняттям чинного Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), де вперше на законодавчому рівні закріплено поняття строків та термінів (ч. 1, 2 ст. 251), визначено їх принципову різницю. Чітке розмежування у законодавстві строку як періоду часу та терміну як моменту у часі дало можливість відсіяти здавна пануючі в доктринальних роботах дискусії про те, чи є строк періодом, чи моментом, або поділ строку на періоди і моменти. Строки відносять до тих правових категорій, які «обслуговують» майже всі інститути, підгалузі цивільного права [1].

Як надзвичайно вагома юридична категорія, строки закріплюються нормами цивільного законодавства з метою врегулювання темпоральних показників цивільних правовідносин. Законодавче закріплення строків викликає багато проблем в їх практичному застосуванні, теоретичному визначенні, а також у процесі обчислення.

Стаття 251 ЦК України містить визначення строку й терміну, підкреслено їх принципова різниця. Строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язано дію чи подія, яка має юридичне значення. Визначення терміну взагалі можна назвати новим для цивільного права, тому що традиційно воно не виділялося окремо, а висвітлювалося як складова частина строку [2, с. 215].

Цивільно-правові строки численні й різноманітні. Відповідно й призначення строків є різним. Як зазначав В.П. Грибанов, одні з них визначають виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, інші передбачають часові межі їх здійснення, треті надають учасникам цивільних правовідносин необхідний час для захисту їх порушених прав [3, с. 247]. Значна

кількість строків закріплена в кодексах, законах, підзаконних нормативних актах. Поняття «строк» має подвійний зміст і використовується в багатьох значеннях. Час як фундаментальне поняття здавна приваблювало увагу філософів, соціологів, психологів, юристів та представників інших наук. Однак, незважаючи на це, природа часу в загальнофілософському змісті залишається спірною.

Різноманітність строків, які регулюються нормами цивільного права, зумовлює потребу в їх класифікації. З.В. Ромовська класифікує строки залежно від того, ким вони встановлені, зокрема: на законні; договірні; загальні; внутрішні; окремі; гарантійні строки; строки придатності; перетинальні [4, с. 486, 487, 488]. В.О. Процевський, О.В. Гаврилюк види строків класифікують за: ступенем визначеності – на імперативні й диспозитивні; відповідно до правових наслідків – правовстановлюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі; абсолютно визначені (встановлюються вказівкою на календарну дату); відносно визначені (встановлюються вказівкою на подію, що повинна відбутися або визначенням строку оціночними поняттями «негайно», у «розумний строк») й невизначені (коли строк взагалі не встановлюється) [5, с. 87].

Серед правил, які регулюють строки здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав і обов'язків, розрізняють дві основні категорії: позовну давність і присічні строки.

Серед зарубіжних та українських цивілістів існує думка, що для цивільних правовідносин правове значення має не сам час, а закінчення визначеного періоду часу. У ЦК України законодавець вперше легалізував поняття «строк» та «термін». Відповідно до ст. 251 ЦК України, строком визнається період у часі, зі спливом якого пов'язана певна дія чи подія, яка має юридичне значення [6]. Так, фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років [6].

Позовна давність – це час, після закінчення якого погашається право на позов. «Якщо закінчення певного проміжку часу (строку) призводить до втрати можливості позовного захисту порушеного права, вплив часу на цивільні правовідносини опосередковується позовною давністю» [7, с. 63].

У зв'язку із закінченням встановленого строку можливість захисту порушених прав втрачається [7, с. 65]. Інакше кажучи, втрачається можливість здійснення права примусовому порядку за рішенням суду. Однак і закінчення періоду часу, наприклад 3-х років у випадку із позовною давністю, ще не є достатнім для того, щоб настали певні правові наслідки. Відповідно до ЦК України позовна давність може бути двох видів: загальна і спеціальна. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки, що визначено статтею 257 цього кодексу. Вона застосовується до всіх позовів, окрім тих, для яких встановлені спеціальні правила.

Також, термін «позовна давність» широко застосовується в міжнародних правових документах (наприклад, у Конвенції ООН про позовну давність у

міжнародній купівлі-продажу товарів) і використовується в Законі України «Про міжнародне приватне право».

Незважаючи на ґрунтовну теоретичну розробку інституту позовної давності, все ж помітним є не зовсім вдале визначення позовної давності, дане у ст. 256 ЦК України. І справді, зазначена норма пов'язує позовну давність з можливістю звернутися до суду з вимогою про захист цивільного права чи інтересу. Такий спосіб викладу цієї норми дає підстави зробити висновок, що після закінчення цього строку право на звернення до суду в особи зникає. Утім, інші норми цієї ж глави 19 ЦК України спростовують таке розуміння позовної давності. Так, відповідно до ч. 2 ст. 267 ЦК України заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від скінчення позовної давності. Це положення означає, що суд повинен розглянути справу по суті, навіть якщо для нього при отриманні позовної заяви очевидно, що строк позовної давності однозначно пропущений.

Це суперечить визначенню позовної давності у ст. 256 ЦК України, а тому науковці інколи змушені використовувати різні аргументи, щоб виправдати цей недолік юридичної техніки. Так, наприклад, автори одного з підручників цивільного права наполягають на необхідності розширеного тлумачення цієї норми: «Надане законодавцем визначення позовної давності не можна тлумачити буквально, помилково вважати, що оскільки позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу, то після скінчення цього строку особа позбавляється можливості звернутися до суду»[4, с. 397]. Аргумент, що нібито у ст. 256 ЦК України йдеться про «вимогу про захист права», а у ч. 2 ст. 267 ЦК України – про «заяву про захист цивільного права», що є різними поняттями, видається дещо надуманим.

Тому більш правильним буде уточнити формулювання статті 256 Цивільного кодексу України, зокрема зазначити, що «судовий захист прав, свобод та законних інтересів особи може бути гарантований лише за умови звернення особи до суду в межах позовної давності».

Таким чином, позовна давність пов'язана не так із правом на звернення до суду, як з іншою складовою права на позов □ правом на задоволення позову. Сутність позовної давності і полягає в тому, що право на звернення до суду строками не обмежується, за те право на задоволення позову у разі пропуску строку позовної давності зазвичай втрачається.

1. Луць В. В. Правова сутність і методологічна роль строків (термінів) у цивільному праві. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1888.pdf>

2.Черногор Н.В. Строки та терміни у спадковому праві: автореф. дис. . канд. юрид. наук : 12.00.03 Н.В. Черногор. Одеса, 2011. 20 с.

3.Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18832134>

4.Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: академ. курс : підручник З.В. Ромовська. 2-ге вид., доповн. К. : Алерта, 2009. 594 с.

5.Процевський В.О. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 т. / В.О. Процевський, О.В. Гаврилюк. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2007. Т. 1. 292 с.

6.Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

7.Цікало В.І. Сфера застосування позовної давності. Становлення правової держави в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення правового регулювання: колективна монографія. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2001. С. 63-67.

Алфьорова Т. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри права
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ПІДСТАВ ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ

У статті 119 Сімейного кодексу України чітко встановленні підстави для встановлення режиму окремого проживання подружжя - неможливість та небажання обох або одного з подружжя проживати спільно. Однак деякі науковці (такі, як О.М.Калітенко) вважають це оціночними категоріями, які не можуть бути однозначно встановлені судом. Більш обґрунтованою є позиція З.В. Ромовської, згідно з якою суть кожної оціночної категорії якраз у тому й полягає, що виключає однакові, шаблонні підходи до всіх без винятку ситуацій [1]. Виходячи із Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України) суду надається можливість з'ясувати відносини подружжя, оцінюючи докази за своїм внутрішнім переконанням, яке формується шляхом дослідження наявних у справі доказів. Відповідно суди, розглядаючи зовнішньо подібні справи, об'єктивно можуть винести та виносять неоднакові рішення.

Щодо підстав встановлення режиму окремого проживання подружжя, то вони в законодавстві України мають дві форми: 1) «неможливість» 2) «небажання» одного з членів подружжя проживати спільно. Неможливість проживати спільно означає наявність певних об'єктивних обставин, через які чоловік та дружина фактично не можуть проживати разом. До таких обставин можна віднести невиліковну хворобу (наприклад психічну, за наявності якої, існує необхідність поміщення особи до медичного закладу), від'їзд на довгий час на велику відстань, позбавлення волі або відмова проживати разом одного з членів подружжя. Небажання проживати спільно зазвичай свідчить про відсутність у подружжя прагнення до спільного проживання, коли воно є об'єктивно можливим, проте суперечить їх волі та бажанню. Небажання проживати спільно може бути викликано багатьма причинами, до яких можна віднести алкоголізм, розбіжність в поглядах на життя, ведення господар-

ства, наркоманію, вступ одного з членів подружжя до секти чи субкультури, побиття, цькування, знущання, неповагу один до одного, знущання над дітьми тощо.

Якщо подружжя звертається до суду з проханням встановлення режиму сепарації, мотивуючи це неможливістю проживати спільно, то вона повинна бути доведена заявниками або з'ясована судом у порядку об'єктивного з'ясування обставин справи, Але випадок, коли не доводиться довести неможливість проживати разом, зовсім не означає відмову суду у встановленні даного режиму, адже, коли чоловік і дружина посилаються на неможливість у своїй заяві, зрозуміло, що у такому випадку присутнє небажання, а воно може бути підставою встановлення режиму окремого проживання подружжя [2, с. 183].

Зазвичай у судовій практиці підставами встановлення режиму окремого проживання подружжя виступає зрада одного з подружжя; реальна загроза життю та (або) здоров'ю одного з подружжя (бійки, знущання); психологічний тиск на одного з подружжя чи їхніх дітей (перебування іншого з подружжя у секті, примушування ним інших членів сім'ї до цього); небезпека для дітей (знущання чи безвідповідальне ставлення до них, примушування їх до бродяжництва) та інше [3, с. 130].

Зарубіжна судова практика також пов'язує застосування сепарації з наявністю таких обставин, як хвороба одного з подружжя (психічне захворювання, коли перебування з такою особою є небезпечним, або безпліддя), відмова одного з подружжя від співжиття, алкоголізм або наркоманія дружини чи чоловіка, велика різниця у віці подружжя та зумовлені цим розбіжності в поглядах, належність одного подружжя до різних сект чи субкультур та інших причин, що призвели до розладу відносин між подружжям [4, с. 2].

Відповідно у спільній заяві подружжя або позовній заяві одного з них інші обставини, якими обов'язково повинні бути викладені ці чи інші обставини, якими обґрунтовуються вимоги заявників або позивача про встановлення режиму окремого проживання подружжя. Так, суддя, розглянувши матеріали цивільної справи за позовом одного з подружжя до іншого про встановлення режиму окремого проживання подружжя, залишив позовну заяву безруху, надавши позивачу п'ятиденний строк для усунення недоліків позовної заяви. Зокрема йшлося про необхідність викладення обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги та зазначення на докази, що підтверджують ці обставини [5, с. 70].

Отже, режим окремого проживання подружжя встановлює суд у порядку окремого провадження, коли чоловік і жінка не можуть чи не бажають проживати разом і згодні щодо встановлення такого режиму. Так, подружжя подають заяву про встановлення режиму окремого проживання подружжя. Три роки одружені, від шлюбу мають дочку. Вже півтора року проживають окремо один від одного через суперечки та непорозуміння щодо єдиного сімейного бюджету, ведення спільного господарства. Однак мають намір на понов-

лення сімейних стосунків. Спори майнового характеру між подружжям і з приводу місця проживання та виховання доньки відсутні. Дослідивши матеріали справи та доводи сторін, суд заявлену вимогу задовольнив. У цьому випадку сепарація встановлена з метою врятувати сім'ю.

Саме взаємна згода дружини і чоловіка на встановлення сепарації визначає правову природу вказаної категорії справ. Взаємна згода подружжя свідчить про відсутність між ними спору щодо встановлення зазначеного режиму, а отже і необхідності розгляду справи у порядку позовного провадження [6, с. 131]. Воля обох з подружжя спрямована на бажання проживати окремо без розірвання шлюбу. У цьому випадку суд вирішує не спір про право, а питання про факт окремого проживання подружжя.

Отже, неможливість або небажання «спільного» проживання слід тлумачити не як неможливість або небажання проживати разом у одному житловому приміщенні, а як неможливість чи небажання вести спільне сімейне життя, мати спільний побут і господарство. Хоча знову ж таки закон не зобов'язує подружжя у випадку встановлення режиму сепарації утримуватися від спілкування, мати відособлений побут тощо.

1.Ромовська З.В. Українське сімейне право : підручник для здобувач вищої освіти вищих навчальних закладів К. : Правова єдність, 2009. 500 с.

2.Черноп'ятов С.В. Актуальні питання встановлення та припинення режиму окремого проживання подружжя в порядку окремого провадження *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С.183-192

3.Лепех С. Інститут сепарації: проблеми застосування. *Право України*. 2017. №3. С. 130-136

4.Аблятіпова Н. А. Сепарація як крок до розірвання шлюбу *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 1-8

5.Бориславська М. В. Деякі проблеми застосування режиму окремого проживання подружжя в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2 (54). С. 69-79

6.Німак М. Процесуально-правова природа справ, що виникають із шлюбних правовідносин *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2009. Вип. 49. С. 130-137

Обушенко Н. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Якщо розглядати становлення трудового законодавства нашої держави, то важливим історичним періодом цього процесу є регулювання трудових відносин за часів Київської Русі (IX–XII століття). Правова система Київської

Русі, в тому числі і трудове законодавство, спиралася на східнослов'янські правові традиції – звичаєве право. За таких умов першоджерелом трудового законодавства Київської Русі були звичаї, традиції, побутове й культурне багатство, що посідали провідне місце у свідомості суспільства і з часом набували ознак правових. Офіційними документами, що регулювали трудову діяльність на території Київської Русі, були спеціальні договори найму, які або мали чітко визначені часові межі, або втрачали свою чинність за умови виконання заданої роботи. Цей формат відносин регулювався виданим Ярославом Мудрим законом, що мав назву «Руська Правда». «Руська Правда» передбачала два види найманої праці – кабальну й повну. У разі кабальних відносин працівник зобов'язувався відпрацювати видані йому наперед грошові кошти протягом шести місяців. Якщо найманець відпрацював кабалу (грошові кошти) за встановлений часовий період, то він виходив зі статусу найманого працівника та холопства. В іншому випадку – довічне перебування у владі господаря. У разі «повної праці» можливість виходу з холопства унеможлилювалася.

Таким чином, у період існування Київської Русі законодавче регулювання трудової діяльності працівників хоча формально й існувало, втім, реальних інструментів для захисту їх трудових прав так і не виникло. Однак слід указати, що спроби створити дієве трудове законодавство у сфері праці як рабів, так і найманих працівників усе ж таки здійснювались у межах, установлених цивільним правом.

Подальший процес формування трудового законодавства в усьому світі пов'язується із Французькою революцією 1848 р., результатом якої стали проголошення свободи праці, попиту та пропозиції робочої сили. Передумовою розвитку трудового законодавства є виникнення фабричного законодавства, а згодом і трудового права Англії, яке утворювалося під впливом соціальних чинників – реалізації потреби найманих працівників визначити та захистити свої трудові права і знизити рівень експлуатації їх праці [1, с. 11]. Останнє свідчить, що трудове законодавство формувалося з метою покращення трудових інтересів працівників. Варто зазначити, що питання найму працівників тоді було сферою приватного цивільного права, а державне регулювання взаємовідносин «між працею і капіталом» було галуззю права адміністративного, що вказує на відсутність у той історичний період єдиної системи правового регулювання праці.

Що стосується безпосередньо трудового законодавства України, то на його становлення суттєво вплинули події 1861 р. (відміна кріпацтва), після яких відбулось значне вивільнення працівників, що призвело до збільшення пропозиції робочої сили на ринку праці. Важливим джерелом тогочасного трудового законодавства України стали положення про «Фабрично-заводське законодавство», яке формувалося у період з 1882-го по 1903 роки.

Початок ХХ ст. у сфері трудового законодавства України відзначився розширенням сфери впливу фабричного законодавства (розділ про найману

працю) на роботу працівників транспорту, підмайстрів та учнів. Значення цього законодавчого документу полягає у тому, що там уперше була здійснена систематизація норм регулювання найманої праці та визначено основні професійні терміни, які в подальшому були покладені у підґрунтя понятійної системи трудового права. Розробка Статуту про промислову працю сприяла виокремленню основних інститутів фабрично-заводського законодавства, що задало тенденцію усунення прогалин і недоліків законодавства. Цей законодавчий проєкт відігравав ґрунтовну роль у становленні та розвитку трудового законодавства загалом та України зокрема.

Формування ж власно українського трудового законодавства пов'язується зі становленням нашої держави, зокрема з радянським періодом її історії. На початку існування СРСР було ухвалено перший Кодекс законів про працю (1918 р.), який здебільшого мав декларативний (описовий) характер, зокрема через відсутність контролю за його виконанням. Головне завдання Кодексу полягало у вирішенні питань «воєнного комунізму», за якого трудові відносини регулювалися загальними трудовими повинностями.

Слід зауважити, що головна увага у Кодексі 1918 р. зосереджувалася на охороні праці, реалізація якої була покладена на інспекцію праці, технічну інспекцію представників санітарного нагляду; зокрема, це було здійснення контролю за точним дотриманням правових норм кодексу (декретів, інструкцій і розпоряджень), що регулюють питання охорони праці і здоров'я працюючих. 1922 р. було розроблено й ухвалено новий Кодекс законів про працю, який був покликаний посилити якість та ефективність захисту трудових прав працівників. У зв'язку з політичними змінами 1924 р. в Україні розпочалася посиленна централізація державного управління, яка потребувала підвищення рівня трудової дисципліни.

Наступний етап становлення трудового законодавства України припадає на 30-ті роки, які характеризуються домінуванням загальносоюзного законодавства над республіканським, де регулювання здійснюється шляхом використання союзних нормативних актів, а з іншого боку, – дублюванням республіканським законодавством змісту загальносоюзних законодавчих актів. На початку 30-х років був переглянутий і доповнений Кодекс законів про працю УСРР 1922 р. Зміни торкнулися таких положень: переведення робітників промисловості та транспорту на семигодинний робочий день, переведення підприємств на безперервний робочий тиждень, введення системи «плаваючий вихідний день» (отримання вихідного дня у різні дні тижня) тощо. Нарахування заробітної плати визначалося професійною кваліфікацією робітника й фіксованими ставками або тарифними сітками; також було запроваджено такі основні форми оплати, як відрядна, почасова і преміальна [2, с. 102].

Чергові зміни у трудовому законодавстві України сталися з підписанням нової Конституції УРСР (1937 р.), де були встановлені нові положення організації праці. До них належали право кожного на працю та усунення за-

гальної трудової повинності. Останнє свідчило про усунення експлуаторських класів та експлуатації людини в державі. Однак варто зазначити, що ці положення були реалізовані лише на папері, а на практиці були відсутні. Цей самий історичний період характеризується початком масових репресій і недотриманням трудових та інших прав громадян.

Таким чином, 1936–1938 рр. символізують нестабільність політичної сфери держави: з одного боку, відбувається номінальне встановлення конституційних прав і свобод громадян та законодавчих гарантій їх реалізації і фактично, а з іншого – відсутність забезпечення цих норм (жорсткі умови праці та суворе дотримання трудової дисципліни). Останнє сприяло регресії професійної сфери держави й «витоку розуму» за кордон [3, с.14].

Із метою зміцнення трудової дисципліни 20 грудня 1938 р. згідно з Постановою РНК СРСР були створені трудові книжки, головна мета яких полягала в обліку робітників і службовців у всіх державних і кооперативних підприємствах, установах та організаціях. Трудові книжки містили основні відомості про працівника: прізвище, ім'я та по батькові, вік, освіту і професію та загальні відмітки про його трудову діяльність (місце роботи, перехід з однієї установи до іншої та причини переходу, відзнаки та нагороди). Окремо зазначалася причина звільнення, яка співвідносилася з посиленням на статтю КЗпП (пункт), тобто мала відповідати певним положенням закону [4, с. 10].

Вагоме становлення та розвиток трудового законодавства України вплинув період Великої Вітчизняної війни, який активізував тенденції в бік погіршення становища працівників. Трудова повинність використовувалась для виконання будівельних робіт на оборонних спорудах, заготівлі палива, охорони шляхів сполучення, зв'язку, електростанцій та інших важливих об'єктів, що мали оборонне значення. Трудова повинність поширювалась на чоловіків від 16 до 55 років, а жінок від 16 до 50 років» [5, с. 376]. Мобілізація була обов'язком для всього працездатного населення, ухилення від якого каралося суворо – притягненням до кримінальної відповідальності. Водночас пріоритетним завданням також залишалось посилення трудової дисципліни (подвійна відповідальність за самовільне звільнення робітників). Суворо каралися, особливо в умовах війни, прогули без поважних причин.

Настання мирного часу (закінчення війни) створило всі умови для ефективної праці та відмови від способів регулювання трудових відносин воєнного часу. Прикладом цього є скасування трудової мобілізації та встановлення процесу організованого набору робочої сили на підставі договорів між роботодавцем і працівником, ліквідація щоденних тригодинних понаднормових робіт, відновлення запланованих та додаткових відпусток і виплата відпускних, які не були реалізовані у воєнний період.

Наступний етап становлення сучасного трудового законодавства пов'язано з рішенням Президії Верховної Ради СРСР від 08.03.1956 про впровадження скорочення робочого дня у передвихідні та передсвяткові дні

на дві години. З 1958 р. видано указ про встановлення семигодинного робочого дня, за яким функціонувала більша частина підприємств та установ. У цей період було встановлено тимчасове пом'якшення норм трудового законодавства [6, с. 42].

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, можна зробити висновок, що у період повоєнних часів і до початку 70-х років трудове законодавство перебувало у процесі постійного розвитку й удосконалення в унісон економіко-соціальним потребам тодішнього суспільства. Упровадження певних трудових норм (восьмигодинного робочого дня), введення обов'язкового медичного огляду тощо є основним базисом сучасного трудового законодавства України.

1. Дмитренко Ю. Трудове право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2009. С. 11.
2. Пастухов В. П. Радянське трудове право. Київ : Радянська школа, 1989. 205 с.
3. Чанишева Г. Окремі теоретичні проблеми сучасного трудового права України. *Право України*. 1999. № 9. С. 13–19.
4. Венедиктов В. С. Трудовое право Украины : учеб. пособ. Харьков : Консум, 2006. 400 с.
5. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. 6-те вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 560 с.
6. Абрамова О. В. Советское трудовое право. М.: Высшая школа, 1988. 420 с.

Фокша Л. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПОБУДОВИ ЄДИНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Трансформаційні зміни економічної та політичної системи України в умовах європейської інтеграції об'єктивно передбачають суттєву перебудову управлінських функцій держави, в тому числі і контрольних.

Виключно важлива роль фінансового контролю в системі управління суспільними процесами обумовлена тією обставиною, що контролю піддається весь процес формування, розподілу, перерозподілу і використання публічних фінансів. Від того, наскільки ефективно та збалансовано здійснюються контрольні заходи в фінансово-бюджетній сфері, в значній мірі залежить забезпечення національних економічних інтересів держави, поліпшення керованості

державними фінансовими ресурсами, розвиток ринкової економіки.

Проте слід констатувати, що діюча в Україні система фінансового контролю не може забезпечити дотримання на високому рівні фінансово-бюджетної дисципліни, що зумовлено наявністю значної кількості нерозв'язаних проблем в організації фінансового контролю.

Однією з головних проблем діючої системи фінансового контролю є недосконалість і суперечливість чинного законодавства, що регламентує організацію та здійснення контролю. В Україні питання здійснення фінансового контролю регламентується Конституцією України, низкою законів і підзаконних актів, проте, відсутній базовий закон який би однозначно унормував сутність фінансового контролю, його функціональне призначення, принципи організації, систему органів фінансового контролю і механізм їх взаємодії, форми, способи і методи його здійснення.

Внаслідок безсистемності в нормативному полі України спостерігається розбалансована система контролюючих органів та дублювання їх обов'язків. Зокрема, нині в Україні державний фінансовий контроль здійснюється численними не пов'язаними між собою органами. Більшість функцій і повноважень у сфері державного фінансового контролю дублюються зовнішніми та внутрішніми органами й структурними підрозділами державного фінансового контролю. Відсутній чіткий, законодавчо встановлений розподіл повноважень контролюючих органів, а також не визначено в повній мірі механізми взаємодії та координації дій органів контролю між собою, з іншими органами публічної влади та громадськістю. Відсутні єдині підходи до структурної організації суб'єктів контролю.

Запровадження єдиної ефективної та дієвої політики у сфері фінансового контролю слід розпочинати з розробки Стратегії розвитку системи фінансового контролю в Україні. Стратегія має визначити основні напрямки реформування існуючої системи фінансового контролю, закріпити основні принципи, завдання та процедурні моменти. Цілком очевидно, що основні напрями перетворень, найбільш характерні риси нової моделі системи фінансового контролю, його сучасну концепцію необхідно розробляти лише на основі всебічного теоретико-методологічного дослідження, вивчення зарубіжного досвіду, сучасної практики.

Реформування системи фінансового контролю має відбуватися у відповідності принципами і стандартами, що встановлені Міжнародною організацією вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) та Європейською організацією вищих органів фінансового контролю (EUROSAI).

Створення системи фінансового контролю, що відповідає потребам державного управління на сучасному етапі, передбачає реалізацію сукупності заходів правового, організаційного та методологічного характеру. І все це потребує невідкладного та поетапного вирішення.

Основною вимогою сьогодення є розробка системного Закону про фінансовий контроль, в якому повинні бути передбачені й чітко визначені: по-

няття фінансового контролю; єдині принципи фінансового контролю; перелік органів фінансового контролю, їх функції, сфера діяльності та порядок взаємодії; методи фінансового контролю, порядок здійснення контрольних заходів, механізми оскарження дій контролюючих органів та їх посадових осіб.

Зазначений Закон має стати фундаментом для розробки та прийняття комплексу підзаконних актів, інструктивних, регламентуючих документів, сучасних методологічних розробок, що й створить правову основу для формування цілісної системи фінансового контролю в Україні [2].

Одним із найбільш важливих напрямів підвищення ефективності фінансового контролю в сучасних умовах є розмежування повноважень контролюючих суб'єктів, поряд з цим, їх координація і взаємодія між собою. Саме взаємодія є необхідною умовою належного здійснення державного фінансового контролю, оскільки всі контрольні органи мають спільну мету – захист та охорона інтересів держави, діють на підставі однакових принципів. Метою взаємодії є оптимізація контрольних заходів, що позитивно впливатиме на функціонування об'єкта перевірки, а також забезпечення фінансової дисципліни.

Найважливішою умовою підвищення ефективності фінансового контролю є відкритість та прозорість діяльності органів публічної влади, зокрема шляхом забезпечення доступу до інформації про діяльність органів влади як на стадії планування, так і на стадії виконання.

В цілому, система фінансового контролю повинна бути орієнтована не на констатацію правопорушення, а на їх попередження. Але поряд з цим, посталала необхідність посилення особистої відповідальності посадових осіб як підконтрольних суб'єктів, так і уповноважених на фінансовий контроль органів влади.

Висновки: Отже, для забезпечення ефективності фінансового контролю в Україні, приведення його у відповідність з міжнародними стандартами, необхідно здійснити ряд суттєвих перетворень, які передбачають реалізацію заходів правового, організаційного та методологічного характеру. Модернізація системи фінансового контролю повинна здійснюватися не фрагментарно, а на підставі дотримання єдиної стратегії розвитку системи контролю. Потребує переосмислення і мета здійснення фінансового контролю, яка повинна полягати в попередженні порушень фінансової дисципліни. Це дозволить перевести фінансовий контроль на якісно новий рівень, сприятиме подальшому розвитку та підвищенню результативності діяльності контрольних органів.

---

1. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 № 2939-ХІІ *Голос України* від 01.12.2012 .№ 2

2. Іванова І.М. Державний фінансовий контроль у забезпеченні економічної безпеки України: автореф. дис... канд. екон. наук :21.04.01 І.М. Іванова ; Національний ін-т стратегічних досліджень. К., 2012. 17с.

Ярошевська Т. В.

кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стрімке зростання ролі об'єктів права промислової власності в соціально-економічному розвитку суспільства, визнання творчої розумової праці як найважливішого чинника успішного комерційного та виробничого функціонування сучасних високотехнологічних підприємств, підвищення їхньої конкурентоспроможності на зовнішньому та внутрішньому ринках спонукає до створення ефективного та надійного механізму охорони промислової власності. Світовий досвід доводить, що ефективний механізм охорони об'єктів права промислової власності є важливим елементом економічної політики держави, спрямованої на розвиток та стимулювання наукових досліджень, прискорення науково-технічного прогресу та впровадження інновацій. В Україні охорона об'єктів права промислової власності повинна відповідати сучасним вимогам, бути прозорою, демократичною, легкодоступною. Спрямовані на охорону промислової власності закони повинні ефективно забезпечувати економічні та моральні права творців об'єктів права на результати інтелектуальної діяльності, стимулювати творчу активність людей, відповідно до державних інтересів. Державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень техніки та технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі.

В Україні закладено основи законодавчої бази у сфері промислової власності, для розробки й прийняття якої була використана значна частина наукових праць і застосований як вітчизняний, так і європейський та міжнародний досвід. Можна зробити висновок, що в цілому національне законодавство у сфері охорони прав промислової власності відповідає європейським і міжнародним нормам та вимогам ринкової економіки. Проте беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства України у даній сфері та його недосконалість, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою удосконалення вітчизняного законодавства та врегулювання приватно-правових правовідносин у даній сфері. Запропоновано спрямувати головну увагу на законодавство країн-членів ЄС. Для сучасного етапу розвитку законодавства Європейського Союзу у сфері промислової власності

характерним є процес універсалізації європейського законодавства з метою подолання будь-яких перешкод на шляху практичного використання та впровадження промислової власності в єдиному європейському просторі. Обираючи шлях інтеграції

Європейський Союз, нашій державі необхідно врахувати цю тенденцію при створенні національного законодавства, щоб максимально наблизити його до європейських норм.

Прагнення України до європейської інтеграції зумовлює врахування позитивного досвіду відповідних законодавчих актів Європейського Союзу при розробці нових національних законопроектів. Заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони промислової власності, визначаються курсом приєднання України до Європейського Союзу, а відтак необхідністю дотримання всіх його норм щодо охорони об'єктів права промислової власності.

Для узгодження законодавства України у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності з відповідним законодавством Європейського Союзу наразі у законодавстві України відбулися суттєві доповнення та зміни. Зокрема, згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [1] для відповідності законодавству країн-членів ЄС у спеціальне законодавство України у сфері охорони прав на промислові зразки були внесені суттєві зміни, а саме: щодо критерію охороноздатності промислового зразка, визначення терміну «промисловий зразок», поділу промислових зразків на два правових режими, строку чинності виключних майнових прав на промисловий зразок тощо і це доцільно.

Особливість правової охорони промислових зразків у Європейському Союзі, як нині й в Україні, полягає в тому, що вона умовно поділяється на два правові режими. Один регулює відносини щодо охорони зареєстрованих промислових зразків Європейського Союзу, другий – незареєстрованих. Можливість отримання правової охорони на промислові зразки без реєстрації була запроваджена спеціально для тих об'єктів права промислової власності, які мають дуже короткий період попиту. Це, як правило, вироби, які швидко морально застарівають, і комерційне життя їх недовге. З цієї причини проходження достатньо тривалих за часом формальностей, які до того ж потребують фінансових затрат, пов'язаних з процедурою реєстрації таких об'єктів права, є недоцільним. Проте така правова охорона надає їх власнику більші переваги. Незареєстрованим промисловим зразкам, які стали загальнодоступними на території Європейського Союзу, надається правова охорона без додержання формальностей та сплати мита одночасно в межах ЄС [2, с. 192].

Згідно зі ст. 10 Директиви 98/71/ЄС [3] зареєстрованому промислового зразку надається правова охорона на один або більше строків щоразу на 5

років, починаючи від дати подання заявки на реєстрацію. Власник прав може продовжити строк правової охорони в межах 25 років від дати подання заявки. Строк дії охорони незареєстрованих промислових зразків становить щонайменше 3 роки з дати, на яку зразок був доведений до загального відома на території однієї зі Сторін.

Нині національне законодавство у сфері охорони промислових зразків також містить поняття «зареєстрований промисловий зразок» та «незареєстрований промисловий зразок». Відповідно до п. 5 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [4] строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок становить 5 років від дати подання заявки до Національного органу інтелектуальної власності й продовжується за клопотанням власника промислового зразка на один або більше п'ятирічних строків. Загальний строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок не може становити більш як 25 років від дати подання заявки. Згідно з п. 6 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» строк правової охорони незареєстрованого промислового зразка становить 3 роки від дати його доведення до загального відома на території України. Проте у Цивільному кодексі України [5] строк правової охорони на промисловий зразок не поділяється на два правові режими, а саме: на зареєстрований та незареєстрований промисловий зразок. Вважаємо, що положення спеціального законодавства у сфері промислової власності повинно відповідати положенням Цивільного кодексу України.

Автор тез зазначає, що для удосконалення системи охорони промислової власності, наразі в нашій державі доцільно створити й прийняти Кодекс України проінтелектуальну власність. Головними чинниками для прийняття кодифікованого акту сфері інтелектуальної власності є: створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності; євроінтеграційні процеси в Україні; неузгоджені норми, суперечливі положення, прогалини між спеціальними законами у сфері інтелектуальної власності та книгою 4 ЦК України; завдання створення єдиної системи правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, здатної належним чином охороняти та захистити права творців та інших зацікавлених осіб.

Відомо, що судові спори щодо захисту прав інтелектуальної власності є одними з найскладніших для розгляду, оскільки вимагають знання не лише специфічних юридичних аспектів, але й технічних. Тому і суб'єктам права інтелектуальної власності, і суддям було б набагато легше розібратися у цій складній сфері, якби законодавство інтелектуальної власності було систематизовано в одному кодифікованому акті – Кодексі України про інтелектуальну власність.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21 липня 2020 р. № 815 IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#Text>

2. Ульянова Г. О. Реалізація права інтелектуальної власності на промисловий зразок. *Міжнародний юридичний вісник*: зб. наук. праць /Національний університет державної податкової служби України. 2015. № 1 (2). С. 189–194.

3. Про правову охорону промислових зразків: Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 13 жовтня 1998 р. № 98/71/ЄС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

4. Про охорону правнапромисловізразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-XI (Редакція від 14.10.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

5. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Тулянцева В. А.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного,
господарського та екологічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

ФОНД СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СО- ЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Починаючи з 1991 року в Україні діяли Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та Фонд соціального страхування як уповноважені суб'єкти, що здійснюють управління рухом коштів, використання яких має покривати витрати, що настають у відповідних встановлених чинним законодавством страхових випадках [1]. У 2015 року було прийнято рішення про реорганізацію зазначених позабюджетних цільових фондів [2], наслідок чого починаючи з серпня 2017 року утворено єдиний Фонд соціального страхування України, який став правонаступником Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та Фонду соціального страхування України, який і зараз повноцінно функціонує. Так, відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 р. № 1105-XIV [3] визначено, що страховиком у визначених вище страхових випадках є Фонд соціального страхування України.

Перевагою існування загальнодержавного обов'язкового соціального страхування є наступне: по-перше, масштабність його функціонування; по-друге, загальне фінансове навантаження є настільки обтяжливим для окремого суб'єкта, при цьому за рахунок масштабності поля його покриття забезпечується регулярне та масове надходження коштів до відповідного бюджету; по-третє, використання цільових коштів Фонду соціального страхування

України спрямоване на забезпечення реалізації широкого кола реабілітаційних та профілактичних заходів соціального захисту населення [4].

Як було зазначено, з 1 січня 2018 року почав повноцінно функціонувати Фонд соціального страхування України, що був утворений в наслідок злиття фондів соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та від нещасних випадків на виробництві, що було зроблено в тому числі з метою економії коштів на забезпечення їх діяльності (зокрема, у 2018 році порівняно з 2017 роком вдалося скоротити витрати на утримання Фонду соціального страхування України на 8,3% або на 106,4 млн. грн.) [5].

Відповідно до статті 53 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та постанови Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 555 «Деякі питання здійснення контролю за діяльністю Фонду соціального страхування» виконавчою дирекцією Фонду здійснено заходи щодо створення Громадської ради Фонду, до якої мають входити представники інститутів громадянського суспільства – представники громадських об'єднань, що підтвердили установленому законом порядку всеукраїнський статус і в установчих документах яких передбачено здійснення захисту прав та інтересів застрахованих осіб та/або потерпілих на виробництві, а також представники всеукраїнських профспілок, їх об'єднань, всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, легалізованих відповідно до законодавства.

Реформування системи соціального страхування, окрім очевидних переваг, пов'язаних з економією бюджетних коштів на матеріальне забезпечення діяльності фондів, необхідно виділити такі недоліки здійснених державних трансформацій, як: складність реорганізації двох позабюджетних цільових фондів – Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності України та Фонду соціального страхування від нещасних випадків України – через невідповідність організаційних структур двох реформованих фондів одна одній; 2) відсутні будь-які можливості провести інвентаризацію майна в Донецькій, Луганській областях та АРКрим, що унеможливорює складання передавальних актів та проведення повноцінної реорганізації взагалі.

При наявності визначених переваг системи загальнодержавного соціального страхування, не зважаючи на триваюче її системи, останніми роками спостерігається тенденція до суттєвого зменшення кількості застрахованих осіб. Із загальної кількості працюючих осіб віком від 16 років до 75 років (16,3 млн) застрахованими є лише 2/3 працівників [4], що передусім пов'язується з неусвідомленням населенням необхідності сплати таких внесків, а також з необхідністю розширення переліку платників єдиного соціального внеску, що, починаючи з 01.01.2017 р. поступово впроваджується.

Відповідно до частини 4 статті 4 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» встановлюється, що доходи Фонду соціального страхування України не є складовою Державного бюджету України, і мають використовуватися виключно за їх цільовим призначен-

ням. Цілями використання коштів бюджету Фонду соціального страхування України мають спрямовуватися на : «1) виплату матеріального забезпечення, страхових виплат та надання соціальних послуг, фінансування заходів з профілактики страхових випадків, визначених чинним законодавством у сфері соціального страхування; 2) фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності Фонду соціального страхування України, його робочих органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, розвиток та функціонування інформаційно-аналітичних систем Фонду соціального страхування України; 3) формування резерву коштів Фонду соціального страхування України» (ст. 11 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування») [3].

Таким чином, очевидним є висновок непрозорості фінансової звітності з обліку та використання коштів єдиного соціального внеску, що вимагає впровадження ефективних механізмів фінансового контролю за діяльністю Фонду соціального страхування України, повноцінне функціонування якого відбулося лише з 01 січня 2018 року.

1. Історія виникнення і розвитку соціального страхування URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/947780>

2. Про внесення змін до Закону України "Про загальнообов'язкове державнесоціальне страхування" щодо забезпечення діяльності фондів соціального страхування у період реорганізації : Закон України від 3 листопада 2015 року № 736-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 49-50, ст.453

3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV Відомості Верховної Ради України, 1999, № 46-47, ст.403

4. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у 2017 році URL: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/11576-zagalnoobov-yazkove-derzhavne-sotsialne-strakhuvannya-u-2017-rotsi>.

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЕВОЛЮЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ТА УКРАЇНИ

Згідно зі ст. 2 нового Закону України від 02.06.2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» завданнями національних судів України є здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і

законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Формування наднаціонального законодавства у цивільному процесі – Європейського цивільного процесу (European Civil Procedure, далі – ЕСП), має суттєвий вплив на гармонізацію цивільного судочинства України, створення ефективної системи судового захисту.

Брюссельську Конвенцію від 27 вересня 1968 р. вважають одним із перших кроків утворення ЕСП (про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах), яка забезпечила основу і принципи ЕСП. Регламент № 44/2001 від 22 грудня 2000 р., замінений Регламентом №1215/2012 від 12 грудня 2012 р. (набрав чинність 10 січня 2015 р.) є невід'ємною частиною системи ЕСП. За Регламентом запроваджується загальна процедура виконання судових рішень, єдиний підхід до виконання судових рішень судів держав – членів ЄС, що забезпечує комплексність загальноєвропейської системи ЕСП [1, с.140].

Окремого дослідження заслуговує досвід розвитку цивільного процесуального законодавства держав-членів ЄС, зокрема в касаційній інстанції, та його вплив на оптимізацію судочинства України.

Перегляд судових рішень у касаційній інстанції є останнім етапом судочинства України, спрямованим на перевірку законності та обґрунтованості судових рішень, які набрали законної сили. Тому здійснення ефективності судового захисту у касаційному провадженні, як останнього гаранта реалізації порушених, невизнаних або оспорюваних прав, має особливе значення. З точки зору застосування процесуальних фільтрів у касаційному провадженні цікавим є Цивільний процесуальний кодекс Польщі. Згідно з ЦПК Польщі касаційна скарга може бути подана на рішення судів другої інстанції; вона подається до Верховного Суду стороною, Генеральним Прокурором, Уповноваженим з Прав Людини або Уповноваженим з Прав Дитини. Випадки, коли касаційна скарга не може бути подана, залежать від категорій справ, ціни позову, а також виду провадження, – оскарження судових рішень у майнових справах із ціною позову менше 50000, 00 злотих (113360, 00 грн.); у справах, що виникають з трудових відносин і соціального страхування із ціною позову менше 10000, 00 злотих; справ про розлучення та виплату аліментів; справ, розглянутих у спрощеному провадженні та ін. (ст. 3982 ЦПКП). Касаційна скарга повинна містити посилання на рішення, яке оскаржується, із вказівкою про повне або часткове його скасування, підстави для подання касаційної скарги. Строк подання касаційної скарги – два місяці з дати вручення рішення. Верховний Суд Польщі розглядає справу за касаційною скаргою у складі трьох суддів [2, с. 264]. Приклад Польщі, на нашу думку, може бути використаний у цивільному процесуальному законодавстві України з точки зору застосування процесуальних фільтрів у касаційному провадженні, – як критерії таких фільтрів доцільно застосовувати категорії конкретних справ, ціну позову, а також звертати увагу, у якому провадженні

розглядалася справа (у спрощеному, чині). Слід зазначити, що строк подання касаційної скарги за ЦПК Польщі (протягом двох місяців з дня вручення рішення) більше гарантує право на судовий захист у порівнянні з ЦПК України (протягом двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду). Радою з питань судової реформи України розроблені зміни до Цивільного процесуального кодексу України, зокрема, підготовлені пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері судоустрою та судочинства, з метою підпорядкування цивільного процесу завданню дійсно ефективного захисту прав та інтересів особи, яка звертається до суду, справедливого, неупередженого, своєчасного розгляду справ, забезпечення справжньої змагальності, добросовісної поведінки сторін та суду в процесі, його максимальна відкритість та прозорість.

Позитивним внеском законопроекту є збільшення строків апеляційного та касаційного оскарження, що підвищує ефективність реалізації права на судовий захист. Так, згідно з чинним ЦПК, у разі оскарження судового рішення апеляційна скарга подається протягом десяти днів з дня його проголошення (для осіб, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні під час проголошення судового рішення, - десять днів з дня отримання копії цього рішення); ухвала суду першої інстанції в апеляційному порядку може бути оскаржена протягом п'яти днів з дня її проголошення (з дня отримання копії ухвали, якщо ухвалу було постановлено без участі особи, яка її оскаржує) (ст. 294). Касаційна скарга подається протягом двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду (ст. 325). У законопроекті суттєво збільшені строки апеляційного та касаційного оскарження – на рішення суду апеляційна скарга може бути подана протягом тридцяти днів, а на ухвалу – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення (ч. 1 ст. 294); у касаційному порядку судового рішення може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його проголошення (ч. 1 ст. 325). Підкреслюючи позитивний внесок нової редакції ст. 325 законопроекту, потрібно звернути увагу на певні недоліки – із змісту законопроекту не зрозуміло, який строк касаційного оскарження ухвали суду, хоча у ст. 324 зазначено, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі (якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки) мають право оскаржити у касаційному порядку ухвали суду першої інстанції та ухвали апеляційного суду. Крім того, у законопроекті строк апеляційного та касаційного оскарження судового рішення однакові. Така позиція законодавця є нелогічною, перешкоджає ефективному судовому захисту – строк подання касаційної скарги на судові рішення потрібно збільшити, на нашу думку, до шістдесяті днів, що дійсно сприяє реалізації права на судовий захист.

Привертають увагу особливості судоустрою та судочинства Австрії, зокрема Верховного Суду, який іменується «вищим судом», є останньою інстанцією для цивільних справ (ст. 92 Конституції), виконує функції правової визначеності, забезпечення однорідності правозастосовної практики. Крім

того, Верховний Суд Австрії висловлює свої зауваження до проектів законів. На інтернет-ресурсах публікуються не тільки рішення Верховного Суду, а й правова позиція по справі, що сприяє правозастосуванню. Інформаційні технології сприяють швидкості вирішення судових спорів, усі сфери юриспруденції Австрії охоплюють ІТ-мережа та допоміжні програми (наприклад, адвокат має можливість безпосередньо зі свого робочого комп'ютера подати позов напряму в компетентний суд) [3,с.9]. Викликає науковий інтерес діяльність касаційного суду Франції, – з метою підвищення його ефективності були використані різні заходи, зокрема створення при кожній палаті спеціальних судових складів кількістю не менш як три судді. Такі судові склади зобов'язані повертати заявникам «вочевидь неприйнятних та необґрунтованих» скарг, а з 1981 р. також виносити касаційні постанови поряд із звичайним складом касаційного суду [4,с.141].

Підводячи підсумки вищевикладеного, запропоновано застосувати у цивільному судочинстві України досвід цивільного судочинства Австрії, зокрема для прискорення швидкості вирішення судових спорів розширити сферу дії інформаційних технологій – використовувати сучасні технології для взаємодії між собою судів, прокуратури, юридичних фірм (через обчислювальний центр). Верховному Суду України доцільно публікувати на інтернет-ресурсах не тільки рішення, а й окремо правову позицію по справі для зручності практиків при правозастосуванні.

1.Ізарова І.О. Передумови становлення та розвитку EuropeanCivilProcedure*Часопис Київського університету права.* 2016. № 1. С. 139-143.

2.Бутирський А.А. Особливості вирішення цивільних спорів у Польщі *Держава і право. Юридичні і політичні науки:* зб. наук. пр. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України,2012.Вип.56.С.261-266.

3. Ворошило М. Судоустрій та судочинство Австрії *Юридичний вісник України.* 2016. № 27 (8-14липня). С.9.

4.Цивільне судочинство України:основні засади та інститути: [монографія] В.В.Комаров, К.В.Гусаров, Н.Ю. Сакара та ін.; за ред. В.В. Комарова. Х.: Право,2016. – 848 с.

Андрієвська Л. О.
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ (САМОВІДВОДУ) СУДДІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Однією з найважливіших ознак демократичної та правової держави є незалежність та неупередженість суду. Це одна із основних засад судочинства в Україні, один із основоположних принципів організації та діяльності судових органів. Принцип неупередженості суду реалізується за допомогою встановлення у цивільному процесуальному праві інституту відводу судді від участі у розгляді справи.

Інститут відводу судді – важливий процесуальний засіб забезпечення неупередженого й об'єктивного судочинства та виконання рішень, що надає можливість відсторонити від участі у процесі особу, яка має особисту заінтересованість. За допомогою інституту відводу як процесуального засобу має бути забезпечене неупереджене й об'єктивне судочинство, тобто виконання завдань цивільного судочинства, закріплених у ст. 1 ЦПК України. Звичайно, інститут відводу застосовується як процесуальний засіб не лише у цивільному, а й в інших видах судочинства. Тому слушною є думка, висловлена М. П. Курило, про можливість уніфікації інституту відводу в усіх процесуальних галузях права [1, с. 58]. Інститут відводу (самовідводу) судді від участі у розгляді конкретної справи – це одна із найважливіших гарантій здійснення правосуддя неупередженим та справедливим судом. Він покликаний ліквідувати найменшу підозру у заінтересованості судді в результатах розглянутої справи, навіть якщо такої заінтересованості немає, бо тут головним є публічний інтерес. Розглядаючи справу, в якій фігурує якась близька судді людина, йому дуже складно переконати суспільство у своїй неупередженості. Саме тому існують норми закону, які запобігають виникненню будь-яких підозр. Судді заборонено брати участь у розгляді справи за наявності будь-яких обставин, які викликають чи можуть викликати сумніви у його об'єктивності [2, с. 130].

Частина 1 ст. 36 ЦПК України передбачає такі підстави для відводу судді: він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи

розглядав справу; він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі; він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи; було порушено порядок визначення судді для розгляду справи; є інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді [3].

Щодо підстав зазначених у пунктах 1 і 2 цієї статті, особливих проблем не виникає, оскільки не важко довести, що суддя є родичем однієї зі сторін судового процесу, а також якщо він брав участь у справі як інший учасник судового процесу. Проблема виникає тоді, коли справа має особистий характер і зумовлений поведінкою судді у конкретній справі.

Серед підстав відводу зацікавлення викликає така підстава коли суддя підлягає відводу, якщо він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи. Доцільно звернути увагу на той аспект, що законодавець передбачив наявність як прямої, так і побічної заінтересованості судді при вирішенні справи. Пряму заінтересованість слід розцінювати як безпосереднє отримання суддею вигоди, яку він може очікувати в результаті постановлення конкретного рішення у справі, тобто наслідки якого можуть стосуватись саме його або він сам може бути учасником цивільного процесу.

Щодо побічної заінтересованості, то це питання є складним, оскільки при постановленні рішення суддю безпосередньо можуть не цікавити саме наслідки, які викличе це рішення, але можуть мати місце обставини, які побічно впливатимуть на суддю при постановленні судового рішення, наприклад, перебування в підлеглих, товариські стосунки з однією із сторін [4, с. 102]. За таких підстав виникає питання: чи може вважатися острах заявника щодо заінтересованості судді об'єктивно обґрунтованим. Для цього заявник повинен володіти достовірною інформацією про особисте життя судді, щоб мотивувати заяву про відвід, а це практично неможливо, тому й ця підстава застосовується в реальній судовій практиці нечасто. В такій ситуації може йти мова про заінтересованість, на яку прямо вказують норми права.

Доволі часто учасники процесу заявляють відвід судді у зв'язку з різноманітними, на їх думку, процесуальними правопорушеннями. Зокрема, суддя затягує розгляд справи, не задовольняє подані клопотання, залучає нових учасників процесу, які, на думку заявника, там не повинні бути тощо. Як правило, судді за вказаними обставинами відмовляють задовольняти клопотання, оскільки справа ще не вирішена, а тому посилятися на процесуальне правопорушення, яке зумовило її неправильне вирішення, об'єктивно не можна. Але, з іншого боку, не слід забувати, що неналежне вирішення поточних процесуальних питань загалом може негативно відобразитися на кінцевому вирішенні справи, оскільки виконання окремих завдань виступає процесуальним засобом досягнення завдання та мети судочинства [5, с. 91].

Варто зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 34 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) цивільні справи у судах першої інстанції

розглядаються одноособово суддею, який є головуючим і діє від імені суду [3]. Тому, відвід, заявлений судді, вирішується ним самим, тому і виникає запитання, чи визнає суддя, те що він прямо чи побічно заінтересований у вирішенні справи.

Остання підстава для відводу (самовідводу) судді звучить так: «якщо є інші обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді». Данопідстава не має точного конкретизації, оскільки до обставин, які виникають сумнів в об'єктивності і неупередженості судді, можна віднести досить широке коло ситуацій. А взагалі, сумнів є суб'єктивним явищем, виникнення якого цілком залежить від внутрішніх моральних настанов та уявлень судді, від його чесності, справедливості, порядності. Тому, на мою думку у законодавстві потрібно чітко вказувати які підстави викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді, оскільки сам суддя не має права заявити про самовідвід, оскільки він не може оцінювати власні дії з погляду об'єктивності й неупередженості.

Виходячи з вищезазначеного, можна дійти висновку, що норми ЦПК України щодо відводу судді є оціночними. У зв'язку з цим, я вважаю, що питання про відвід судді має вирішуватися не тим суддею який приймає участь у цивільній справі, а іншим. Стосовно самовідводу, доречним буде вирішення даного питання колегією суддів, яке унеможливить заявлення безпідставних самовідводів з метою усунення від розгляду «незручних» справ.

---

1. Курило М. П. Уніфікація функцій суду як суб'єкта процесуального права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 58.

2. Колісник О. В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2008. 224 с.

3. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 40-41. 42, ст.492.

4. Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ: Видавець Фурса С. Я.: КНТ. 2010. Т.1.368с.

5. Черненко О. А. Відвід судді в господарському процесі. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 89–93.

Поклонська О. Ю.,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ФОРМА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ: ПОРІВНЯЛЬНО ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДАНІ

Кожного дня громадяни стикаються з працевлаштуванням, а це, в свою чергу, тягне за собою укладення трудового договору. У даному випадку рівнозначну важливість має обізнаність прав та обов'язків як потенційного працівника, так і роботодавця. Що, в свою чергу, буде сприяти не лише дотриманню законодавства, але й комфортному місцю роботи, доброзичливій атмосфері, співпраці тощо.

Слід зазначити, що проблемні питання щодо трудового договору досліджували багато вчених, зокрема Е. В. Бабенко, Н. Б. Болотіна, Л. Ю. Бугров, Р.З. Лівшиць, Ф.А. Цесарський, Я. В. Сімутіна, Є. Б. Хохлов та ін.

Так, Лівшиць Р.З., зазначає, що трудовий договір є тією двосторонньою угодою, яка поєднує дві свободи, дві волі, дві групи інтересів – працівника і роботодавця [1, с.125].

Занациональним законодавством, трудовий договір це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [2].

Стаття 24 Кодексу законів про працю України (далі КЗпП України) зазначає, що трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Дотримання письмової форми є обов'язковим в наступних випадках: при організованому наборі працівників; при укладенні трудового договору про роботу в районах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я; при укладенні контракту; у випадках, коли працівник наполягає на укладенні трудового договору у письмовій формі; при укладенні трудового договору з неповнолітнім; при укладенні трудового договору з фізичною особою; в інших випадках, передбачених законодавством України [2].

Таким чином, КЗпП України не встановлює процедуру оформлення трудового договору у письмовій формі [2]. Водночас укладення трудового дого-

вору у письмовій формі означає, що сторони трудового договору фіксують його умови в окремому документі (договорі), що підписується кожною із сторін, як правило, у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу та передаються їм на зберігання (по одному примірнику) [1, с.126].

Як зазначають С. М. Прилипко й О. М. Ярошенко, перевага письмової форми полягає в тому, що всі умови трудового договору фіксуються в єдиному акті, обов'язковому для сторін. Письмова форма трудового договору підвищує рівень гарантій сторін щодо реалізації його положень [1, с.127].

Виходячи з вище викладеного, можна зазначити, що в даному випадку вбачається певна диспозитивність у регулюванні цього питання, проте не в контексті змісту, а в контексті методу правового регулювання. Але, не дивлячись на це, з кожним днем стрімкого розвитку технологій, потрібно вдосконалювати й законодавство, й одним зі слухних питань є саме форма трудового договору, тим більше враховуючи епідеміологічну ситуацію в країні. І в даному питанні було б слушно запозичити досвід зарубіжних країн таких як Данія, Великобританія, Німеччина тощо.

Так, сьогодні на законодавчому рівні в Данії закріплена можливість укласти трудовий договір як у стандартній письмовій формі, так і в електронному вигляді.

Такий сучасний підхід дозволяє, як засвідчує практика, спростити саму процедуру укладення трудових договорів, оскільки працівники можуть розпочинати виконання своїх трудових обов'язків, не витрачаючи час на особисту присутність під час їх укладення з роботодавцем. Безперечна перевага електронного документообігу полягає також у тому, що він поступово буде зменшувати обсяг паперових документів і проблем, пов'язаних із їх використанням, таких, наприклад, як втрата документа, складність внесення змін тощо. На додачу, комп'ютеризація, що стане необхідним наслідком такої перебудови, дозволить зменшити витрати на додаткові штатні одиниці, до кола обов'язків яких входить робота з паперовими носіями [3, с.85].

Отже, з вище викладеного було б доцільно запровадити досвід Данії з приводу електронної форми трудового договору в Україні. Це значно б спростило саму процедуру укладення договору, час як потенційного працівника так і роботодавця. Також, це могло б сприяти працевлаштуванню осіб з різних місцевостей України, зацікавити іноземних працівників тощо.

---

1. Повітряне і космічне право. 2016. № 2. С. 124-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_2_22

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 №322-VIII Відомості Верховної Ради України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення- 05.11.2020)

3. Швець Н., Черняченко Д. Електронна форма трудового договору в контексті реформування законодавства про працю *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 1. С. 84-89. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/17.pdf>.

Ус Ю.О.
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО, НАБУТЕ ПІД ЧАС ШЛЮБУ АБО БЕЗ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ

Питання права власності наразі гостро стоїть перед суспільством. Тому кожен, хто є власником або вважає себе власником – намагається його захистити. За визначенням ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Реєстрація у органі державної реєстрації актів цивільного стану сімейного союзу жінки та чоловіка є початком шлюбу (ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України). Відповідно кінцевою датою існування шлюбу є складання актового запису про розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану (ч. 1 ст. 114 Сімейного кодексу України) або після набрання рішенням про розірвання шлюбу законної сили (ч. 1 ст. 114 Сімейного кодексу України).

Відповідно до ст. 60 Сімейного кодексу України, вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). При цьому всі виключення з даного правила визначені у ст. 57 Сімейного кодексу України. Якщо при офіційній реєстрації шлюбу органами реєстрації актів цивільного стану більш-менш все зрозуміло – можна чітко визначити період шлюбу, співвіднести із датою придбання майна та законодавством, що визначає випадки коли майно є особистою приватною власністю, то проживання жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу створює необхідність додаткових дій для визнання набутого у такому шлюбі майна.

Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя – зазначено у ч. 2 ст. 21 Сімейного кодексу України. При цьому, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм

на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними (ч. 1 ст. 74 Сімейного кодексу України).

А також на майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення глави 8 Сімейного кодексу України.

На папері записано добре проте у реальному житті необхідно встановити факт спільного проживання, а вже потім визнавати право власності на майно, що було придбано під час проживання жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу.

Однак, на мій погляд, і для осіб, що перебувають у шлюбі і для осіб, що проживають спільно без реєстрації шлюбу існує три головні проблемні питання, які виникають при поділі майна.

По-перше. Придбання майна під час зареєстрованого шлюбу або під час проживання жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу автоматично не означає, що майно ділиться навпіл.

Починаючи з 2015 року Верховний Суд України почав активно вказувати на те, що для визначення режиму спільної сумісної власності не достатньо наявності лише одного факту - моменту придбання даного майна в період шлюбу. Так, згідно з правовою позицією, висловленою Верховним Судом України у справі № 6-612цс15 від 01 липня 2015 року, підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя (тобто перелік юридичних фактів, які є підставами виникнення права спільної власності на майно подружжя) визначені в статті 60 СК України. За змістом цієї норми приналежність майна до спільної сумісної власності подружжя визначається не тільки фактом придбання його за час шлюбу, але і спільністю участі подружжя засобами або працею в придбанні майна.

Також хочу звернути увагу на п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 № 11 говорить, про те, що розглядаючи спори між подружжям про майно, яке діє в даний час, необхідно встановлювати обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час його придбання.

Таким чином, для визнання майна спільною сумісною власністю подружжя, не достатньо лише наявності факту придбання такого майна під час зареєстрованого шлюбу або під час проживання жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу. Також необхідно доводити те, що другий з подружжя брав участь в придбанні такого майна грошима або своєю працею. І, звичайно, необхідно доводити мету такого придбання.

Друге проблемне питання – продаж рухомого майна, зокрема автомобілів. Частиною 3 ст. 65 Сімейного кодексу України, передбачено, що для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного

майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена. І якщо нотаріуси при укладанні договорів купівлі-продажу майна вимагають надання письмової згоди другим із подружжя, то при укладанні угод у регіональних сервісних центрах (колишніх МРЕО) такі згоди не вимагаються. Внаслідок чого другий з подружжя і гадки не має про те, що авто, яке придбавалось шляхом отримання, а потім і погашення кредиту – давно продано, ані грошей, ані автомобіля другий з подружжя при поділі майна не отримає. При цьому, вважається, що при укладенні договорів одним із подружжя – він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового (ч. 2 ст. 65 Сімейного кодексу України). Досить довгий час була поширеною практика визнання таких угод недійсними. Потім набула поширення практика стягнення половини вартості автомобіля. І на тепер висновком Верховного Суду у складі Об'єднаної палати у справі № 127/7027/15-ц вартість проданого автомобіля буде визначатись як ринкова вартість подібного за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи.

Тобто, навіть при відсутності згоди другого з подружжя, можливо буде стягнути більш-менш справедливу сатисфакцію за припинення права спільної сумісної власності.

Третє проблемне питання – це застосування позовної давності до вимог про поділ спільного сумісного майна. Частиною 2 ст. 72 Сімейного кодексу України передбачено, що до вимоги про поділ майна, заявленої після розірвання шлюбу, застосовується позовна давність у три роки.

При цьому, п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 року № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», початок позовної давності для вимоги про поділ спільного майна подружжя, шлюб якого розірвано, обчислюється не з дати постанови державного органу РАЦС (статті 106, 107 СК) чи з дати набрання рішенням суду законної сили (статті 109, 110 СК), а від дня, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності (ч. 2 ст. 72 СК).

Аналогічний відлік початку перебігу строків позовної давності визначений і ст. 71 Сімейного кодексу України. Таким чином, постає питання: коли ж починає спливати строк позовної давності?

Касаційний цивільний суд Верховного Суду в постанові від 28.02.2018 року по справі № 647/1683/15-ц зазначає, що сам факт не звернення до суду із позовом про розподіл майна подружжя не є підставою, з якою закон пов'язує (визначає) припинення права власності на спільну сумісну власність. У вказаній справі після розірвання шлюбу сторонами пройшло десь 4 роки. Тобто,

щоб довести, наприклад, вплив строку позовної давності треба мати такі докази, які суд прийме до уваги у разі вирішення застосувати строки позовної давності.

Таким чином, незважаючи на те чи офіційно оформлений шлюб, чи чоловік і дружина проживають однією сім'єю без шлюбу проблемні питання, що виникають при поділі спільно нажитого майна – майже ідентичні. Зметою зменшення кількості судових спорів при поділі спільно нажитого майна пропонується поширювати правову грамотність серед населення, зокрема, перед вступом у шлюб.

1. Сімейний кодекс України Відомості Верховної Ради України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Цивільний кодекс України Відомості Верховної Ради України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Дзера О.В. Цивільне право України. *Загальна частина*: підручник Київ: Юрінком Інтер. 2010. 976 с.
4. Поліщук Л. Форми права власності за законодавством України. *Віче*. 2011. № 1С. 13-16.
5. Юровська Г.В. Проблемні питання застосування Сімейного кодексу України у судовій Практиці. *Право України*. 2013. № 10. С. 45-52.

Аксютіна А. В.
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОДЮСЕР ЯК СУБ'ЄКТ НАДАННЯ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ

Останнім часом процес створення літературно-художніх творів відбувається авторами у тісній співпраці із продюсерами, які здійснюють організаційні, маркетингові, фінансові функції щодо створення та використання результату творчої діяльності. З метою удосконалення термінологічного апарату цивільного законодавства, а також усунення протиріч між поняттями, які використовуються в сфері інтелектуальної власності, існує нагальна необхідність визначити і дослідити такий термін як «продюсер». Так, в понятійний апарат цивільного права введено лише одне поняття «продюсер фільму» - під яким розуміється фізична або юридична особа, яка організує та фінансує створення аудіовізуального твору [1], або яка бере на себе ініціативу і відповідальність за фінансування, виробництво та розповсюдження фільму [2].

Як відомо, слово «продюсер» - англійського походження (від лат. «ство-

ривати», «проводити») і означає довірену особу кінокомпанії яка здійснює ідейно-художній та організаційно-фінансовий контроль за постановкою фільму. Якщо звернутися до словника іншомовних слів, то під продюсером розуміється адміністративно-фінансовий організатор діяльності зі здійснення певного комерційного проекту (різних шоу, концертів, телепрограм, запису альбомів, дисків, відеокліпів, тощо) [3]. Великий тлумачний словник визначає продюсера, як адміністративного та фінансового організатора діяльності співака або естрадного ансамблю (концертів, гастролів, музичних альбомів, та ін.) [4]. Як бачимо, на даний час в цивільному праві термін продюсер розглядається достатньо вузько, і лише обмежується діяльністю з виробництва фільму.

Термін «продюсер» є загальноживаним в закордонній практиці, про це свідчить не тільки американський досвід, а і досвід інших європейських країн, зокрема, в Британському театрі продюсерами називають режисерів-постановників вистав, у бродвейському театрі продюсер працює разом з власником театру. Більшість п'єс сучасних американських драматургів, поставлених на Нью-Йоркській сцені (окрім тих що є національним надбанням) ставляться за Затвердженням Постановочним Контрактом (ЗПК) Гільдії Драматургів в результаті переговорів між продюсером і автором з дозволу Гільдії [5].

Виходячи із самого визначення поняття «продюсер», можна зробити висновок, що це особа яка не тільки здійснює організаторські функції, але бере на себе комерційні ризики та фінансову відповідальність за результати творчого проекту а також бере участь в розподілі прибутку. Тому вживання такого іншомовного слова в законодавстві є виправданим, оскільки адекватного замітника, який би найбільш повно відображав суть функцій даної особи немає. Існує синонім як творець, але всю повноту прав та обов'язків даний термін не відображає, оскільки чинне законодавство України творцями визнає авторів, тобто фізичних осіб, творчою працею якої створений об'єкт права інтелектуальної власності, нічого не кажучи про його організаторські функції.

Отже, на нашу думку, продюсер - це фізична чи юридична особа, що проводить діяльність, спрямовану на створення комерційно привабливого продукту в сфері мистецтва шляхом здійснення довгострокових творчих та/або матеріальних вкладень в об'єкт у поєднанні зі здійсненням організаційних, технічних, рекламних, забезпечувальних функцій, а також фінансового, кадрового й іншого видів контролю за процесом «творчого виробництва». З метою уніфікації, уникнення розпорошення та протиріч між різними поняттями в сфері інтелектуальної власності, а також враховуючи багатогранну правову природу продюсерської діяльності, яка в свою чергу передбачає великий обсяг прав та обов'язків сторін – учасників такого правочину доцільним вбачається введення на законодавчому рівні поняття «продюсер», що також буде сприяти входженню України в Європейську спільноту.

1. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 р. №3792-Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №22. - ст. 114.
2. Про кінематографію. Закон України від 13.01.1998 р. №9/98-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №22. - ст. 114.
3. Шевченко Л.І. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень Київ: АРІЙ., 2008.с.205
4. Шевченко Л.І. Великий тлумачний словник. *Сучасна українська мова* Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008 с. 704
5. Атанесян А. А. Наука продюсировать. *Искусство кино*, 2013. 107-108.

Вискарка Т. В.
провідний фахівець відділу
докторантури та аспірантури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», вища освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти. Зазначимо, що законодавство України про вищу освіту базується на Конституції України і складається із законів України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах, серед яких особливо доцільно виокремити такі [1]:

– сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя; – доступності вищої освіти;

– міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;

– державна підтримка освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових пла-

тежів вищим навчальним закладам, що провадять таку діяльність;– сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти тощо.

Формування і реалізація державної політики України у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом: по-перше, гармонійної взаємодії національних систем освіти, науки, бізнесу та держави з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держави; по-друге, через збереження і розвиток системи вищої освіти та підвищення її якості; втретє, на основі належної державної підтримки запровадження механізмів стимулювання підприємств, установ, організацій усіх форм власності до співпраці з вищими навчальними закладами.

Реформування та модернізація вищої освіти в Україні є дійсно одним із актуальніших завдань на шляху до інноваційного, європейського розвитку українського суспільства, підвищення ролі вищої у формуванні освіченого молодого покоління.

Одним із пріоритетів розвитку ринку вищої освіти в Україні є запровадження мобільності здобувач вищої освіти, а також збільшення експорту освітніх послуг. Кожен із 63 тис. здобувач вищої освіти платить приблизно 2 тис.дол. США за навчання і статистично ще три такі суми на інші потреби. За оцінкою Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки в Україні в 2019 - 2020 навчальному році у вищих навчальних закладах навчається понад 80 тисячі іноземних здобувач вищої освіти. Більшість з них вихідці з Індії, Марокко, Азербайджану і Туркменістану[2]. Кожен із них платить приблизно 2 тис.дол. США за навчання і статистично ще три такі суми на інші потреби. Так, з метою розвитку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та інтеграції системи вищої освіти до світового освітнього простору держава сприяє: по-перше, впровадженню механізму гарантії якості вищої освіти для створення необхідної взаємодовіри, гармонізації систем оцінювання якості вищої освіти України та Європейського простору вищої освіти та узгодженню Національної рамки кваліфікацій з рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти для забезпечення академічної та професійної мобільності та навчання протягом життя;

по-друге, співпраці з Європейською мережею національних центрів інформації про академічну мобільність та визнання, впровадження на міжнародному ринку результатів наукових, технічних, технологічних та інших розробок вищих навчальних закладів, продаж їхніх патентів та ліцензій; втретє, залученню коштів міжнародних фондів, установ, громадських організацій тощо для виконання у вищих навчальних закладах наукових, освітніх та інших програм.[3]

Вищі навчальні заклади здійснюють міжнародне співробітництво, укладають договори про співробітництво, встановлюють прямі зв'язки з вищими навчальними закладами, науковими установами та підприємствами іноземних держав, міжнародними організаціями, фондами тощо відповідно до законодавства. Основними напрямками міжнародного співробітництва ви-

ших навчальних закладів є участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обміну здобувач вищої освіти, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками; проведення спільних наукових досліджень; організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів; участь у міжнародних освітніх та наукових програмах; відрядження за кордон педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників для педагогічної, науково-педагогічної та наукової роботи відповідно до міжнародних договорів України, а також договорів між такими вищими навчальними закладами та іноземними партнерами й інші напрями і форми, не заборонені законом [4].

Таким чином, можна дійти висновку, що розвиток послуг вищої освіти на основі міжнародного партнерства є важливою складовою для забезпечення реалізації конкурентних переваг країн на глобальному ринку освітніх послуг. Особливе місце у розвитку міжнародної співпраці у сфері вищої освіти в контексті сучасних пріоритетів її розвитку займають партнерські зв'язки та мережі.

---

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556 VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

2. Суслівська Т.Є. Організаційно-економічні форми інтернаціоналізації університетської діяльності : дис. . канд. екон. наук : 08.00.02 /Суслівська Таїсія Євгенівна ; Держ. ВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". Київ, 2011. 196 с.

3. Присвітла О.В. Домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку освітніх послуг : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.02 Присвітла Оксана Вікторівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 21 с.

Можечук Л. В.

ад'юнкт, старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення, враховуючи процеси, що відбуваються у сфері соціального забезпечення, більш актуальним постає питання функціонування системи пенсійного забезпечення України. Як відомо, з 2017 року в Україні розпочато процес реформування сфери пенсійного забезпечення, що насамперед, має на меті впровадження європейських стандартів функціонування пенсійної системи. Так, 3 жовтня 2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

щодо підвищення пенсій», який саме і визначив етапи реформування сфери пенсійного забезпечення. Серед головних завдань пенсійної реформи насамперед слід виокремити такі, як розбудова багаторівневої, багатокомпонентної пенсійної системи; осучаснення пенсій; спеціальні режими пенсій (пенсія за вислугу років окремим категоріям осіб тощо); використання сучасних інформаційних та управлінських технологій, єдиних стандартів якості обслуговування громадян. Слід наголосити на тому, що питання пенсійного забезпечення та пенсійної реформи в цілому завжди було в центрі уваги вітчизняних науковців, таких як В.М. Андріїв, М.Д. Бойко, Я. Дробот, Б. Зайчук, Т.В. Колеснік, Н. Мартиненко, Омельченко, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, Н. Резніченко, С.М. Сивак, І.М. Сирота, А.В. Скоробагатько, Б.І. Сташків, Б.А. Стичинський, М.М. Шумило, Н. Шуст та ін. Відповідно до статті 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV, пенсійна система України має трирівневу структуру: солідарна, 2) накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та 3) недержавне пенсійне забезпечення [1]. Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійногостраховання, другий та третій рівні – систему накопичувального пенсійного забезпечення [3, с. 105].

Як показує практика, на сьогодні в Україні функціонує лише перший рівень – солідарна система пенсійного забезпечення, суть якої полягає в тому, що молодше покоління громадян утримує старше. На жаль, враховуючи економічну та демографічну ситуації в державі, солідарна система України не забезпечує громадянам повною мірою достатній рівень життя. З метою підвищення рівня функціонування пенсійної системи України в цілому Кабінетом Міністрів України прийнято рішення щодо запровадження до 2021 року другого рівня пенсійної системи – накопичувальної. Слід зауважити, що, як показує практика європейських країн, ефективність функціонування такої системи насамперед залежить від рівня заробітної плати та рівня зростання економіки в цілому.

Суть накопичувальної системи полягає в тому, що частина обов'язкових внесків до системи (загальний рівень пенсійних відрахувань залишиться незмінним) накопичуватиметься у єдиному Накопичувальному фонді та обліковуватиметься на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, які (та на користь яких) сплачуватимуть такі внески. Ці кошти інвестуватимуться в економіку країни з метою отримання інвестиційного доходу й захисту їх від інфляційних процесів [2]. Першою спробою законодавчого закріплення функціонування накопичувальної системи пенсійного забезпечення була підготовка законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» від 10.07.2017 № 6677. Проте законопроект так і не було прийнято Верховною Радою України.

Учасниками накопичувальної системи загальнообов'язкового державного

пенсійного страхування є особи, котрі підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким на дату запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду виповнилося не більш як 35 років та які сплачують внески / за яких сплачуються внески до накопичувальної системи пенсійного страхування. Страхові внески до Накопичувального пенсійного фонду – складова єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, сплаченого учасниками накопичувальної системи пенсійного страхування, вони підлягають спрямуванню до Накопичувального пенсійного фонду в таких розмірах: у рік запровадження перерахування – 2 відсотки бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановленого для таких учасників, кожного наступного року – у розмірі, збільшеному на 1 відсоток, до досягнення 7 відсотків і подальшої сплати у зазначеному розмірі. Страхові внески до Накопичувального пенсійного фонду для осіб, які беруть добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, нараховуються на суму, передбачену договором про добровільну участь [4, с. 92]. Таким чином, серед пріоритетів запровадження такого рівня пенсійного забезпечення є: 1) збільшення загального розміру пенсійних виплат завдяки отриманню інвестиційного доходу; 2) заінтересованість громадян у сплаті пенсійних внесків; 3) зменшення «податкового тиску» на фонд оплати праці роботодавців завдяки перерахуванню частини обов'язкових пенсійних внесків до Накопичувального фонду, що здійснюватиметься із заробітку працівника; 4) створення джерела інвестиційних ресурсів для зростання національної економіки; 5) підвищення ефективності управління системою пенсійного забезпечення за рахунок передачі недержавним компаніям функції управління пенсійними активами. Отже, можна зробити висновок, що економічна стабільність кожної держави насамперед залежить від того, як ефективно та правильно організована пенсійна система. Наразі в Україні триває реформування сфери пенсійного забезпечення, одним із ключових завдань якого є запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення, який перш за все надасть можливість підвищити рівень життя пенсіонерів.

---

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 14.10.2020).

2. Накопичувальна пенсійна система – основні принципи. URL: <http://kagarlyk-rda.gov.ua/index.php/pensiunuufond/2101-nakopichivalna-pensijna-sistema-osnovni-printsipi> (дата звернення: 14.10.2020).

3. Минюк О.Ю., Минюк Д.І. Пенсійна реформа в Україні: реалії та вимоги сьогодення. *Юридичний вісник*. № 1 (42). 2017. С. 103-109.

4. Дмитренко А.В., Дуднік І.В. Проблемні питання пенсійної реформи в Україні. *Економіка і регіон*. № 6 (67). 2017. С. 91-97.

Іванова О. М.,
адвокат

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Найбільш дієвим засобом впливу на правопорушника, що передбачена санкціями норм, є юридична відповідальність. Господарсько-правова відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності.

Господарсько-правова відповідальність є комплексним правовим інститутом господарського права, предметом регулювання якого є господарські правопорушення. О.Бабак вважає, що господарсько-правова відповідальність може бути визначена як правовідносини, які виникають внаслідок вчинення господарського правопорушення між суб'єктами господарювання або між суб'єктом господарювання та органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, в результаті чого суб'єкт господарювання, винний у вчиненні правопорушення зазнає несприятливих наслідків майнового або організаційного характеру, які передбачені господарсько-правовими санкціями[1].

Інші вчені вважаються господарсько-правову відповідальність заходом впливу на економічні інтереси учасників господарських відносин.

Застосування господарських санкцій є гарантією захисту прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, в тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання (ч. 2 ст. 216 ГК)

Реалізації цієї мети забезпечується принципами, на яких базується господарсько-правова відповідальність: потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, і також відшкодування збитків не звільняють правопорушника, і без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі; у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції [2].

На думку Щербини В.С., застосування господарських санкцій також є особливістю господарсько-правової відповідальності. Головна особливість застосування оперативно-господарських санкцій на його думку полягає у застосуванні їх самими сторонами без звернення до судових або інших уповноважених органів, і без згоди іншої сторони зобов'язання. Ало потрібно звернути увагу, що до суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором, тобто головною умовою застосування оперативно-

господарських санкцій Господарський кодекс України визначає необхідність зазначення на цих санкцій у договорі, незалежно від того, встановлені вони законом[3].

Особливий порядок застосування господарсько-правових санкцій залежно від виду та форми господарсько-правової відповідальності, можна поділити чотири основні види: судовий; претензійно-позовний; кредитором в оперативному порядку; спеціальний - уповноваженими органами влади.

Наступна особливість полягає в тому, що оперативно-господарські санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання. Підставою для застосування такої санкції є факт порушення господарського зобов'язання другою стороною. Оперативно-господарські санкції застосовуються суб'єктом, який є потерпілою стороною, без участі суду та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання. Оперативно-господарські санкції можуть застосовуватися одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням штрафних санкцій [4].

Шишка Р.Б. в своїй праці зазначає, що за змістом господарсько-правова відповідальність переважно є матеріальною і застосовується у формі певної системи майнових санкцій, передбачених або дозволених нормами господарського законодавства, тобто суб'єкти господарювання несуть лише матеріальні витрати як відповідальність. Особливістю господарсько-правової відповідальності також є те, що застосування до правопорушника заходів господарсько-правової відповідальності може привести до настання для нього інших нематеріальних наслідків, що характерно, у разі застосування адміністративно-господарських санкцій організаційного характеру, примусового поділу суб'єкта господарювання, який зловживає монополієм становищем на ринку, визнання емісії цінних паперів недійсною тощо. [5].

Можна зробити висновок, що господарсько-правова відповідальність має свої специфічні риси, відмінні від інших видів юридичної відповідальності, і тому єсамостійним видом відповідальності, що і відобразилося в окремому правовому регулюванні відносин відповідальності в ЦК і ГК України.

1.Бабак О. Основні види відповідальності суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічній діяльності. *Підприємництво, господарство, право*. №10. 2011. С.144-148.

2.Господарське право: підручник. В.С.Щербина. 5-те вид., перероб. і допов. К.:Юрінком Інтер. 2012. 600с.

3.Іщук О.В. Особливості господарсько-правової відповідальності. *Перспективні напрями наукової думки* №2. 2018.С.17-20.

4.Щербина В.С. Господарсько-правова відповідальність галузевий підхід. Особливості застосування та напрями подальших наукових досліджень. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* №3. 2013. с.10-16.

5.Шишка Р.Б. Окремі аспекти господарсько-правової відповідальності. *Юридичний вісник*. 2015 с. 5-10.

Сидоренко Д. П.
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Косяченко К. Е.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ТА ПРОГАЛИНИ У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Необхідною умовою існування й розвитку суспільства є праця, трудові відносини між працівником та роботодавцем, які спрямовані на задоволення життєвих потреб людини і розвитку країни. В умовах сьогодення існує чимало актуальних питань та проблем у сфері трудового права та трудової діяльності суспільства. Якісна, результативна й віддана робота працівників може вимагатися лише тоді, коли їм буде гарантовано захист прав і свобод, який зможе забезпечити високий рівень ефективності праці та підвищити потенціал всіх працівників країни.

Сучасні соціально-економічні реалії потребують якісного реформування трудового законодавства, приведення його у відповідність до норм Конституції України з урахуванням загальноєвропейських норм і принципів трудового права, збалансування існуючих інтересів сторін трудових відносин, встановлення демократичних норм взаємодії роботодавця і працівника, визначення сфери дії трудового законодавства.

На сьогоднішній день трудове право дуже тісно пов'язано з економікою держави. Тому гарантії трудових прав, що передбачені законодавством, можуть бути реалізовані в повному обсязі лише при умові нормально функціонуючої економіки. Але й цілком зрозуміло і те, що рівень економіки нашої країни та забезпечення процесів її сталого розвитку і неперервного зростання, повною мірою залежить від того, яким чином державна влада відноситься до ефективного регулювання та використання трудових ресурсів населення. Держава повинна подбати про створення умов для реалізації громадянами права на працю, а також його всебічного гарантування шляхом надійного правового захисту [1].

Основним нормативним актом, що регулює трудові відносини виступає Кодекс Законів про працю України. На сьогодні очевидною є необхідність

прийняття нового нормативного акту, який регулював би трудові відносини. Новий Трудовий Кодекс повинен відповідати сучасним умовам розвитку суспільства та держави. Виходячи зі змісту цього Кодексу, складається враження, що держава створила всі необхідні матеріальні умови для праці громадян. Але як тоді пояснити такі процеси, як великий рівень безробіття, низький рівень життя суспільства, міграція за кордон та нерозвинута економіка [2].

Аналізуючи цю нестабільну ситуацію, що склалася в державі з проблемами та прогалинами у трудовому законодавстві, можна виділити декілька рішень цих проблем.

По-перше, якісне реформування трудового законодавства, яке змогло збалансувати існуючі інтереси сторін трудових відносин, взаємодію роботодавця і працівника; По-друге, створити умови для реалізації громадянами права на працю, а також його всебічного гарантування шляхом надійного правового захисту; По-третє, потрібно покращити матеріальний стимул, який допоможе краще мотивувати працівників. Висока заробітна платня, справедливе преміювання та пільги, призведуть до покращення економічного та трудового стану держави; По-четверте, зробити Трудовий Кодекс максимально наповненим конкретними нормами, а не абстрактними відсилками;

Отже, для створення якісного трудового законодавства, потрібно його реформування, привести його у відповідність до норм Конституції України. Держава повинна подбати про створення всіх необхідних матеріальних умов для праці громадян та забезпечила їм правовий захист. Законодавці повинні віднайти та відчувати баланс інтересів працівників та роботодавців та виходячи з нього прийняти відповідні норми.

---

1. Кодекс законів про працю України, Відомості Верховної Ради України URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

2. Ярошенко О. Види прогалин у трудовому праві та перспективи реформування законодавства про працю. *Суспільство і право* № 2 2014. С.192-199.

Васецький А.Ю

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Косяченко К. Е.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВСТУП ДО ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Реалії державної служби з введенням в минулих роках конкурсу на зайняття вакантних посад призвело до того, що думка у людей про корупцію стала певним міфом у даній сфері. Однак чи права це, що не існує корупції або що на роботу беруть без зв'язків, ця тема зараз є досить актуальна. Взагалі враховуючи особливості нашого законодавства і таким чином дії державної служби, варто зазначити що воно змінюється в кращу сторону і справді, адже уникаючи бар'єри власної думки працівників, які беруть на державну службу. Тема державної служби, її поняття та особливості були розглянуті у багатьох наукових працях. Питання є досить цікавим та не стабільним і тому його освітлювали в своїх роботах Кунев Ю.Д., Бритько А.М., Іж М.М. та багато інших. Після закінчення університету будь то бакалавр чи магістр, кожен здобувач вищої освіти прагне працювати за спеціальністю, однак що можна спостерігати в реаліях сьогодення безліч юристів, філологів, економістів тощо працюють в сфері обслуговування, адже робочих місць мало, а навіть коли і з'являються то на ці місця вже є люди. Однак із веденням системи конкурсного заняття посади, з'явилась можливість зайняти будь-кому вакантне робоче місце. Перш, ніж перейти до самої теми, варто розглянути поняття державної служби. Одне єдине визначення для всіх зафіксовано в Законі України «Про державну службу», а саме стаття 1 зазначає, що державна служба це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави [1]. У своїй роботі аналізуючи дане поняття Бритько А.М. зазначає, що державна служба – це спосіб реалізації завдань соціальної держави, що поєднує особисті, групові та державні інтереси [2, с. 101]. Таким чином, можна прийти до висновку, що найбільш узагальнене визначення зазначається в Законі України «Про державну службу». Так у своїй науковій праці Кунев Ю.Д., зазначав про дієвість даного закону та його особливості. Таким чином автор зазначає до-

сить цікаву думку, що у Законі передбачено додаткове посилення номенклатурного підходу за допомогою системи вузьковідомчої підготовки й добору номенклатури та закладено “провокацію” уповільненої дії, яка за наявності спеціальних дипломів, навчальних закладів і комісій перетворить цілком демократичний інструмент “конкурс на посаду” державного службовця на умовну формальність [3, с. 43]. Саме про конкурс як основну перевагу до вступу на державну службу далі і піде мова.

Закінчивши університет, ставши вже бакалавром права, людина гадає що для неї всі дороги відкриті, однак це не так. Процедура вступу на державну службу, а точніше зайняття вакантної посади державного службовця, починається ще до проведення конкурсу. Першим етапом, який проходить майбутній спеціаліст з права, отримання посвідчення на володіння державною мовою. Однак і в цьому питанні є свої виключення, адже не кожна особа складає іспит на отримання даного посвідчення, тому що в залежності в отриманої оцінки в дипломі і залежить те, чи потрібно особі скласти екзамен чи ні. Таким чином, щоб отримати посвідчення без здачі іспиту в дипломі бакалавра чи магістра по українській мові юридичного фаху чи професійного спрямування(назв даної дисципліни існує багато і тому всіх їх неможливо знати) має бути п'ятірка. Якщо ж особа має нижчий бал, то здачі іспиту не уникнути.

Отже, після отримання посвідчення на вільне володіння державною мовою можна переходити до наступного етапу, вибору державного органу, до якого бажаєш та з'ясування чи є наявні вакантні місця. Для того, щоб цю інформацію дізнатися, варто зайти на сайт Національного агентства з питань державної служби, перейти до розділу вакансії та проглянути бажаний регіон. Це є досить великою перевагою для людей, адже щоб дізнатися всю інформацію, не потрібно бігати по різних місцях, де можлива потенційна робота. Адже зазначаючи про вакансію, орган зазначає вимоги до кандидата(знання законодавства, освітньо-кваліфікаційний рівень), та обов'язки майбутньої професії. Це є і справді значною перевагою, таким чином, можна спостерігати прозорість вступу до державної служби, адже вся інформація є і тому зібравши весь пакет документів, особа може бути допущена до конкурсу.

Наступним етапом, який проходить майбутній державний службовець є подача документів, їхня перевірка та прийняття. Після цього орган державної влади назначає дату конкурсу(зазвичай фіксується у повідомленні про вакантну посаду). Ще один момент, який є досить цікавий, як на мене це заповнення електронної декларації на сайті Національного агентства з питань запобігання корупції. Дуже цікавий момент, адже даний документ заповнюють особи, які працюють кожного року, і виникає певна незрозумілість, навіщо особі, яка претендує на посаду, заповняти дану декларацію. Адже переглядаючи їх велику кількість можна побачити, що особи, які вперше намагаються потрапити до державної служби не мають доходів і проживають окремо від батьків, тобто навіть не має, що зазначити у графі про прибутки

членів сім'ї.

Коли настає день конкурсу, досить багато думок та хвилювань, саме конкурс поділяється на два етапи. Важливо зазначити, що дана процедура застосовується до кандидатів на державну службу незалежно від рангу А, Б або В. Конкурс в свою чергу поділяється на два етапи, взагалі на мою думку, прозорість можна помітити лише у тестуванні. Адже воно відбувається на сайті Національного агентства з питань державної служби. Під час тестування присутні 5 членів комісії, і саме вони спостерігають за дотриманням вимог проходження тестування. Цей етап, як вже вище зазначено досить добре пропрацьований, однак не можна повністю виключити той факт, що особа може мати певну допомогу у проходженні тесту, адже ніхто не забороняє особі, яка вже має зв'язки в цьому органі чи працювала, подавати документи на відкриття вакантну посаду. Однак за тестування максимальний бал, який може отримати кандидат це 2, адже бали, які отримує особа(а це максимальна кількість 40) переводяться у бали 1 або 2. Проте найцікавішим залишається останнє випробування, яке залежить від кандидата, проходження співбесіди. Загалом враховуючи вище зазначену процедуру на зайняття посади не виникає навіть і думки, що процвітає корупція чи зв'язки, проте в кожній процедурі є свої недоліки. Так, на мою думку, співбесіда і є слабким місцем цього процесу, адже вона оцінюється виключно суб'єктивно. Особі ставить питання конкурсна комісія, і це люди, які впливають на результати, можуть відноситися до претендента не досить добре або приязно. Загалом можна спостерігати, що в результатах зазначаються досить великі результати, і виникає думка, що саме на співбесіді багатьох кандидатів так би мовити витягують, адже особливих вимог до проведення співбесіди немає.

Після проходження даної процедури можна видихнути, адже все що можна кандидат вже зробив, і тому залишається лише чекати виставлення результатів на сайті Національного агентства з питань державної служби. Загалом державний орган може відправити на електронну пошту повідомлення про проходження конкурсу. Отже, якщо кандидат набирає найбільшу кількість балів серед інших, він займає вакантну посаду, другий же за результати може протягом року зайняти дану посаду, якщо перший відмовиться чи з певних причин звільниться. Вся вище зазначена процедура зафіксована в інструкції [4] і тому складається думка про доступність та прозорість державної служби.

Отже, з вище значеного можна дійти висновку, що процедура зайняття вакантної посади державної служби складається з багатьох етапів. Серед переваг варто зазначити, прозорість, зрозумілість та доступність, адже всі вимоги є звичайними і усі документи, котрі потрібно заповнити можна знайти в інтернеті, або в органі державної влади. Однак з недоліків залишається суб'єктивна думка людини, яка може бути присутня при кожному етапі. Тому, щоб дана система працювала, як дійсно нова державна служба, варто викинути суб'єктивні думку осіб, або ж виокремлювати певних окремих людей,

які будуть приймати тестування та не мати відношення до майбутніх кандидатів.

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. Ред. від 01.01.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

2. Бריךко А. М. Державна служба як об'єкт управління: поняття, соціальна та правова природа, завдання і функції *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. Вип. 1. С. 91-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2015_1_10

3. Кунев Ю. Д. Державна служба: дієвість основних положень нового закону України *Правова позиція*. 2016. № 1. С. 38–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2016_1_7

4. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

Подпалій Е. М.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Косяченко К. Е.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СВИДКА У ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Особа яка звертається до суду за захистом своїх прав розраховує на повний та всебічний розгляд справи й встановлення судом об'єктивної істини, а одним із головних елементів встановлення об'єктивної істини можна виділити інститут свідків. Для розуміння важливої ролі свідків у цивільному судочинстві необхідно визначити правовий статус, та роль свідка під час судового розгляду. Тож свідком у цивільному судочинстві може бути кожна особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи [1]. Новікова Н. А. виділяє таку систему ознак, що характеризують свідка: свідком може бути тільки фізична особа; свідок повинен мати такий фізичний та психічний розвиток, який дає йому можливість правильно сприймати обставини та висловлюватись про них свідок повинен володіти інформацією, необхідної для ви-

рішення справи; свідок не повинен мити юридичну заінтересованості у результаті розгляду справи; свідок сприймає обставини справи безпосередньо або опосередковано; сприйняття обставин справи свідка не пов'язано з її розглядом; залучення особи в якість свідка у цивільну справу на підставі ухвали суду [2, с.42].

Держава в особі суду покладає на свідків відповідні обов'язки та встановлює відповідальність за їх невиконання. Свідок зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом у визначений час і дати правдиві показання про відомі йому обставини. Під час виконання покладених на нього обов'язків свідок має право давати показання рідною мовою або мовою, якою він володіє, користуватися письмовими записами, відмовитися від давання показань у випадках, встановлених законом, а також на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду[1]. За невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків свідок несе відповідальність встановлену Кримінальним кодексом України.

Важливим моментом є сам процес залучення свідків до участі у цивільному судочинстві, свідок не може самостійно за власною ініціативною вперше з'явитися для його допиту у справі, так і особи, які беруть участь у справі, не можуть самостійно привести в цивільну справу своїх свідків. Для цього існує певний порядокщо пов'язаний з необхідністю звернення до суду із проханням про виклик такого свідка [3]. Дана процедура чітко закріплена у ст. 91 ЦПК України - Виклик свідка здійснюється за заявою учасника справи. У заяві про виклик свідка зазначаються його ім'я, місце проживання (перебування) або місце роботи, обставини, які він може підтвердити. Заява про виклик свідка має бути подана до або під час підготовчого судового засідання, а якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, - до початку першого судового засідання у справі. В ухвалі про відкриття провадження у справі або в іншій ухвалі, якою суд вирішує питання про виклик свідка, суд попереджає свідка про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання чи відмову від давання показань на вимогу суду [1].

Але в даному положенні є деякі виключання, ст. 70 ЦПК України визначає, що не можуть бути допитані як свідки: недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання; особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, - про такі відомості; священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих; судді та присяжні - про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, що стала відома судді під час врегулювання спору за його

участю; інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди. Особи, які мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв - без згоди дипломатичного представника.

Також ст. 63 Конституції та ст. 71 ЦПК України визначає, що особа має право відмовитись давати показання щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб), які можуть тягнути юридичну відповідальність для нього або таких членів сім'ї чи близьких родичів [1]. У деяких випадках через ті чи інші обставини особа не в змозі прибути до суду для давання показань, тож у такому випадку ст. 69 ЦПК України встановлює, що за відсутності заперечень учасників справи свідок може брати участь в судовому засіданні в режимі відео-конференції. Суд може дозволити свідку брати участь у судовому засіданні в режимі відео-конференції незалежно від заперечень учасників справи, якщо свідок не може з'явитися до суду через хворобу, похилий вік, інвалідність або з інших поважних причин [1]. Свідки відіграють вкрай важливу роль в процесі доказування, тож влучним буде вислів науковців, що джерелом фіксації інформації в показаннях свідків є сам свідок незмінний учасник цивільного процесу. У такому разі логічно, що поява в цивільній справі такого засобу доказування, як показання свідка, пов'язана із залученням його у цивільну справу [4].

Показання свідків як засоби доказування — це повідомлення про обставини, що входять до предмета доказування, тобто про юридичні факти складу вимог і заперечень сторін та інші обставини, що мають значення для справи, які повідомляються суду в установленому законом процесуальному порядку і формі, а можливість свідчення про факти, що мають значення для справи, є підставою для визнання їх належними до справи і виклику свідків у судове засідання [5].

Показання свідків є важливим елементом процесу доказування, але вони також мають свою проблематику. М. Кучер про те, що «отримання відомостей від суб'єкта є складним процесом, оскільки об'єктом дослідження виступають ментальні компоненти, за які відповідає психіка людини, що дає змогу її носію не лише сприймати навколишній світ з усіма його формами, видами, процесами, тощо, а й акумулювати, отриману інформацію про все-світ, обробляти її та відтворювати» [6, с.224].

Отже, на підставі викладеного ми бачимо, що свідок є юридично незацікавлена фізична особа, яка правильно сприймала інформацію по справі, яка залучена на підставі ухвали суду, та має здатність про неї висловитись, правовий статус свідка чітко визначений цивільним процесуальним кодексом України та є досить дієвим інститутом в процесі доказування.

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 04.11.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

2. Новікова Н. А. Поняття та ознаки свідка в цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 41-48.

3. Новікова Н.А. Залучення показань свідка у цивільну справу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 25. Том 1. 2007. ст. 87 –90

4. Євгеній Лезін. Особливості забезпечення показань свідків у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018 - №2. ст. 24-34

5. Новікова Н.А. Загальні критерії оцінки показань свідка у цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2017. випуск 3. Том 2. ст. 106-109

6. Кучер Т. М. Докази, доказування та доведення у цивілістичному процесі України: *монографія*. Київ.: 2015. 428 с

Федорченко А. О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Косяченко К. Е.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОГАЛИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

На сьогодні ми можемо спостерігати значні зміни в українському законодавстві. За останні роки активно проводиться реформування різних сфер внутрішньої та зовнішньої політики. Однак в трудовому законодавстві відбулися не значні зміни. Звичайно після розпаду СРСР було внесено безліч поправок, але вони не вдосконалили трудове законодавство до належного рівня. Проблема полягає в тому, що нормативно-правові акти, які регулюють сферу трудових відносин є застарілими, норми не дотримуються повною мірою та відсутні механізми їх реалізації.

Питання проблем та прогалин в трудовому законодавстві України досліджували такі вчені: А.В. Базилюк, М.Т. Білуха, Д.П. Богиня, А.В.Калина, А.М. Колот, А.М. Кузьмінський, М.Я. Остап'юк, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, О.М. Уманський, О. Ярошенко та багато інших.

Основним нормативно-правовим актом який регулює трудові відносини в Україні є Кодекс законів про працю. Відповідно до ст.1 КЗпП, він сприяє

зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя [1]. О. Матвієнко зазначає, що норми трудового законодавства розподілені в багатьох нормативно-правових актах та часто дублюють одна одну, тому їх застосування і реалізація ускладняється. Потрібно вирішити завдання кодифікації, яке полягає в тому, щоб шляхом відбору, перегляду й усунення застарілих і суперечливих норм на основі принципів розробити такі норми, які усунуть прогалини в правовому регулюванні трудових відносин [3, с. 273].

Трудове законодавство регулює відносини між роботодавцем та працівником, тому слід забезпечити захист прав та інтересів обох сторін. Оскільки Україна обрала шлях Євроінтеграції, зміни в законодавстві повинні відповідати Європейським стандартам. При трудових спорах можна застосовувати практику Європейських судів, але тут виникає прогалина в імплементації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

С. Лукаш вважає проблемою відсутність вказівки на те, яку юридичну силу в системі нормативно правових актів має цей закон. Тому не визначено, як діяти національним судам у разі, коли практика ЄСПЛ суперечитиме законодавству України чи міжнародним договорам, які ратифіковані Україною і вважаються національним законодавством. [2, с.149]. Ще можна виділити таку прогалину, як гендерна рівність, адже де-юре вона існує, а де-факто дискримінація за ознакою статі проявляється в усіх сферах суспільних відносин, в тому числі й в трудових.

Ярошенко, навів приклад того, що на керівних посадах органів законодавчої влади жінки становлять 5,1 відсотків, центральних та місцевих органах виконавчої влади серед власників середнього і малого бізнесу — 20, а серед власників найбільших бізнесових структур взагалі немає жодної жінки. Також зазначено, що заробітна плата жінок майже на третину менша, ніж чоловіків, безробітних жінок значно більше, ніж безробітних чоловіків, пенсія жінок за прогнозами через 20–30 років становитиме у середньому 40–45 відсотків від пенсії чоловіків [4, с.195]. Враховуючи вище зазначене можна дійти висновку, що трудове законодавство України має безліч проблем та прогалин, для вирішення яких необхідно внести суттєві зміни. Серед проблем виділяють застарілість норм, їх неналежне дотримання. Для покращення становища слід провести трудову реформу, в якій важливо звернути увагу на кодифікацію трудового законодавства; створення Трудового Кодексу. Також необхідно відійти від радянської системи та оновити норми відповідно до сучасного стану. Варто враховувати Європейську практику і реалізовувати гарантії захисту прав та інтересів людини та приділити увагу питанню дискримінації за статтю.

1. Кодекс законів про працю України / База даних Верховної Ради України «Законодавство України» URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

2. Лукаш С.С. Проблеми й прогалини в трудовому законодавстві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 53. С. 148-151.

3. Матвієнко О. С. Проблема кодифікації трудового законодавства України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2014. С. 272-279.

4. Ярошенко О. Види прогалин у трудовому праві та перспективи реформування законодавства про працю України. *Вісник Академії правових наук України*. С.192-199.

Худан А.В.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Косяченко К. Е.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОГАЛИНИ В ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА АДАПТАЦІЯ ОСТАННЬОГО ДО НОРМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

На сьогоднішній день виникає проблема щодо регулювання та співвідношення трудового законодавства у трудовому праві, через це виникають прогалини та недоліки в нормативно правових актах та законах як міжнародних, так і в Україні, отже головною метою є дослідження та виявлення проблем та прогалин трудового права, та виявлення способів їх виправлення.

Перші прогалини у трудовому праві існували ще з моменту його появи, вони зумовлювалися тим, що на той час нормотворчий орган не міг передбачити усіх обставин, що вимагали правового опосередкування.

Згідно Закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» частині 1 статті 20 зазначено, що будь які підприємства чи організації незалежно від прав господарювання, де кількість людей з інвалідністю була менша за зазначену норму, повинні сплачувати в Фонд України соціального захисту інвалідів санкції, сума яких визначається у розмірі середньої річної зарплати в Україні [1].

Згідно Конституції України статті 24 зазначено, всі Громадяни мають

рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [2].

Права жінки та чоловіка забезпечуються тим, що жінка має рівне право та можливості у праці та винагороді за неї, для цього державою створені умови які гарантують рівні можливості у виборі професії та роду діяльності особи.

Роботодавець повинен: створити умови, які дозволяють здійснювати трудову діяльність на рівній основі. Забезпечувати жінкам та чоловікам суміщати сім'ю та роботу. Здійснювати рівну оплату за працю. Піклуватися про стан здоров'я працівників. Вживати заходів, що до припинення сексуальних домагань. Роботодавець не має права вказувати в оголошенні лише набір жінок або чоловіків.

Що до прогалин у трудовому праві можемо виявити такі: Держава не має відповідних механізмів захисту прав та інтересів осіб, що їх стосуються. Різні стандарти трудового права з Європейським союзом. Проблема забезпечення застосування положень конвенцій і рекомендацій МОП. Проблема положень актів трудового законодавства, які зазначають про необхідність та можливість елементів політики у сфері праці, шляхом колективного регулювання.

Отже, у трудовому праві існують багато прогалин та проблем, які потрібно змінювати. Для цього потрібно внести зміни не тільки до трудового кодексу України а і до всіх кодексів, законів та нормативно правових актів.

---

1. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: навчальний посібник. Київ: Атіка. 2004. 464 с.

2. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів від 16.08.1999 р. № 1496. Офіційний вісник України. 1999. № 33. Ст. 168.

Лакєєва Д.О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКА ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Причини виникнення прав та обов'язків (стаття 11 ЦКУ) як категорії цивільного законодавства зазнають певного регулювання, що підтверджується включенням низки причин для рішень зборів. Водночас декларація ділових відносин цивільним законодавством на рівні Цивільного кодексу України свідчить про законодавче визнання важливості компаній як основи для виникнення цивільних прав та обов'язків. Суди, виходячи з презумпції переважного задоволення інтересів власника здебільшого базуються на класичному розумінні універсального спадкування (стаття 1220 ЦКУ) як безсумнівного, яке застосовується до всіх випадків права. Але правило про те, що "новий суб'єкт господарювання у правовідносинах замінює початковий, а права, передані йому, залишаються тими ж, що і права початкового суб'єкта господарювання" [1], виглядає логічним і беззаперечним доти, доки воно не зустрінє права гаранта, що вимагають спеціального законодавства, наприклад права учасника компанії. Офіційне тлумачення норм правонаступництва дозволяє судам створювати прецеденти, які виключають можливість захисту інтересів компаній, навіть у випадках, коли очевидна погана воля спадкоємців [3, с.100].

Справді, слід погодитись, що передача частки в компанії є юридично значущою подією, що регулюється нормами цивільного законодавства, згідно з якою спадкоємець стає власником частки з моменту відкриття спадщини.

Логічно припустити, що власник частки, як власник іншого суб'єкта цивільних прав, повинен нести тягар утримання свого майна, проявити належну ретельність та сумлінно здійснювати свої права на це майно. Отже, активні дії щодо прийняття частки в статутному капіталі товариства зобов'язують відповідальність унаслідок спадкування повинні бути зроблені власником спадкоємцем. Отже, смерть члена компанії не повинна зоб-

бов'язуватитовариство з обмеженоювідповідальністюобратиактивну участь у пошукуспадкоємців за згодоюадміністраціїїхніхакцій, тоді як спадкоємці в їх статуті байдужі до часток у статутному капіталі компанії [3,с.100].

Спадкоємець повинен стати членом товариства з обмеженоювідповідальністювідповідно до норм корпоративного права, тобто після повідомленнякомпанії про прийняття свідоцтва про право на спадщину. Звичайно, без попередженняспадкоємець не можепретендувати на включенняого до складу учасниківтовариства і має право лише на викупреальноївартостічастки. Включенняцієїпропозиції до законодавства дозволить вирішити проблему, щорозглядається, і було б оптимальним з теоретичної та практичноїточокзору, оскільки прийняття спадщини, яка разом з іншими активами включаєчастку в капіталі, не можеполягатилише у фактичній дії заяви про прийняття спадщини (або заяви про видачуспадкоємцемсвідоцтва про право на спадщину). Це пояснюється тим, щостосовноіншихцивільних прав (які є частиноюспадщини), законна та абофактичнабездіяльністьспадкоємця не створює таких суттєвихнегативнихаспектівпорівняно з бездіяльністю в акціяхкомпанії. [1]. О Об'єкти, володінняякимипередбачає набуття певного правового статусу (статусу учасникатовариства), тобто наданняпевнихобов'язкових прав, не можуть бути отриманібездіяльністю, оскількизаконністьрішень, щоприймаютьсякомпанією,залежить від їхвласників [1].

Отже, у випадках, коли спадкове майновключає, середіншого, частки в статутному капіталітовариства з обмеженоювідповідальністюабоакції, прийняття спадщини не може бути основою прав учасникатовариства. Причин для створення прав на акціїнедостатньо для створення прав учасникакомпанії. У випадкуакціонернихтовариствпідставою для отримання статусу акціонера є запис про передачу прав, здійснений особою, яка реєструє права на акції. У разітовариств з обмеженоювідповідальністюпідставою для отримання статусу учасникатовариства є діяспадкоємця з метою повідомленнякомпанії про прийняття свідоцтва про право на спадщину. В іншомувипадкуспадкоємець не повинен претендувати на включення до партнерівкомпанії, а повинен мати право лише на виплатуреальноївартостічастки в статутному капіталікомпанії [4,с.289].

1.Попова Л. І. Універсальне правонаступництво при спадкуванні URL: <http://www.dom-i-zakon.ru/articles/nasl/110940/> (дата звернення: листопада 2020 г.).

2.Іванов Ю. Ф. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В.Куриліна, М. В. Іванова 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с

3.Цивільне право: загальна частина. *Практикум*: навч. посіб. кол. авт. Дніпро :Видавець Біла К. О., 2020. 232 с.

4.Цивільне право України. *Частина перша:посіб.для підгот.до іспитів* / В. І.Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико ; за заг. ред. В. І. Борисової.Харків : Право, 2019. 248 с.

Куц І.О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Артем'єва К.Д.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Під юридичними фактами розуміються такі фактичні обставини, з якими право пов'язує виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Це конкретні соціальні обставини (події, дії), що викликають відповідно до норм права визначені правові наслідки – виникнення, зміна чи припинення правових відносин. Поняття юридичного факту поєднує два нерозривно зв'язаних моменти: явище дійсності – подія чи дія (матеріальна основа), що породжує в силу приписів норм права визначені правові наслідки (юридична основа[2]).

Юридичний факт є правовою категорією і існує в правовій площині стосовно рішення правових завдань. Як і інші правові явища, він служить засобом правової дії, тому числі і безпосередньо правового регулювання, яке у свою чергу виступає частиною соціального нормативної регламентації громадських стосунків. У якості предмета правового регулювання виступають соціальні стосунки поведінка і діяльність фізичних осіб[2]. Юридичні факти не існують самі по собі і для себе. Вони знаходяться в нерозривному зв'язку з іншими правовими поняттями і категоріями і проявляють себе тільки в співвідношенні з іншими правовими явищами. Внаслідок цього необхідно визначити їх функціональні взаємозв'язки в правовій матерії. Це цілком відповідає широко використовуваному в соціальних науках методу структурно-функціонального аналізу. В основі такого методу лежить початкове положення про те, що усі соціальні явища за допомогою юридичного факту здійснюється зв'язок реального поводження і правової норми. Саме з його починається життя правової норми перевіряється її реальність, дійсність, пе-

ревіряється ефективність правової норми [3.с.14].

Юридичний факт – це в переважній більшості випадків поводження, що з волі особи, або мимо його волі, проводить у дію механізм правового регулювання. І надалі поводження особи співвідноситься з тією моделлю поводження, що встановлена нормою права, визначається їхня відповідність або наявність відхилень [3, с. 3].

Характерними вимогами до юридичних фактів є:

- а) вони повинні бути передбачені нормами права;
- б) мають фіксуватися, як правило, у відповідній процедурно-процесуальній формі;
- в) породжувати передбачені нормами права юридичні наслідки.

Юридичні факти оточують нас у повсякденному житті (народження дитини, закінчення інституту, вступ у шлюб). Але і деякі явища при ролі також можуть виступати як юридичні факти. Поняття факт широко застосовується в науці. Між науковим і юридичним фактом немає повної аналогії, але їхня подібність у тім, що науковий факт є посередньою ланкою між науковою теорією й об'єктивним світом, а юридичний факт – посередньою ланкою між правом і суспільними відносинами.

Юридичні факти різноманітні, тому з метою виявлення їхніх особливостей і більш глибокого пізнання вони досить докладно кваліфікуються по різних підставах.

По вольовій ознаці юридичні факти поділяються на події і дії.

Події – це такі обставини, що об'єктивно не залежать від волі і свідомості людей. Наприклад, стихійні лиха, самі по собі ці явища ні чого юридичного в собі не несуть і автоматично ніяких зобов'язань не породжують, але служать приводами, причинами для виникнення правовідносин.

Дії – це такі факти, що залежать від волі людей. Дії підрозділяються на правомірні і неправомірні [4].

Юридичними фактами можуть бути різні життєві обставини, що належать як до сфери природи (народження і смерть особи, перебіг часу), так і до соціальної сфери життя (дії і вчинки людей, адміністративні акти, рішення суду). Без юридичних фактів не встановлюються, не змінюються і не припиняються жодні цивільні правовідносини. Так, глава 25 ЦК України передбачає можливість виникнення, зміни або припинення правовідносин майнового найму. Однак для того, щоб вказані цивільні правовідносини виникли, необхідно укласти угоду, передбачену ст. 256 ЦК України. Вже існуючі правовідносини майнового найму можуть бути змінені на правовідносини купівлі-продажу, якщо сторони дійдуть до відповідної угоди і змінять уже існуючий договір [2].

Аналіз законодавства в частині закріплення підстав виникнення правовідносин з речових прав користування чужим нерухомим майном показує, що саме юридичні дії застосовуються як вид юридичного факту, що опосередковує виникнення речових правовідносин на чужу нерухомість. Серед

них: правочин (договір, заповіт), закон, рішення суду, адміністративний акт (ст. 402, 407, 413 ЦК України). Згідно з ч. 1 ст. 402, ч. 1–2 ст. 407, ч. 1–2 ст. 413 ЦК України, правочинами, які опосередковують виникнення речових прав на чуже нерухоме майно, є договір, заповіт, спадковий договір [1]. Виділені в науковій літературі і розглянуті приклади юридичних фактів показують багатовекторність впливу юридичних фактів на різні правові явища. В той же час можна помітити, що розгляд юридичного факту тільки у вигляді реальної життєвої обставини не дозволяє говорити про можливість виконання усіх вищеназваних функцій. Класичне визначення юридичного факту було сформульоване та застосовано тільки до виконання ним ролі "спускового механізму" в системі правового регулювання. Така якість юридичного факту дозволяє орієнтувати його тільки на виконання основної функції - бути основою виникнення правових наслідків. Інші ж з названих функцій конкретна реальна життєва обставина виконувати об'єктивно не в змозі.

Склад юридичного факту включає не тільки сам реальний життєвий процес або явище, але і ряд "супутніх" елементів. Тому слід розглянути випадки, коли життєва обставина, що наступила, відповідає не всім вимогам, що пред'являються до його елементів, що може виявитися у відсутності якої-небудь ознаки, властивості, умови настання життєвої обставини, що перешкоджає "перетворенню" життєвої обставини юридичний факт, або в невідповідності якої-небудь ознаки, властивості, умови вимогам, що пред'являються нормою права. За відсутності якої-небудь ознаки, властивості, умови настання життєвої обставини говорити про дефектність юридичного факту просто немає сенсу, оскільки і самого юридичного факту немає, він ще не наступив [3, с. 4]. Отже, так звана неспроможність юридичних фактів є по суті справи його відсутність, а тому вона не є різновидом дефектності.

Наприклад, згідно з п. 1 ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Таким чином, якщо під час укладення договору сторони не досягнуть згоди хоча б з однієї істотної умови, такий договір слід вважати неукладеним.

При невідповідності вимогам норми права якої-небудь ознаки або властивості реальної життєвої обставини має місце дефектність елементу юридичного факту і вже сам юридичний факт розглядається як дефектний. Дефекти можуть міститися в будь-якому елементі юридичного факту. На відміну від неукладеного правочину, недійсний правочин – це правочин, який здійснився, однак в силу наявних у нього недоліків, він не має правової сили.

Існують юридичні факти, які мають дефекти, однак визнаються дійсними. Прикладом можна назвати оспорюваний правочин. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна зі сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (п. 3 ст. 215 ЦК України). Такий правочин називається оспорюваним [3, с. 15]. Тому можна

ставити питання про відносну дійсність таких юридичних фактів. Наявний несуттєвий дефект надає можливість оспорити такий юридичний факт, але не вказує на його недійсність чи відсутність.

Отже, незаборонена невідповідність характеристик реальної життєвої обставини вимогам норм права дозволяє ставити питання щодо дійсності цих юридичних фактів. Тобто наявна дефектність юридичного факту дозволяє його оспорювати, але не дає приводу розцінювати його як "відсутній" юридичний факт. Таким чином, під дефектністю юридичного факту слід розуміти незаборонену невідповідність якої-небудь ознаки, властивості, характеристики юридичного факту вимогам норми права. Аналізуючи норми цивільного законодавства, слід згадати і договір дарування із встановленням речового права на чуже нерухоме майно, як один із договорів, які встановлюють речові права на чуже нерухоме майно. На обдарованого може бути покладено обов'язок вчинити певну дію майнового характеру на користь третьої особи (ч. 1 ст. 725 ЦК України).

---

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435 -IV зі змін. Офіц. портал Верхов. Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. К.: Істина, 2019. 397 с.

3. Юридичні факти в системі правовідносин: Автореф. дис канд. юрид. наук: Г.В. Кикоть ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2006. 19 с.

4. Дума О. О. Складний юридичний факт як підстава розірвання трудового договору у зв'язку з поновленням на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу *Теорія і практика правознавства: електр. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. 2013. Вип. 2. URL <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/>

КуцІ.О.

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Артем'єва К.Д.

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АЛЬТЕРНАТИВНЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Відповідно до ст. 539 ЦК України зазначено, що альтернативним є зобов'язання, у якому боржник зобов'язаний вчинити одну з двох або кількох дій [1]. Боржник має право вибору предмета зобов'язання, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства, не впливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту. За своєю юридичною природою альтернативне зобов'язання є умовою договору, що надає договору характер організаційного. Є очевидним, що альтернативне зобов'язання – зобов'язальне, а не лише організаційне правовідношення, і предмет, і зміст, і мета, і корисність в альтернативному зобов'язанні є.

Альтернативність означає необхідність вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну. Якщо у звичайному зобов'язанні обов'язок боржника зводиться до виконання однієї будь-якої заздалегідь визначеної дії, то в зобов'язанні альтернативному боржник зобов'язується до виконання однієї з декількох певних дій. При цьому ці дії визначені. Невизначеність полягає в невідомості, яка саме дія складе виконання. Крім того, в альтернативному зобов'язанні одна із сторін має право вибору виконання, а в зобов'язанні з простою множинністю нема можливості вибору. Взагалі треба зазначити, що норми актів цивільного законодавства дозволяє виділити такі види альтернативних зобов'язань: договірні альтернативні зобов'язання, які встановлюються сторонами самостійно в договорі; альтернативні зобов'язання, визначені актами цивільного законодавства (як правило, пов'язані з порушенням цивільного законодавства чи умов договору) [2, с.64-65].

Відповідний приклад можна відшукати у будь-яких сферах економіки. У рамках договору постачання це може бути право постачальника направляти

покупцеві товар, вироблюваний на тій або іншій фабриці. Дуже поширений приклад встановлення в законі права кредитора самостійно вибрати предмет виконання відноситься до стосунків, пов'язаних з роздрібними продажами. Виявивши неякісний товар, споживач може вибрати одну з наявних в законі варіантів дій.

Приклад, коли сторони можуть передбачити договором особливий порядок, згідно з яким виконання альтернативного зобов'язання відбувається по вибору кредитора, можна привести з області підряду. Сторони можуть передбачити право замовника зажадати зниження ціни робіт зважаючи на недоліки або їх усунення. Тобто альтернативними є зобов'язання, в яких є не один, а декілька предметів, причому передача будь-якого з цих предметів буде вважатися належним виконанням.

Але, не буде альтернативним таке зобов'язання, в силу якого боржник зобов'язується виконати одночасно декілька дій, наприклад, по заповіту спадкоємець зобов'язується надати відомій особі квартиру в успадкованому будинку і видавати щорічно певну суму на зміст. На відміну від вказаного зобов'язання, в якому декілька дій сполучені союзом "та", для альтернативного зобов'язання характерний союз "або". Будучи видом цивільно-правового зобов'язання, альтернативне зобов'язання має свої характерні особливості, що дозволяють відмежувати його від усіх інших зобов'язальних правовідносин цивільно-правової природи.[2, с. 68]. Як вже відзначалося, основною відмінною ознакою альтернативного зобов'язання є альтернативне визначення об'єкту і (чи) предмета зобов'язання, тобто множинність об'єкту або предмета зобов'язання. У зв'язку з чим необхідно розрізняти альтернативні зобов'язання від інших цивільно-правових зобов'язань з множинністю об'єктів (предметів). Найважливіше питання в альтернативному зобов'язанні – визначення особи, яка має право вибору об'єкта виконання. Право вибору, звичайно, належить боржникові, якщо інше не впливає із закону, договору або суті зобов'язання, притому він має й *jusvariandi* (право змінювати свій вибір).

Більшість законодавчо встановлених видових конструкцій альтернативних зобов'язань пов'язані з порушенням цивільного законодавства України чи умовдоговору. І зазвичай у таких випадках право вибору надається кредитору – потерпілій стороні. Так сформульовано, зокрема, норми статей 708 (право вибору покупця в разі виявлення ним протягом гарантійного або інших строків, установлених обов'язковими для сторін правилами чи договором, недоліків, не застережених продавцем, або фальсифікації товару), 768 (право вибору наймача, якщо в речі, яка була передана наймачеві з гарантією якості, виявляться недоліки, що перешкоджають використанню відповідно до договору), 852 та 872 (право вибору замовника в разі порушення підрядником відповідно договору підряду та договору побутового підряду), 1164 (право вибору заінтересованої особи внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи) ЦК України[3]. Основною особливістю альтернативного зобов'язання є множин-

ність його предмета: боржник має обов'язок виконати не якусь одну визначену дію, а одно з двох чи декількох раніше вказаних дій (альтернативно) – на свій вибір (як правило)чи на вибір кредитора. Іншими словами, альтернативне зобов'язання –це зобов'язання, змістом якого є право вимоги й відповідний йому обов'язок здійснити одну з декількох дій на вибір (як вже було зазначено вище). Виконання зобов'язання при цьому становить здійснення однієї з декількох дій. Крім того, належне виконання альтернативного зобов'язання залежить від того, кому надане право вибору.

Альтернативне зобов'язання як зобов'язання з множинністю предмета має спільні риси із зобов'язаннями з декількома неподільними предметами, однак все ж вони істотно відрізняються. Унаслідок зобов'язання з декількома неподільними предметами боржник повинен одночасно здійснити декілька дій, передати декілька речей – на відміну від альтернативного зобов'язання – і тільки таке виконання припиняє зобов'язання[4, с. 258]. У альтернативному зобов'язанні боржник повинен виконати на користь кредитора за власним вибором одну з декількох дій, які передбачені в зобов'язанні, або відмовитися від виконання однієї з передбачених дій, наприклад, за договором особа повинна або передати певну річ, або оплатити її вартість. Логічна конструкція цього виду зобов'язань опосередковується алгоритмом: або – або (ст. 539 ЦК України).

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки: Альтернативне зобов'язання – це цивільне правовідношення, змістом якого є зобов'язання, яке складає не одно яку-небудь певну дію боржника, як це має місце в простому зобов'язанні, а дві або більше дії, здійснення одної з яких є виконанням зобов'язання. Питання про того, кому належить право вибору здійснюваної боржником дії - кредиторіві або боржникові, дозволяється або самими сторонами за договором, в силу якого виникло, або законом. Якщо ж в договорі або в законі відносно даного випадку не міститься такі вказівки, то згідно ст. 539ЦК право вибору має боржник. Після того, як відповідна сторона здійснила своє право вибору, альтернативне зобов'язання перетворюється на просте зобов'язання. Неможливість надання одного з виконань в альтернативному зобов'язанні не впливає на обов'язок боржника надати будь-яке інше виконання з числа обумовлених. Залежно від підстав виникнення альтернативні зобов'язання можна поділити на такі, що встановлені договором, та такі, що встановлені актами цивільного законодавства України. Більшість альтернативних зобов'язань, установлених актами цивільного законодавства України, пов'язані із заходами цивільно-правової відповідальності: договірної або деліктної. На жаль, українська судова практика щодо альтернативних зобов'язань дуже мала, до касаційних інстанцій майже не доходять справи, в яких дійсно вирішувалися питання щодо виконання альтернативних зобов'язань. Суди помилково, застосовують норми ст. 539 ЦК України.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в системі зобов'язального права альтернативне зобов'язання є видом цивільно-

правового відношення з альтернативно встановленою множинністю об'єкту або предмета зобов'язання, що характеризується наявністю права (обов'язки) вибору об'єкту або предмета виконання і юридичною рівнозначністю усіх встановлених об'єктів або предметів виконання, кожен з яких окремо визнається належним виконанням зобов'язання.

1. Цивільний кодекс України Електронний ресурс : Закон від 16.01.2003 № 435 ІVзміні.Офіц.порталВерхов.РадиУкраїни.Режим доступуURL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2.Музика Т.О. Альтернативне зобов'язання як особлива правова конструкція: теорія і практика застосування. Т.О. Музика: *Юрист України*. № 2 (23). 2013. С. 63-78

3.Цивільний кодекс України: *Науково-практичний коментар*. Гончаренко С.С..К.: Істина, 2019. 937 с.

4. Музика Т.О. Вибір у механізмі виконання альтернативного зобов'язання. Т.О. Музика : Серія ПРАВО. № 22. Том II. С. 256-259.

Жданюк К. Г.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Аксютіна А. В.
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Актуальність даної теми визначається тим, що у сьогоденні дуже часто зустрічається порушення прав інтелектуальної власності. Захистити своє право на інтелектуальну власність є непростю справою, яка потребує обізнаності в законодавстві. Дану проблематику досліджує велика кількість вчених.

Правові аспекти охорони інтелектуальної власності в Україні досліджувались в наукових публікаціях О. Д. Святоцького, І. І. Дахно, О. М. Мельника, О. А. Підопригори, Ю. М. Капіци та інших.

Право інтелектуальної власності охороняє різноманітні результати творчої діяльності людини багатогранної проблеми знайшли своє вирішення [1,

с. 802]. Вивчення правових аспектів даної теми має велике практичне та теоретичне значення. [5, с. 7].

Згідно із статтею 418 ЦК України, право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом[4].

Кримінально-правовий спосіб захисту передбачає собою настання кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності настає, якщо правласнику завдана матеріальна шкода у значному, великому або у особливо великому розмірах[2, с. 57]. Простіше кажучи, якщо порушення прав інтелектуальної власності завдало матеріальних збитків. У Кримінальному кодексі України немає окремого розділу, що присвячений посяганням на інтелектуальну власність.

Адміністративна відповідальність за правопорушення настає, якщо ці правопорушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [2, с. 59]. Існує низка законів, що регулюють питання адміністративного захисту прав інтелектуальної власності. Це такі закони, як: «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996, «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 тощо. В адміністративному праві процедура розгляду справи є більш спрощеною, ніж у цивільному праві.

Аналізуючи вище зазначене, можна сказати, що тема захисту порушеного права інтелектуальної власності була і буде актуальною. Це обумовлено тим, що наразі статистика порушень прав у галузі інтелектуальної діяльності фіксує досить високі цифри. Дана проблематика залишиться предметом дослідження учених протягом довгого часу.

Отже, можна зробити висновок, що захист права інтелектуальної власності потребує покроково обґрунтованих дій. В Україні порушення права інтелектуальної власності є досить розповсюдженим явищем, тому способи захисту прав мають бути надфективними. На думку багатьох науковців, найефективнішим способом захисту права інтелектуальної власності є цивільно-правовий тому, що його система правового захисту є достатньо вивченою та показує свою дієвість. Але, виходячи з вищезазначеного, інші види захисту також потребують подальшого аналізу та вдосконалення, на що повинні звернути свою увагу науковці.

---

1. Морозова Л.П., Слободянюк В.Ю., Олійник Б.І. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання. *«Молодий вчений»*, № 3 (43). Вінницький кооперативний інститут, 2017. С. 802-806. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/184.pdf>

2. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. К.: «К.І.С.», 2007. 448 с.

3.Микитин В. Захист порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності: деякі теоретичні аспекти. 2016. С. 15-20..URL Електронний ресурс: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2016/07/3.pdf>

4.Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003,№ 40-44. (дата звернення: 25.11.2020).Електронний ресурс: .URL<https://zakon.rada.gov.ua>

5.Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій.Авт. : В.М. Крижна,Н.Є. Яркіна.; За ред. В.І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад.України, 2008. 112 с.

Жданюк К. Г.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що у повсякденному житті нас оточує безліч юридичних фактів, тому доцільно буде проаналізувати їх специфіку. Юридичні факти мають вагомe значення у розвитку та вивченні теорії держави і права та інших наук.Основна властивість юридичних фактів – здатність зумовлювати настання правових наслідків. Юридичні факти – це життєві обставини, які є підставою для виникнення, зміни або припинення правовідносин.

Важливе значення для розкриття суті юридичних фактів мають наукові праці В.Б. Ісакова, О.С. Йоффе, А.В. Коструби, М.А. Рожкової, В.В. Копейчикова, Г.В. Кікоть, Харитонова Є.О., Харитонової О.І. У юридичній науці приділяється чимало уваги дослідженню суті, видів юридичних фактів. Разом з тим, у галузі інтелектуальної власності проблема юридичних фактів не отримала належного теоретичного дослідження [1, с. 8-9].

Під юридичним фактом можемо розуміти певні події, які, відбуваючись у реальному житті, викликають виникнення, зміну чи припинення правових відносин. Вони поділяються на дії (те, що залежить від волі людини) та події(те, що не залежить від волі людини).

Юридичний факт є однією з основоположних категорій як у теорії права, так і у праві інтелектуальної власності. [1, с. 9]Слід відзначити, що питання взаємозв'язку юридичних фактів та норм права, а точніше закріплення фактів

в гіпотезах юридичних норм, є дискусійним. [1, с. 10]

Розмірковуючи над функціями юридичних фактів, А. З. Долова робить висновок, що основна їх функція – забезпечення виникнення, зміни, припинення правовідносин. Додаткові ж функції спрямовані на стимулювання впливу норм права на суспільні відносини; обмеження границь вільного розсуду; запобігання та подолання порушень норм права [2, с. 15; 5, с. 7]. Така позиція вченої ґрунтується на тому, що юридичні факти не є пасивним елементом механізму правового регулювання. Їх установлення реально використовується законодавцем як засіб впливу на поведінку суб'єктів [5, с. 7; 6, с. 30; 7, с. 13].

Зокрема, юридичні факти поділяють на оформлені та неформлені (за ознакою документального закріплення); правостворюючі та правоперешкоджаючі; головні та підлеглі (головний факт найбільш повно відображає ситуацію. Всі інші факти мають уточнююче значення, конкретизують юридично значимі деталі. Наприклад, головними фактами для призначення пенсії по старості є вік і стаж роботи. Всі інші фактично обставини носять характер підлеглих); матеріальні та процесуальні тощо [7, с. 13].

Отже, можна зробити висновок, що юридичні факти є життєвими обставинами реальності, які тягнуть за собою певні правові наслідки. Науково визначено, що юридичні факти повинні бути зафіксованими, а не бути абстрактним явищем. Так як юридичні факти модернізуються з урахуванням змін, які активно відбуваються в суспільстві, то можемо сказати, що дослідженню юридичних фактів як підстав виникнення правовідносин вчені юристи мають приділити достатню увагу тому, що наразі ця проблематика є актуальною.

---

1. Басай О. В. Поняття юридичних фактів: теоретичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 3(6), 2014. С. 8-14. Електронний ресурс: URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2014/01.pdf

2. Долова А. З. Юридические факты в трудовом праве : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. А. З. Долова. М. 2009. 22 с.

3. Теорія держави і права: Навч. посіб. За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 2002. С. 232.

4. Юридичні факти в системі правового регулювання. Зб. наук. праць. Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лист. 2015 р.) за заг. ред. Н.М. Пархоменко, М.М. Шумила, І.О. Ізарової. К.: ВД «Дакор», 2015. 630 с.

5. Макух О. В. Поняття і значення юридичних фактів у динаміці фінансових правовідносин. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 2 (8) 2015. С. 1-9.

6. Кикоть Г. Проблема класифікації юридичних фактів у сучасній теорії права. *Право України*. 2003. № 7. С. 31.

7. Харитонов Є.О., Нагорняк В.А. Деякі проблемні питання визначення поняття та видів юридичних фактів у цивільному праві. *Актуальні проблеми держави і права*. С. 7-18.

Мкртчян К. А.
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Аксютіна А. В.
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЖЕРЕЛА ПРАВА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНЕ ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Актуальність даної теми полягає у тому, що поняття «джерело права» входить до числа основних понять, які містить в собі юридична наука. На думку вченого – юриста А. А. Рубанова, його відносять до переліку так званих понять – метафор, основоположником якого є Тіт Лівій, що використав термін «джерело права» щодо законів XII таблиць, які було визнано джерелом публічного та приватного права в цілому. Вивчаючи цивільне право, можна провести аналіз та зробити висновок, що поняття «джерела права» вважаються сталими і широко використовуються в будь – якій юридичній літературі.[6, с.45-46]

Разом із розвитком державності активно розвивалися і джерела права, що з плином часу змінювалися за такими критеріями, як форма та зміст, здолавши шлях свого розвитку від першовитоків – так званих усім відомих звичаїв, до широкої системи різноманітних правових актів. Багатоманітність видів джерел права не обійшла стороною й таку галузь, як цивільне право. Останнім часом у правовій системі України відстежуються докорінні зміни, що є пов'язаними зі зміною в структурі та ролі джерел цивільного права. Визнання доктрини приватного права спричинило такий наслідок, що, якщо раніше традиційними джерелами права вважалися закони, підзаконні акти, то у сьогоденні цей перелік доповнився нормами міжнародних договорів, нормами римського приватного права, звичаєм, що походить від звичаєвого права, та договором. Такі доповнення нових видів джерел цивільного права України беззаперечно повинні досліджуватися вченими.[7, с.43-50]. У радянський період неодноразово мали місце спори, пов'язані з неоднозначністю розуміння категорії джерела права. Приблизно в 40 – х роках ХХ століття багатьма вченими було висловлено свою позицію з приводу вказаної проблематики. Було запропоновано під джерелом права розуміти «той спосіб або засіб, яким правилуповедінки безпосередньо державною владою надається загаль-

нообов'язкова сила».[1, с.336]

Також, доцільно було б зазначити, що і в романо – германській правовій системі відсутнє чітке, однозначно окреслене поняття «джерела права», та взагалі якесь уявлення про них. Як одна і з причин низького рівня дослідженості поняття джерел права є багатозначність і нечіткість самого терміну. Джерело (або ще виокремлюють таку назву, як форма) права є не лише категорією науки теорії права, але й галузевою дефініцією. Як цивільно – правова дефініція вона має чітко виражену юридичну природу, під якою розуміється юридична характеристика правового явища, яке виражає структуру, місце та роль певного явища в системі інших правових явищ у відповідності з його соціальною природою. Як вже було зазначено, джерело права трактується в юридичній літературі неоднозначно: і як діяльність держави щодо створення нових правових розпоряджень, і як певний результат такої діяльності, але виокремлюють ще й інші точки зору. На думку науковця С.О. Дробишевського, джерела права – це офіційно прийняті в незалежному політичному суспільстві особливі форми вираження і закріплення діючих правових норм, що надають вказаним правилам властивості гарантованості та загальнообов'язковості. [3, с.11]

Для системи джерел права, в тому числі і цивільного, характерні такі особливості, як системоутворюючі внутрішні типові зв'язки, а саме: а) зв'язок між юридичною силою нормативно – правових актів певного виду та нормами права, що в них містяться; б) зв'язок між правовими нормами того чи іншого виду актів та відносинами у суспільстві, що ними регулюються; в) зв'язок між відносинами у суспільстві та нормами права, що їх регулюють. До базової складової системи джерел цивільного права України можна віднести наступне: Конституцію України та загальні засади або принципи права, а до допоміжного компоненту можна віднести: звичай, судовий прецедент, доктрину, цивільно – правові договори (правочини), а також локальні правові акти. [4, с.29-32]

Цивільне законодавство, за винятком Конституції України, є основним, або, можна сказати, базовим формальним джерелом цивільного права і займає визначальне місце в системі джерел цивільного права. Воно спрямоване на регулювання цивільних відносин та складається з актів цивільного законодавства, тобто «нормативно – правових актів, що містять в собі цивільно – правові норми». А також доцільно було б відокремити нормативно – правовий договір, який теж відноситься до формальних джерел права. Це таке джерело права, що розуміється як формально обов'язкове правило поведінки загального характеру, що встановлене за взаємною згодою суб'єктів, які його укладають, і забезпечується державою. [8, с.12]

Говорячи про основні неформальні джерела, слід виокремити звичай та загальні засади або принципи. Звичай є базисом, основою, від якої походять всі інші джерела права. Звичаї були сформовані попередніми поколіннями. Ще одним продуктом діяльності людини є принципи. Принципами назива-

ються правові аксіоми, що висуваються людьми залежно від їх потреб на даний момент. Переходячи до вторинних джерел цивільного права України, слід надати увагу судовому прецеденту. Його вважають вторинним джерелом, так як він несе в собі лише уточнюючу та доповнюючу функції. Щодо правочину, то можна розкрити це поняття як специфічну форму приватного права, в якій не лише повторюються норми права, що створені або санкціоновані державою, а й створюються нові. Правочин необхідно розглядати як акт індивідуального правового регулювання, що конкретизує закріплені за допомогою норм різних галузей права права та обов'язки осіб.[5, с. 43].

Локальні правові акти покликані підтримувати належний рівень нормативно – правового регулювання повноважень юридичних осіб у межах повноважень, що делегувала їм держава. Локальні правові акти приймаються для уточнення та конкретизації норм, що містяться в законах, установлення механізмів їх реалізації, запровадження інших методів регулювання локальних відносин порівняно з передбаченими у законі.

Правова доктрина є науковим поглядом працівників юридичної галузі. Вона є уточнюючим джерелом права та двигуном у розвитку існуючих та появи нових форм права.

Отже, враховуючи все вищезазначене, ми виходимо на систему джерел цивільного права України, яку можна охарактеризувати таким чином: джерела права поділяються на основні(формальні – Конституція України, цивільне законодавство та нормативно – правовий договір; неформальні – звичай та принципи) та похідні (судовий прецедент, цивільно – правовий договір, або правочин, односторонній правочин та доктрина). Систему джерел цивільного права можна охарактеризувати як органічну систему, що побудована на принципах структурності та ієрархічності. Кожен елемент цієї системи має відносну самостійність та одночасно є пов'язаним з іншими елементами системи джерел, що означає, що в залежності від певних умов (соціально – політичних, економічних та інших) та показника розвитку громадянського суспільства одні елементи можуть набувати більш вагомого регуляторного впливу, а інші – втрачати своє значення. Проведене дослідження має велике наукове значення, так як лише знаючи структуру системи можливо провести аналіз кожного елемента в цілому. Завдяки системному підходу до вивчення джерел цивільного права можна досягти максимальної результативності дослідження.

1.Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: Монографія Н.М. Пархоменко. К. : Юрид. думка, 2008. 336 с.

2.Кузнецова Н. С. Акти цивільного законодавства Енциклопедія цив. права України Інститут держави і права В. М. Корецького НАН України; відп. ред.Я. М. Шевченко. К. Ін Юре. 2009.

3.Николюк Д. А. Формальні джерела права Держава і право. 2016.С.11.

4.Цивільне право України. Підручник у 2 т. / В. І. Борисова, (кер.авт.кол.), Л. М.

5. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. Право. 2014. Т. 1. 656 с

6. Цивільне право України. Підручник: У 2 т. В. І. Борисова, (кер.авт.кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. Право. 2014. Т. 2. 816 с.

7. Цивільне право України. Навч. підручник. Іванов І.Ф., Курилiна І.В., та ін. Т.1. Алерта. К. 2019. с. 312

8. Цивільне право України. Навч. підручник. Іванов І.Ф., Курилiна І.В., та ін. Т.2. Алерта. К. 2019. с.312

Косенко Є.О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аксютiна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплiн
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВА НА ЖИТТЯ

Теорія права і правова практика розрізняють поняття "права людини" і "права громадянина". У першому випадку мова йде про права, пов'язані з самою людською істотою, її існуванням і розвитком. Людина як суб'єкт прав і свобод тут виступає переважно як фізична особа. За Конституцією України до цього виду прав належать: право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності людини (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29), право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32) тощо [1].

Фізична особа – це особа, яка є учасником цивільних відносин, яка може бути громадянином України, іноземцем або особою без громадянства. (Ст. 24 Цивільного кодексу України). Фізична особа – це завжди і тільки людина. Крім того, людина може розглядатися як суб'єкт права, а може бути предметом наукового дослідження або розглядатися як об'єкт впливу у іншій системі суспільних зв'язків [2].

Цивільне право регламентує два види суспільних відносин – майнові та немайнові. Якщо майнові пов'язані із власністю, то немайнові (нематеріальні блага) позбавлені економічного змісту. До особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, законодавець відносить: право на життя; право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здо-

ров'ю, право на охорону здоров'я та інші. Головним фундаментальним правом людини є право на життя. Фізична особа не може бути позбавлена життя і має право захищати його від протиправних посягань будь-яким засобом, не забороненим законом. Право на життя складається із двох повноважень: право на збереження життя і право на розпорядження життям. Право на власне життя в аспекті розпорядження життям розглядається як можливість піддавати його ризику і самостійно вирішувати питання про припинення життя (категорична відмова від операції)[3]. Право на життя становить основу всіх прав людини. Стаття 27 Конституції України закріплює невід'ємне право кожної особи на життя: «ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави — захищати життя людини». Дане положення Конституції відповідає і нормам міжнародного права, так, Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у ст. 2 закріплює право кожної особи на життя [1].

Спостерігається динаміка зменшення населення в Україні з 2016 року, де смертність значно перевищує народжуваність. Спеціалісти зазначають, що такий високий рівень смертності пов'язаний із екологічною ситуацією в країні, зокрема – із забрудненим повітрям. Інша розповсюджена причина смертності в Україні – смертність від ДТП. Значно зросли ціна на продукти харчування, а також тарифи на оплату житла, однак динаміка збільшення мінімальної заробітної плати залишалася невітійною. Ціни (тарифи) на житло, воду, електроенергію, газ та інші видипаливазросли на 47,2%, що пов'язано з підвищенням тарифів на комунальні послуги. Позитивні обов'язки по захисту права на життя державою передбачають йрегламентацію надання медичної допомоги. В Україні завжди існувала проблема із забезпеченням вразливих верств населення необхідними ліками, які неможливо придбати у вільному доступі. за станом здоров'я громадян Україна посідає одне з найнижчих рейтингових місць у Європейському регіоні. У зв'язку із низьким рівнем життя українців, невідповідності соціальних та пенсійних виплат реальному прожитковому мінімуму громадян викликає необхідність встановлення додаткових державних гарантій щодо пільгового та безоплатного забезпечення лікарськими засобами окремих соціально незахищених верств населення. Для вирішення ситуації із забезпечення ліками 18 травня 2016 року до Верховної Ради України було направлено Проект Закону «Про безоплатне та пільгове забезпечення лікарськими засобами окремих категорій населення» (№4687) прийняття цього закону дозволило безоплатно або з 50% знижкою отримувати ліки за рецептами у державних або комунальних аптеках особливо вразливим групам населення[4].

Таким чином, з одного боку - право на життя вимагає від держави боротися зі злочинними посяганнями, терористичними діями, в яких гинуть люди, а з іншого боку - держава встановлює можливі випадки правомірного позбавлення людини життя. Водночас, право на життя як вища цінність для будь-якої людини підлягає, у будь-якому випадку, першочерговому захисту з

боку держави. Деякі з цих проблем вже врегульовано регіональними документами, міжнародною судовою практикою або на національному рівні. Разом з тим, питання життя та смерті, як вони постають сьогодні, не передбачають простих відповідей.

1. Конституція України *Відомості Верховної Ради України* 1996. № 30 Ст. 141.

2. Цивільне право України: підручник: У 2 т. за ред. В. І. Борисової, І. В. Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 656 с

3. О. Річко Право на життя URL: <https://helsinki.org.ua/pravo-na-zhyttya-o-richko/> (дата звернення 15.11.2020р.)

4. О. Орчар Чому в Україні смертність вища, ніж народжуваність URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28859966.html> (дата звернення 15.11.2020р.)

Косенко Є.О.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Аналізуючи норми сучасного цивільного законодавства, що регулюють відносини між спадкодавцем і спадкоємцями, доходимо висновку, що законодавцем були внесені зміни щодо правового регулювання видів спадкування. Саме спадкуванню за заповітом надає перевагу сучасне цивільне законодавство. Тому, враховуючи результати досліджень і висновки науковців і юристів-практиків, які займалися чи займаються проблемами спадкового права, – Т. Чепіги, А. Сторожука, В. Серебровського, Є. Фурси, М. Проніної, А. Немкова, М. Гордона, М. Барщевського, П. Нікітюка, З. Ромовської та інших потрібно проаналізувати аспекти сучасного регулювання спадкових відносин, що виникають на підставі заповіту.

Спадкове право являє собою сукупність правових норм, що встановлюють порядок переходу прав та обов'язків померлої особи (спадкодавця) за правом спадкування до однієї або кількох осіб (спадкоємців). Зі смертю людина перестає існувати фізично, але значна кількість цивільних відносин, у яких вона була носієм прав та обов'язків, переживає її. Спадкоємцями можуть

бути як фізичні, так і юридичні особи, а також держава та інші суб'єкти публічного права. Спадкування – це перехід майнових і окремих особистих немайнових прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців[1, с 300].

Спадкування за заповітом поставлене, серед видів спадкування, на перше місце відповідно до домінанти пріоритетності волі особи. Це підтверджується статтею 1223 ЦК України, яка залишає право на спадкування спадкоємцям за законом лише за відсутності заповіту або повного чи часткового визнання заповіту недійсним, неприйняття (відмови) спадщини спадкоємцем за заповітом, усунення від права на спадкування спадкоємця за заповітом, неохоплення заповітом усієї спадщини. Спадкування за заповітом виникає за умови складення заповіту у формі та в порядку, встановленому чинним законодавством, та прийняття спадщини спадкоємцями за заповітом[2,с. 127].

Функцією виконавців є визначення кредиторів та дебіторів, і, власне, виконання останньої волі заповідача. Виконавець заповіту вчиняє всі дії, необхідні для виконання заповіту, безоплатно. Проте він має право на відшкодування необхідних витрат, понесених ним при охороні спадкового майна, і по управлінню цим майном. Ці витрати відшкодовуються за рахунок спадкового майна. Після виконання заповіту виконавець повинен представити спадкоємцям за їх вимогою звіт. Відповідно до статті 564 Цивільного кодексу України порядок розпорядження на випадок смерті вкладками в фінансово-кредитних установах, за спеціальними вказівками вкладників визначається статутами названих кредитних установ і виданими в установленому порядку правилами [3, с 270].

Оскільки заповіт є особистим розпорядженням фізичної особи, заповідач має право відповідно до закону (ст. 1242 ЦК України) скласти заповіт з умовою. Це означає, що заповідач може обумовити виникнення права на спадкування в особи, призначеної в заповіті, наявністю певної умови як пов'язаної, так і не пов'язаної з поведінкою цієї особи. Такою умовою може бути: наявність інших спадкоємців, мешкання в певному місці, народження дитини, припинення антигромадськогоспособу життя тощо. Головне те, що вона повинна бути реалізована на час відкриття спадщини. Умова, визначена в заповіті, є нікчемною, якщо вона суперечить закону чи моральним засадам суспільства[4, с 70].

Виходячи з наведених характерних рис можна зробити висновок, що заповіт – це акт, який не породжує юридичні наслідки за життя заповідача, містить у собі одностороннє розпорядження фізичної особи, вчинене у встановленій законом формі, про те, що має бути виконане після її смерті, і, головним чином, «щодо переходу її майна на користь визначених осіб». У економічно-соціальной ситуації, в якій на даний момент опинилася Україна є сенс в зміні деяких положень спадкового права взагалі, і конкретно спадкування за заповітом. Так на даному етапі інтеграції України з Європейською Спільнотою важливим є приведення правових норм до відповідності із загальними нормами Європейського та міжнародного права.

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Частина I. Станом на 01 листопада 2020 р. За заг. ред. В. В. Богатиря, К. : «Центр учбової літератури» 2020. 512 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Частина II. Станом на 01 листопада 2020 р. За заг. ред. В. В. Богатиря, К. : «Центр учбової літератури», 2020. 640 с.
3. Іванов Ю. Ф. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.
4. Цивільне право: загальна частина. *Практикум*: навч. посіб. кол. авт. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 232 с.

Артьоменко В. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Аксютіна А. В.
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВІДЧУЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ВІД НЕУПОВНОВАЖЕНОГО ВІДЧУЖУВАЧА

Неуповноважений відчужувач – категорія, що позначає особу, яка не має права відчужувати річ, зазвичай це може бути особа, яка має майно, не зареєстроване в єдиному державному реєстрі, або перебуває в договірних відносинах із власником, але не передбачила відчуження майна.

Ідентифікувати добросовісного покупця можна в будь-якому випадку, незалежно від того, що несанкціонована особа висловлює: в публічній чи приватній забороні, а також у відсутності дозволу правовласника і обов'язково у разі відсутності під час відчуження фактичного володіння. Закон визначає обидві можливі ситуації відсутності володіння: річ зникла з володіння власника або за його волею або проти його волі.

Право власності виникає у добросовісного покупця з моменту реєстрації договору [1, с. 549]. Цей висновок можна зробити з аналізу, що майно визнається державою з моменту реєстрації його права добросовісному покупцеві на основі власності, якщо власник не має права вимагати такого майна від добросовісного покупця.

Таким чином, категорію добросовісних покупців важливо розрізняти недобросовісних покупців. Знання про неуповноваженого відчужувача виникає, коли є факти, з яких випливає ця невідповідність. Отже, обов'язок отримувача

ча позитивного знання про некомпетентність є допустимим через його знання певних фактів. Рішення цього питання залежить від того, чи привели споживачі до таких фактів, що відчужувач не мав права, тобто оцінка відомих фактів повинна призвести до висновку, що покупець, швидше за все, знав про неплатоспроможність контрагента.

Різниця між чесним і нечесним покупцем базується на концепції вини. Якщо покупець знав про некомпетентність відчужувача, можна говорити про його провинувформі наміру порушити інші суб'єктивні права. Якщо з невідомої причини він цього не знав - у формі грубої недбалості. Якщо є хоча б непрямі докази, які вказують на можливі недоліки в адміністративній здатності відчужувача, обережний учасник обороту намагається знайти якомога більше інформації про права на придбане майно. Тому покупець повинен вжити всіх заходів для забезпечення безпеки операції [2, с. 7].

Покупець є сумлінним, якщо дотримується запобіжних заходів, на які він зобов'язаний виходячи зі свого становища в законному житті. Отже, він повинен використовувати всі свої можливості для забезпечення прав продавця контрагента [3, с. 17]. Однак ступінь необхідної обережності, незважаючи на усереднення, завжди залежить від конкретних обставин справи, кожна з яких може бути оскаржена судом для цілей обов'язкового вивчення та оцінки [4, с. 122].

Проаналізувавши юридичну літературу, ми можемо отримати певний середній ступінь обережності. Наприклад, на думку К. І. Соколовського, чесність означає розсудливу поведінку, яка не обтяжена «надмірною допитливістю, яка несе в собі небезпеку підвищеної свідомості, а отже і нечесності» [4, с. 100]. Ніхто не забороняє покупцеві докладати непропорційних зусиль для розслідування фактичного правового статусу та нести пов'язані з цим витрати. В інтересах добросовісного покупця застосовується принцип обмеження виправдання. Передбачається, що особа, яка придбала майно під час примусового виконання судових рішень, є покупцем, якому підлягає сумління, оскільки він мав усі підстави вважати, що майно було продане йому компетентними органами. Отже, положення цього правила не застосовуються до суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням повноважень судового пристава щодо розпорядження майном боржника.

Все вищесказане дозволяє говорити про обмеження захисту добросовісного набувача чужої власності. Раніше такі обмеження застосовувались лише до власності громадян і не поширювались на вимоги державного та громадського (соціалістичного) майна від незаконного заволодіння. При передачі предметів покупцеві від не уповноваженого відчужувача визначальними є об'єктивні критерії: ситуація, в якій предмет був придбаний, а також умови, за яких предмет був придбаний. Поточний суб'єкт господарювання повинен оцінюватися з урахуванням конкретної ситуації, в якій йому довелося діяти. Ситуація враховується лише в тій мірі, в якій вона може вплинути на свідомість і волю суб'єкта [4, с. 100].

1. Цивільне право України. Підручник: У 2 т. В. І. Борисова, (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. Право. 2014. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України. Навч. підручник. Іванов І. Ф., Куриліна І. В., та ін. Т. 1. Алерта. К. 2019. с. 312.

3. Васильєва М. Як стати добросовісним набувачем *Економіка і життя*. 2017. С. 17.

4. Цивільне право України. Підручник у 2 т. / В. І. Борисова, (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. Право. 2014. Т. 1. 656 с.

Артьоменко В. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Аксютіна А. В.
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЖИТЛО ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО СПАДКУВАННЯ

Право на житло та його місце в правовій системі в різні часи розглядалися з різних наукових ракурсів. Такі вчені, як: В. Ф. Маслов, В. А. Золотар, В. А. Тархов. [3, ст. 318] Слід зазначити, що право на житло нерозривно пов'язане із соціальними, культурними та економічними правами людини, і тому його слід розглядати як одне із природних та невід'ємних прав людини. Це підтверджується Конституцією України, де право на житло та недоторканність житла гарантуються розділом II "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина".

У Цивільному кодексі України 2003 р. (Далі - ЦК України) стандарти щодо права власності на житло вперше в історії української цивільної кодифікації викладені в окремій главі та сформульовано загальне визначення житла. Він суттєво відрізняється від розуміння житла в інших галузях права (особливо конституційному, адміністративному та житловому законодавстві) і вимагає визначення критеріїв для відмежування цієї правової категорії від відповідних правових структур у житловій установі.

Це пов'язано з подальшою актуальністю питань цивільно-правового аналізу категорії житла як конкретного об'єкта цивільних прав. Тому, згідно зі ст. 379 Цивільного кодексу України: Мешканням фізичної особи є житловий будинок, квартира, інша житлова площа, спроектована та придатна для постійного або тимчасового проживання в них. [1]

Юридичні елементи, що входять до складу житла, - це певні елементи, які можна виділити залежно від кількох критеріїв: На думку громадян, характеристики житла характеризуються тим, що: - це певна кімната; - призначений для проживання людей; - віднесені у житловому фонді [3, ст. 318]. Що стосується юридичного визначення, то для визнання житла будь-який предмет, зазначений у ст. 379 Цивільного кодексу України (житловий будинок, квартира, інші житлові приміщення) повинні одночасно мати три визначальні ознаки: бути нерухомим майном у вигляді приміщення; - бути призначеними для постійного проживання; - підходить для постійного проживання. [1]

Відсутність хоча б однієї з цих характеристик призводить до неможливості виконати такі речі, як предмет майнових прав та предмет цивільних правочинів. [2, ст. 305] У національних громадянських поняттях поняття нерухомого майна пов'язане із суттєвим критерієм. Матеріальний критерій полягає у ступені зв'язку цих речей із землею в умовах визнання законом певних речей нерухомими в правовому режимі. Наявність одного з цих критеріїв є достатньою підставою для визнання речей нерухомим майном (тобто речей, еквівалентних нерухомому майну).

Отже, житло позначає нерухомість відповідно до першого, по суті, критерію віднесення речі до нерухомості, який регулює визнання таких об'єктів, які знаходяться на суші та тісно пов'язані з ними, тобто переміщення яких неможливе без непропорційної шкоди (ст. 181 Цивільного кодексу України). [1]. Житло є видом нерухомості і повинно відповідати загальним вимогам до поняття нерухомості. Тому житлові кімнати, обладнані на кораблях, річках і літаках різними транспортними засобами, можуть не мати житлового характеру, навіть якщо вони комфортніші за домашнє житло.

Одним із способів набуття права на житло є його спадкування. Спадщина - це передача прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), іншим особам (спадкоємцям) (ст. 1216 ЦК України). [1] Якщо ми враховуємо право на житло, ми маємо на увазі спадщину, передачу права власності та користування, а також житлові зобов'язання, що належали гаранту. ЦК України, у свою чергу, забезпечує два способи прийняття спадщини [2; 307]: - фактичний; - юридичний. [1] Легальний метод полягає у зверненні до нотаріуса для прийняття спадщини особисто або через законного представника (стаття 1269 Цивільного кодексу України). [1] Фактичний метод встановлює презумпцію прийняття, як це визначено у ч. 3 ст. 1268 Цивільного кодексу України, що підлягає постійному проживанню з поручителем на момент прийняття спадщини, та статтею 1268 частини 4 Цивільного кодексу України, в якій зазначено, що неповнолітня, недієздатна особа та особа з об-

меженою цивільною дієздатністю передається у спадок, крім випадків, передбачених другим до частини четвертої статті 1273 Цивільного кодексу України.

Наявність цих обставин не заважає спадкоємцю розпочати спадщину подати заяву до нотаріальної контори про прийняття спадщини. Це лише підтверджує волю спадкоємця прийняти спадщину. Підтвердженням фактичного вступу спадкоємця в адміністрацію або володіння спадкоємним житлом може бути, наприклад, довідка житлової організації, ради житлового товариства, місцевого виконавчого комітету або державної адміністрації про те, що спадкоємець проживав з ним безпосередньо до смерті гаранта; штамп у паспорті спадкоємця про реєстрацію у спадковому помешканні протягом шести місяців після смерті поручителя або відповідний запис у реєстрі будинків. [3]

На нашу думку, запровадження норми в ЦК України, яка встановлювала б обов'язкову норму про необхідність витребування спадщини, що включає житло, запобігало б суперечкам, які будуть обговорюватися далі в суді. Отже, спадкоємець, який вжив заходів щодо збереження успадкованого майна, захисту його від втручання або вимог третіх осіб та / або понесених за свій рахунок, вважається таким, що зберіг спадщину, якщо він прийняв спадщину, якщо протягом строку, зазначеного у ст. 1270 ЦК, не заявив про свою відмову.

---

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435 – IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44, ст.356. (редакція – 16.08.2020). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення – 29.09-10.10. 2020)

2. Актуальні проблеми спадкового права : навч. посіб. за заг. ред. Ю. О. Заїки, О.О. Лов'яка. К. 2014. 336 с. (304-317)

3. Мічурін Є.О., Сліпченко С.О., Соболев О.В. Житлове право України. Науково-практичний посібник. Харків: Еспада, 2017. С.318.

Лакєєва Д.О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В нашій державі, в останнє десятиліття, важливу роль відіграє інтелектуальна діяльність людини та її результати в усіх сферах людської життєдіяльності. Сьогодні найбільш цінні товари ринкового обороту стали інтелектуальні продукти, які у минулому поширювалися поза ринком. Але предметом на товарному ринку не є власне інтелектуальний продукт, а право на інтелектуальну власність, що захищаються та охороняються нормами права. Складовою права інтелектуальної власності є авторське право, право промислової власності та суміжні права.

Цивільний Кодекс України у загальній частині визначає результати інтелектуальної, творчої діяльності згідно з статтею 177. Книга четверта Цивільного Кодексу України тлумачить регулювання відносин інтелектуальної власності та має назву «Право інтелектуальної власності».

Стаття 418 Цивільного Кодексу України трактує визначення інтелектуальної власності, як «це право особи на результат творчої та інтелектуальної діяльності або на інший об'єкт права розумової власності, який визначається Цивільним Кодексом та(або) іншим законодавчим актом». Поширення на інтелектуальну власність дії конституційних норм про власність загального характеру породили кілька взаємопов'язаних процесів. З одного боку, теоретичною базою для цього слугувала пропріетарна теорія інтелектуальної власності, що зародилася у Франції і зробила великий вплив на інші країни. З іншого боку, вдосконалення конституційних формулювань у міру рішення в державі проблем регулювання інтелектуальної власності йде в напрямку появи положень загального характеру, що дозволяють охопити більш широке коло суспільних відносин. І, нарешті, в діяльності органів конституційного контролю очевидним чином проглядається тенденція розширювального тлумачення норм про право власності, що знижує необхідність в нормах про конкретні види власності.[2, 188]. Стосовно об'єктів права інтелектуальної власності можна віднести художні та літературні твори, компіляції даних виконання, фонограми, комп'ютерні програми, наукові відкриття, організації

мовлення, комерційні таємниці, промислові зразки, сорти рослин, винаходи, породи тварин.[4, 194].

Розвиток інформаційних технологій істотно полегшило доступ до об'єктів інтелектуальної власності, спростило вчинення правопорушень у зазначеній сфері. При цьому відношення суспільства до порушення авторських прав в Інтернеті є терпимим: більшість громадян не вважає подібні дії крадіжкою або іншим неприпустимим з моральної точки зору поведінкою.

Проте, в останні десятиліття в різних країнах вводяться все нові кримінально-правові заборони, спрямовані на захист інтелектуальної власності, збільшуються санкції за їх порушення. Багато дослідників ставлять під сумнів соціальну обумовленість і ефективність такого підходу, вважаючи, що світ, що змінився вимагає інших шляхів вирішення назрілих проблем. Вони вказують на значні витрати надлишкової криміналізації діянь, труднощі виявлення винних осіб, конфлікт юрисдикцій, існування альтернативних способів захисту авторських прав, а також необхідність забезпечення вільного доступу до інформації в сучасному світі [2.с.456]. За фактом піратство часто виступає двигуном інновацій та стимулює розвиток науки. Так, після здобуття незалежності США навмисно відмовилися визнавати права британських книжкових видавців з метою стимулювати розвиток обговорення суспільно значущих питань і передавати знання різних соціальних груп і регіонах. Інформаційні компанії також мають можливість отримати вигоду з порушень авторського права, зокрема, музична індустрія отримала величезний прибуток від такого напрямку, як хіп-хоп, заснованого частково на незаконному записі [2.с.360].

У науковій сфері право на твір частіше належить видавцям, а не авторам, незважаючи на те що основну цінність представляють саме авторські ідеї, нові знання. В даний час більшість книг і журнальних статей все ще доступні лише за плату[4.с.160].

Отже, сучасне регулювання права інтелектуальної власності різноманітне. Об'єктивно існуючі між державами відмінності в завданнях регулювання, рівнів розвитку відносин інтелектуальної власності і ступеня їх врегулювання в поточному законодавстві, в проходженні традиціям конституційного регулювання і схильності конституційного законодавця до включення сучасних новел з конституцій інших країн і (або) трансплантації міжнародних норм в тканину конституції породжують значну різноманітність в підходах до конституційного регулювання відносин інтелектуальної власності, а також спричиняють появу «змішаних» моделей. Все це робить питання конституційного регулювання права інтелектуальної власності цікавим і перспективним об'єктом для наукових досліджень [3.с.20-21].

1.Право інтелектуальної власності: Зб. науч. Праць Афанасьєва О.Г. 2017. 202 с.

2.Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика : наук. практ. вид. 147т за заг. Ред. О. Д. Дрябозько, В.О. Жаров Литвина, С. О. Довгого. К. Ін Юре 2016.с.

3.Жаворонкова Г.В. Інтелектуальна власність в теорії власності: загальні положен-

нята особливості *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. К., 2010. Вип. 25. с.17-24

4. Жаров В.О. *Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав* монографія К. 2010. 188 с.

Кравчук П.О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Всебічне дослідження проблеми правових структур у цивільному процесуальному праві досі не використовується. Водночас деякі аспекти досліджуваної проблематики частково висвітлювались роботами представників, як наукових дисциплін права, так і експертів з теорії права.

Аналіз наукової юридичної літератури свідчить про те, що юридичні конструкції є формою відображення правової реальності, результатом історичного розвитку та розуміння суспільних відносин, що підлягають регулюванню законом (абстрагування цих відносин): юридичні конструкції, як правило, формуються не за допомогою наукових знань про право, а за допомогою юридичного досвіду, саме так створюються наукові моделі саме в процесі пізнання закону. З метою збереження та примноження в історичному процесі розвитку права юридичні конструкції «забезпечують незмінне ядро правових знань, яке зберігає своє значення незалежно від конкретного історичного періоду і підпадає під дію обов'язкових положень перед імплементацією права» [1, с. 20]. Як справедливо зазначав А. Н. Костюков, якщо права норма регулює певні повноваження, обов'язки, правові конструкції дозволяють бачити всю динаміку відповідних правовідносин в цілому. Це їх незалежна роль у правовому регулюванні [2, с. 20].

Таким чином, юридична конструкція є правовою моделлю, формою відображення дійсності, яка створюється в результаті абстракції і служить засобом вираження внутрішньої структури складного явища. На думку Н.Н.

Тарасової, адвокат використовує юридичну конструкцію, щоб відрізнити від соціальної реальності те, що є юридично значущим, а крім того, упорядковує вибрані факти у відповідні типові уявлення. Наприклад, у правозастосовчому процесі, при здійсненні правової кваліфікації, саме правові конструкції виділяють певний шар соціальної реальності у свідомості юристів та організують його, як певну систему. У певному сенсі можна стверджувати, що саме правові конструкції дозволяють легально мислити про реальність, але лише в межах певної правової доктрини [3, с. 23]. Використання правових структур у цивільному судочинстві у правоохоронному процесі відбувається у двох напрямках: перший - це пов'язано з вивченням правових структур окремих інститутів цивільного процесуального права; друга - застосування правових структур з метою правильного вирішення основних питань процесуального права у кожній конкретній цивільній справі. В першому напрямку ми можемо помітити вивчення правових структур таких інститутів цивільного процесуального права: інститут доказів. Наприклад, М.К. Треушніков пропонує свою позицію щодо процесу доказування, в якій вона містить такі елементи: а) фактичні твердження; б) ідентифікація зацікавлених осіб як доказів; в) надання доказів; г) розкриття доказів; е) вимагати від суду доказів на вимогу осіб, які беруть участь у справі, та з власної ініціативи; є) дослідження доказів; ж) оцінка доказів [4, с. 24-33].

Інститут підготовки цивільних справ для судових процесів. Вчені-процесуалісти висловлюють різні варіанти побудови, як інституту підготовки цивільних спорів, так і моделі попереднього судового розгляду (С. В. Васильєв, В. І. Тертишніков, С. Я. Фурса та ін.). Інститут перегляду судових рішень. Тому Е.А. Борисова встановлює, з огляду на проблему права на апеляцію, структуру для реалізації цього права: (а) оскаржувати рішення, які є предметом апеляції, відповідно до закону; б) дотримання строку оскарження; в) подання скарги особою, яка має право на апеляцію; г) відповідність апеляції деталям, визначеним законодавством; д) дотримання процедури подання заяви на апеляцію [5, с. 55-58];

Інститут судового рішення. Таким чином, в юридичній літературі розглядаються деякі аспекти впливу правових структур на рішення судів. Запропоновано наступний механізм: цілісно сприйнята правова конструкція переходить у правосвідомість судді "контроль за правосуддям" і викликає в ній морально-правове почуття задоволення чи незадоволення певною оцінкою будівництва. Другим напрямком використання правових структур у цивільному судочинстві застосування правових структур з метою правильного вирішення основних питань процесуального права щодо кожної конкретної цивільної справи. Ця сфера безпосередньо пов'язана із процесуальними особливостями розгляду та вирішення певних категорій цивільних справ.

Р. Е. Гукасян та Н. В. Ченцов зазначають, що зосередження зусиль процедуристів для вивчення процесуальних особливостей певних категорій цивільних справ є цілком виправданим. По-перше, ці дослідження корисні для

практики через їх прикладну цінність. По-друге, вони корисні для розвитку теорії цивільного процесуального права, вдосконалення процесуальних інститутів. При вивченні окремих категорій цивільних справ все більш всебічно розкривається багатство змісту процесуальних норм, особливості їх проведення в різних ситуаціях [6, с. 100-102].

Отже: (1) цивільний процес за посередництвом юридичних конструкцій служить способом досягнення цілей суб'єктів цивільного судочинства щодо належного та своєчасного розгляду та вирішення цивільних справ, захисту порушених або оспорюваних прав, свобод та законних інтересів цивільного судочинства; (2) правові конструкції дозволяють глибше зрозуміти суть не тільки традиційних, усталених правових форм та подань, але також забезпечують методологічні основи для розвитку, сприйняття романів правотворчості та правозастосування, їх інтеграції в єдину систему; (3) є всі підстави для визнання юридичної конструкції окремої теоретико-правової категорії; (4) правова структура, яка спочатку виступала, як явище правової реальності, стає частиною правової системи в результаті її остаточного формування (побудови, моделювання), виконуючи при цьому функцію, що відображає результат правового впливу та набуття майна системно-структурної цілісності; (5) цілісне сприйняття правової структури в результаті правозастосування може безпосередньо впливати на рішення судді. Крім того, механізм процесуального прийняття рішень збагачує та вдосконалює правову структуру певної категорії речей за допомогою тлумачення, юридичних аналогів, ситуативних (дискреційних) норм, судових міркувань; (6) Юридична структура дозволяє проводити більш ефективні теоретичні дослідження різних проблем цивільного процесуального права.

---

1. Бабін І.І. Юридична конструкція податку: *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»* К 2017. 20 с.

2. Дідич Т.О. Нормопроекування: теоретико-правовий аспект : *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»* Київ, 2016. 20 с.

3. Рабінович П.М. Юридична техніка законотворення в Україні: загальні проблеми *Вісник Академії правових наук України*. 2018. №2. С. 18-28

4. Биля-Сабадаш І.О. Нормотворча техніка як інструмент забезпечення системності законодавства *Форум права. Електронне наукове фахове видання*. 2015. №1. С. 24- 33.

5. Зінченко О.В. Юридичні конструкції: класифікація та значення у процесі пізнання правових явищ *Часопис Київського університету права*. 2017. №2. С. 55-58.

6. Шмельова Г.Г. Юридичні засоби удосконалення змісту і форми законодавства *Концепція розвитку законодавства України. Матеріали науково-практичної конференції* К, 2016. С. 100-102.

Кравчук П.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ САМОЗАХИСТУ

Конституція України та Цивільний кодекс України 2003 р. (далі - ЦК) вперше закріплюють право на самооборону, як правову категорію. У сучасному суспільстві необхідно дуже чітко визначити межі, на яких закінчується приватне право і починається порушення прав іншої людини. Це умови застосування відповідальності за шкоду і дають можливість визначити цю межу. Питання про умови цивільно-правової відповідальності в цілому та тих, хто відповідає зокрема за шкоду, заподіяну шкодою постійно викликає бурхливу і жваву дискусію в цивільній доктрині.

С. С. Алексєєв, С. Н. Братус, А. С. Іоффе, Г. К. Матвєєв, П. Недбайло, М. А. Покровський, В. А. Тархов та Г. Ф. Шершеневич та інші цивільні вчені займалися загальними питаннями цивільної відповідальності. галузі цивільного права ведуться наукові дискусії щодо складу цивільного правопорушення, елементи якого також вважаються умовами цивільної відповідальності. Значний внесок у розробку цього питання зробив український вчений Г. К. Матвєєв. Зокрема, у монографії «Причини цивільної відповідальності» [1, ст. 312] він запропонував основні елементи

До таких загальних умов належать: а) протиправна поведінка (дія чи бездіяльність) особи, б) шкідливий результат такої поведінки (заподіяння шкоди), в) причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, і г) провина винного.

Шкода, заподіяна особою при самозахисті, навіть у стані самооборони, згідно зі ст. 1169 ЦК не повертається, якщо його межі не були перевищені. У частині 1 ст. 19 Цивільного кодексу визначає термін "самозахист" як використання засобів контрреакції особи, що не заборонено законом і не суперечить моральним засадам суспільства [2]. Крім того, згідно зі ст. 1193 ЦК, наявність вини потерпілого з причини заподіяної шкоди спричинена зменшен-

ням розміру збитків. На відміну від норм ст. 1169 Цивільного кодексу України, на підставі ст 1171 Цивільного кодексу шкоду, заподіяну в надзвичайному стані, відшкодовує особа, яка заподіяла. У цивільно-правовій науці обговорення іншої умови відповідальності - вини - є найбільш бурхливим і має досить тривалу історію. Визначаючи цивільно-правову відповідальність, О. С. Іоффе приділив найбільшу увагу вині, як суб'єктивному фактору [4, ст. 126]. Вина розуміється, як психічне ставлення людини до вчинку у формі умислу чи необережності. Це означає, що відповідальність за шкоду може настати, коли шкода заподіяна умисними діями винного. У своїй праці «Вина в радянському цивільному праві»

Г. К. Матвеев підкреслює, що провина - це не лише психологічне, а й юридичне поняття, що включає соціальний момент [2, с. 122-201]. Вина тут означає не лише психологічні переживання, а й протизаконність поведінки людини [4, с. 90]. Наприклад, особа, яка виявляє у своїх приміщеннях засоби вилучення інформації з телефонної або комп'ютерної мережі, має право знищити ці пристрої, незалежно від їх вартості, на підставі права на необхідний захист (випадок самозахисту). Незважаючи на шкоду, така поведінка вважається законною, а не винною. Як бачите, винність у цивільному праві - це юридична категорія, а не лише психологічна. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну відповідно до ст. 617 ГК [3] є форс-мажорними обставинами. У законодавстві відсутнє юридичне тлумачення терміна "справа", тому задля його розуміння звернемось до думки вчених. В. П. Грибанов, таким чином, вказував, що аварія - це подія, яку можна було б запобігти в цілому, але за даних умов їй не запобіг лише винуватець, оскільки він не міг передбачити її виникнення [4, с. 326]. Практики застосування справи, як підстави для усунення від цивільної відповідальності практично не вистачає. Як результат, особа не могла передбачити виникнення справи, не знала і не могла знати, що її дії матимуть несприятливі майнові наслідки, зокрема неможливість виконання певних зобов'язань. Аварія - це подія, яку загалом можна було б запобігти, але за певних умов не лише запобігти зловмиснику, оскільки він не міг передбачити її виникнення. Непереборна сила - це надзвичайна, необхідна зовнішня подія, яка повністю звільняє винуватця від відповідальності за умови, що винний не міг передбачити чи передбачити, але не міг запобігти йому та заподіяти шкоду діяльності людини.

---

1. Матвеев Г. К. Підстави цивільно-правової відповідальності: монографія Г. Матвеев. М. Юрид. лит., 1970. 312 с.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. У 2-х т. Т. II. 4-те вид., перероб. і доп. за ред. О. В. Дзери. К. Юрком Інтер, 2019. 1056 с.

4. Грибанов В. П. Здійснення і захист цивільних прав: монографія В. П. Грибанов. Статут, 2010. 411 с.

Проценко А. М.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Поклонська О. Ю.,

викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Наукова концепція Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), яка покладена в його основу, передбачає його розуміння, як Кодексу приватного права, що має на меті сформувати громадянське суспільство з незалежними від держави та рівними у своїх правах юридичними партнерами у всіх сферах суспільного життя. Саме в суспільстві де визнаються природні, об'єктивні права може існувати незалежність, рівноправність, самостійність та ініціативність приватної сфери життя. Такі майнові та немайнові відносини, які ґрунтуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, і становлять предмет цивільно-правового регулювання та основу громадянського і правового суспільства [1, с. 17]. У цивільному праві закріплені такі основоположні засади: неприпустимість втручання у приватне життя, крім випадків, що передбачені законодавством; неприпустимість позбавлення права власності; судовий захист сторін; свобода підприємництва; свобода договору; розумність, справедливість, добросовісність [2, с. 197].

ЦК України передбачає, що зазначені суб'єктивні права є проявом свободи та недоторканості особи, у разі їх порушення вони захищаються усіма можливими законними способами.

Завдяки наявності положень у ЦК України про особисті немайнові та майнові права, а також їх розподіл на дві групи: особисті немайнові права, тобто невід'ємні права особи та особисті немайнові права, що забезпечують соціальне існування фізичної особи, можна вважати достатнім фактором включення їх в систему цивільних відносин [3, с. 590].

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що модернізація Цивільного кодексу є ефективним інструментом на шляху до створення правового та громадянського суспільства, а також засобом для розвитку ринкової економіки.

Обраний Україною напрямок інтеграції до європейського співтовариства, який був обраний та підтриманий українським народом і підкріплений підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, зумовлює суттєвого змінення та оновлення українського законодавства [4]. Розвиток українського права на сучасному етапі ще триває. Проведення широкомасштабної правової реформи вміщує в себе не лише оновлення основних галузей права, а й систему права загалом, що полягає у зміні традиційного уявлення про систему права, її співвідношення з системою законодавства, а також принципи та способи побудови, механізми функціонування. Слід зазначити, що загальні принципи Європейського Союзу, а саме невід'ємні права людини, юридична визначеність, субсидіарність, рівність, взаємна довіра та прозорість мають імперативний характер та є важливими для кожної правової системи, в тому числі для законодавства України, адже вони є необхідною умовою для вдосконалення та перебудови правової системи України, а також передумовою зближення українського законодавства та європейської правової системи [5, с. 104].

Варто зазначити, що механізми запровадження європейських засад у публічне і приватне право України відчутно відрізняється. І така різниця полягає у характері обов'язковості. Тобто у публічно – правовій сфері наявний імперативний характер, у приватній – є диспозитивний. Наприклад, при укладанні певних договорів можливо відійти від тих принципів, що зазначені в ЦК України і врегулювати свої відносини на власний розсуд, але при умові якщо такі дії не суперечать засадам цивільного законодавства [6, с. 228–229]. У такому розумінні важливу роль у формуванні підходів до адаптації приватноправової системи України до права ЄС відіграють такі міжнародні організації як УНІДРУА, ЮНСІТРАЛ, Гаазька конференція по міжнародному праву. Саме тому документи, які розробляються зазначеними організаціями є чинником, що сприяє удосконаленню правової системи України. Одним із таких стандартів є «Принципи, дефініції, модельні правила приватного права ЄС» (Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law.

Draft Common Frame of Reference (DCFR). Головною ідеєю у DCFR є відмова від формалізованих норм, прийнятих державою, що регулюють правову сферу суспільства. Також DCFR розглядається як проєкт, який може сприяти вирішенню проблем приватного права у Європі [7, с. 304].

Зазначений проєкт є певним засобом для покращення взаєморозуміння між фахівцями цивільного права, що належать до різних національних правових систем, а також слугує важливим механізмом поліпшення системи національного приватного права шляхом включення до нього принципів європейського приватного права. Враховуючи таку важливу місію DCFR надзвичайно актуальним є дослідження змісту DCFR та виявлення напрямків оновлення українського приватного права в процесі євроінтеграції [7, с. 310]. Аналізуючи напрямки взаємодії національного приватного права та єв-

ропейського приватного права є необхідним перегляд положень договірною права України з огляду на існуючі міжнародні стандарти. Варто зауважити, що від того яким чином і наскільки ефективно буде вирішено проблеми приватного права та прогалин в цивільному законодавстві загалом, залежить рівень інтеграції нашої країни у європейський та світовий економічно - політичний простір.

Отже, оновлення приватного права України та Цивільного кодексу України, зокрема, згідно до засад європейської правової системи є важливою умовою для розвитку громадянського та правового суспільства. За останні роки у ЦК України відбулися позитивні зміни, такі як відповідність спадкового права сучасним економічним умовам, надання права учасникам договору врегульовувати відносини на власний розсуд і відступити від положень цивільного законодавства, а також розширився обсяг регулювання речових правовідносин. Такі зміни свідчать про активне впровадження принципів європейських стандартів у національне законодавство.

1.Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. А. С. Довгєрта.Київ, 2000. 336 с.

2.Омельченко П. М. Проблеми об'єктивної істини в цивільному процесуальному праві України: навч. пос. П. М. Омельченко. К.Поліграфцентр Київського університету ім. Тараса Шевченка, 1996. 197 с.

3.Цивільне право України. Загальна частина : підручник за ред. О. В. Дзєри, Н.С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. 4-те вид., стереотипне. К. :Юрінком Інтер,2014. 976 с

4.Король В. І. Концептуально-правові проблеми імплємєнтації Україною проєвропейської модернізаційної парадигми *Проблеми модернізації приватного права в умовах Євроінтеграції* : зб. наук. пр. Хмельницький, 2015.С. 12.

5.Кєрнз В. Вступ до права Європейського Союзу В. Кєрнз [пер. з англ.]. К.:Знання, 2003. 381 с.

6.Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах Под ред. М. Н. Марченко. М.: Зєрцало, 1998 Том 2. Теория права. 640с.

7. Харитонов Є. О. Україна –Європа: проблеми адаптації у галузі приватного права :монографія. Одєса, 2017. 358 с.

Артем'єва К.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поклонська О. Ю.,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Державна політика у сфері регулювання господарських відносин - це напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Одним з найважливіших кроків стало створення законодавчого підґрунтя для здійснення єдиної державної регуляторної політики 11 вересня 2003 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [1] Прийняття цього Закону стало початком ключового етапу здійснення державної регуляторної політики в Україні. На цьому етапі провадження державної регуляторної політики формується принципова прогресивна система державного управління, спрямована на переорієнтацію діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Метою Закону є визначення правових засад реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, яка спрямована на забезпечення ефективного впливу держави на економічні й соціальні процеси, оптимізації адміністративно-правового регулювання економічних відносин. Це забезпечується шляхом встановлення і дії таких принципів державного регулювання, за яких прийнятий регуляторний акт максимально відповідає потребам суспільства та підтримується адекватними заходами державного забезпечення [1].

Завданням Закону є унеможливлення появи таких регуляторних актів, які призводять до створення адміністративних, економічних та організаційних перешкод для розвитку підприємництва, є економічно недоцільними та неефективними, дискредитують діяльність з державного регулювання у сфері економіки [1].

Для забезпечення реалізації Закону Кабінетом Міністрів України прийнято низку нормативно-правових актів: постанову Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2004 р. № 150 «Про офіційне оприлюднення регуляторних актів, прийнятих місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади та їх посадовими особами, і внесення змін до Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [5]; постанову Кабінету Міністрів України від 3 березня 2004 р. № 226 «Про затвердження Положення про апеляційну регуляторну комісію»; постанову Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308 «Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта» [6]; постанову Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 14 квітня 2004 р. № 471 «Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта Національного банку України» [7]; розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 березня 2004 р. № 152-р «Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади» [8].

Слід зазначити, що до регуляторної діяльності, яка спрямована на підготовку, прийняття, відстеження результативності та перегляд регуляторних актів, залучені всі ланки адміністративної системи, фізичні та юридичні особи, їх об'єднання, органи місцевого самоврядування, адже, всі вони повинні відігравати свою власну роль у регуляторному процесі.

Так, до регуляторних органів відносяться, зокрема, центральні органи виконавчої влади, їх територіальні органи, а також посадова особа будь-якого із зазначених органів, якщо відповідно до законодавства ця особа має повноваження одноособово приймати регуляторні акти. Також, важливе місце у сфері державної регулятивної політики займає місце Господарський кодекс України (далі – ГК України), так наприклад в ст. 12 ГК України зазначається, що держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності [3]. Основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [2]. Правове регулювання господарських відносин здійснюється з урахуванням У суспільного поділу праці,

що склався та об'єктивно існуючих галузей народного господарства стаття 258 ГК України [3]. Державна регуляторна політика відкриває нові методичні та практичні підходи до оптимізації й послідовності, передбачуваності і стабільності відносин між державою і суб'єктами господарської діяльності в ринковому середовищі. Законодавчі та регуляторні акти, які встановлюють обов'язкові й торкаються прав, свобод і законних інтересів громадян і суб'єктів господарської діяльності, насамперед передбачають таке: правила та процедури щодо входження на ринок і виходу з нього суб'єктів господарської діяльності; їх створення і ліквідації; дозвільна система на провадження певного виду господарської діяльності; правила та процедури що, регламентують певні види діяльності; контроль за безпекою і якості продукції; контроль за обов'язковими платежами до бюджетів і державних цільових фондів; правила щодо обсягу та процедур та подання обов'язкової звітності. [3].

Державна регуляторна політика спрямована на істотне вдосконалення практики регулювання діяльності суб'єктів, Перелік чинних регуляторних актів на предмет їх доцільності спрямований на економічні умови, удосконалення нормативно-правової бази в економічних і соціальних сферах. Важливо забезпечити систематичне відстеження економічних і соціальних наслідків від прийнятих регуляторних актів. Необхідним є встановлення обов'язкових правил і єдиного простору які забезпечували незворотність і послідовність державної регуляторної політики.

1. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 року № 1160-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1160-15>;

2. Лисогор Н.М. Здійснення органами виконавчої влади державної регуляторної політики URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2804;

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV// Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>;

4. Швердіна О.В. Державне регулювання У сфері господарської діяльності: Правовий аналіз і тенденції/ *Юридичний науковий журнал*. с. 99-102 URL: http://lsej.org.ua/6_2016/29.pdf;

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2004 р. № 150 «Про офіційне оприлюднення регуляторних актів, прийнятих місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади та їх посадовими особами, і внесення змін до Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» URL; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2004-%D0%BF#Text>

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 3.03.2004 р. № 226 «Про затвердження Положення про апеляційну регуляторну комісію» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/226-2004-%D0%BF#Text>;

7. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 14.04.2004 р. № 471 «Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта Національного банку України»

8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.03.2004 р. № 152-р «Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2004-%D1%80#Text>.

Мельниченко В.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ;

Науковий керівник:
Поклонська О. Ю.
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Цивільне право є головною частиною права в цілому, без виключень воно супроводжує нас кожен день, адже, цивільне право — це комплекс правових норм, які регулюють майнові та особисті немайнові відносини на засадах юридичної рівності сторін [5, с.6]. Також, хочу відзначити, що джерелами цивільно права в Україні: є Конституція України; Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), підзаконні нормативні акти; міжнародно-правові норми та міжнародні договори України.

Цивільне право в системі права України відіграє важливу роль, тому що лежить в основі приватного права України та виступає "материнською галуззю права" по відношенню до сімейного та трудового [5, с. 7], тому що сучасний стан українського приватного права зумовлений формуванням демократичного, соціально орієнтованої спільноти та ринкової економіки, що визначає основні напрями розвитку приватного права в умовах проведеної в Україні на початку ХХІ ст. (2001–2003 роки) кодифікації цивільного, господарського, земельного законодавства [4, с. 69].

Також, місце цивільного права в системі права України обумовлене функціями та впливом на інші галузі права України. Лише цивільним правом сама особа може проявити піклування до себе, своє здоров'я, життя та здоров'я близьких, майно та майнові інтереси. За допомогою договору охорони можна убезпечити себе, своє здоров'я та майнові інтереси, на основі платного медичного обслуговування отримати кваліфіковану медичну допомогу, в тім числі замінити ушкоджений орган, поновити своє добре ім'я, або принаймні компенсувати заподіяну моральну шкоду [6].

Концепція приватного права в Україні нормативно закріплена у змісті норм ЦК України [1], покликаною забезпечити нормальне функціонування і розвиток саме громадянського суспільства, тобто самостійної, незалежної від держави системи відносин між юридично вільними і рівноправними партне-

рами в усіх сферах життя людини, також, безумовно, і в підприємстві [4, с. 71].

Отож, приватне право — це норми, які захищають інтереси окремих осіб в їх взаємовідносинах з іншими особами і які реалізуються не на владно-правовій основі. До галузі приватного права відносяться норми, які регулюють шлюбно-сімейні відносини, відносини власності, спадкування, зобов'язальні відносини тощо. Приватне право, звичайно, протиставляють публічному праву і є галуззю, в яку безпосереднє втручання держави обмежене [5, с. 5-6]. Насамперед, особливе місце в системі приватного права займає міжнародне приватне право, специфіка якого обумовлена наявністю іноземного елемента і пов'язаним із цим ефектом наднаціонального характеру цих відносин, що ускладнює можливість її повного включення до будь-якої національної правової системи [4, с. 71]. У сукупності та доповнюючи один одного приватне і публічне право утворюють суцільну систему права України. Цивільне право забезпечує регулювання певної сфери відносин: відносини власності, товарно-грошового обігу, сфери особистого життя громадян, їх творчої та інтелектуальної діяльності. Крім цивільного, до приватного права відносять сімейне, трудове та природо-ресурсне право [5, с. 6].

Слід зазначити, що поділ права на приватне і публічне має більш ніж двотисячолітню історію. Видатний римський юрист Ульпіан писав, що право вивчається у двох аспектах: публічному і приватному. Публічне право – це те, що належить до користі держави, приватне – те, що до користі окремих осіб [3]. Виходячи із загального стану та спираючись на сукупність всіх раніше перерахованих і згаданих фактів, можна зробити висновок, що у житті здійснюється взаємодія публічного і приватного права, правничим виразом якої є поява комплексних галузей законодавства.

Можна додати, що відповідно до ст. 1 ЦК України [1], цивільне право регулює майнові та особисті немайнові суспільні відносини. Притаманною ознакою цих відносин є те, що всі вони засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Концепція ЦК України передбачає регулювання цивільно-правових відносин на засадах, здатних забезпечити належне функціонування цивілізованого ринку. Саме ці принципи покладено в основу ЦК України, які відображають і забезпечують приватно правовий характер цивільних правовідносин в Україні [4, с. 71]. Так от, щодо місця цивільного права у правовій системі розбіжностей не виникає. Воно однозначно визнається основною самостійною галуззю права, яка має свій предмет та метод правового регулювання, тобто предмет - це майнові та особисто немайнові відносини, а метод- імперативний та диспозитивний, останній, з яких, переважає у цивільному праві. Однак, аж ніяк не означає, що цивільне право як галузь правової системи України позбавлене проблем. Вони існують, але стосуються вони в основному визначення кола регулювання цивільно-правових відносин, змісту та методу правового регулювання, співвідношення норм цивільного права з іншими галузевими та міжгалузе-

вими системами (підсистемами) [2, с.11].

Отже, для суспільства цивільне право відіграє важливу роль, тому що завдяки йому створюється купа різноманітних відносин між фізичними та юридичними особами, а також об'єктами цивільних прав (тобто це: гроші, речі, цінні папери, майнові права та інше). Таким чином, у суспільстві та в системі законодавства цілому цивільне право посідає важливе місце, щодо купівлі-продажу, свободи договору та свободи підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, а також справедливості, чесності та інших засад. У системі законодавства цивільне право розглядається як гарант для суб'єктів, у певних правових цілях.

1.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435 – IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44, ст.356. (редакція – 16.08.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення – 29.10-03.10. 2020)

2.Дзера О.В. «Поняття цивільного права та його місце в системі права України». *Вісник: «Хмельницького інституту регіонального управління та права»*.2002.№ 2. С. 9-13

3.Публічне та приватне право України поняття, витоки, риси, генеза. Вадімов Артем Павлович, аспірант кафедри теорії держави і права *Національного юридичного університету ім. Я.Мудрого (м.Харків)*.

4.Цивільне право як сфера приватного права України / Р. Майданик // *Приватне право*. 2013. № 1. С. 65-80.

5.Цивільне право. Конспект лекцій для здобувач вищої освіти спеціальності 081 – «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. *Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с.*

6.Цивільне право в Україні: Курс лекцій: У 6 - ти томах. Т.1. / Р.Б. Шишка (керівник авт. кол.), О.Л.Зайцев, Є.О.Мічурін та ін.; За ред. Р.Б.Шишки та В.А.Кройтора *Харків: Національний університет внутрішніх справ*. 2004. –417с.

Бакай І. П.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Риженко Д. В.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ ЛІЗИНГУ ЯК РІЗНОВИДУ ДОГОВОРУ НАЙМА

Чинне законодавство щодо правового регулювання лізингу потребує вдосконалення. Для того щоб лізингові операції могли нормально функціонувати, їх законодавство має бути прозорим. У сучасних умовах регулювання лізингу часто відбувається так, що норми правових актів нівелюють одна одну. Немає уніфікованого трактування лізингу, його функцій та видів, юридичного статусу лізингодавця. Нема навіть чіткого визначення категорії «лізинг». Причиною цього є неоднозначне трактування економіко-правової сутності лізингу. Майже в усіх законодавчих актах України проводиться ототожнення лізингу з орендою або кредитом. Питання лізингу та його правового регулювання є предметом уваги з боку таких вчених, як І. Якубівський, О. Трофімова, Д. Січко, В. Різник, В. Горемикін, О. Кабатова, В. Газман, Ю. Харитонов, В. Вітрянський, А. Асташкіна, І. Решітник та інші. Проте, незважаючи на ряд напрацювань з цієї проблематики, все ж таки існують питання, які потребують ґрунтовного вивчення та узагальнення, зокрема це і недосконалість лізингового законодавства, нерозвиненість інфраструктури лізингу, відсутність нормативного регулювання договірних лізингових відносин. Договір лізингу є видом договору оренди (власне і сама назва договору в перекладі з англійської (lease) означає оренду), і до нього застосовуються загальні положення про найм (оренду) з урахуванням особливостей, встановлених відповідними статтями ЦК та законом [1, с. 6]. Слід за-

уважити, що у сучасному цивільному праві договір найму (оренди), визнається як цивільно-правовий договір, за яким наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк. Тобто визначальним є те, що договір найму посідає самостійне місце в системі договірної права, має свої властивості та особливості правового регулювання. Взагалі, перша згадка про наймання речей як про окремий вид договору найму виявлено ще в римському праві. Так, Древній Рим знав: а) *locatio - conductio rerum* (наймання речей), б) *locatio - conductio onerarum* (наймання послуг), в) *locatio - conductio operis* (найм роботи, або підряд) [2, с. 241]. Щодо сучасного правового регулювання, то в ст. 759 ЦК України закріплюється традиційне визначення договору найму [3]. Згідно з цією статтею встановлюється, що за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк. Тобто встановлюються сторони договору, зазначаються їх правомочності та зобов'язання. Лізинг є відносно новим поняттям, що використовується в сфері господарсько-правових відносинах. В Україні цей вид діяльності лише починає активно розвиватися. Сьогодні розвиток лізингу можна простежити в багатьох сферах господарювання, а саме: АПК, авіації (літакобудуванні), суднобудуванні, транспорті, в будівництві, харчовій промисловості, медицині тощо [4, с. 121]. Взагалі, у чинному законодавстві та спеціальній літературі термін «лізинг» вживається у кількох значеннях: як вид суспільних (господарських) відносин; як господарська діяльність; як господарська операція; як договір. Так, норми Цивільного кодексу України встановлюють правовий режим лізингу як окремого виду договірних зобов'язальних відносин, якими опосередковуються відносини щодо передачі майна у тимчасове користування. Так, відповідно до положень глави 58 ЦК України лізинг виступає як один із видів договору найму (оренди), за яким наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк (ч. 1 ст. 759) [3]. В свою чергу, у Господарському кодексі України встановлюється правовий режим лізингу як виду господарської діяльності відповідно до норм глави 30 розділу VI та визначаються особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання (ч. 2 ст. 4) [5]. Так, ст. 292 Господарського кодексу України трактує лізинг як господарську діяльність, спрямовану на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Господарський кодекс України (ст. 292) містить положення про види (фінансовий та оперативний) та форми (зворотний, пайовий, міжнародний тощо) лізингу, проте без визначення цих понять. Слід зауважити, що у нормах

спеціального Закону України «Про фінансовий лізинг» визначено загальні правові та економічні засади лише фінансового лізингу і залишено поза увагою інші його види. Так, згідно його ст. 1 фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу [6]. Очевидно дві конструкції лізингу: договірна та операційна. І це при тому, що ці правові відносини оформлюються договором. Не дарма лізинг визначено як особливу форму оренди, пов'язану з передачею в користування машин, обладнання, інших матеріальних засобів і майна. Вона надає можливість підприємцям розширювати і модернізувати виробництво, не витрачаючи грошових коштів для інвестицій у власний основний капітал, а сплачуючи лише лізингові платежі [7, с. 190]. З цього приводу В. Малишко, М. Микитюк зауважують, що Закон України «Про фінансовий лізинг» фактично побудовано виключно на цивільно-правовій основі, його предметом є регулювання в першу чергу саме договірних відносин. Між тим існує необхідність у врегулюванні лізингової діяльності як різновиду господарської, зокрема як різновид інвестиційної діяльності, що здійснюється суб'єктами ринку фінансових послуг [4, с. 122; 8, с. 46;]. Нема визначеності і щодо суб'єктів лізингу. Так, відкритим залишається питання про те, хто ж може виступати в ролі лізингодавця. Згідно з цивільним законодавством – це юридична особа, згідно з господарським – юридична або фізична [3; 5]. Самі лізингодавці визначають найважливішими проблемними питаннями своєї діяльності саме нестабільність та суперечливість законодавчої бази, а також проблеми із фінансування операцій. Саме це, а також низька капіталізація лізингових компаній служить тому, що вони не здатні задовольнити існуючий попит на лізингові послуги. Окремо слід звернути увагу й на законопроектну діяльність в сфері захисту прав суб'єктів господарювання, в тому числі у сфері лізингу. Так, нещодавно, Кабінетом Міністрів України спільно з Міністерством юстиції, Міністерством внутрішніх справ, розроблено законопроект, який повинен захистити бізнес від безпідставного тиску з боку правоохоронних і контролюючих органів. Прийняття цього закону є важливою гарантією діяльності суб'єктів господарювання, що підвищить відповідальність правоохоронців за перевищення повноважень. Так, закон передбачає можливість відео- та аудіофіксації дій правоохоронців у процесі обшуку підприємців, надасть обов'язковий допуск на місце обшуку адвокатів підприємців, передбачає створення незалежних комісій, у яких будуть брати участь громадські організації, для розгляду порушень правоохоронців під час обшуків та ін. Тобто зазначений закон забезпечить сталий розвиток господарської діяльності та забезпечить стабільність інвестиційного ринку в Україні.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що лізинг – найперспективніший фінансовий інструмент, здатний ефективно розвивати виробництво, активізувати інвестиційний процес у Україні. Створення умов для подальшого розвитку сфери лізингових послуг сприятиме оновленню основних фондів вітчизняних підприємств та зростанню обсягів виробництва у

різних галузях економіки, зокрема у сфері АПК, авіації (літакобудуванні), легкій промисловості та ін. Тому, необхідним є забезпечення ефективного захисту прав суб'єктів господарювання у сфері лізингу, створення організаційно-правового забезпечення та визначення на законодавчому рівні основ правового регулювання лізингових відносин.

1. Краковська А. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації для зростання: Аналітичний звіт. К. 2018. 36 с.

2. Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. 543 с.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Малишко В. М. Правова природа лізингу. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1. С. 121-124.

5. Господарський Кодекс України № 436-IV від 16 січ. 2003 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

6. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16 грудня 1997 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Ванькович Д. Нормативно-правове забезпечення лізингової діяльності в Україні та шляхи його удосконалення. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(2). С. 188-192.

8. Рудакова К. В. Проблеми нормативно-правового регулювання лізингових операцій в Україні та шляхи їх вирішення. *Управління розвитком*. 2014. № 6. С. 45-47.

Балагурак В. В.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗЕМЛЮ: АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Територія нашої держави є доволі багатою на земельні ділянки. За останні роки було впроваджено нові можливості та обмеження щодо користування та набуття права власності на земельну ділянку. Зміни до Земельно-

го кодексу України, цивільного законодавства внесуть і нововведення 2020-го року. Набуття права власності на землю містить особливості які повинна знати кожна людина яка реалізує це право. Чіткого розмежування умов набуття права власності на земельну ділянку в законодавстві не існує. Тому дане питання є доволі актуальним, багатогранним та потребує детального дослідження. Право власності на землю гарантоване та закріплене Конституцією України. Відповідно до статті 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1]. Це право також прописано. У Земельному кодексі України тау цивільному законодавстві. Громадяни України мають гарантовану законодавством можливість безоплатно отримати земельну ділянку, але обсяг цієї ділянки є невеликим та визначений Земельним кодексом України. Але в реальній дійсності цю можливість реалізувати дуже важко. Для початку потрібно зібрати незрозумілий пакет документів і взагалі ця процедура є доволі довгою та складною та без стовідсоткового результату. Право власності на землю містить доволі складний та специфічний характер.

Це можна спостерігати як найменше в тому, що його реалізація підпадає під дію цивільного та земельного законодавства. В цілому право власності стосується норм цивільного законодавства, а конкретно право власності на землю — як і цивільного, так і земельного законодавства. Земельна ділянка як об'єкт цивільного права формується під час державної реєстрації права на власність.

Як говорив сучасний літератор Іван Іваничук “ право на землю мають тільки ті, хто пролив за неї кров” в реальній дійсності це не так, адже іноземні громадяни також мають право власності на землю але тільки в обмежених можливостях. Відповідно до статті 374 Цивільного кодексу України суб'єктами права власності на землю (земельну ділянку) є фізичні особи, юридичні особи, держава, територіальні громади. Іноземці, особи без громадянства можуть набувати право власності на землю (земельні ділянки) відповідно до закону. Іноземні юридичні особи, іноземні держави та міжнародні організації можуть бути суб'єктами права власності на землю (земельну ділянку) у випадках, встановлених законом [2]. Іноземці частіше всього набувають це право отримавши земельну ділянку у спадщину. Також вони можуть отримати право власності на земельну ділянку шляхом придбання за цивільно-правовими угодами, наприклад за договором купівлю-продажу, дарування та іншими. Також вони можуть приватизувати земельну ділянку, на якій розташоване нерухоме майно, в такому випадку вони набувають право власності на неї. Але вони можуть купувати тільки ділянки несільськогосподарського призначення, а єдиною підставою набуття права власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення є саме прийняття спадщини. В нормах Земельного кодексу України встановлено заборону купівлі-продажу

або інші способи відчуження земельної ділянки сільськогосподарського призначення, але ці норми не поширюються на дані правовідносини, адже стаття Земельного кодексу стосовно прийняття спадщини іноземцями містить імперативну норму. Тому законодавство захищає інтереси іноземців та осіб без громадянства та чітко визначає умови та підстави набуття права власності на землю.

Відповідно до Конституції власником земель України є народ. Але на жаль за всі роки незалежності громадяни та к іне отримали вільного права користуватися та розпоряджатися землею. Це є однією з причин бідності населення. Погрібний О. говорив, що багатоманітність форм власності на землю, природно, передбачає існування значної кількості власників землі. Вони потребують обміну між собою об'єктами природи. Тому потрібен земельний ринок. Пропозиція землі обмежена, і жодне західне законодавство не змогло винайти механізм успішної нейтралізації цієї монопольної влади. Цей монополізм дозволяє власникам землі диктувати свої умовиспекулювати земельними ділянками у вузько корисних цілях [3, с. 172]. Тому Україна потребує земельної реформи яка дасть можливість збільшити доходи мешканців села, здатність легальних інвестицій, розвивати фермерство та агропромисловість, встановити ринкові ціни на землю та багато інших можливостей. Новий закон передбачає право на купівлю землі, але лише громадянами України, в подальшому, 2024-му році це право поширюватиметься і на юридичних осіб, з умовою кінцевого власника громадянина України, до суб'єктів також будуть віднесені банки, але лише за стягнення її як кредитором. Деякий прошарок населення вважає що у подальшому цей закон буде передбачати можливість іноземців через деякий час придбати у власність земельну ділянку, що обмежить можливості громадян на отримання у власність землю, так як більшість населення не має можливості придбати її. Але поки він не містить такої можливості. Держава запевняє що вся українська земля не буде продана, іноземці не зможуть купувати земельні ділянки та ще купу різних переконань з приводу збереження українських земель. Тому сподіваємося, що земельна реформа стане одним із кроком розвитку господарства, економіки та в цілому України, а не кроком до занепаду країни. Отже, право власності на землю є складним інститутом не тільки в сфері права, а і в будь-яких інших сферах життя суспільства. У законодавстві існує багато прогалин щодо умов набуття права власності на земельну ділянку. Необхідність конкретизації норм зумовлена неузгодженістю понять “підстави” та “умови” яка буде в подальшому приводити до плутанини понять. Земельна реформа повинна стати кроком до розбудови держави.

---

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532).

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ра-

ди України. 2003. № 40-44. Ст. 356 (зі змінами та доповненнями).

3. Погребной А. А. Исторический опыт рационального пользования земельными ресурсами в России и зарубежных странах. *Юридична освіта і правова держава (до 150-річчя юридичного інституту ОДУ): Зб. наук. праць*. Одеса: Астропринт, 1997. С. 168-175.

Виноградова А. С.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Орієнтуючись на досвід нормотворчої діяльності членів ЄС, необхідно максимально визначити й реалізувати правові норми та принципи національної правової системи, з урахуванням норм і принципів європейського права. Відповідно до стратегії євроінтеграції нашої держави, адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає в зближенні національного законодавства із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток, аграрного підприємництва, соціальної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах ЄС, сприятиме поступовому зростанню рівня життя населення. Володіючи великим агропромисловим потенціалом, Україна прагне брати активну участь у міжнародній кооперації по формуванню міжнародної продовольчої системи. Країна була й продовжує залишатися лідером харчової і сільськогосподарської продукції на світовому ринку. З кінця 90-х років ХХ ст. українські зернові й олійні культури поставляються також до країн близького Сходу, Східної Європи та ЄС [1]. Відстає експорт молочної продукції й продуктів високого ступеня переробки. Проте для більшості вітчизняних аграрних товаровиробників європейський ринок залишається недоступним. Наявність численних перешкод обумовлена невідповідністю вимогам ЄС і ВТО існуючого правового й організаційного забезпечення безпеки сільгосппродукції, захисту конкуренції, порядку надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам та ін-

шими чинниками. Проголошений курс на інтеграцію до ЄС є для України стратегічним орієнтиром, «своєрідним тестом на політичну, економічну й соціокультурну зрілість» [2]. Більшість вітчизняних аналітиків вважає, що нашій країні потрібні вільні ринки, умови, які знімали б щодо неї геополітичну дискримінацію в Європі, а не тільки саме членство в Євросоюзі, а основним завданням є сприйняття європейських цивілізаційних цінностей, а не вступ до ЄС в організаційному плані [3]. Тому, підписавши 14 липня 1996 р. Угоду про партнерство та співробітництво з Європейськими співтовариствами (даний тип угод ЄС використовує для оформлення своїх відносин з усіма країнами СНД, Україна взяла на себе зобов'язання по модернізації й приватизації аграрного сектора економіки, розвитку внутрішнього та зовнішнього ринків для українських товарів, за умови забезпечення охорони навколишнього природного середовища й підвищення безпеки продуктів харчування. У Європі протягом десятиліть склались особливі системи кредитування в сільській місцевості, засновані на кооперативних засадах, що значно відрізняються від традиційного кредитування комерційними банками. Кооперативні банки – це некомерційні організації, основною метою яких є не отримання прибутку, а надання кредитно-фінансових послуг своїм учасникам для розвитку їх господарської діяльності й підвищення матеріального благополуччя. Директивою Ради Європейської Спільноти «Про адекватність капіталу інвестиційних фірм та кредитних установ» від 15 березня 1993 р. [5; 7;8]. Важливою проблемою, пов'язаною з адаптацією аграрного законодавства, є стандартизація й сертифікація сільськогосподарської продукції. В Україні створено сучасну законодавчу база в цій сфері, визначено спеціальний орган Державний комітет України з питань технічного регулювання й споживчої політики, на який покладено завдання по стандартизації й гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими. Однак діяльність у цьому напрямку здійснюється надзвичайно повільно: за даними Рахункової палати України до середини 2007 р. кількість стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, була в 1,7 разів менше, ніж передбачено вищезгадуваною Програмою адаптації законодавства. Без вирішення цієї проблеми просування українських продуктів на європейський ринок неможливий. У Європейському Союзі значна увага приділяється питанню безпеки харчових продуктів. Згідно з постановою Європейського Парламенту та Ради Європи від 25 січня 2004 р. «Про встановлення основних принципів та вимог закону про харчові продукти» [6; 4]. В Україні офіційні стандарти органічного сектора не визначені, через що суттєво гальмується розвиток споживчого ринку такої продукції. Варто зазначити, що в умовах перевиробництва сільськогосподарської продукції в країнах ЄС фермер розглядається не тільки як виробник продовольства, а й як так званий страж природи [3, с.160]. Рішенням Європейського Парламенту та Ради Європи від 22 липня 2004 р. затверджено програму дій у сфері навколишнього природного середовища [6], яка передбачає виконання агроекологічної програми,

спрямованої на стимулювання екологічних методів господарювання. У рамках проектів міжнародної технічної допомоги за сприянням Європейської Федерації сільського й зеленого туризму він почав розвиватися й в Україні: створено громадські організації, які допомагають громадянам, бажаючим надавати туристичні послуги, власників туристичних агросадіб знайомлять зі стандартами якості ЄС, розміщують рекламу в друкарських виданнях, приймають замовлення через систему Інтернет.

Законодавчою базою для розвитку цього виду діяльності сьогодні є лише Закон «Про особисте селянське господарство», який дозволяє власникам особистих селянських господарств надавати послуги в галузі сільського й зеленого туризму без реєстрації підприємницької діяльності й за наявності лише декларації доходів з податкової інспекції та сплати податку на прибуток. Однак на сьогоднішній день у законодавстві України немає такого нормативного акта, який регулював би ці відносини, що є основною перешкодою для інтенсивного розвитку таких господарств. У цілому ж сільське господарство України є ще дуже далеким від європейської моделі, а регулювання аграрних прав відносин відстає від вимог часу. Селянство очікує послідовної аграрної політики, спрямованої на формування справедливих ринкових відносин, гармонізацію національних стандартів безпеки та якості продукції зі стандартами ЄС, впровадження ресурсозберігаючих, безпечних та екологічно чистих технологій виробництва. Відповідно до Звіту про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2018 рік, 64% актів ЄС було імplementовано в сфері санітарних і фітосанітарних заходів, 22% актів у сфері захисту навколишнього природного середовища та 86% актів у сфері сільського господарства. Впровадження європейських норм дозволило вітчизняним суб'єктам господарювання отримати дозвіл на поставки в ЄС м'яса птиці, риби та рибних продуктів, меду, яєць і яйцепродуктів, молока і молочних продуктів, колагену, кишкової сировини, равликів, також нехарчових продуктів тваринного походження — наприклад, пуху, пір'я та шкірсировини, технічного казеїну тощо. Станом на початок лютого 2019 року українських виробників тваринної продукції вже пройшли процедури перевірки та отримали право на експорт продуктів тваринного походження до ЄС, з них — 126 виробників харчових продуктів тваринного походження (м'ясо птиці, риби, меду, яєць, молочної продукції). Для українських фермерів використання переваг процесу євроінтеграції і приведення вітчизняного законодавства до стандартів ЄС містить ряд переваг, що сприяє зростанню експорту й розширенню асортименту виробництва. Крім того, національний споживач також отримує переваги від покращеної якості продукції, кращого інформування про вміст, походження та виробництво сільськогосподарських товарів.

1. Друзенко Г.В. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС: досвід часткового прийняття *Aquis Communautaire* без чіткої перспективи членства у Союзі *Юрид. журн.* 2005. №8. С. 27-36.

2. Мерніков Г.І. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави

Сайт Національного інституту стратегічних досліджень.

3. Назаренко В.И. Аграрная политика Европейского Союза. М.: Ин-т Европы РАН, 2004. 205 с.

4. Офіційний сайт М-ва аграр. політики України. <http://www.minagro.kiev.ua>.

5. EU Directive on the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions of 15 march 1993 Directive 93/6/EEC, Official Journal of the European Communities.

6. Regulation of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety / № 178/2002 // Official Journal № L031, 01/02/2002 P. 0001 – 0024; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriSe>

7. European Council Regulation of 24 June 1991 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs / № 2092/91/OJ № L198, 22.7.1991, P. 1–15/ http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31991R2092&model=guichett

8. Communication EU on the Sixth Environment Action Programme of the European Community, «Environment 2010: Our future, Our choice» / Decision № 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council // http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus

Главацький А. І.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОСВІД ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

До загальних питань виконання рішень судів та інших органів у своїх працях зверталися С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, В.К. Мамутов, І.Г. Побірченко, Л.Г. Талан та інші науковці. У працях більшості дослідників, які вивчали зарубіжний досвід у цій сфері, перспективним для України було названо запровадження інституту приватних виконавців. Такі висновки викладено в публікаціях А.М. Авторгова, М.В. Вінциславської, І.С. Кузьміної, Є.В. Маль-

цевої, Л.Ю. Сайко, А.В. Солонар та інших вчених. Водночас у наукових публікаціях наразі недостатньо уваги було приділено вивченню досвіду таких країн, як Латвійська Республіка, Литовська Республіка, сааме з позицій господарсько-процесуального права, хоча здійснені їх урядами реформи сьогодні можна впевнено оцінювати як ефективні. Згідно сайту Міністерства юстиції Латвійської Республіки від 07.08.2015 р. №1-24/1061-S, у якому викладено наступні показники. Так, відповідно до статистичної звітності, у 2012 р. латвійськими судами всіх ланок було розглянуто та постановлено 45 598 судових рішень, у 2013 р. – 42 612, у 2014 р. – 36 306, а за I півріччя 2015 р. – 18 580 судових рішень. Однак в одержаній інформації не містилося відомостей стосовно врахування (обліку) сум стягнень. Процедурою виконання рішень у Латвійській Республіці опікуються присяжні судові виконавці, які адміністративно підпорядковані Раді присяжних судових виконавців. Якщо провести аналогію з правовим статусом і компетенцією Департаменту державної виконавчої служби України у складі Міністерства юстиції України, то можна твердити, що у Латвійській Республіці аналогічний правовий статус має орган, який виконує представницькі та наглядові функції присяжних судових виконавців. Базовим організаційним і «статусним» законом у Латвійській Республіці є Закон «Про судових виконавців» (Law of Bailiffs). Відповідно до ст. 106 Закону «Про судову владу» (Law of Judicial Power) присяжні судові виконавці є особами, які входять до складу судової системи та підкорюються лише закону. Іншими словами, їхній статус фактично прирівнюється до статусу суддів. Кількість судових виконавців, їх посадові місця, ділянки та межі діяльності визначаються Кабінетом Міністрів Латвії. З 2010 р. дотепер діє певна квота (кількісна межа) присяжних судових виконавців у кількості 116 осіб. Отже, на виконання присяжними судовими виконавцями надійшло: у 2012 р. – 180 488 виконавчих документів на суму 910 705 726,38 євро; у 2013 р. – 145 515 виконавчих документів на суму 963 006 467,09 євро; у 2014 р. – 138 022 виконавчі документи на суму 177 529 095,31 євро; протягом I півріччя 2015 р. – 71 381 виконавчий документ на суму 831 409 625,45 євро. Тут враховано всі категорії виконавчих документів, за винятком судових рішень, включаючи акти нотаріусів, акти майнового характеру в кримінальних справах, акти у справах про адміністративні правопорушення тощо. Про ефективність такої організації роботи свідчать показники виконання рішень: у 2012 р. було виконано 58 024 виконавчі справи на суму 198 853 368,39 євро; у 2013 р. було виконано 58 316 виконавчих справ на суму 202 838 065,45 євро; у 2014 р. було виконано 61 608 виконавчих справ на суму 148 300 174,55 євро; протягом I півріччя 2015 р. було виконано 39 621 виконавчу справу на суму 91 592 530,01 євро. Станом на 30 липня 2015 р. у провадженні знаходилося 727 626 незавершених виконавчих справ на суму 5 747 347 025,08 євро (5,7 млрд. євро). Щодо контролю за діяльністю присяжних судових виконавців, то це питання вирішується в декількох паралельних процесуальних формах. Зокрема, безпосередній контроль за присяжними су-

довими виконавцями здійснює окружний суд, на території якого знаходиться посадове місце виконавця.

Призначений головою окружного суду суддя має право перевіряти роботу присяжних судових виконавців. Про результати перевірки суддя інформує Раду присяжних судових виконавців Латвійської Республіки, котра, своєю чергою, усуває порушення, даючи присяжному виконавцю вказівки та рекомендації, а також порушує клопотання про відкриття дисциплінарної справи або звертається до компетентних органів для кримінального переслідування виконавця. Тобто тут простежується не господарсько-процесуальний, а суто адміністративно-правовий механізм контролю за діяльністю виконавців. Дії, рішення та бездіяльність присяжного судового виконавця можуть бути оскаржені в суді відповідно до Цивільно-процесуального закону (кодексу) Латвійської Республіки. В Україні, за аналогією, така процедура має форму скарги на дії державного виконавця. Розгляд таких скарг передбачений у кожному з галузевих процесуальних кодексів України.

Також відповідно до згаданого вище Закону Латвійської Республіки «Про судових виконавців» міністр юстиції та Рада присяжних судових виконавців за власною ініціативою чи за пропозицією судді або прокурора, а також за скаргою зацікавленої особи може порушити дисциплінарну справу щодо виконавця за істотне порушення в роботі. Матеріали порушеного дисциплінарного провадження (справи) передаються до дисциплінарної комісії, до складу якої входять представники від Міністерства юстиції, присяжних судових виконавців і суддів Верховного суду. Рада присяжних судових виконавців Латвійської Республіки щонайменше раз на рік провадить перевірку реєстраційних книг і проваджень виконавців. Що стосується процесуального наповнення компетенції присяжних судових виконавців і обсягу конкретних прав і напрямів виконавчих дій, то базовим процесуальним законом у Латвійській Республіці є Цивільно-процесуальний закон (CivilProcedureLaw).

За кожен посадову дію, котру вчиняє присяжний судовий виконавець, він має право брати винагороду згідно з офіційною таксою. Її розмір визначається Кабінетом Міністрів за поданням Міністерства юстиції та за погодженням з Радою присяжних судових виконавців Латвійської Республіки. При цьому вчиняти будь-які домовленості щодо винагороди понад таксу заборонено законом. Щодо заходів примусового виконання, то вони мало відрізняються від заходів, котрі вчиняють державні виконавці в Україні у межах покладених на них законом повноважень, а саме:– звернення стягнення на майно боржника (рухоме та нерухоме), включаючи майно, що знаходиться у третіх осіб;– звернення стягнення навіть на «безтілесні» (дослівна цитата офіційної відповіді) речі;– звернення стягнення на доходи боржника (заробітна платня, вклади тощо);– виконання рішення суду «як є», тобто в натурі (коли йдеться про передачу певних індивідуально визначених предметів тощо). Окрему увагу слід звернути на заходи відповідальності, що можуть застосовуватися до порушників законних вимог присяжних судових ви-

конавців. Найбільш суворі заходи відповідальності передбачено за надання неправдивих відомостей і введення в обман судового виконавця. У разі, коли боржник ухиляється від надання відповіді на запит виконавця (в тому числі щодо свого майнового стану), на нього може бути накладено штраф: на фізичну особу – до 360 євро, на посадову (службову) особу – до 750 євро. Для Литовської Республіки характерне те, що, крім приватних приставів, які мають право виконувати судові та інші рішення, правом на списання грошових коштів з рахунків боржників наділено податкові органи, митницю, управління соціального страхування, тобто певна частина стягнутих коштів забезпечується за їх сприяння. Кількість приставів, як і в Латвійській Республіці, тут обмежується квотою, що визначає і встановлює міністр юстиції. Загальна кількість приставів складає 137 осіб, з них сьогодні фактично працюють 118 осіб. Серед додаткових заходів впливу на боржника у Литовській Республіці також практикується кримінальна відповідальність і застосовується система штрафів – ці заходи постають додатковим дисциплінуючим чинником впливу на поведінку боржника. Штрафи можуть стягуватися як у дохід бюджету, так і на користь самого стягувача як певна «моральна» компенсація незручностей, пов'язаних з неправомірною поведінкою боржника. Як зазначає з досліджуваного питання О.О. Чумак, у Литві замість державних службовців працюють приватні пристави, поява яких була викликана низьким рівнем ефективності роботи державних виконавців .

---

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 Офіційний вісник Президента України. 2015. № 13. Ст. 864.

2. Святогор О.А. Правове регулювання виконання рішень господарського суду: постановка проблеми *Економіка та право*. Серія «Право». 2015. № 2. С.45–52.

3. Солонар А.В. До питання запровадження інституту приватних виконавців в Україні *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 1. С. 65–58.

Грженда І. Є.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Карпенко Р. В.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що загальносвітові тенденції сучасності демонструють посилення безпосередньої ролі цивільно-правового договору в самостійній організації господарської діяльності на всіх етапах ринкових відносин. Соціальна цінність цивільного права та його окремих категорій має зростання серед суспільства.

Плюралізм відносин власності неможливий без укладання різноманітних угод та договорів, значні аспекти яких повинні бути дослідженими. Сучасна ринкова система, яка перебуває у тісному взаємозв'язку із цивільним правом, не може існувати без якісного нормативного регулювання такої категорії як «цивільно-правовий договір». Особливості та проблематика договорів, їхніх умов, видів та сторін у цивільному праві. Можливі напрямки вдосконалення законодавства з метою подолання проблематики у сфері цивільно-правових договорів повинні бути всебічно проаналізовані.

Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених особливої уваги потребують ті, чий дослідження спрямовані на договірне право України, його загальні особливості та актуальну проблематику. У цій сфері доцільно виділити П. Д. Пилипенка, М. Д. Бойко, О. Є. Кухарєва, З. В. Ромовську, О. І. Остапенка, В. Г. Фізікош, Є. Ф. Демського, І. В. Тетарчук та ін. Серед фундаментальних нормативно-правових актів, що складають безпосередню основу господарської системи України, значну роль відіграють саме договори. Договір є відомим видом оформлення угод, має значний історичний фундамент, який пояснюється універсальністю цієї форми, яка втілює у собі можливість оформлення різних за родом та характером суспільних відносин.

Сучасні цивільно-правові договори зберегли історичні уявлення з деякими змінами та були практично закріплені у Цивільному кодексі України та окремих кодексах інших країн світу.

Згідно за сучасним Цивільним кодексом України, цивільно-правовим договором є домовленість двох (чи більше) сторін, яка має безпосередній вплив на встановлення, зміну або припинення окремих цивільних прав та обов'язків. Цивільно-правових договір за своєю природою слід віднести до такого різновиду юридичних фактів, як правочин. Найзначніше призначення цивільно-правового договору, як зазначає І.В. Тетарчук, акцентує увагу на регулювання в рамках актуального законодавства поведінки людей шляхом вказівки на межі їх можливої та належної поведінки. У сучасній нормативно-правовій базі країн континентального права цивільно-правовий договір є угодою двох чи декількох суб'єктів, за допомогою якої встановлюються визначені у ній права та обов'язки [2; с. 14]. Основною ознакою, що виділяє договори серед інших правочинів є те, що він є погодженою дією двох або більше сторін. На відміну від односторонніх правочинів (заповіт, емісія цінних паперів та ін.), договір є двостороннім чи багатостороннім правочином.

О.І. Остапенко зауважує, що з урахуванням важливості ролі цивільно-правових договорів з економічної, політичної, господарської, юридичної та соціальної точки зору, тлумачення поняття договору та його окремих аспектів, змісту та умов потребує уваги [3; с. 22]. Отже, договір ще з часів існування римського права посідав місце найбільш поширеного джерела зобов'язань. За сучасним Цивільним кодексом України, цивільно-правовим договором є домовленість двох або декількох сторін, яка має безпосередній вплив на встановлення, зміну або припинення окремих цивільних прав та обов'язків. Цивільно-правових договір за своєю природою слід віднести до такого різновиду юридичних фактів, як правочин. Договір є одним з фундаментальних нормативно-правових актів, що складають безпосередню основу господарської системи України. Внутрішня узгодженість національного законодавства тісно співіснує із діловим оборотом, який також є неможливим без укладання різноманітних договорів. Забезпечення стабільності суспільних відносин у державі стає пріоритетним завданням юридичної науки, а саме цивільно-правові договори, їхні види, сторони, умови, функції та строки стають важливим питанням серед видатних українських науковців.

Створення якісно діючих правових механізмів у державі, діловому обороті, цивілістиці потребує ретельного та всебічного аналізу договорів та їхніх умов. Створення сучасної цивільно-правової системи потребує усунення прикладних протиріч, що виникають у процесі укладання договорів.

---

1. Цивільне право України: особлива частина. Підручник (затв. МОН України) Фазикоз В.Г., Булеца С.Б. К.: Знання, 2013, с.178

2. Нотаріат України. Навчальний посібник до іспитів Тетарчук І.В., Дяків Т.Є. К.: ЦУЛ, 2013, с. 180

3. Науково-практичний коментар Цивільне право України Остапенко О.І., Шамрай В.О., Руснак Ю.І., Демський Е.Ф. та ін. За ред. Остапенко О.І. К.: Професіонал, 2012., с.345

4. Цивільне процесуальне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів Тетарчук І.В., Дяків Т.Є. К.: ЦУЛ, 2012., с.237.

Гудова А. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Карпенко Р. В.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ІПОТЕКА: ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ

Висока вартість житла в Україні є найбільш популярною проблемою в народі, тому що багато людей, навіть не мають свого помешкання. Іпотека може стати ефективним рішенням цієї глобальної проблеми. Що не менш важливо – цей вид застави дає великий позитивний внесок до економіки держави. Завдяки іпотечі можна суттєво підвищити інвестиційну спрямованість національного фінансового ринку. Саме через це розвиток іпотечного кредитування є найактуальнішим для України. Серед науковців, що займаються проблемами іпотечного кредитування в Україні, – В.Д. Лагутін, О.Т. Євтух, П.І. Гайдуцький, О. Рябченко, К.В. Паливода, М.П.Денисенка, О.Р. Зельдіна та багато інших.

Є багато різних визначень поняття іпотеки, наприклад згідно Закону України «Про іпотеку»: іпотека – це вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у встановленому порядку. А Цивільний кодекс України зазначає іпотеку – як застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи. Цей вид застави є одним з найбільш ефективних способів забезпечення виконання зобов'язань боржника перед кредитором, оскільки надійно захищає права останнього та встановлює високий пріоритет для задоволення вимог іпотекодержателя [3]. Є багато особливостей цього виду застави. По-перше іпотечний кредит являє собою довготривалий характер. В Україні такі строки надаються комерційними банками до 20-25 років. По-друге, іпотеки є виключно цільовими. Тобто вони застосовуються для придбання ділянки або перепланування як житлових, так і вироб-

ничих приміщень, а також для освоєння земельних ділянок. У зв'язку з тим, що користувачами іпотечних кредитів найчастіше є саме фізичні (приватні) особи – цей вид застави має яскраво виражений соціальний характер і вимагає контролю з боку державних органів, а також державної підтримки. По-третє, в залежності від того, як споживається позичальником будь-яка нерухомість, вона може поділятися на житлову та дохідну. Житлова іпотека в основному використовується покупцем для покращання своїх соціально-побутових умов. Тобто придбання квартири або домівки якому будуть надалі жити. Якщо ж іпотека використовується для будівництва житла з метою його продажу або оренди, то така нерухомість належатиме до класу дохідної[4].

Ще одною особливістю є те, щорозмір іпотечної позики зазначається у відсотках до заставної вартості майна (60–80 %). Зазвичай максимальне співвідношення розміру кредиту до вартості застави визначається законодавчо. Частина вартості майна, що залишилася, вносить сам позичальник грошима чи вже наявним житлом. Крім того, кредитор розраховує також відношення місячного платежу за іпотечною позикою до середньомісячного доходу позичальника. Очевидно, що чим меншим є цей показник, тим менше боргове навантаження на позичальника і вище його кредитоспроможність. Ще важливою особливістю іпотеки є те, що банки вимагають страхування життя позичальника та заставного майна, оскільки іпотечним позикам притаманна низька ліквідність [5].

Отже, спираючись на вище зазначені особливості іпотеки, можна дати висновок, щоцей вид застави грає велику роль в економіці України. Також вона має важливий характер для фізичних осіб тому, що надає людям житло, яке вони потребують. Тому іпотечне кредитування потрібно більш розвивати та таким чином підвищувати економіку нашої держави.

---

1. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 38, ст.313. Дата звернення: 19.10.2020р.
URL:https://minjust.gov.ua/m/str_23400

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. Дата звернення: 19.10.2020р.
URL:https://minjust.gov.ua/m/str_23400

3. Івченко В.М. Міністерство юстиції. Особливості нотаріального посвідчення договорів іпотеки та змін до них URL:https://minjust.gov.ua/m/str_23400 Дата звернення: 19.10.2020р.

4. Рев'юк Н. В. Іпотека як господарсько-правова конструкція залучення інвестицій в економіку URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1072/1>

5. Борисюк К. М. Система іпотечного кредитування в Україні : етапи становлення та проблеми розвитку. URL: file:///C:/Users/Nastya/Downloads/Npdfi_2005_4_29.pdf Дата звернення: 19.10.2020р.

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Дегтяренко О. В.

страховий агент «Страхової групи ТАС»

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Наше дослідження варто розпочати з визначення юридичних фактів. Юридичні факти у цивільному праві - це сукупність певних обставин, підстав, наявність яких тягне встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Відповідно до цього, дослідження поняття юридичних фактів та їх класифікації в цивільному праві має важливе значення, оскільки точне визначення позиції з цих питань дозволить з'ясувати правову природу тих чи інших підстав виникнення цивільних прав та обов'язків, дасть змогу визначити перспективу розвитку законодавства в цій галузі [4, с. 7].

Слід наголосити, що юридичні факти, як підстави виникнення цивільних прав і обов'язків, неоднократно були предметом досліджень правознавців, починаючи з часів римського права. На сьогодні, ми маємо добре підґрунтя для опрацювання даної теми. Проблематика дослідження підстав виникнення цивільно-правових зобов'язань була предметом дослідження таких видатних науковців, як: Абашина Є., Коструби А., Красавчикова О, Музики Т., Ромащенко І., Іванова З., Ісакова В., Копейчикова В., Рабіновича М., Скакун О., Єрмоменко В., Лазора В., Лещух Д, Пилипенка П., Іоффе О., Ісаков В. та інших. У цивільному праві категорія «юридичний факт» виникла і розвивалася з практичної потреби, тому в основу цього визначення стало намагання охопити єдиним юридичним поняттям різноманітні передумови процесу конкретних правових відносин. Саме такою правовою ідеєю були надхненні й праці вчених, зокрема, Е. В. Васьковського, Д. Д. Гримма, Н. М. Коркунова, В. И. Синайського, Г. Ф. Шершеневича та інших. Проте були й інші думки, зокрема, Л. І. Петражицький, відзначаючи односторонність формально-догматичної юриспруденції, її схильність до «юридичної містики», надавав юридичним фактам своє суб'єктивно-психологічне трактування. Дефініцію «юридичних фактів» він розумів не як зовнішні події, а як суб'єктивні, винятково уявні події, що мають вирішальне значення у правовому житті. При цьому науковець наголошував, що під юридичним фактом з точки зору права слід розуміти не факт укладення договору як такого, а саму віру в існування такого факту [3, с. 458].

Також, характеризуючи дану правову категорію, варто не забувати про доцільність розрізнення «юридичних фактів» і «юридичних умов», тобто обставин, що мають юридичне значення для настання правових наслідків, але пов'язаних через проміжні ланки. Як зазначають деякі автори, юридичний факт поєднує в собі два нерозривно пов'язаних моменти: матеріальний і юридичний. За своєю сутністю це реальні життєві факти, явища дійсності – дії або події. Це матеріальний факт. А іншого боку, цей факт породжує відповідні правові наслідки, а тому виступає як факт юридичний.

Юридичні факти є явищами реальної дійсності, які існують об'єктивно, незалежно від ставлення до них людини, тому важко припустити існування юридичних фактів у майбутньому. Відтак стає зрозумілим, що юридичні факти на момент їх аналізу уже мають існувати або вони існували в минулому. Більше того, як зауважує О. О. Отраднава, кожному юридичному факту має бути надана конкретна характеристика [2, с. 96]. Такі науковці, як: Цвік М. В. ТА Петришин О. В., зазначають, що юридичні факти – це життєві обставини, які: 1) полягають у наявності або відсутності явищ матеріального світу; 2) мають конкретний зміст, існують у певному місці й часі; 3) несуть інформацію про стан суспільних відносин, що входять до предмета правового регулювання; 4) мають зовнішній вираз; 5) прямо або опосередковано передбачені нормами права; 6) зафіксовані в установленій законодавством процесуальній формі; викликають юридичні наслідки, передбачені нормами права [1, с. 346]. Щодо особливостей даної категорії, можна виокремити наступні: мають конкретний характер - це виявляється у тому, що ними не можуть бути будь-які думки; мають індивідуальний характер – юридичні факти складаються із дій конкретних суб'єктів правовідносин; мають об'єктивний характер; мають нормативний характер – означає що правового значення набувають не усі дії або події, а тільки ті, з якими пов'язуються певні правові наслідки, тільки ті життєві обставини, котрі передбачені нормами права; мають інформативний характер; має формально визначений характер.

Отже, проаналізувавши усі визначення та ознаки, ми можемо констатувати, що юридичні факти це явища реальної дійсності, які існують незалежно від ставлення до них людини, а також, це сукупність певних обставин, підстав, наявність яких тягне встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків.

---

1. Загальна теорія держави і права : підруч. для здобувач вищої освіти в юрид. ВНЗ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

2. Отраднава О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.

3. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. Санкт-Петербург: Лань, 2-е изд. Т. 2. 2000. 608 с.

4. Харитонов Є. О., Нагорняк В. А. Деякі проблемні питання визначення поняття та видів юридичних фактів у цивільному праві. Актуальні проблеми держави та права. 2007. Вип. 33. С. 7–18.

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Іванова М. І.

доктор економічних наук.,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Жінчин Б. А.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ДОГОВОРИ В КОНТЕКСТІ МО- ДЕРНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що серед фундаментальних нормативно-правових актів, що складають безпосередню основу господарської системи України, значну роль відіграють саме договори. Договір є відомим видом оформлення угод, має значний історичний фундамент, який пояснюється універсальністю цієї форми, яка втілює у собі можливість оформлення різних за родом та характером суспільних відносин.

Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених особливої уваги потребують ті, чий дослідження спрямовані на договірне право України, його загальні особливості та актуальну проблематику. У цій сфері доцільно виділити П. Д. Пилипенка, М. Д. Бойко, О. Є. Кухарева, З. В. Ромовську, О. І. Остапенка, В. Г. Фізікош, Є. Ф. Демського, І. В. Тетарчук та ін..

Цивільно-правовим договором є домовленість двох або декількох сторін, яка має безпосередній вплив на встановлення, зміну або припинення окремих цивільних прав та обов'язків.

Класифікація видів цивільно-правових договорів також є важливою та потребує подальшого розгляду. За найпоширенішою класифікацією цивільно-правових договорів, що надає М. Д. Бойко, видами цивільно-правових договорів є: Односторонні та багатосторонні. Одностороннім договорам притаманне те, що одна сторона наділена тільки правом вимоги, коли інша повинна лише задовольнити її. Двосторонні договори орієнтовані на взаємному обміні правами та обов'язками. Відплатні та невідплатні. Відплатним догово-

ром вважається той, за умов якого одна сторона отримує відшкодування у вигляді матеріальної винагороди. Невідплатним є договір, за яким не передбачено надання матеріального відшкодування. Основні та попередні. Основними слід вважати ті договори, які мають безпосереднє спрямування на виникнення прав та обов'язків між сторонами договору. Попередній договір встановлює зобов'язання виконання певних обов'язків протягом встановленого строку. Договори на користь контрагентів та договори на користь третіх осіб. Договори приєднання та взаємопогоджені договори. За договором приєднання умови угоди формулюються однією стороною, коли інша лише обирає, прийняти їх чи ні.

Поіменовані та непоіменовані. Поіменованими договорами вважаються ті, що прямо передбачені Цивільним кодексом України та окремих актах цивільного законодавства в цілому. Для непоіменованих договорів характерне використання аналогії закону, бо ці договори прямо не передбачені в актах цивільного законодавства [1; с. 130].

П.Д. Пилипенко зазначає, що для повноти розуміння цивільно-правового договору необхідно сформулювати його фундаментальні властивості, серед яких: персоніфікований характер; добровільний характер укладення; наявність спільних інтересів сторін; рівноправність сторін; всебічна згода сторін; взаємна відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань; нормативно-правове забезпечення та регулювання [2; с. 77].

Загальна сутність та призначення договору, як фундаментальної підстави виникнення зобов'язань реалізується завдяки виконуваними ним функціями. З цього випливає логічна необхідність аналізу функцій цивільно-правового договору, що доцільно зауважує О. Є. Кухарев. Функції цивільно-правового мають системний комплексний вплив як на поведінку учасників цивільного обороту, так і на розвиток економіки, господарства, права взагалі. Під функцією цивільно-правового договору розуміється окремий вид дій, що впливає на суспільні відносини. Таким чином, договір у цивільному праві наділений такими функціями, як: Ініціативна функція. Зазначена функція договору полягає у тому, що він є актом вияву ініціативи і реалізації диспозитивності сторін. Погодження волі сторін є необхідною ознакою для реалізації цієї функції. Координаційна функція. Визначена функція договору характеризується тим, що договір є окремим програмуванням поведінки його учасників стосовно один одного та постає засобом координації поведінки сторін на засадах рівності, диспозитивності та ініціативності. Інформаційна функція. Ця функція полягає в тому, що договір інформує про права та обов'язки його сторін. Гарантійна функція. Прояв цієї функції полягає в існуванні системи окремих забезпечувальних засобів, використаних для стимулювання належного виконання зобов'язань між сторонами договору. Захисна функція. Ця функція полягає у застосуванні механізму захисту порушених прав сторін договору шляхом примусу до відшкодування збитків, застосування заходів впливу та ін.. б) Регулятивна функція. Така функція договору зумовлена тим,

що ним безпосередньо визначаються взаємні права та обов'язки сторін в зобов'язальних відносинах [3; с. 98].

Змістом цивільно-правового договору є умови, визначені сторонами договору та погоджені ними та умови, які сформульовані відповідно до актів цивільного законодавства. Додатковими елементами змісту договору слід вважати додатки, плани, схеми, малюнки, розрахунки та ін. [4; с. 17].

Ромовська З.В. зауважує, що строком договору, згідно із Цивільним кодексом України, є час, протягом якого сторони договору повинні здійснити власні права та обов'язки, закріплені цим договором [5; с. 44]. Договір набирає чинності з моменту його безпосереднього укладення. Важливо зазначити, що закінчення строку договору не може звільнити сторони договору від відповідальності за його порушення (якщо таке мало місце під час дії договору) [6; с. 67]. Сторонами договору є особи, які за Цивільним кодексом України та іншими актами цивільного законодавства можуть бути сторонами договору. Договір є вольовим актом, який ставить на меті отримання окремого правового результату, тому його укладення потребує дієздатності та правоздатності сторін [7; с. 12].

Отже, цивільно-правовим договором є домовленість двох або декількох сторін, яка має безпосередній вплив на встановлення, зміну або припинення окремих цивільних прав та обов'язків. Існує велика кількість класифікацій цивільно-правових договорів в залежності від окремих умов та характеристик. Змістом цивільно-правового договору є умови, визначені сторонами договору та погоджені ними та умови, які сформульовані відповідно до актів цивільного законодавства.

Що до строків договору, строком договору, згідно із Цивільним кодексом України, є час, протягом якого сторони договору повинні здійснити власні права та обов'язки, закріплені цим договором. Функції цивільно-правового мають системний комплексний вплив як на поведінку учасників цивільного обороту, так і на розвиток економіки, господарства, права взагалі. Під функцією цивільно-правового договору розуміється окремий вид дій, що впливає на суспільні відносини. Цивільно-правовий договір є одним з фундаментальних нормативно-правових актів, що складають безпосередню основу господарської системи України. Визначення його функцій, сторін, строків, умов, змісту та особливостей потребує значної наукової відпрацьованості.

---

1. Право соціального забезпечення України. Навчальний посібник для ВНЗ - 5-е вид./Бойко М.Д. К: ЦУЛ, 2014.,с.106

2. Право соціального забезпечення України: практикум. Навчальний посібник Пилипенко П.Д., Бурак В.Я., Кульчицька О.І., Рим О.М. та ін. За ред. Пилипенка П.Д. К.: Істина, 2012.,с.456

3. Кухарев О. Є. Договірне право : навч.-практ. посіб. О. Є. Кухарев. К. :Правова єдність : Алерта, 2013.,с.123

4. Українське цивільне право: договірне право, академічний курс. Підручник для ВНЗ

2-е вид. Ромовська З.В. К.: Дакор, 2013. С.564

5. Цивільне право, ч.1. Посібник для підготовки до складання іспиту.- 2-е вид./ Харитонов Є.О., Голубєва Н.Ю., Акіменко Ю.Ю. Х.: Одиссей, 2011.,с.456

7. Цивільне право. Підручник у 2-х томах, т.1.2-е вид. Борисова В.І., Баранова, Л.М., Бєгова Т.І., Домашенко М.В. та ін. За ред. Борисової В.І., Спасибо-Фатєєвої І.В., Яроцького В.Л. Х.: Право, 2014.,с.456

Попенко А. С.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Проблема захисту авторських прав гостро постала протягом останнього десятиріччя у зв'язку з активним розвитком Інтернету, що пояснюється, перш за все, у простоті та швидкості розміщення інформації у всесвітній мережі, у відсутності необхідності обов'язкової авторизації при вчиненні таких дій, відкритості та доступності користування електронними ресурсами необмеженим фактично колом осіб, необмеженої кількості інформації.

Такі переваги інформаційних технологій мають у той же час зворотній бік, – у відкритому стані інформація та об'єкти права інтелектуальної власності потрапляють до мережі Інтернет без згоди й навіть поза межами обізнаності автора, чим порушуються не тільки права автора на отримання винагороди за свою інтелектуальну працю, а і його особисті немайнові права, перш за все, право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення власного імені на творі та його примірниках. Ще у 2000 році Постановою Вищого арбітражного суду України від 5 квітня 2000 року № 04-1/5-7/82 «Про питання захисту авторських прав в Інтернеті» було визнано, що розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного споживання, є їхнім відтворенням. з викладенням Закону України «Про авторсь-

ке і суміжні права» у новій редакції відповідно до Закону України від 11 липня 2001 року №2627-III, з'явилося право автора на «подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором».

Інтернет – це всесвітня мережа, тому регулювання такої сфери відбувається як нормами національного права, так і міжнародними нормами та законами інших держав. Окрім цього, на даний момент відсутні єдині правила регулювання Інтернет-сфери, які уніфікували б всі держави-учасниці Інтернету співтовариства. А установити тотальний контроль над мережею Інтернет та над інформацією, яка ним передається, є цілком неможливим.

Одним із етапів розвитку інтернету є виникнення соціальних мереж. Відсутність єдиного узагальненого визначення соціальної мережі у наукових роботах пов'язана зі сферою його застосування, яка може бути технічною, соціальною, психологічною чи юридичною. Зокрема, можна навести визначення, що застосовується у понятійно-категоріальному апараті соціології: соціальна мережа – це структура, що складається з вузлових елементів і зв'язків між ними – соціальної павутини [3, с.21]. Соціальні мережі є місцем масового порушення прав інтелектуальної власності: авторських прав, прав на торговельні марки тощо. Різноманітність порушень прав інтелектуальної власності пов'язана з великою кількістю авторських прав, які існують у мережі. Зокрема, до них належать: авторські права провайдерів на комп'ютерні програми і бази даних, що реалізують сам доступ до Інтернет або розміщення веб-сайтів на їх технічних платформах (серверах); авторські права виробників програмного забезпечення для цих серверів провайдерів; авторські права власників веб-сайтів на власне контент веб-сайту, його програмну частину і інші об'єкти авторського права, на ньому розміщені статті, зображення, музику, бази даних тощо; авторські права конкретних власників прав на об'єкти, розміщені на веб-сайтах: комп'ютерні програми, музику, статті, зображення, бази даних тощо, які дуже активно використовуються користувачами Інтернету тощо [5].

Цікавою є практика правового регулювання даного досить проблемного питання у світовій практиці.

Відповідно до Закону США про авторське право у цифрове тисячоліття (“Digital Millennium Copyright Act” – “DMCA”) від 1998 року, Інтернет-провайдери не можуть бути притягнуті до відповідальності за порушення авторського права за трансляцію або розміщення творів у своїх мережах та/або надання посилань на такі об'єкти, що порушують авторське право, за умови виконання наступних умов: інтернет-провайдер не повинний попередньо знати про порушення авторського права таким матеріалом; у випадку інформування правовласником про порушення авторського права Інтернет-провайдер зобов'язаний видалити спірний матеріал зі своєї мережі та повідомити правовласника про таке видалення; у випадку отримання судового запиту Інтернет-провайдер має повідомити правовласника про особу порушника.

Отже, в результаті аналізу законодавства, міжнародного досвіду та практики, на мою думку, єдиним можливим варіантом гарантії дотримання авторських прав в довгостроковій перспективі є встановлення саморегулюючого правового механізму, успішно існуючого вже більше десяти років у США та деяких європейських країнах. Вважаю, що варто було б покласти відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності на веб-сервіси тоді, коли є факт ігнорування ними або невиконання вимог щодо прийняття мір по припиненню порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності. В разі розгляду справи в суді, доцільним видається залучення власників соціальних мереж в до судового процесу лише в якості третіх осіб.

1. Андрощук Г. Інтелектуальна власність в системі інтернету речей: економіко-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності* 1, 2018. С. 65-79.

2. Атаманова Ю. Є. Захист прав інтелектуальної власності у мережі інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи. *Право та інновації* № 3 (7), 2014. С.7-14.

3. Огнев'юк Г. Особливості використання об'єктів інтелектуальної власності в соціальних мережах. Київ, 2016. С. 21-25.

4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст.64.

5. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Деякі проблеми захисту прав інтелектуальної власності в інтернеті в Україні. URL: <http://aphd.ua/publication-564/> (дата звернення: 09.11.2020).

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Іваненкова Н. М.

адвокат,
керівник Юридичної фірми «Інфорс»

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ АБО ЖІНКИ ТА ЧОЛОВІКА, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ БЕЗ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Шлюбні відносини змінюють правовий статус чоловіка та дружини, призводять до утворення сім'ї, в якій виникають особливі стосунки особистого характеру, що мають враховуватися також у сфері майнових відносин. Законодавством, зокрема шлюбно-сімейним, встановлюється для подружжя спеціальний правовий режим щодо набутого в шлюбі майна. Оформлення шлюбних відносин зумовлює виникнення в подружжя не лише особистих майнових, а і немайнових прав та обов'язків, а також створює спільну для

них категорію стосовно майна – сумісна власність або власність подружжя. Як свідчить практика, проблемних питань з приводу такого майна не виникає, до того моменту, доки немає процедури його розподілу. Саме в процесі встановлення кому і скільки має належати майна і виникає безліч питань, зокрема: що є спільною власністю, а що особистою кожного з подружжя; яким чином розділити майно, якщо у сім'ї працює лише чоловік або дружина, і його(її) зарплата є єдиним джерелом доходу і ряд інших проблемних моментів. Ці питання неодноразово досліджували науковці, але спільної думки на даний час досягнуто не було.

Враховуючи тенденцію збільшення припинення шлюбно-сімейних відносин, а у зв'язку із розподіл спільно нажитого майна є необхідність удосконалення законодавства, яке могло би врегулювати ці правовідносини. Саме тому вивчення даного питання є актуальним напрямком сучасної правової науки. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поглиблене вивчення правової природи майна, що належать подружжю; аналіз основних проблемних питань спільної сумісної власності; визначення порядку та особливостей перетворення особистого майна у спільне. Виклад основного матеріалу дослідження. Стаття 316 ЦК України закріплює визначення права власності. А саме: правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Прийнято розрізняти право власності в об'єктивному і суб'єктивному значенні. Право власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, що регулюють відносини власності (порядок набуття, здійснення та припинення права власності). Право власності в об'єктивному значенні За юридичною підставою існування і реалізації права власності, що належить певному суб'єкту, тобто права власності в суб'єктивному значенні. Право власності в суб'єктивному значенні – це забезпечена законом можливість конкретної особи володіти, користуватися і розпоряджатися річчю своєю владою і у власному інтересі. Цьому праву власника відповідає обов'язок усіх інших осіб утримуватися від порушення його правомочностей.

За загальним правилом спільна власність може бути частковою або сумісною. Критерієм відмежування є визначення часток. Від часткової спільна сумісна власність відрізняється тим, що частки співвласників заздалегідь не визначені. ЦК України визначає, що за загальним правилом спільною власністю є спільна сумісна власність, яка виникає лише у передбачених законом випадках, що підкреслюється законодавчо закріпленою презумпцією спільної часткової власності (ч. 4, ст. 355 ЦК). Відповідно до ст. 60 СК України, що відповідає ч. 3 ст. 368 ЦК, майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності. Підґрунтям цієї норми є світоглядне судження розробників СК України, на думку яких, спільна сумісна власність подружжя є матеріальною передумовою міцності шлюбу, здійснення подружжям різних соціальних функцій, зокрема народження і виховання дитини [1]. Можна по різному ставитись до

цієї позиції, однак необхідно відзначити дві обставини досить важливого характеру. По-перше, правило про спільну сумісну власність подружжя піднесене в СК майже до абсолюту, що не можна визнати природним і таким, що відповідає сучасним реаліям життя.

По друге, модель регулювання відносин спільної сумісної власності подружжя не можна визнати досконалою. Це проглядається і на етапі здійснення подружжям спільної власності при придбанні і відчуженні майна, і на етапі перетворення спільної сумісної власності у спільну часткову, і у випадках припинення спільної власності. Сімейним кодексом встановлено принцип спільності придбаного в період шлюбу майна (за винятками, прямо встановленим законом). Згідно ст. 60 СК України встановлюється, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини самостійного заробітку. У юридичній літературі висловлюється також думка про те, розповсюдження режиму спільності майна та спеціальний порядок розпорядження таким майном зумовлює виникнення у власника добровільних обмежень щодо здійснення права власності в силу деяких юридичних фактів [3, с. 198]. Разом з тим, незалежно від наявності шлюбу, кожен з подружжя може мати майно, яке належить на праві власності йому особисто. При розподілі спільного майна необхідно встановити частку, яку отримає кожен з подружжя, тому виникає потреба законодавчого роз'яснення та питання частки в спільній сумісній власності (статті 370, 371, 372 ЦКУ, статті 64, 70 СКУ). У теорії цивільного права наголошується: невизначеність частки в спільній власності, зокрема, її розміру, не означає, що такої частки взагалі немає.

Аналіз норм ЦК України свідчить, що законодавець унормовує існування лише тоді, коли співвласники мають можливість або постає необхідність визначити свої частки, наприклад, унаслідок розлучення, що призводить до перетворення спільної сумісної власності на спільну часткову власність. На відміну від підстав виникнення спільної часткової власності, законодавство чітко визначає випадки виникнення спільної сумісної власності. Остання вважається спільною частковою власністю, якщо іншого не передбачено законом або договором [4, с. 13-16]. Отже, спільна сумісна власність, на відміну від спільної часткової, може виникати лише у випадках, передбачених законом або договором. Ні ЦК України кодекс, ні інші законодавчі акти не передбачають такої підстави її виникнення, як успадкування частки в спільній сумісній власності. Спільна власність, яка характеризується множинністю суб'єктів при єдності об'єкта є специфічним правовим феноменом, що досить часто зустрічається на практиці. Множинність суб'єктів на стороні власника істотно впливає на специфіку відносин спільної власності, як на відносини між співвласниками, так і на відносини самих співвласників із третіми особами. Загальні положення про право власності, його виникнення і припинення повною мірою застосовуються і до спільної власності.

Однак це у свою чергу не виключає існування цілої низки спеціальних

правил, що «відтіняють» специфіку відносин спільної власності. Водночас не можна повністю «усамостійнити» спільну власність, як зазначив Є. О. Суханов, «спільна власність є особливим юридичним способом закріплення одночасного володіння матеріальною цінністю не одноособово, а декільком власникам» [5, с. 95], інакше кажучи, спільна власність не є особливим видом власності. Тенденцією розвитку законодавства на сучасному етапі слід визнати розширення кола випадків виникнення відносин спільної власності.

Відповідно до законодавства є певні умови, коли особисте майно одного з подружжя може перетворитися в об'єкт спільної власності. До них відносять ті дії, які вчиняє один з подружжя для покращення якостей та властивостей майна одного з подружжя, яке використовується спільно, тобто мається на увазі, що якщо чоловік отримав у дарунок автомобіль, а кошти на його модернізацію використав з сімейного бюджету, то такий автомобіль стане часткою спільного майна подружжя. Не менш важливим є питання щодо визначення режиму майна, коли його створення розпочинається у шлюбі, а при поділі спільного майна, воно не завершене, наприклад: починається будівництво житлового будинку, але в експлуатацію він ще не зданий.

Стосовно цього висловила свою думку Г.В. Юровська, яка зазначає: «У разі поділу майна, особливо після припинення шлюбних відносин, той ж подружжя, на чие ім'я оформленні відповідні документи, не зацікавлений у завершенні процедури, передбаченої ст. 331 ЦК України, та реєстрації цього об'єкта навіть тоді, коли фактично будівництво завершено та будинок експлуатується за призначенням». Вирішенням цього питання може стати використання норм ст.ст. 60, 69, 70 СК України, ч. 3 ст. 368 ЦК України. Зокрема, незавершений будівництвом будинок, будівництво якого розпочалося у шлюбі може бути визнаний об'єктом права спільної сумісної власності подружжя з визначенням часток [10, с. 47]. Правові наслідки, які можуть настати у таких випадках, не можуть бути однаковими для усіх ситуацій. Це можна підтвердити посилаючись на статтю 62 СК яка передбачає, що «у разі спору» це майно може бути визнане за рішенням суду об'єктом права спільної сумісної власності. Відсутність спору є свідченням того, що правовий режим майна одного з подружжя, вартість якого істотно збільшилася внаслідок спільних трудових чи фінансових затрат або грошових затрат другого з подружжя, залишається незмінним.

Висновки. Отже, спільне майно подружжя – це усе майно, яке набуто подружжям за час перебування у шлюбі. При цьому не важливо значення, хто саме купував ту чи іншу річ, на чие ім'я (чоловіка чи дружини) вона оформлена, та хто із подружжя заробляв кошти на придбання цього майна.

1. Сімейний кодекс України Режим доступу URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

2. Цивільний кодекс України Режим доступу URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Дзера О.В. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник О.В. Дзера Київ:

Юрінком Інтер. 2010. 976 с.

4. Поліщук Л. Форми права власності за законодавством України . *Віче*. 2011. №14. С. 13-16.

5. Суханов Е.А. Лекции о праве собственности Е.А. Суханов. М., 1991. С. 165.

6. Лепех С.М. Правовий режим грошей як спільного майна подружжя С.М. Лепех *Право України*. – № 10. С. 85-96.

7. Рясенцев В.А. Семейное право В.А. Рясенцев. М.: Юрид. лит-ра, 1967. 224 с.

8. Иоффе О.С. Советское гражданское право: курс лекций О.С. Иоффе. – Ч. 1. Л.: ЛГУ, 1958. 511 с.

9. Ариванюк Т.О. Правове регулювання відносин власності між подружжя: автореф. ... канд.юрид.наук за спец.: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право Т.О. Ариванюк. Київ, 2002. С. 16.

10. Юровська Г.В. Проблемні питання застосування Сімейного кодексу України у судовій Практиці *Право України*. 2013. № 10. С. 45-52.

11. Нечаева А.М. Семейное право: Курс лекций Александра Нечаева. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Издательская группа «Юристъ», ИНФРА-М Изд. дом ООО, 2001. 318 с.

Замкова Д. Р.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АВТОРСЬКІ ТА СУМІЖНІ ПРАВА: ПЛАГІАТ

Питаннями правової охорони та захисту авторських та суміжних прав у різні часи займалися такі вчені, як: Е.П. Гаврилов, Н.І. Федоскіна, В. Л. Михайлик, Н.Л. Сенніков, К.С.Симкин, О.Д. Святоцький, О.П. Сергєєв та інші. Під захистом авторських і суміжних прав розуміється сукупність заходів, спрямованих на відновлення і визнання цих прав у разі їх порушення чи оспорюванні.

Слід розрізняти такі поняття, як охорона авторських прав і їх захист. Під охороною розуміється встановлення всієї системи правових норм, спрямованих на дотримання прав авторів і їх правонаступників. Тоді як захист – це сукупність заходів, метою яких є відновлення і визнання цих прав у разі їх порушення. Захисту підлягають як порушені особисті немайнові, так і виняткові

права. У ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» виокремлено основні види порушення авторського права, що надають підстави для судового захисту. Найпоширеніша проблема порушення авторських прав - це плагіат. Під таким ми розуміємо навмисне присвоєння авторства того чи іншого твору науки, літератури чи мистецтва, відео- або аудіоматеріалів, фото або навіть програмного забезпечення, що належить третій особі. Обов'язковою ознакою плагіату є привласнення авторства. В якості плагіату розглядають в тому числі: випадки використання чужого тексту (повністю або частково); парафраза (переказ) чужої роботи; випадки запозичення з будь-яких опублікованих у пресі матеріалів; використання матеріалів, розміщених на електронних носіях інформації (на сайтах в мережі Інтернет, в електронних базах даних і т. п.).

С.О. Сударіков робить цікаве і вельми показове спостереження. Він вказує: «Плагіат настільки поширений, що навіть при визначенні плагіату іноді вдаються до плагіату». Набагато простіше скопіювати чужий контент, ніж самому створювати щось оригінальне і привабливе для споживача. Тому часто на різних ресурсах можна зустріти однаковий або дуже схожий продукт, а встановити, хто ж справжній творець даного продукту, досить проблематично. Це змушує власників унікального, авторського продукту наполягати на законодавчому захисту своїх прав.

На нашу думку, найбільш ефективним є цивільно-правовий захист авторських прав, який реалізується в рамках юрисдикційної форми. Вона забезпечується застосуванням передбачених законом способів захисту. Велика роль в регулюванні питань захисту авторських прав повинна відводиться правоохоронним органам.

Значною проблемою є вільний доступ до авторських творів та подальше їх використання іншими особами, адже в українському законодавстві є дозвіл користуватися авторськими творами навіть без згоди автора, вказавши джерело та ім'я автора.

Переважна кількість вчених вважає «законодавчо виокремити добросовісне та недобросовісне вільне використання чужих творів із встановленням відповідальності за, відповідно, недобросовісне їх використання». У разі порушення авторських і суміжних (за плагіат) настає: цивільно-правова відповідальність, яка реалізується через відшкодування заподіяних збитків (ст. 16, 431, 432 ЦК України); адміністративна відповідальність передбачає застосування уповноваженими органами державної влади або їхніми посадовими особами адміністративного стягнення (штрафи, вилучення, конфіскація тощо); кримінальна відповідальність ч. 1 ст. 176 КК України.

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок, що на сьогоднішній день плагіат, як один з основних видів порушення авторського права є досить нагальною проблемою в нашій державі. У багатьох країнах світу, в органах поліції та прокуратури існують спеціальні відділи, які займаються тільки питаннями охорони інтелектуальної власності, що дозволяє більш ефекти-

вно захищати порушені права громадян в розглянутій сфері. Саме тому, доцільним є запровадження прискореної політики адаптації українського законодавства та вітчизняних норм до міжнародних конвенцій, пов'язаних з дотриманням авторського права і суміжних прав, а також внесення відповідних змін і доповнень до власних нормативно-правових актів та прийняття нових законів у цій галузі.

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 04.11.2018 № 3792-ХІІ Регіонального доступу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

2. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности: учебник А. П. Сергеев. Издание второе, переработанное и дополненное. М.: «ПРОСПЕКТ», 1999. 752 с.

3. Матінченко С. Я. Интеллектуальная собственность С. Я. Матінченко «интеллектуальная собственность». 2012. № 1. С. 21–23.

Кальчик Д. С.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДОМЕННИХ ІМЕН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПБЛІКИ ТА УКРАЇНИ

На сучасному етапі з розвитком електронної торгівлі компанії позначають себе і відповідно свої товари та послуги в глобальній мережі Інтернет за допомогою таких засобів індивідуалізації, як торгівельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення, які допомагають їм привернути більше уваги покупців-користувачів Інтернет до своєї діяльності або до власних товарів і послуг, використовуючи для цього, як правило, доменні імена. Із розвитком ділового підприємства в мережі Інтернет, зростанням ролі зв'язку між комп'ютерами через Інтернет, розширенням мережі Інтернет істотно активізувалися процеси, пов'язані з охороною доменних імен в мережі Інтернет. Все це свідчить про актуальність дослідження питань, пов'язаних з

особливостями захисту прав на доменне ім'я. Одною з найактуальніших на сьогодні правових проблем у сфері ІТ-відносин проблема визначення правової природи та забезпечення належного правового регулювання доменних імен. Доменні імена все активніше використовуються, все частіше стають предметами правочинів, їхня вартість іноді сягає сотень тисяч доларів. Тому важливо визначитись із правовою природою доменного імені, способами його захисту та відчуження тощо [1, с. 41].

Взагалі, доменне ім'я представляє собою символічне позначення ІР-адреси комп'ютера – числа, яке складається з чотирьох байтів [2]. Оскільки людська пам'ять влаштована таким чином, що людині простіше запам'ятовувати буквені позначення, а не цифри, було вирішено ввести спеціальні символічні назви – домени і доменні імена. Законодавче визначення поняття доменного імені міститься у кількох нормативних актах. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.04.2002 р. № 522 «Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних», домен – частина адресного простору в мережі Інтернет, призначена для ідентифікації комп'ютера або групи комп'ютерів. Домени поділяються на піддомени або домени нижчих рівнів; доменне ім'я – буквено-цифровий вираз, що ідентифікує будь-який комп'ютер абонента у мережі Інтернет. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», доменне ім'я – це ім'я, яке використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті. Поняття домену деталізовано у ст. 1 Закону України «Про телекомунікації», відповідно до якої домен – це частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється.

Отже, чинне законодавство не містить єдиного підходу до розуміння цих термінів і недостатньо детально регулює цю сферу відносин, що породжує проблеми при спробах визначення правової природи доменного імені. Так, сьогодні ведуться дискусії щодо того, чи слід вважати доменне ім'я майном, і, відповідно, об'єктом права власності, чи це є об'єкт права інтелектуальної власності, а деякі дослідники розглядають доменне ім'я як особливий об'єкт виключних прав, який не можна віднести до об'єктів права інтелектуальної власності [3, с. 123].

Отже, доменне ім'я (далі - ДІ) як елемент веб-сайту належить до об'єктів інтелектуальної власності, яким має бути надана правова охорона. Саме тому потребують зазначення випадки переходу прав на домен [4, с. 96]. Істотна особливість правової охорони знаків під час їх реєстрації як доменних найменувань полягає в тому, що така охорона будується здебільшого на основі судової та арбітражної практики, заснованої, у свою чергу, на застосуванні по аналогії або на тлумаченні національного законодавства та міжнародних договорів. Звичайно, в деяких країнах, зокрема в США, прийняті спеціальні нормативні акти, присвячені захисту прав учасників господарського обороту

на засоби індивідуалізації під час їх використання як доменних найменувань. Що ж стосується України, то це питання вимагає наполегливого опрацювання [5, с. 63].

Оскільки назви доменних імен зручні для використання і запам'ятовування, вони також стали формою позначення ділових підприємств. Нині назви доменних імен зазвичай використовуються в рекламі як зазначення присутності ділового підприємства в мережі Інтернет. Із розширенням мережі Інтернет назви доменних імен все більше вступають у конфлікт з об'єктами права інтелектуальної власності. Виникнення таких конфліктів пов'язане, насамперед, з відсутністю зв'язку між системою реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, з однієї сторони, та системою реєстрації доменних імен, з іншої. Основними перепонами на шляху розвитку відносин інтелектуальної власності в епоху Інтернет, згідно з думками сучасних фахівців, є: конфлікт доменних імен і товарних знаків у глобальній інформаційній мережі; проблеми охорони творів у цифровій формі; проблеми охорони баз даних; невирішеність питання щодо правомірності патентування способів ведення бізнесу; проблеми максимально широкого доведення до відома суспільства (через мережу Інтернет) інформації про патенти тощо [6, с. 160]. Однією з головних проблем у сфері захисту прав інтелектуальної власності сьогодні є те, що спеціального законодавства про захист інтелектуальної власності мережі Інтернет в жодній з країн немає, а на міжнародному рівні зараз тільки починається формування відповідного правового регулювання. Тому захист прав власників об'єктів інтелектуальної власності у разі використання останніх у мережі Інтернет відбувається зазвичай на підставі спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, які прийняті у більшості розвинутих країн світу. Однак далеко не завжди в цих законах є спеціальні правові норми, які регулюють саме правовідносини в мережі Інтернет; як правило, ці закони регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності в цілому, і їх адаптують до Інтернету. Так відбувається і в Україні [7, с. 55].

Нині відсутній точний та повний набір правових інструментів у світі, які б могли повністю захистити права власників на доменне ім'я. Тому саме через це законодавство України, яке регулює охорону засобів індивідуалізації в мережі Інтернет, відповідає міжнародним стандартам, а його недоліки характерні для правового регулювання цієї сфери на світовому рівні. Однак є також певні проблеми, пов'язані з недостатнім розумінням законодавцем специфіки мережі Інтернет, та проблеми правозастосування, пов'язані з недостатньою комп'ютерною грамотністю суддів. Однак вплив останнього чинника з часом зменшується, є надії на повне його подолання. Вдосконалюючи чинне законодавство, необхідно особливу увагу приділити правовому регулюванню охорони доменних імен, найдоцільніше при цьому виділити їх як окремий об'єкт правового регулювання. Таким чином, доменне ім'я слід вважати особливим різновидом майна, майновим правом та, відповідно, об'єктом права власності. Таке розуміння сутності доменного імені відповідає позиції

міжнародного простору з цього питання, а також вітчизняній концепції права власності.

Отже, побудова інформаційно-технологічного простору з урахуванням державних і міжнародних стандартів та застосуванням доменних імен відіграє важливу роль у становленні інформаційної політики в державі. Звідси важливим є створення інформаційної системи, яка б відповідала стандартам міжнародних інформаційних систем, що, в свою чергу, є обов'язковою умовою соціально-економічного розвитку держави в цілому.

---

1. Некіт К. Г. Доменне ім'я як об'єкт цивільних прав *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 23. С. 40-44.

2. Кісіль О. Власники і користувачі домену, доменного імені, веб-сайту в інтернет-відносинах та у судовій практиці Режим доступу URL: http://protokol.com.ua/ru/vlasniki_i

3. Нагорный Р.С. Доменное имя как объект гражданского права *Журнал российского права*. № 2(134). 2008. С. 122-132.

4. Серго А.Г. Основы права интеллектуальной собственности для ИТ-специалистов. Москва: ИУНТ Бином, 2011. 240 с.

5. Філінович В.В. Передання прав на доменне ім'я та його трансфер до іншого реєстратора. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2018. № 34. С. 62-64.

6. Проблемні питання визначення правової природи і структури правовідносин інтелектуальної власності, що виникають у мережі Інтернет. О. І. Харитонова, Г. О. Ульянова, А. В. Кирилук, Ю. Ю. Симонян, Н. П. Бааджи, Д. Д. Позова, Г. І. Григор'янц, Л. І. Бутова, І. В. Мартинюк. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 17 голов. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2015. С. 159-200.

7. Самусь А. Проблеми правової охорони доменних імен за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С.54-58.

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Іванова М. І.

доктор економічних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Калюжна А. О.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

В Україні кількість неповнолітніх віком від 14 до 18 років становить 3 029 636 осіб, що складає 7,6 % від усього населення України, що представляють значну частину трудових ресурсів, які потребують особливого вивчення та значного захисту боку держави. В своїй праці Назаров Д. В. проаналізував первинне законодавство ЄС, а саме: Договір про утворення Європейського Союзу (Маастрихтський договір), Амстердамський договір, яким вносяться поправки до договору про Європейський Союз, та Ніццький договір, При розгляді висновок, що в Україні утворена нормативно-правова база для забезпечення права людини на працю та соціального захисту громадян, які відповідає вимогам Європейської соціальної хартії (переглянутої)[9]. Окрему увагу приділив документам, що формують трудове право ЄС – Європейській соціальній хартії та Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників. Так, у статті 7 Європейської соціальної хартії (переглянутої), визначено, що 15 років становить мінімальний вік прийняття на, за винятком дітей, які залучаються до виконання робіт, визнаних легкими роботами, які не завдають шкоди здоров'ю дітей, їхній моралі або освіті [1;4; 3]. Відповідно до ст. 2 Кодексу законів про працю України працівники реалізують право на працю шляхом укладання трудового договору про роботу в юридичної особи, в установі, організації або з фізичною особою.

Тобто з цього випливає висновок, що найбільш поширеною формою реалізації права молоді на працю є трудовий договір. Більшість науковців стверджують, що в багатьох випадках цей договір є кінцевою метою регулю-

вання конкретних трудових відносин [2]. При укладанні трудового договору роботодавець повинен надати легкі умови праці, легку роботу. Під визнанням легкої роботи, які закріплені у КЗпП України Кисель А. визначає ту роботу, яка сприятиме посиленню гарантій захисту трудових прав неповнолітніх. До ознак такої роботи можна буде віднести наявність простих і чітко сформульованих завдань, можливість виконати таку роботу без значних фізичних зусиль, обмежену тривалість робочого дня, наявність регулярних перерв тощо[8; 10]. Зниження віку, щодо початку трудової діяльності є цілком доречною для сьогодення. Ярошенко О.М. відзначає, певні тенденції законодавчості у зниженні віку, що фактична здатність до праці виникає навіть раніше 14 років, і немає нічого поганого у наданні можливості неповнолітнім як можна раніше брати участь у суспільно корисній праці. Це може бути корисним як для самого підлітка, позитивно вплинути на процес становлення його особистості, так і суспільству, оскільки застосування праці підлітків у сфері обслуговування, соціальної допомоги і т.д. у певній мірі допоможе ліквідувати дефіцит кадрів у цих сферах людської діяльності [13; 11].

Тривалість робочого дня чітко встановлюється діючим законодавством. ст. 51 КЗпП України встановлено, що для працівників, які не досягли вісімнадцяти років встановлена скорочена тривалість робочого часу. Зокрема, для неповнолітніх від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень, для осіб віком від 15 до 16 років та учнів віком від 14 до 15 років, які працюють протягом канікул, – 24 години на тиждень. Крім того, тривалість робочого часу учнів, які працюють протягом навчального року, не повинна перевищувати половини максимальної тривалості робочого часу, що передбачений чинним законодавством для неповнолітніх відповідного віку. Тому тривалість робочого часу, на думку Стичинської Б. С. учнів які працюють протягом навчального року у вільний від навчання час віком від 16 до 18 років, не може перевищувати 18 годин на тиждень, а для учнів 14–15 років до 16–12 годин на тиждень.

Слід відмітити, що зазначена тривалість робочого часу не є скороченою[12; 5]. Крім цього, ст. 190 КЗпП України, заборонено застосовувати працю неповнолітніх (молодше 18-ти років) на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. В ст. 191 КЗпП України, вказано що неповнолітні приймаються на роботу виключно після попереднього медичного огляду, а надалі (до досягнення ними 21 року) щорічно підлягають такому огляду. Порядок їх проведення встановлений наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій»[5].

Ми підтримуємо думку, що будь-яка праця повинна бути законною, особливо праця неповнолітніх. Залучення дітей до незаконної праці є одним з негативних наслідків сучасної соціально-економічної ситуації. Держава повинна контролювати якомога пильніше трудові відносини неповнолітніх. Становище дітей в нашій країні погіршується і тому, що вітчизняне законо-

давство до цього часу належною мірою не гарантувало їм надійний правовий захист від жорстокої поведінки дорослих. Недостатньо розроблені правові заходи боротьби з дитячою проституцією, наркоманією та алкоголізмом[13].

Таким чином, трудові відносини між неповнолітніми особами та роботодавцями, це специфічні та особливі відносини, які потребують більшої захищеності з боку держави, тому, що однією зі сторін виступає неповнолітня особа, яка не може в силу своїх фізичних та розумових навичок конкурувати з повнолітніми особами, які мають певні спеціальності та професію. На сьогодні, діючим законодавством, ці відносини регулюються такою нормативно правовою базою: Конституції України, Кодексу законів про працю України, Закону України “Про оплату праці”, Закону України “Про охорону праці”, міжнародними ратифікованими Конвенціями, Хартіями, нормативно-правовими актами та локальних нормативно-правових актів підприємства: колективного договору, правил внутрішнього трудового розпорядку та ін.

1. Конституція України від 26.06.1996 № Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>

2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 22.04.2020)

3. Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальний вік для прийому на роботу № 138, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_054

4. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 07.09.2016 №994_062 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>

5. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року №2694-XII. URL.: <http://zakon2.rada.gov.ua>

6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій» від 21.05.2007 № 246 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0846-07>.

7. Іншин М. І. Особливості правового регулювання прийняття на роботу молоді. *Форум права*. 2009. № 1. С. 231-235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_1_35

8. Кисель А. Правове регулювання праці неповнолітніх URL: [DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.12>]

9. Назаров Д.В. Гармонізація законодавства України з законодавством Європейського союзу в регулювання праці молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. юридич. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» Д.В. Назаров Луганськ, 2009.

10. Особливості правового регулювання неповнолітніх. Управління Держ праці у Кіровоградській області. 2017. URL: <http://kr.dsp.gov.ua/index.php/2463-kr290517>

11. Реус О.С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. юридич. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право: право соціального забезпечення» О.С. Реус Харків, 2003

12. Стичинський Б. С. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю Б. С. Стичинський, І. В. Зуб, В. Г. Ротань. К. : А.С.К., 2001. 1072 с.

13. Ярошенко О. Проблеми та перспективи правового регулювання зайнятості та праці молоді. *Вісник Академії правових наук України*. X. : Право, 2004. № 4 (39). С. 205-213.

Кльова В. О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Наше дослідження варто розпочати з визначення юридичних фактів. Юридичні факти у цивільному праві - це сукупність певних обставин, підстав, наявність яких тягне встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Відповідно до цього, дослідження поняття юридичних фактів та їх класифікації в цивільному праві має важливе значення, оскільки точне визначення позиції з цих питань дозволить з'ясувати правову природу тих чи інших підстав виникнення цивільних прав та обов'язків, дасть змогу визначити перспективу розвитку законодавства в цій галузі [4, с. 7].

Слід наголосити, що юридичні факти, як підстави виникнення цивільних прав і обов'язків, неоднократно були предметом досліджень правознавців, починаючи з часів римського права. На сьогодні, ми маємо добре підґрунтя для опрацювання даної теми. Проблематика дослідження підстав виникнення цивільно-правових зобов'язань була предметом дослідження таких видатних науковців, як: Абашина Є., Коструби А., Красавчикова О, Музики Т., Ромащенко І., Іванова З., Ісакова В., Копейчикова В., Рабіновича М., Скакун О., Єрмоменко В., Лазора В., Лещух Д, Пилипенка П., Іоффе О., Ісаков В. та інших. У цивільному праві категорія «юридичний факт» виникла і розвивалася з практичної потреби, тому в основу цього визначення стало намагання охопити єдиним юридичним поняттям різноманітні передумови процесу конкретних правових відносин. Саме такою правовою ідеєю були надхненні й праці вчених, зокрема, Е. В. Васьковського, Д. Д. Гримма, Н. М. Коркунова, В. И. Синайського, Г. Ф. Шершеневича та інших. Проте були й інші думки, зокрема, Л. І. Петражицький, відзначаючи односторонність формально-догматичної юриспруденції, її схильність до «юридичної містики», надавав юридичним фактам своє суб'єктивно-психологічне трактування. Дефініцію «юридичних фактів» він розумів не як зовнішні події, а як суб'єктивні, ви-

нятково уявні події, що мають вирішальне значення у правовому житті. При цьому науковець наголошував, що під юридичним фактом з точки зору права слід розуміти не факт укладення договору як такого, а саму віру в існування такого факту [3, с. 458].

Також, характеризуючи дану правову категорію, варто не забувати про доцільність розрізнення «юридичних фактів» і «юридичних умов», тобто обставин, що мають юридичне значення для настання правових наслідків, але пов'язаних через проміжні ланки.

Як зазначають деякі автори, юридичний факт поєднує в собі два нерозривно пов'язаних моменти: матеріальний і юридичний. За своєю сутністю це реальні життєві факти, явища дійсності – дії або події. Це матеріальний факт. А іншого боку, цей факт породжує відповідні правові наслідки, а тому виступає як факт юридичний.

Юридичні факти є явищами реальної дійсності, які існують об'єктивно, незалежно від ставлення до них людини, тому важко припустити існування юридичних фактів у майбутньому. Відтак стає зрозумілим, що юридичні факти на момент їх аналізу уже мають існувати або вони існували в минулому. Більше того, як зауважує О. О. Отраднава, кожному юридичному факту має бути надана конкретна характеристика [2, с. 96].

Такі науковці, як: Цвік М. В. ТА Петришин О. В., зазначають, що юридичні факти – це життєві обставини, які: 1) полягають у наявності або відсутності явищ матеріального світу; 2) мають конкретний зміст, існують у певному місці й часі; 3) несуть інформацію про стан суспільних відносин, що входять до предмета правового регулювання; 4) мають зовнішній вираз; 5) прямо або опосередковано передбачені нормами права; 6) зафіксовані в установленій законодавством процесуальній формі; викликають юридичні наслідки, передбачені нормами права [1, с. 346]. Щодо особливостей даної категорії, можна виокремити наступні: мають конкретний характер - це виявляється у тому, що ними не можуть бути будь-які думки; мають індивідуальний характер – юридичні факти складаються із дій конкретних суб'єктів правовідносин; мають об'єктивний характер; мають нормативний характер – означає що правового значення набувають не усі дії або події, а тільки ті, з якими пов'язуються певні правові наслідки, тільки ті життєві обставини, котрі передбачені нормами права; мають інформативний характер; має формально визначений характер.

Отже, проаналізувавши усі визначення та ознаки, ми можемо констатувати, що юридичні факти це явища реальної дійсності, які існують незалежно від ставлення до них людини, а також, це сукупність певних обставин, підстав, наявність яких тягне встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків.

---

1. Загальна теорія держави і права : підруч. для здобувач вищої освіти в юрид. ВНЗ; за ред. М. В.Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

2.Отрадна О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.

3.Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. Санкт-Петербург: Лань, 2-е изд. Т. 2. 2000. 608 с.

4.Харитонов Є. О., Нагорняк В. А. Деякі проблемні питання визначення поняття та видів юридичних фактів у цивільному праві. *Актуальні проблеми державного права*. 2007.Вип. 33.С. 7–18.

Кльова В. О.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Варто зазначити, що основні питання спадкування, спадщини існували завжди, та нині залишаються актуальними як для окремої людини, так і для суспільства та держави, адже воно охоплює інтереси кожного. Щодо статистики, то науковці визначають, що приблизно мільйон осіб являються суб'єктами спадкових відносин незалежно від їх місця знаходження, їх національності та інших факторів.

Дану тематику у своїх наукових доробках розглядали такі українські вчені, як: М. М. Агарков, Ч. Н. Азімов, С. С. Алексєєв, М. І. Брагінський, М. М. Вітрянський, Ю. О. Заїка, О. С. Іоффе, В. М. Співак, А. А. Підпригора, Я. М. Шевченко, М. Ю. Барщевський, М. І. Бондарєв, Н.С. Глусь, М. В. Гордон, О. В. Дзера, В. К. Дроніков та багато інших.

Спадкування можна сміливо віднести до інституту цивільного права, адже воно регулюється Цивільним Кодексом України, а також регулює спадкові відносини суб'єктів цивільного права. Також, щодо нормативно-правової бази, то спадкування регулюється: Конституцією України, а саме II розділом. Щодо самої дефініції поняття «спадкування», то в Цивільному Кодексі, а саме у статті 1216 зазначається, що спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до ін-

ших осіб (спадкоємців) [1]. Жанабілова А. визначає спадкування як перехід сукупності майнових, а також деяких особистих немайнових права і обов'язків померлої особи – спадкодавця до його спадкоємців згідно з нормами спадкового права [3, с. 53].

При цьому виді спадкування речі, які заповів спадкодавець переходять до спадкоємців у порядку черги, що встановлена законодавством. Так наступна особа в черзі отримує право на спадщину у разі якщо немає спадкоємців попередньої черги, а також у випадку, якщо вони відмовились від неї. Варто відмітити, що Цивільний кодекс України передбачає 5 черг. Спадкоємцями першої черги є рідні діти, а також усиновлені діти, які спадкують після свого усиновителя і вже не вважаються спадкоємцями за законом рідних батьків. Той з подружжя, хто пережив іншого, успадковує у першу чергу лише у тому випадку, якщо він перебував у зареєстрованому шлюбі із спадкодавцем на момент смерті останнього. У другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері. У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця. У четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали разом зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення [4, с. 71, 72, 73, 75]. Навіть, не зважаючи на усі позитивні моменти, є і негативні сторони чергового спадкування. Найголовнішою складністю є доведення ступеня родинних зв'язків між спадкодавцем і спадкоємцями. Ця складність виражається у зборі усіх документів, а також інколи виникає необхідність доведення факту сімейних зв'язків через судовий процес.

Загальні правила [5]: спадкоємцями за законом можуть бути тільки особи, прямо названі такими у тексті закону; спадкоємці кожної наступної черги вступають до спадкування тільки в тому випадку, якщо немає спадкоємців попередніх черг; спадкоємці тієї ж черги, яка покликана до спадкоємства, успадковують в рівних частках. Виняток становлять тільки ті, хто успадковує за правом представлення. Вони порівну ділять між собою частку безпосереднього спадкоємця, якого вони представляють у відповідній черзі.

Цікавим є той факт, що у спадкоємця є право на прийняття спадщини чи навпаки. Щодо нормативної бази, то ст. 1270 Цивільного Кодексу встановлює строк прийняття – 6 місяців. Якщо особа пропустила строк прийняття спадщини, то відповідно звернувшись із позовом до судового органу, якщо поважна причина, останній може призначити йому додатковий строк. Наслідком неподання у встановлений шестимісячний строк заяви про прийняття спадщини є визнання спадкоємця таким, що не прийняв її.

Отже, даний вид є дуже поширеним і вагомим у сфері цивільного права. Також, ми дізнались що відповідно до українського законодавства існують чер-

ги на прийняття спадщини. Визначили, що прийняття спадщини відбувається за певних умов, а також є можливість призначення додаткового строку.

1. Цивільний кодекс України: офіц. текст. Київ: Правова єдність, 2019. 312 с.
2. Бабаєва Ю. Н. Окремі питання спадкування. Бюлетень Міністерства юстиції України, 2011. № 10. С. 29-33.
3. Жанабилова А. Наследование по закону: место в системе наследования, понятие, сущность и основания. *Экономика и право* Казахстана, 2008. № 2. С. 52-55.
4. Слома В. М. Спадкування за законом у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Право*, 2010. Вип. 7. С. 68-72.
5. Шумська К. І. Загальні правила спадкування: метод. пос. Івано-Франківськ, 2016. 7 с.

Лук'янчук Н. С.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Карпенко Р. В.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ACQUIS ЄС

Організаційне забезпечення збалансованого розвитку регіону вивчалось С. Носковою. Організаційне забезпечення в контексті судової діяльності розглядали А. Гель, Г. Семаков та С. Кондракова, а також Д. Приймаченко та Р. Ігонін, а в контексті стратегічного управління – З. Шершньовою. Для розуміння організаційного забезпечення адаптації законодавства необхідним є дослідити та розкрити зміст самого поняття.

На думку Р. Петрова, “правильний та уніфікований переклад поняття “*acquis communautaire*” на інші мови держав-членів ЄС завжди спричиняв труднощі у зв’язку з відсутністю єдиної офіційної мови спілкування між державами-членами ЄС” [4, с. 20] та що “в проекті Конституційного договору ЄС поняття “*acquis communautaire*” асоціювалося з правом ЄС” [4, с. 23]. Окрім того, науковець відмічає, що “поняття “*acquis communautaire*” було

вжито як правове поняття, яке включає акти інститутів ЄС як ті, що наділені обов'язковою юридичною силою, так і ті, що мають необов'язковий характер" [4, с. 23]. Після набрання чинності Лісабонського договору "із статей, що характеризують цілі та завдання ЄС, зникла згадка про "acquiscommunautaire" [4, с. 23]. Перелічуючи можливі причини цього, Р.Петров говорить про відсутність даного терміну в усьому тексті договору [4, с. 24]. Варто зазначити, що остаточного формулювання визначення поняття "acquis ЄС" та його обсягу в науці та практиці не існує. Інститути ЄС часто застосовують різноманітні поняття ("acquis Союзу", "acquis ЄС", "acquis") без визначення їх обсягу та змісту [4, с. 26]. Р. Петров однією з можливих причин такого підходу бачить те, що інститути ЄС віддають перевагу використання "acquis ЄС" як динамічного поняття без фіксації його змісту [4, с. 26]. З прийняттям у 2004 році Закону України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС" український законодавець закріпив визначення поняття "acquiscommunautaire" та навіч вичерпний перелік його джерел, чого не робив жоден законодавець ЄС та країн-членів. Окрім того в цьому законі як рівнозначні застосовуються терміни "acquiscommunautaire" та "acquis Європейського Союзу", що дозволяє нам розглядати ці терміни як синоніми. В цьому Законі *acquiscommunautaire* (*acquis*) визначається як "правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського Співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ" [2].

Можна стверджувати, що адаптація законодавства – це специфічний термін, який вживається лише в рамках права ЄС і переважно по відношенню до третіх країн, зокрема України. У зв'язку із цим, в даному дослідженні переважновикористовується поняття "адаптація", однак застосування гармонізації та апроксимації також можливе зважаючи на загальний характер їх змісту –приведення законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Саме ж визначення терміну "адаптація законодавства", як вже було відмічено, зводиться до приведення його у відповідність до *acquis* ЄС [1]. Даний процес полягає як у безпосередньому прийнятті нормативних актів (внесення змін до них), так і в доведенні їх до реальної роботи в суспільстві (фактичне регулювання ними суспільно-правових відносин). Якщо подивитись на цей процес ширше, то можна побачити, що адаптація законодавства є однією з основних політико-правових цілей України у зв'язку з її євроінтеграційною політикою. Вона є обов'язковою діяльністю держави на виконання умови Копенгагенських критеріїв та Угоди про асоціацію. Отже, з огляду на державно-управлінський та політичний аспекти адаптація законодавства є значно більшим, а ніж просто процесом, який потрібно розглядати в контексті євроінтеграційної політики України та, зокрема, виконання Угоди про асоціацію. Переходячи до визначення організаційного забезпечення та його змісту, для кращого його розуміння вважаємо за необхідне проаналізувати окремі його

поняття: “організація” та “забезпечення”. Для їх дослідження звернемося до загальнотеоретичних праць різних галузей знань. Так, у енциклопедичних та термінологічних словниках організація розуміється як: внутрішня упорядкованість, узгодженість, взаємодія більш або менш диференційованих та автономних частин цілого, обумовлені його побудовою; сукупність процесів або дій, які ведуть до утворення та удосконалення взаємозв’язків між частинами цілого; об’єднання людей, які спільно реалізують програму або мету та діючих на основі визначених правил та процедур [5, с. 931];

Отже, *acquis* ЄС є широким поняттям та охоплює всі положення, які так чи інакше регулюють правові відносини громадян ЄС та держав-членів ЄС: принципи, норми регламентів, директив, рішень та рекомендацій, рішення Європейського суду, міжнародні угоди тощо. Відповідно, поняття “право ЄС” є вужчим. Однак, для цілей даного дослідження воно використовується на ряду з “*acquis* ЄС” як синонім. У результаті аналізу досліджень в сфері приведення законодавства України відповідно до права (*acquis*) ЄС співвіднесено вжиті в них суміжні поняття за такими критеріями: особливості, обумовлені статусом країни (є членом чи прагне набути членства); сутність процесу (односторонній чи взаємний); характер процесу приведення у відповідність та його здійснюваних дій; обсяг охоплення галузей/сфер правового регулювання. Визначено, що поняття “адаптація” законодавства зводиться до приведення його у відповідність до *acquis* ЄС, а суміжні з ним поняття “гармонізація” та “апроксимація” розуміються в межах даного дослідження як синоніми.

Теоретичне розуміння організаційного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС обумовлюється розумінням організаційного забезпечення як комплексу організаційних структур та процедур, які створюють належні умови для ефективного перебігу тих чи інших процесів та досягнення мети.

---

1. Бедова О. А. До питання визначення поняття адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. *Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю* (м. Одеса, 28 жовт. 2016 р.) О., 2016. С. 186–187.

2. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу затв. Законом України від 18 берез. 2004 р. № 1629–IV // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

3. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) / В. І. Муравйов. К. : Академ-Прес, 2002. 425 с.

4. Петров Р. А. Транспозиція “*acquis*” Європейського Союзу у правовій системі третіх країн : монографія Р. А. Петров. К. : Істина, 2012. 384 с.

5. Советский энциклопедический словарь гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. : Сов. энцикл., 1985. 1600 с.

Мальцева І. М.
приватний адвокат

Карпенко Р. В.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИСУДОВА ТА СУДОВА МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ : ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Медіація набула поширення на території Канади лише після 1990-х років. Протягом тривалого часу ця процедура використовувалась лише як спосіб вирішення колективних та приватних спорів, що виникали із трудових правовід-носин. Втім, згодом виникла необхідність пошуку альтернативи судовому розгляду справи, а медіація почала сприйматись як оптимальний варіант вирішення спору. На сьогодні Канада є однією з тих країн, в яких медіація ефективно ви-користовується. Ця процедура сприяє розвантаженню судової системи, а також створює умови для пошуку взаємовигідного вирішення спору приватними особами. Тому, з огляду на специфіку правової системи Канади, а також успіш-ність процесу розвитку альтернативних способів вирішення спорів, досвід цієї країни є показовим і його використання під час запровадження медіації в Україні видається доцільним.

Присудова та судова медіації може починатись як за ініціативою сторін, такі за ініціативою суду. При цьому, у деяких випадках основною підставою для початку медіації є рішення суду, незалежно від згоди сторін на участь у медіації. Присудова медіація, що є обов'язковою для сторін застосовується у провін-ції Онтаріо. Початок такої процедури медіації можливий лише після відкриття судового провадження у відповідній справі. Зокрема, згідно правил цивільного процесу провінції Онтаріо, обов'язкова медіація має розпочатись протягом 180 днів з моменту подання заперечення проти позову. Однак, суд має право продовжити вказаний строк, якщо цього вимагають обставини справи. Такими обставинами можуть бути наявність у спорі більше, ніж двох сторін, а також складний та комплексний характер предмету спору. До початку першого засідання у межах медіації, сторони зобов'язані сформулювати спільну інформаційну базу для забезпечення ефективності цієї процедури. Кожна із сторін повинна підготувати виклад своєї позиції у письмовій формі, що передбачає надання відомостей щодо фактичних та правових обставин спору, а також коротке пояснення влас-них інтересів. Якщо одна із сторін не виконує названого обов'язку і це впливає на доцільність проведення медіації

загалом, медіатор скасовує засідання та од-ночасно надає судовому координатору з питань медіації засвідчення факту порушення стороною спору відповідних вимог Правил цивільного процесу щодо медіації.

Недотримання вимоги надання інформації, необхідної для ефективно-го проведення медіації, може мати серйозні процесуальні наслідки для сторони-порушника. Хід процедури обов'язкової медіації в Онтаріо не визначається процесуальним законодавством провінції. Таким чином, форма комунікації між сторонами, сторонами та медіатором може бути вільно ними обрана. Результат медіації також залежить лише від волі сторін спору. Однак, особиста участь в засіданнях у межах медіації є обов'язком сторін. Якщо сторона спору не з'явилася на запланованому засіданні, медіатор невідкладно повідомляє про це судового координатора з питань медіації. Порушення стороною обов'язку участі у засіданнях у межах медіації, як і порушення обов'язку надання інформації, необхідної для ефективного проведення медіації, є підставою для передання спору на розгляд судді. Суддя, в свою чергу, може прийняти рішення про застосування до сторони-порушника певних процесуальних заходів. Наприклад, суддя може відмовитись брати до уваги будь-які матеріали, які сторона-порушник бажає надати, а також відхилити позов, якщо сторона-порушник є позивачем або не розглянути заперечення проти позову, якщо сторона-порушник є відповідачем. Суддя також має повноваження зобов'язати сторону, що не виконала свого обов'язку у межах процедури медіації, самостійно оплатити усі судові витрати. Згідно Правил цивільного процесу, медіатор зобов'язаний підготувати звіт про хід медіації протягом десяти днів з моменту завершення процедури та надати відповідний документ сторонам і судовому координатору з питань медіації. Якщо медіація завершується укладенням угоди про вирішення спору, то обов'язковою є письмова форма такої угоди, а також підписи обох сторін.

Недотримання цієї вимоги не зумовлює недійсності угоди, примусове виконання якої, у разі необхідності, може бути забезпечене судом, але для цього заінтересована сторона спору повинна надати докази того, що угоду було укладено [1, с.100]. Таким чином, формальна вимога укладення угоди про вирішення спору у письмовій формі спрямована, насамперед, на спрощення процедури примусового виконання умов угоди. Крім того, у разі, якщо укладена угода про вирішення спору врегульовує усі питання, що стали підставою для подання позову, сторона-позивач повинна повідомити про це суд протягом десяти днів з моменту підписання угоди. На підставі цього повідомлення суд припиняє судові провадження [2].

Передумовами початку процедури судової медіації є подання позову позивачем, а також подання заперечення на позов відповідачем. Згідно Цивільного процесуального кодексу провінції Квебек, сторони можуть подати спільну заяву про уповноваження судді на проведення медіації на будь-якому етапі судового процесу розгляду справи. До змісту заяви має входити короткий виклад обставин спору. Втім, головуючий суддя також може

ініціювати початок процедури медіації і, якщо сторони не заперечують проти такої ініціативи, обрати суддю, який керуватиме процесом пошуку взаємовигідного рішення. З метою створення умов для досягнення сторонами консенсусу під час медіації, етапи медіації не були чітко визначені Цивільним процесуальним кодексом провінції Квебек. Разом з тим, у Кодексі можна знайти деякі вимоги щодо самої процедури медіації. Зокрема, сторони повинні особисто відвідувати засідання у межах медіації. На вимогу сторін, їхні адвокати також можуть брати участь у засіданнях. Засідання під час медіації не обов'язково мають бути спільними, оскільки, за згодою іншої сторони, суддя може проводити окремі засідання за участі лише однієї сторони спору. Крім того, можливою є присутність на засіданнях третіх осіб (якщо суддя та сторона вважають, що це позитивним чином вплине на хід переговорів). Загалом, більшість процесуальних правил щодо проведення кожного засідання у межах медіації узгоджуються сторонами та суддею спільно і можуть бути змінені таким чином, щоб максимально відповідати потребам сторін.

Якщо сторонам не вдається знайти спільне вирішення спору під час медіації, судовий процес розгляду справи продовжується. У такому разі, важливою умовою прийняття судом справедливого та неупередженого рішення є гарантія того, що суддя, який був медіатором у відповідній справі, не братиме участі у подальшому розгляді цієї справи у судовому порядку. Будь-яка інформація, надана судді-медіатору сторонами не може бути розголошена у майбутньому, а письмові матеріали, отримані суддею під час участі у медіації підлягають знищенню. Успішне завершення процедури медіації, а саме – укладення угоди про вирішення спору є підставою для припинення розпочатого судового процесу у відповідній справі. Угода, укладена між сторонами, які брали участь у медіації повинна мати ознаки «мирової угоди», передбаченої статтею 2631 Цивільного кодексу провінції Квебек. У такому разі, угода про вирішення спору матиме зобов'язуючу силу судового рішення і може бути виконана у примусовому порядку. Якщо угода про вирішення спору не відповідає поняттю миркової угоди у розумінні Цивільного кодексу, сторони (або лише одна, заінтересована сторона) можуть звернутися до суду з проханням затвердити відповідну угоду. Така процедура забезпечує гарантію примусового виконання угоди між сторонами у будь-який момент [3, с. 944-947].

Канада є досить цікавим прикладом розвитку медіації у різних категоріях спорів. Це зумовлено, насамперед, формою державно-територіального устрою Канади, оскільки, з огляду на розподіл нормотворчої юрисдикції між федерацією та провінціями, законодавчий підхід до медіації, залежно від території, завжди має свої особливості. Таким чином, у Канаді представлені усі три моделі медіації: приватна, присудова та судова. При цьому, кожна модель медіації виявилась ефективною на території відповідних провінцій. Спільною рисою правового регулювання усіх провінцій є визнання таких

основних засад медіації, як добровільність, конфіденційність, нейтральність та неупередженість медіатора.

Нетиповим є підхід до цього принципу на території провінції Квебек, де медіація в окремих категоріях спорів може бути обов'язковою для сторін, а недотримання обов'язків щодо особистої присутності на засіданнях у межах медіації та надання необхідної інформації про обставини справи є підставою для застосування до сторони-порушника заходів процесуального впливу. Однак, таку практику складно назвати порушенням принципу добровільності медіації, оскільки укласти угоду про вирішення спору сторони можуть лише за власним бажанням. Загалом, судова медіація успішно використовується у судах різних міст провінції Квебек ще з 1997 року. На сьогодні, виконання функцій медіатора становить значну частину професійної діяльності суддів. При цьому, затрати часу на проведення медіації є набагато меншими, ніж затрати часу на розгляд справи у судовому порядку. Тому розвиток судової медіації позитивним чином вплинув на процес розвантаження судів провінції Квебек. Разом з тим, на території провінції Квебек, як і на території усіх інших провінцій Канади, можливим є звернення до різних моделей медіації.

Таким чином, сторони спору зазвичай обирають ту форму процедури медіації, яка найбільше відповідає їхнім потребам та інтересам.

---

1. Alexander N. Global trends in mediation, 2nd edn. Kluwer Law International, Netherlands, 2006. 465 p.

2. Civil Procedure Rules (R.R.O. 1990, Reg. 194) // Офіційна веб-сторінка Уряду провінції Онтаріо. URL: <http://www.ontario.ca/laws/regulation/900194>. Дата доступу: 09.10.2015.

3. Нопт К.Д., Стефек Ф., Mediation. Principles and Regulation in Comparative Perspective. Oxford University Press, UK, 2013. 1347 p.

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Іванова М. І.

доктор економічних наук,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Мухай А. А.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Питання способів захисту права власності є найбільш обговорюваним у наукових колах. Це пов'язано з тим, що кожен громадянин України має певну власність, а отже здійснює право власності, закріплене в чинному законодавстві. Нині, науковці зосередили увагу на дослідженні проблематики, з метою заповнення прогалин, що існували раніше.

Для ґрунтовного дослідження методів захисту права власності необхідно надати визначення поняттю «право власності». Під правом власності слід розуміти основоположне право людини, яке охороняється державою. Якщо це основоположне право, то воно в обов'язковому порядку повинне захищатися. Під способами захисту права власності розуміють засоби, які дозволяють відновлювати порушене право власності.

Питання захисту права власності регулюється нормами цивільного законодавства, однак вони мають певні особливості. В Основному Законі України закріплено положення, що держава зобов'язана забезпечувати захист суб'єктів права власності. Аналізуючи вищезазначене, усі суб'єкти права власності постають рівними перед законом.

Перейдемо до класифікації способів захисту права власності. Доцільно розглянути думку І. О. Дзери, яка виокремлює, що до способів захисту права власності слід віднести: речово-правові засоби (віндикаційний та негаторний позови); допоміжні речово-правові засоби захисту (позов про визнання права

власності, позов про вилучення майна з опису); зобов'язально-правові засоби (засоби захисту права власності у договірних відносинах, у деліктних зобов'язаннях, позови про повернення безпідставно отриманого чи збереженого майна); спеціальні засоби (позови про визнання угоди недійсною, позови про захист прав співвласника у разі виділу, поділу та продажу спільного майна; засоби захисту права власності померлих та осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими; засоби захисту прав власників від неправомірного чи правомірного втручання державних органів [4, с. 216].

Перелік способів захисту права власності, закріплений у главі 29 ЦК України не є вичерпним. Згідно з ч. 2 ст. 16 ЦК України суд може захищати права або інтереси в інший спосіб, який встановлений законом [3]. Науковці зазначають, що вищевикладене правило стосується й захисту права власності. Більш традиційною є думка радянських цивілістів, які виокремлюють такі види способів захисту права власності: речово-правові та зобов'язально-правові. Обидва способи захисту права власності впливають із різних інститутів цивільного права й вимог, що стосуються органів державної влади й управління щодо захисту інтересів власника від неправомірного втручання. До речово-правових способів захисту прав власності належать: віндікаційний та негаторний позови. Віндікаційний позов – позов власника, що фактично не є володільцем майна до особи, що незаконно володіє індивідуально визначеним майном, про повернення цього майна у володіння справжнього власника. Предметом негаторного позова є дещо інші відносини. Негаторний позов – позов власника, який в свою чергу є й фактичним володільцем майна до особи про усунення існуючих перешкод, які особа може створювати чи створює в процесі користування чи розпорядження цим майном власникові.

До зобов'язально-правових слід віднести способи захисту права власності в договірних відносинах (відшкодування збитків, які виникли внаслідок невиконання договору); способи захисту права власності в деліктних зобов'язаннях (повернення майна отриманого незаконним шляхом).

Окрім зазначених способів захисту права власності, законодавець виокремлює, що для захисту права власності використовується судовий захист. Судовий захист належить до швидких способів вирішення проблем, пов'язаних з правом власності. Значущість судового захисту обумовлена тим, що наявні у законодавстві України прогалини найчастіше ліквідуються через судове тлумачення правових норм [1, с. 276]. Гарантованість судового захисту права власності належить до основних принципів демократичної держави. Справи щодо захисту та відновлення порушеного права власності належать до найпоширеніших справ, що вирішуються в судовому порядку. Зауважимо, що прогалини у сфері права власності можуть спричинити труднощі у застосування норм цивільного законодавства судами. Виокремлюють також неюрисдикційний спосіб захисту порушеного права власності – самозахист. Самозахистом вважається здійснення уповноваженою особою дій, не заборонених законодавством, спрямованих на охорону та відновлення прав.

Подібний спосіб захисту застосовується закордоном. Це означає, що способи захисту права власності потребують закріплення в чинному законодавстві[2, с. 300].

Отже, питання способів захисту права власності отримало відображення у наукових працях вчених-цивілістів. Основними способами захисту права власності вважають: речові-правові, зобов'язально-правові способи захисту. Тобто, основний напрям захисту права власності полягає у практичному застосуванні зазначених способів, які дозволяють повернути майно з незаконного володіння, встановити факт права власності, відновленні порушеного права власності. Нещодавно цивілісти виокремили неюрисдикційний спосіб захисту порушеного права власності – самозахист. Самозахист використовується в якості способу захисту права власності в країнах романо-германської правової системи. Аналізуючи, класифікацію способів захисту права власності необхідно зауважити, що єдиного підходу до визначення способів захисту науковці не виробили. Питання й надалі залишається дискусійним та обговорюється в наукових колах. Радянські науковці класифікують способи захисту права власності традиційно на : речово-правові та зобов'язально-правові. Поряд з цим зарубіжні вчені все ж таки виокремлюють додаткові способи захисту права власності, які досі не відомі сучасній цивілістиці. Вважаємо, що необхідно закріпити перелічені способи в чинному законодавстві, врахувавши їх особливості. Законодавче закріплення способів захисту права власності дозволить уникнути виникнення правових колізій.

1. Волинець Т. В. Способи захисту права комунальної власності. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2017. Вип. 17. С. 273-278.

2. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

4. Яворська О. С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України : навч. посіб. Київ, 2008. 256 с.

Приходько Д. А.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Карпенко Р. В.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У більшості країн Європейського Союзу функціонування єдиного органу для здійснення регулювання таких ринків природних монополій, як ринок електричної енергії, природного газу, теплової енергії, централізованого тепlopостачання, водопостачання та водовідведення, транспорту, зв'язку тощо є досить поширеною практикою. Тому виникає необхідність дослідження правового статусу органів державного регулювання в тих країнах Європейського Союзу, де ці органи мають багаторічний досвід функціонування та демонструють успішність та результативність своєї діяльності.

У зв'язку з тим, що Литовська Республіка має, з одного боку, подібні з Україною передумови становлення сфери комунальних послуг, а з іншого – є державою-членом Європейського Союзу, а отже зобов'язана дотримуватися вимог законодавства Європейського Союзу, імплементація яких на сьогодні є одним із головних завдань України у контексті європейської інтеграції, особливої актуальності набуває дослідження правового статусу органу державного регулювання саме цієї країни. Увітчизняній науці адміністративного права протягом багатьох років переважно здійснювалося дослідження теоретичних основ державного управління. Однак, останнім часом все більше науковців звертають увагу у своїх працях на теоретичні аспекти державного регулювання, зокрема, у сфері енергетики та комунальних послуг. Науково-теоретичним підґрунтям для проведення дослідження стали праці: В. Авер'янова [1], С. Бедіна [2], О. Буханевича [3], Ю. Ващенко [4], В. Кальченка [5], О. Куца [6] та інших. В Литовській Республіці здійснення державного регулювання у сфері комунальних послуг віднесено до компетенції Національної комісії з контролю цін та енергії (далі – НКК). До сфери діяльності

НКК, окрім сфери централізованого опалення, водопостачання та очищення стічних вод, належить також сфера електричної та теплової енергії, природного газу, відновлюваної енергетики та транспорту.

Становлення органу державного регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг у Литовській Республіці починається з прийняття у 1995 році Закону «Про енергетику», який визначав загальні засади діяльності незалежної державної установи – Державної комісії з регулювання цін на енергетичні ресурси. На зазначену Державну комісію відповідно до Закону покладалася підготовка методів розрахунку цін на енергетичні ресурси, перевірка розрахунків цін, здійснених енергетичними компаніями, та подача Уряду своїх висновків стосовно цін на енергетичні ресурси. Державна комісія, як постійно діючий державний орган, фактично розпочала свою діяльність у лютому 1997 року, коли Президент Литовської Республіки на підставі відповідного указу призначив на посади 5 членів комісії [7, с. 3]. Відповідно до Положення про Національну комісію з контролю цін та енергії, затвердженого Резолюцією уряду Литовської Республіки від 07 листопада 2002 року 1747 (далі – Положення), НКК є органом, що здійснює регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сферах енергетики, питного водопостачання та очищення стічних вод, а також державний нагляд в енергетичному секторі. Метою діяльності НКК є здійснення функцій державного регулювання в сфері централізованого теплопостачання, природного газу, централізованого постачання зрідженого нафтового газу, електроенергії, відновлювальних джерел енергії, питного водопостачання та очищення стічних вод, забезпечення нагляду і контролю за регульованою діяльністю підприємств у сфері централізованого теплопостачання, природного газу, централізованого постачання зрідженого нафтового газу, електроенергії, відновлювальних джерел енергії, питного водопостачання та очищення стічних вод, а також належного здійснення прав і обов'язків споживачів, свободи чесної конкуренції в сфері енергетики, питної води і очищення стічних вод.

Відповідно до Стратегічного плану діяльність НКК, в першу чергу, спрямована на створення надійної незалежної системи економічного регулювання у сферах електричної енергії, природного газу, централізованого опалення, питного водопостачання та очищення стічних вод, яка забезпечить рівність та доступність енергетичних послуг споживачам. Основними стратегічними цілями, зокрема, є інтеграція у регуляторний простір ЄС та підвищення ефективності діяльності НКК, забезпечення створення передбачуваного та прозорого бізнессередовища, а також захист прав та законних інтересів споживачів у сферах енергетики, питного водопостачання та очищення стічних вод [9]. Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що здійснення державного регулювання як у сфері енергетики, так і у сфері комунальних послуг одним органом державного регулювання може бути ефективним лише за умови належного рівня правового та організаційного забезпечення його діяльності. Визначення на рівні Закону «Про енергетику», Закону «Про теп-

лоенергетику» та Закону «Про питне водопостачання та очищення стічних повноважень органу державного регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг щодо регулювання цін та тарифів, ліцензування певних видів діяльності, здійснення функції нагляду та контролю, захисту прав споживачів та вирішення спорів у досудовому та позасудовому порядку; відображення закріплених на законодавчому рівні повноважень у Положенні про Національну комісію з контролю цін та енергії; встановлення стратегічних цілей та завдань органу державного регулювання; закріплення за певними членами чітко визначених сфер діяльності органу, щодо яких вони здійснюють функції контролю та нагляду; створення в організаційній структурі двох профільних департаментів з питань енергетики та з питань комунальних послуг – все це сприяє становленню Національної комісії з контролю цін та енергії Литовської Республіки як незалежного органу, здатного здійснювати ефективно регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, та належним чином виконувати всі покладені на нього завдання.

1. Виконавча влада і адміністративне право За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Видавн. Дім «Ін Юре», 2015. 768 с.

2. Бедін С.В. Державне регулювання електроенергетичного ринку в Україні: автореф. дис. канд. наук з держ. управління: 25.00.02 С.В. Бедін. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2013. 20 с.

3. Буханевич О.М. Адміністративно-правове забезпечення житлово-комунального господарства в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право О.М. Буханевич. Національний університет історико-філософських наук України. К., 2009. 23 с.

4. Vashchenko Y. National Regulatory Authorities in the Energy Sector of Ukraine: *Problems of Legal Status in the Context of the European Integration and the Administrative Reform* Y. Vashchenko Jurisprudence. 2013. Vol. 20 (3). P. 1231–1248.

5. Кальченко В.М. Державне регулювання електроенергетичної галузі України: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 В.М. Кальченко. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 20 с.

6. Куц О.Є. Адміністративно-правове регулювання житлово-комунального господарства України в сучасних умовах: автореферат дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право О.Є. Куц. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2010. 19 с.

7. National Control Commission for Prices and Energy. 2006 annual report. Electronic Resource. 2007. 62 p. Mode of access: www.erranet.org.

8. Regulations of the National Commission for Energy Control and Prices, approved by Resolution of the Government of the Republic of Lithuania as of 7 November 2002 №1747. [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www>.

9. Information from the official web-site of National Commission for Energy Control and Prices [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.regula.lt/>.

Рой Д. О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗБУТОВИХ КООПЕРАТИВІВ НА РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ

Підвищення ефективності діяльності органічних товаровиробників можливе за рахунок створення досконалої системи збуту та реалізації виробленої органічної продукції. Багато вчених вважають, що проблему збуту органічної сільськогосподарської продукції можуть вирішити створення збутових кооперативів.

Звичайно, кожне органічне господарство може самостійно займатися реалізацією своєї продукції, проте, здебільшого, цьому перешкоджають: неформована збутова інфраструктура, неможливість забезпечити великі партії продукції та висока вартість утримання збутового підрозділу. Внутрішні продовольчі потреби населення країни забезпечуються за рахунок традиційних харчових продуктів. При цьому органічна продукція відіграє другорядну роль серед продуктів харчування, про що свідчать дослідження Федерації органічного руху України. Так, станом на 31.12.2016р. сучасний внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні зріс до 21,2 млн. євро. Упродовж останніх років обсяги споживання органічної продукції постійно зростають. Якщо у 2010 році український ринок органічних продуктів оцінювався на рівні 2,4 млн євро, то до 2017 року він зріс у 8,8разів [1]. Споживання органічної продукції збільшується, особливо у великих містах. Реалізація продукції відбувається через мережі супермаркетів, спеціалізовані магазини, що займаються продажами органічних продуктів, а також через мережу Інтернет [2].

Варто відмітити, що Україна має значний потенціал з експорту органічних продуктів. Експерти оцінюють щорічні можливості надходження коштів від продажу такої продукції на зовнішніх ринках до 50 млн. євро. Основними країнами-експортерами є Німеччина, Австрія, Польща, Італія,

Франція, Нідерланди, Данія, Швейцарія, США, Канада, попит у яких з кожним роком зростає [3, с 279].

Світова практика функціонування органічного сектору показує, що для товаровиробників найбільш ефективною є кооперативна модель збуту органічної продукції. На думку експертів Федерації органічного руху України, для розвитку вітчизняного органічного ринку необхідно розвивати сільськогосподарську кооперацію, створювати спеціалізовані місця на оптових ринках, сприяти розвитку експорту органічної продукції [4].

На сьогодні інфраструктура ринку органічної продукції в Україні характеризується відсутністю достатньої кількості сертифікованих складів для зберігання продукції, переробних підприємств для виробництва органічних харчових продуктів, а також посередницьких структур для заготівлі та постачання органічної продукції. При цьому за рахунок збільшення кількості виробників органічної сільськогосподарської продукції зростає потреба у створенні відповідних збутових кооперативів.

Внутрішній ринок органічної продукції лише починає формуватися, тому багато фермерських господарств проходять процедуру сертифікації та вивчають цей ринок. - відсутність розуміння суті сільськогосподарських збутових кооперативів, що бере свій початок із часів колективізації сільського господарства; - однією з найбільших проблем розвитку кооперації є відсутність достатнього фінансового забезпечення для створення належної матеріально-технічної бази. Потенційні члени кооперативів мають обмежені фінансові можливості через низький рівень доходів. До того ж, на регіональному рівні відсутні дієві програми підтримки новостворених та наявних кооперативів. На державному рівні розглядаються можливості фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників різних організаційних форм [6].

Незважаючи на низький рівень розвитку збутових кооперативів на ринку сільськогосподарської органічної продукції, вони мають значні перспективи. Основними перевагами кооперації є те, що вона надає аграріям можливість зайняти свою ринкову нішу в локальній продовольчій системі; підвищити ефективність виробництва сільськогосподарської продукції, використовуючи спільну господарську діяльність. Створення кооперативів дозволить організувати збут продукції підприємства через централізовану логістичну систему [7, с.50]. В Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості органічних сертифікованих господарств та розширення площі сільськогосподарських угідь. Проте внутрішній ринок органічної продукції є малорозвиненим. Його основними характеристиками є відсутність достатньої кількості сертифікованих складів, переробних підприємств, а також посередницьких структур, що загалом ускладнює організацію заготівель, переробку та постачання сільськогосподарської органічної продукції. До того ж дрібнотоварні виробники із власною продукцією залишаються поза основними заготівельно-збутовими ланцюгами на внутрішньому ринку. Тому в подальшому перспективним напрямом розвитку ринку збуту органічної продукції є створення

кооперативів, які об'єднуюватимуть органічні дрібнотоварні господарства. Виходячи з цього, потрібно і надалі розглядати питання перспективи розвитку та моделей функціонування збутових кооперативів на ринку сільськогосподарської органічної продукції.

1.Органік в Україні. URL: <http://organic.com.ua>.

2.Маслак О.М. Формування ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. Режим доступу: URL: <http://global-national.in.ua/issue-10-2016>

3.Маслак О.М. Дослідження проблем розвитку кооперації на ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні *Економіка і суспільство*.2017. №9. с.276-278.

4.Україна стане одним зі світових лідерів із виробництва органічної продукції *Інформаційний бюлетень*. 2012. 4верес. Режим доступу: URL: <http://www.info-kmu.com.ua/2013-09-04-000000am/article/15902467.html>.

5.Фоменко Л.Г. Збутовий кооператив як чинник підвищення ефективної політики малих сільськогосподарських підприємств *Електронна бібліотека«Наукове товариство Івана Кушніра»* Режим доступу: URL:<http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=71608>

6.Довідка про фінансування видатків Мінагрополітики України за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України у 2017 році. Режим доступу: URL: <http://www.minagro.gov.ua>

7.Бурляй О. Л., Коваленко О. С. Кооперація у збутовій діяльності як засіб підвищення ефективності функціонування садівницьких підприємств *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія; Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип.200(1),с.47-55.

Сахно В. І.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ МЕДІАЦІЇ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

На часі в Україні існує проблема відсутності адекватних форм примирення, що призводить до перевантаження судів, а судовий процес перетворюється в досить коштовну «тяганину», оскільки провадження в багатьох

справах інколи навмисно затягуються на тривалий час, а послуги висококваліфікованих юристів, як правило, недоступні для більшості громадян. Механізм примусового виконання рішень суду теж часто не спрацьовує, особливо коли боржник не бажає їх виконувати. Ефективність медіації визнана європейським співтовариством – більшість документів Ради Європи та Директив ЄС рекомендують впровадження медіації як основною методу альтернативного врегулювання спорів. Законодавче визначення медіації надає суспільству нові інструменти і методи, які створюють широкі можливості всім громадянам більш ефективно управляти власним життям в якості незалежних учасників, а органам публічної влади можливість змінити сучасну демократичну парадигму управління на більш відкриту, таку, що відповідає інформаційному типу суспільства та сприяє утвердженню плюралізму, нових цінностей, потреб, методів і процедур. Медіація давно відоме для українських традицій державного управління та світу явище, яке зараз лише переживає черговий етап свого відродження. Нові реалії сьогодення та реформування національного законодавства у сфері управління, вимагають застосування нових підходів для ефективного регулювання вирішення спорів і конфліктів у різних сферах суспільного життя. Необхідним елементом сучасних правових систем, який свідчить про розвиток демократичних інститутів в державі є застосування альтернативних способів вирішення спорів, щільне місце серед яких посідає медіація. Традиційною сферою застосування цього інституту є цивільно-правові відносини між юридично рівними суб'єктами. Як зазначається у літературі, історію вирішення спорів взагалі можна розглядати як історію зміни співвідношення трьох основних її форм: насильницької (анти-правової), судової (за допомогою примусового відновлення порушеного права в судовому порядку) і примирювальної [1, с.163].

У Стародавньому Римі існував так званий принцип Таліону – «око за око», «зуб за зуб», тобто потерпілий здійснював самосуд, при цьому він брався під захист своєю родиною або своїм племенем, та міг завдати кривдникові шкоди у розмірі, що не перевищувала заподіяний збиток. Така ситуація, коли будь-який спір у племені призводив до застосування насильства, каліцтва, вбивства, підривала життєздатність, загрожувала самому існуванню племені і тому ставала неприйнятною. Відтак, з'являються перші примирителі, роль яких беруть на себе вожді й старійшини – найбільш авторитетні члени племені завдяки своєму віку та особистим якостям. Слід зазначити, що, на відміну від сучасного інституту медіації (посередництва), у той період нейтральна третя особа могла нав'язати сторонам своє рішення.

Таким чином, внаслідок застосування примусу, спори часто вдавалося закінчити миром, але не обов'язково на умовах, що цілком задовольняли сторони. В цілому, взаємна недовіра було загальним правилом, а добра воля сторін надати свої розбіжності зборам общини свідчила про їх здатність до конструктивних переговорів. На рівні всього племені збори общини вирішували суперечки, обговорювали проблеми дружнім шляхом. Поради давали

люди, які користувалися найбільшим авторитетом за свій розум, - *witan* ("обізнана людина", "розумна людина"). Мирову угоду скріпляли клятвою перед богами. Вона мала велике значення для підтримки миру, при чому її не можна було порушити, інакше можна було поставити під загрозу весь уклад життя сім'ї та племені [1, с.165].

У цей період у римському праві вперше було здійснено доктринальну розробку й законодавче оформлення інституту мирової угоди, розроблено її цілісну концепцію. Так, Закони XII таблиць передбачали можливість укладання сторонами такої угоди перед початком судочинства (стадія *in jure*). Надалі, з розвитком римського права, з'являється особливий вид угод, що мають на меті припинення спірних зобов'язань, які отримали назву *fransactio* - мирова угода. Д.Л. Давиденко зауважує, що факт встановлення грошового еквіваленту правопорушення полегшив проведення переговорів з врегулювання спорів [1, с. 164]. Таке відшкодування було відоме римському праву під назвою «композиція» (тобто штраф, що правопорушник сплачував потерпілому). Композиція спочатку мала добровільний, а пізніше обов'язковий характер відповідно до встановленого законом порядку (так звана «законна композиція»). Пізніше, у період середньовіччя, з прийняттям європейськими народами християнства та розвитком писемності, звичаєве право було закріплене в письмових документах, та містило норми про відшкодування заподіяної шкоди, зокрема «Салічна правда», а через чотири століття й «Руська правда», містили положення стосовно точного розміру грошових сум, що підлягають сплаті за різні правопорушення й за заподіяння різного роду збитків особі та майну, які раніше визначити було вкрай складно. Така система була відома й англосаксонському праву, де вона мала назву *bot* [1, с. 165]. У "Саксонському зерцалі" - джерелі права Німеччини XIII ст. також дістав своє відображення принцип відшкодування шкоди. Згідно зі ст. 14 Книги II "Земського права", у випадку необережного вбивства та вбивства в умовах необхідної оборони судова справа, як правило, обмежувалася добровільними угодами про відшкодування збитків потерпілій стороні. Цікавим є приклад Стародавньої Греції, яка використовувала такий суспільно-правовий інститут, як проксенія, що походить від слова «гостинність». Під ним розумілося звернення до посередника з метою налагодження та підтримання зв'язків, ведення переговорів та взаємодії між окремими громадянами, сім'ями, родами, племенами і навіть містами-державами.

Такий посередник іменувався як *proxenetes* [2, с.162]. У XIX столітті відбулося усвідомлення того, що не слід намагатися врегулювати всі спори мировою угодою, оскільки є суперечки, які доцільніше вирішувати в судовому порядку. В цивільне процесуальне законодавство були внесені істотні зміни: встановлювалося, що спроба примирення не вимагається у провадженні справи другої інстанції; між сторонами, не здатними до мирової угоди; в справах, які не можуть бути припинені миром. Обов'язкова процедура примирення не застосовувалася у справах, що вимагають швидкого

вирішення. Було знято заборону юристам бути повіреними в процедурі примирення. Можливо, першим за часом і одним з найбільш переконаних противників обов'язкової процедури примирення був відомий англійський юрист і філософ Ієремія Бентам. Він стверджував, що примирителю неодмінно доведеться вислуховувати сторону, вникати в усі обставини справи, що призведе до затягування процесу і фактично до подвійного судового розгляду.

Бентам виділяв такі виняткові випадки, коли доречним є укладення мирової угоди: - витрати судового розгляду перевищують цінність предмета спору, а правопозивача не має твердих підстав; - суперечка виникає між родичами чи сусідами. " Посередництво виділилося з арбітражу. Сформувався й розширюється світовий ринок посередницьких послуг. Внаслідок переходу процедур примирення на професійну основу, вони стали більш різноманітнішими і ефективнішими. Тепер умови врегулювання спору ґрунтуються на інтересах сторін. Уз'яв гору прагматичний підхід: більшість дослідників і практиків вважають, що метою процедур примирення є не справедливність або матеріальна істина, а доцільність, вигода для сторін спору. Посередництво (медіація), примирення стало частиною судового розгляду. Суди стали виділяти працівників апарату для виконання функцій примирителя або направляти сторони до професійних посередників. У багатьох країнах з'явилося законодавство, що регулює процедури примирення. З'явилися корпоративні багаторівневі програми управління конфліктами, особливо при довгострокових проектах. Так, багато великих західних компанії дотримуються наступної послідовності роботи з комерційними конфліктами: періодичні перегляди договорів для попередження суперечок - переговори – медіація (посередництво) - незалежний експертний висновок - рекомендаційний арбітраж - повномасштабний арбітраж.

1. Давыденко Д. Л. Из истории примирительных процедур в Западной Европе и США *Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации : официальное ежемесячное печатное издание Высшего Арбитражного Суда РФ.* 2004. № 1. С.163–176.

2. Давыденко Д. Л. Примирительные процедуры и арбитраж в Древней Греции. *Третейский суд : науч. журнал.* СПб., 2010. № 5. С. 161–168.

Мосякіна О. А.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Карпенко Р. В.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РІЗНОВИДИ СПАДКУВАННЯ ТА ПОДАТКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Для кожного колись постає питання, щодо отримання прав померлого родича, у яких він був носієм законних прав чи обов'язків. Смерть фізичної особи припиняє її правоздатність. У таких випадках отримати права на спадщину є декілька варіантів: або отримати спадщину за законом, або у випадку укладання договору спадщини.

Спадкування — це перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Інакше кажучи, спадщина – це перехід права власності на майно яке належить померлій людині, після її смерті до спадкоємця.

Важливо зазначити, що піврічний строк відкриття спадщини відраховується виключно від дня смерті такої особи або дня коли було оголошено її померлою, або за рішенням суду, від дати рішення суду яке вступило в законну силу. Винятком є якщо один спадкоємець проживав з померлим, тоді піврічний строк не поширюється на спадкоємця. Але якщо зі спадкодавцем проживало декілька осіб і вони не хочуть приймати спадщину, вони мають звернутися із заявою до нотаріуса у термін до шести місяців із дати відкриття спадщини, в іншому випадку після закінчення шести місячного строку, вони не зможуть відмовитись від спадщини. Якщо ж спадкоємці хочуть змінити свою частку між собою вони укладають договір розподілу спадкового майна.

Місце відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. У разі, якщо місце проживання спадкодавця не відоме, місцем відкриття спадщини є місце де знаходиться нерухоме майно або основна його частина, а за відсутності такого майна, місцем знаходження основної частки рухомого майна. В особливих випадках, місце відкриття спадщини встановлюється законом.

Спадкування має декілька різновидів отримання майна померлого у спадок, найпопулярнішими є спадкування за законом, за заповітом, договором дарування, спадковим договором, договором довічного утримання та інші.

Якщо фізична особа не залишила заповіту, або у разі коли заповіт виявився недійсним, або відсутні умови, які зазначені у заповіті з умовою, або спадкоємці за заповітом не прийняли спадщину, або фізична особа розпорядилася лише частиною свого майна настає спадкування за законом. Отже, спадкування за законом має місцетоді, коли і оскільки не існує заповіту чи одного із договорів які мають право на спадкування. Підстави спадкування за законом є рівень спорідненості. У першій черзі право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки (ст. 1261 ЦК України) У другій черзі право на спадкування за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері (ст. 1262 ЦК України). У третій черзі право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця (ст. 1263 ЦК України). У четвертій черзі право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як 5 років до часу відкриття спадщини (ст. 1264 ЦК України). У п'ятій черзі спадкують інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення відносяться двоюрідні внуки, двоюрідні племінники, двоюрідний дід та баба тощо. При цьому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів більш далекого ступеня споріднення.

При спадкуванні за законом майно переходить до зазначених в законі спадкоємців відповідно до встановленої черговості, тобто точно визначеного кола осіб, котрі спадкують одночасно. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування в разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття (ст. 1258 ЦК України).

За законом (ст. 1259 ЦК України), спадкоємцям надається право після відкриття спадщини змінювати за взаємною згодою, встановлену цивільним кодексом, черговість спадкування. Така згода має бути нотаріально посвідченою. Вона не може порушувати прав спадкоємця, який не бере в ньому участі, а також спадкоємця, що має право на обов'язкову частку (ст. 1241 ЦК України).

Зміна черговості може здійснюватися не лише добровільно, але й за рішенням суду. За позовом особи, що є спадкоємцем за законом наступної черги, суд може визнати за нею право на спадкування разом зі спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, якщо буде встановлено, що протягом тривалого часу вона опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Слід зазначити, що спадкоємці можуть бути усунені від отримання спадкування за наступними підставами: у разі умисного позбавлення спадкоємцем життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців, вчинення

замаху на їх життя; у разі умисного перешкоджання спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни, що сприяло виникненню права на спадкування; у разі позбавлення спадкоємців батьківських прав; у разі встановлення судом, що батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), а також інші особи, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, тощо. Варто наголосити, що обставини, які є підставою для усунення осіб від спадкування, мають бути встановлені тільки судом.

Отримання спадщини за заповітом – це односторонній правочин, тобто коли спадкодавець розпоряджається своїм майном після смерті, визначаючи у заповіті яке майно спадкує та чи інша особа після його смерті. Але, якщо спадкодавець у заповіті передає все своє майно одному із родичів який є здоровим та працездатним, але у померлого, наприклад є батьки пенсіонери за віком, або другий із подружжя інвалід I,II,III групи, або діти до вісімнадцяти років, то в таких випадках держава захищає непрацездатних родичів першої групи спорідненості, забезпечуючи їм отримання частки такого майна, цьому є визначення – обов'язкова частка. Таким родичам необхідно надати відповідні документи до нотаріуса.

Також вважаємо за доцільне розглянути питання, коли із якихось причин був пропущений спадкоємцями піврічний строк. У такому випадку, необхідно пройти наступну процедуру, людина яка претендує на спадок звертається до нотаріуса із заявою про бажання отримати спадок, нотаріус видає постанову про відмову у зв'язку із пропущеними термінами. Особа має звернутись до суду з такою постановою, і тільки суд у випадку, якщо він вважає причини пропуску поважними, приймає рішення про поновлення строку прийняття спадщини.

У випадку, якщо людина взагалі не має родичів за жодної черги спорідненості, таке майно вважається відумерлим і з часом переходить у власність територіальної громади.

Договір дарування – це безоплатне передання свого майна іншій особі за життя без жодних взаємних відносин. Договір, що встановлює обов'язок обдарованого вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування. Спадковий договір - це нотаріально завірена домовленість між спадкодавцем і спадкоємцем.

Цивільний кодекс має таке роз'яснення щодо поняття спадкового договору. За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. За таким договором спадкодавець залишається власником цього майна до смерті, але після укладання договору, накладається заборона на відчуження такого майна спадкодавцем. Тобто спадкодавець не може продати таке майно чи подарувати ще комусь. Якщо спадкодавець підписує спадковий договір, то вже не діють норми щодо обов'язкової частки, як у випадку заповіту. Також слід зазначити, що у випадку, коли до смерті спадкодавця помирає спадкоємець то такий договір втрачає

чинність. Що стосується податку на спадщину, згідно із ст.174 ПК України об'єкти спадщини платника податку поділяються з метою оподаткування на об'єкт нерухомого майна, об'єкт рухомого майна, об'єкт комерційної власності, суму страхового відшкодування за страховими договорами, готівку та кошти що зберігалися на рахунках спадкодавця. Що стосується податків від спадкування, тут діють такі правові норми, за податковим кодексом. Якщо отримання спадщини здійснюється за першим або другим рівнем спорідненості, (тобто батьки, діти, другий із подружжя, рідні брати/сестри, бабуся/дідусь, онуки) застосовується нульова ставка, тобто ні податок ні військовий збір не сплачується. Якщо спадщина отримується від інших родичів (наприклад, тітки, дядька) до державного бюджету сплачується податок у розмірі 5% від вартості спадщини, та 1,5% військовий збір. Сума податку вираховується із експертної оцінки. Також, важливо зазначити, якщо спадщина отримується від нерезидентів, до державного бюджету сплачується 18% податку та 1,5% військовий збір, у такій ситуації не важливо який рівень спорідненості.

1.Цивільний кодекс України : станом на 1 верес. 2020 р. : відповідає офіц. тексту. Х. : Право, 2020. 440 с.

2.Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. ВВР. 2011. №13-17. ст.112 Режим доступу: URL <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

Тукіна С. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Карпенко Р. В.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА ЯКІСТЬ ТОВАРІВ : ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Специфіка громадського контролю полягає не лише в тому, що суб'єкти, які його здійснюють, не наділені державно-владними повноваженнями. Він має і ту особливість, що здійснюється вже тоді, коли товари введені в обіг та

розповсюджуються на території держави.

На цьому етапі розпочинається контроль з боку різноманітних суб'єктів, зокрема громадських рад при органах державної влади, об'єднань громадян (громадських об'єднань), засобів масової інформації, окремих громадян тощо. Серед суб'єктів недержавного контролю особливе місце займає громадська рада – постійно діючий колегіальний виборний консультативно-дорадчий орган, який створюється для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики. До її складу можуть входити представники громадських, релігійних, благодійних організацій, професійних спілок та їх об'єднань, творчих спілок, асоціацій, організацій роботодавців, недержавних засобів масової інформації та інших непідприємницьких товариств і установ, легалізованих в Україні. Так, на сьогодні діють громадські ради при Міністерстві аграрної політики та продовольства, Міністерстві охорони здоров'я, Державній ветеринарній та фітосанітарній службі, Державній митній службі, Державній санітарно-епідеміологічній службі, Державній службі з лікарських засобів, Державній екологічній інспекції, Державній інспекції з питань захисту прав споживачів тощо.

Громадська рада готує та подає органу виконавчої влади, при якому вона утворена, пропозиції щодо організації консультацій з громадськістю та орієнтовного плану їх проведення; подає обов'язкові для розгляду пропозиції щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, удосконалення роботи органу; проводить громадську експертизу та громадську антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, тощо. В засобах масової інформації та мережі Інтернет популяризуються вітчизняний світовий досвід управління якістю та довкіллям, інформується про найкращих виробників, оприлюднюються нормативно-правові акти, коментарі, експертні оцінки досліджень з питань ринкового нагляду, якості та безпечності товарів, захисту прав споживачів тощо.

Зокрема, в різних країнах для населення випускаються інформаційні видання, пов'язані з споживчою політикою: в Англії журнал «Which?», Німеччині – «Test» (Stiftung Warentest), США – «Consumer Reports», у Росії – «Потребитель». У нашій державі зареєстровано спеціалізовані журнали «Споживач+ринок» й «Споживач+влада», які присвячені діяльності державних органів та громадських організацій з захисту прав споживачів, надаються результати досліджень, тестів та експертних у цій галузі; журнал «Довідник споживача» присвячений порівняльному тестуванню продукції. Найбільш активними суб'єктами громадського контролю у розглядуваній сфері є об'єднання громадян. Право громадян на свободу об'єднання за власними інтересами є невід'ємним правом людини, закріпленим Загальною декла-

рацією прав людини, і гарантується Конституцією та чинним законодавством України. Вплив об'єднань громадян на вирішення питань забезпечення якості товарів неоднаковий, оскільки вони мають різні цілі і завдання, далеко не однаковий правовий статус. Особливу роль у розглядуваній сфері відіграють громадські організації – об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. Такі організації поділяються на громадські організації споживачів, правозахисні організації, організації, що опікуються правами пацієнтів тощо. На сьогодні в Україні діє більше 100 неурядових організацій, що опікуються питаннями захисту прав споживачів. Законом України «Про захист прав споживачів» за такими організаціями закріплюється широке коло повноважень. Вони мають право:

- 1) вивчати споживчі властивості продукції, попит на неї, проводити опитування населення для виявлення громадської думки про якість товарів, що випускаються і реалізуються, та ціни на них;
- 2) проводити самостійно або звертатися до уповноважених державних органів щодо проведення експертизи та випробування продукції;
- 3) одержувати від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань;
- 4) сприяти відповідним державним органам уздійсненні контролю за якістю продукції та обслуговування;
- 5) надавати юридичну і консультаційну допомогу споживачам згідно із законодавством;
- 6) вносити пропозиції щодо розроблення нормативних документів, які встановлюють вимоги до якості продукції;
- 7) представляти і захищати інтереси споживачів в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування згідно із законодавством;
- 8) вносити органам виконавчої влади і суб'єктам господарювання пропозиції про заходи щодо підвищення якості продукції, про тимчасове зупинення випуску та реалізації продукції, яка не відповідає встановленим вимогам щодо якості, про припинення виробництва, вилучення з реалізації продукції, що становлять небезпеку для життя, здоров'я та майна громадян або завдають шкоди навколишньому природному середовищу, фальсифіковану та дефектну продукцію, а також про коригування цін, встановлених з порушенням законодавства;
- 9) звертатися з позовом до суду про визнання дій продавця, виробника (підприємства, що виконує їх функції), виконавця протиправними щодо невизначеного кола споживачів і припинення цих дій;
- 10) відповідно до законодавства захищати у суді права споживачів, які не є членами громадських організацій споживачів (об'єднань споживачів);
- 11) звертатися до правоохоронних органів та органів виконавчої влади про притягнення до відповідальності осіб, винних у випуску та реалізації продукції неналежної якості; інформувати громадськість про права споживачів;
- 13) сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері захисту прав та інтересів споживачів.

Наприклад, Всеукраїнська громадська організація «Союз споживачів України» надає правову допомогу громадянам шляхом їх консультування,

допомоги в складанні претензій і позовних заяв, підтримки або представництва в судах, а також правової освіти. Союз проводить тестування і дослідження якості і безпеки продукції з метою поліпшення інформованості споживачів, так у 2005 р. було організовано незалежну експертизу мінеральної води «Боржомі» в лабораторіях Інституту колоїдної хімії і хімії води НАНУ, Інституту гігієни і медичної екології АМН України і «Укрметртестстандарта», тестування фасованої питної води, батарейок типу АА, холодильників, у 2006 р. - тестування електрочайників, фенів, електром'ясорубок, 2008 р. – тестування природної столової води, результати яких було опубліковано в журналі «Споживач+Ринок». Окремі громадяни можуть приймати участь у громадському контролі як безпосередньо, так і опосередковано. Виступаючи від імені певних об'єднань, як представник громадського утворення, усі дії людини та наслідки від них юридично оформлюються як контроль з боку певного громадського об'єднання. Якщо ж особи безпосередньо захищають свої права та свободи, то такий захист здійснюється практично у формі звернень. Наприклад, загальна кількість звернень громадян у I півріччі 2012 року, що надійшли до Держспоживінспекції України та її територіальних органів становить 12149 звернень. Кількість скарг щодо якості непродовольчих товарів сягає 37,2 %, а продовольчих – понад 8 %. Безпосередньо до Держспоживінспекції України у I півріччі 2012 року надійшло 696 звернень, з яких 463 – від громадян. Доцільно відмітити, що контроль товарів, до введення їх в обіг (реалізації) в Україні, здійснюється лише представниками державних органів, а тому громадські контролери до такого контролю не допускаються. Але злагоджена діяльність представників влади і таких суб'єктів вже після введення їх в обіг дозволяє виявити неякісні та небезпечні для життя і здоров'я людей товари й припиняти їх реалізацію.

---

1. Арнольд Р. Приєднання Європейського союзу до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і наслідки цього кроку для ситуації в галузі основних прав у Європі. *Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу: матеріали міжнар. конф.*, м. Київ, 16 верес. 2016 р. / Конституц. Суд України; відп. ред. А. С. Головін. К.: Логос, 2016. С. 84–89.

2. Урбайтіс Р.–К. Конституційна юстиція та захист прав людини в Литві і Європі *Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу: матеріали міжнар. конф.*, м. Київ, 16 верес. 2016 р. Конституц. Суд України; відп. ред. А. С. Головін. К.: Логос, 2016. С. 182–193.

Мкртчян К. А.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Тимченко Л. М.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Державна служба - це інститут взаємодії суспільства та держави, державного апарату та громад, державного службовця та громадянина. Саме на державну службу покладено вирішення задач із забезпечення гарантій та прав громадян, визначених Конституцією України. Відповідно до Закону України «Про державну службу» основною метою функціонування державної служби є реалізація функцій та задач держави для забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян. У зв'язку з відсутністю професійних кадрів державна служба на сьогодні досить неефективний інститут державного управління, оскільки не відповідає потребам суспільства, які гостро постають в умовах сучасного науково-технічного розвитку. При таких умовах, необхідним вбачається залучення кваліфікованих, професійних спеціалістів, шляхом встановлення конкурентоспроможної оплати праці та соціальних гарантій державним службовцям. Тому важливого значення набуває сфера соціального забезпечення державних службовців для ефективною та стабільною державною служби. [2, с. 139-140]

Актуальність вивчення досвіду соціального забезпечення організації та функціонування діяльності державної служби обумовлені зростанням ролі державного управління у здійсненні соціально-демократичних та політико-перетворень. [6, с. 301] Тому теоретичний і практичний інтерес представляє досвід тих країн, державна служба яких функціонує ефективно, і авторитет службовців у суспільстві досить високий. Такими в даний час є державні служби розвинених країн Заходу - ФРН, Великобританії, Франції та США. [2, с. 144]

В.Б. Авер'янов зазначає, що Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 №15» від 15.01.2020, у якій ретельно визначено всі види та рівні диференцій-

ованої оплати праці за окремими категоріями службовців, дає змогу не тільки мати чітку нормативну базу, а й додаткову інформацію про правила та цілі просування по службі, що само по собі виступає додатковим стимулом до праці [4].

Тому, щоб підвищити зацікавленість державних службовців у якісному виконанні своїх обов'язків, необхідно розмір їх грошового утримання поставити в залежність від результатів праці і підвищення рівня своєї компетентності. У зв'язку з цим виникає завдання розробки відповідних нормативних документів, що визначають критерії та процедуру оцінки, а також розміри винагороди за ефективність службової діяльності. У розвинених країнах цим питанням приділяють пильну увагу. [3, с. 212]

Звертаємось до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015р., який гарантує, що оплата праці державних службовців повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для незалежного виконання службових обов'язків, сприяти укомплектуванню апарату державних органів компетентними і професійними кадрами, стимулювати їх сумлінну та ініціативну працю [1]. Однак, на сьогоднішній день спостерігається низьке матеріальне забезпечення державних службовців, що впливає на небажання молодих спеціалістів працювати в органах державної влади, відтік кваліфікованих кадрів в приватний сектор економіки, надбавки та премії залежать від посадового окладу, який визначений на рівні мінімальної заробітної плати, закріплені матеріальні допомоги державним службовцям Законом України «Про державну службу» не виплачуються відповідно до прийнятого Закону України «Про державний бюджет України на 2020 рік», низький рівень ефективності та високий рівень корупції. [5]

Цікаво, що Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015р., яким встановлено мінімальний розмір посадового окладу на посаді державної служби на рівні не менше двох розмірів мінімальної заробітної плати постійно переноситься у зв'язку з тим, що відсутня можливість реалізації норм щодо складової та підвищення заробітної плати, прозорості та мотивації оплати праці державних службовців відповідно до європейських стандартів. [1]

На сьогоднішній день відповідно до Закону України «Про державну службу» соціальне забезпечення державних службовців включає, зокрема: оплату праці, заохочення за сумлінну працю, щорічні та додаткові відпустки, забезпечення житлом із державного фонду, безоплатне медичне обслуговування, пенсійне забезпечення, грошові виплати тощо [1, ст.33]. У цілому, державні службовці в Україні мають достатньо високий, порівняно з іншими категоріями працівників, рівень державного соціального забезпечення. Проте спостерігається відсутність реалізації зазначених норм закону, у зв'язку з фінансовими проблемами країни. [7, с. 212]

Зважаючи на постійний розвиток суспільства, економічну нестабільність в країні, інфляцію, нестійкий рівень життя та досвід зарубіжних країн у сфері

соціального забезпечення державних службовців, вважаємо, що державній службі України необхідно впроваджувати дієву модель соціального забезпечення державних службовців, яка надасть можливість залучати молодих спеціалістів до державної служби, професійні кадри з приватного сектору, підвищити рівень життя державних службовців та престижність державної служби. [3, с. 217]

Таким чином, соціальне забезпечення державних службовців повинно відійти від пережитків Радянського Союзу та забезпечувати залучення молоді та професіоналів на державну службу, створювати умови для кар'єрного росту та постійного підвищення кваліфікації, конкурентоспроможну, в порівнянні з приватним сектором економіки, оплату праці державних службовців, з метою запобігання корупції, кардинального підвищення зацікавленості кадрів у продуктивній та ефективній діяльності для створення стабільної, професійної та престижної державної служби.

---

1. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

2. Ріппа М.Б. Концептуальні засади соціального захисту в контексті теорії загального добробуту. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. 139–145 с.

3. Безусий В.В. Особливості державних службовців серед інших об'єктів соціального захисту. *Публічне право*. 2019, 211–217 с.

4. Постанова «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 15» від 15 січня 2020 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16-2020-п>

5. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення : монографія за ред. В.Г. Никифоренка. МОН України. Одеський нац. економ. унів-тет. Одеса, 2019. 363 с.

6. Венедиктов В.С., Іншин М.І., Клемпарський М.М. Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України: Наук-практ. посібник За заг. ред. В.С. Бенедиктова. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2018. 212 с.

Рульова Я.О

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тимченко Л.М.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Гендерна рівність, свобода та захищеність жінок у трудовому просторі є однією із тих проблем, які сьогодні постали перед Українською державою. Низка правових норм, закріплених в законодавстві нашої держави, не в змозі через свої недоліки ефективно реалізовуватися на практиці, в суспільному виробництві. Іншою проблемою є також уявлення та стереотипи щодо ролі жінки у сім'ї та соціумі загалом, які склалися впродовж історичного розвитку суспільних відносин. Дана проблема є особливо актуальною на даний час, в період євроінтеграції та подальшого розгляду проекту нового Трудового кодексу України [1; 72].

Питання особливостей праці жінок в Україні досліджували такі відомі вчені, як В.В. Герасименко, Г.К. Дмитрієва, Л.М. Завадська, Р.І. Кондратьєв та багато інших.

Гендерна рівність у питанні забезпечення права на працю жінок в Україні відображена у низці нормативно-правових актів. Це, насамперед, Конституція України та Кодекс законів про працю України, що містять в собі основоположні засади щодо праці жінок в нашій державі, фундаментальні аспекти свободи і рівності жінок на ринку праці.

Одними з таких нормативно-правових актів також є закони України «Про відпустки», «Про охорону праці», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», постанови Кабінету Міністрів України, а також накази МОЗ України [2; 160].

На сьогоднішній день жінки зайняті майже в усіх сферах суспільного виробництва в Україні, але у більшості випадках умови, в яких працюють жінки, не відповідають санітарно-гігієнічним нормам. Професійна захворюваність жінок найчастіше спостерігається саме у молодому віці під час роботи в несприятливих умовах, що відбувається саме через нераціональну орга-

нізацію та охорону їх праці [3; 111]. Дана проблема має свій вплив на рівень відтворення населення в країні. Найбільш небезпечними чинниками, які впливають на здоров'я та репродуктивну функцію жінки є велике фізичне напруження, що пов'язане із вагою вантажу, з яким можуть мати справу жінки; це також вібрація, іонізуюче та неіонізуюче випромінювання, виробничі отрути; психічне перенавантаження та стрес. Цю проблему у достатній мірі регулює Кодекс законів про працю України, а саме спеціальна глава «Праця жінок». Дана глава закріплює основні особливості праці жінок та їх правове регулювання. Зокрема, це: заборона застосування праці жінок на важких та шкідливих для здоров'я роботах; обмеження щодо роботи у нічний час, заборона залучення вагітних жінок та жінок, що мають дітей віком до трьох років до нічних, надурочних робіт та у відрядженнях, переведення таких жінок на легшу роботу; залучення жінок, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей з інвалідністю тільки за їх згодою, надання різних видів соціальних відпусток; додаткові гарантії при прийомі на роботу та звільненні жінок, що мають дітей [4]. Також трудовим законодавством передбачена заборона застосування праці жінок на важких роботах, на роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці. Перелік таких робіт зазначений в Розділі I наказу МОЗ «Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок». Такими роботами є, наприклад, металообробка, гірничі роботи, монтажні і ремонтно-будівельні роботи, чорна та кольорова металургія та ін.

Ще однією гострою проблемою на ринку праці в Україні є те, що роботодавці не дотримуються принципу рівної оплати праці жінок та чоловіків. Згідно даних Державної служби статистики України, станом на 2019-2020 рік чоловіки заробляють майже на 25 % більше, ніж жінки [5; 206]. Жіноча робота вважається малозначною, другорядною та не такою престижною, як робота чоловіків. Більшість працюючих жінок в Україні не мають можливості кар'єрного росту. Роботодавці при прийнятті на низькооплачувану роботу віддають пріоритет жінкам, а на позиції високого рівня, тобто на керівні посади з подальшою можливістю кар'єрного розвитку, перевага віддається чоловікам, що є не тільки економічною, а й соціальною проблемою.

Керівники підприємств та установ передусім мають на меті отримання максимального прибутку і через це не мають зацікавленості у прийнятті на роботу жінок. Наявність таких пільг та гарантій, як заборона застосування праці жінок на важких та шкідливих для здоров'я роботах (ст. 174 КЗпП), відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами та догляду за дитиною (ст. 179 КЗпП), заборона залучати вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження (ст. 176 КЗпП), обмеження праці жінок на роботах у нічний час (ст. 175 КЗпП) стає причиною відмови роботодавця у прийнятті на роботу вагітним жінкам чи жінкам-матерям [6;55]. Прояв такої дискримінації вба-

чається в оголошеннях про вакантні посади, де вказується бажана стать майбутнього працівника, а також на співбесідах при прийомі жінки на роботу: перед нею ставляться питання особистого характеру про сімейний стан, про плани на майбутнє, про дітей та чоловіка, його місце роботи тощо, що суперечить законодавству. Варто зазначити, що роботодавці, які відмовили жінкам у прийнятті на роботу з мотивів, що пов'язані з вагітністю або наявністю у жінки дітей до трьох років зобов'язаний повідомити про причини відмови у письмовій формі, що може бути оскаржено навіть у судовому порядку (ст. 184 КЗпП).

Отже, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день в Україні особливої уваги потребує організація праці жінок, так як у суспільстві жінка виконує одні з найважливіших функцій: участь у суспільному виробництві та материнство.

Законодавством України передбачена значна кількість гарантій та пільг, що надаються працюючим жінкам. Але реалії сьогодення вказують на те, що в трудовому законодавстві все ж таки існують прогалини, що проявляється у дискримінації жінок на ринку праці, недостатня оплата їх праці порівняно із чоловіками, незацікавленість роботодавців у прийнятті жінок на роботу. Для подолання даних проблем необхідно покращити ситуацію з працевлаштуванням та відповідальністю роботодавців, заохочувати жінок йти на більш високооплачувану роботу та створювати нові джерела прибутку, забезпечувати жінкам належні умови праці, адже жінки є особливим суб'єктом трудових відносин.

1.Щодо особливостей праці жінок: історико-правовий аспект *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2014. Вип. 28(2). С. 72–74.

2.Правовий аспект праці жінок в Україні Межевська Л.В., Фоміна Д.О. *Порівняльно-аналітичне право.* 2018. №1. С.159–162.

3. Організація праці жінок в Україні:сучасні тенденції та перспективи Н. О. Кодацька *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики.* 2012. Вип. 55. С. 108–114.

4.Кодекс законів про працю України № 322–VIII від 10.12.71 /Відомості Верховної Ради. 1971. № 50.

5.Спеціальні правові гарантії в забезпеченні умов праці жінок / Тісецька А.А. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2019. Вип. 2 С. 200208.

6.Особливості правового регулювання умов праці жінок С. П. Ковалевич, І. Г. Хоружа. *Молодий вчений.* 2017. № 5.1. С. 54-57.

Фалій М. А.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Тимченко Л.М.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВЕДЕННІ ТРУДОВИХ КНИЖОК ПРАЦІВНИКІВ

Кожен громадянин та фізична особа як суб'єкт трудових відносин має право на працю, це дозволяє особі реалізовувати себе в певній галузі та включає можливість заробітку. [2]

Держава як суб'єкт соціально-трудова відносин повинна створити умови для ефективності та результативності трудової діяльності, забезпечити населення робочими місцями та іншими соціальними послугами, які будуть заохочувати та мотивувати працівників. [1]

Праця, зазначає Заєць Р.Я., може бути ефективною в комплексі з належною організацією виробництва та управління. Таким чином, використання організаційних методів дозволяє упорядкувати не лише діяльність підпорядкованого об'єкта, а й діяльність суб'єкта управління. [4]. При укладенні договору про трудові правовідносини особа повинна подати паспорт громадянина або інший документ, який посвідчує особу, а також документ про освіту для ознайомлення з кваліфікацією та спеціальністю. [1]

Згідно з Кодексом законів про працю власним констатуючим документом, який засвідчує трудову діяльність за частиною 1 статті 48 є трудова книжка.

Трудова книжка – це документ, котрий має визначену структуру або зразок, який є доказом трудової діяльності суб'єкта трудової діяльності, а саме фізичної особи або громадянина та служить підтвердженням стажу роботи.

Як зазначено в нормі закону на майбутнього працівника, який має намір працювати в організації чи установі покладається зобов'язання надати роботодавцю заповнену книжку. Має право відступу від цієї норми лише та особа або майбутній працівник, який працевлаштовується вперше. Так як і на працівника, роботодавцю доручається зобов'язання, що покладає на нього

обов'язок введення трудової книжки. Всі трудові книжки які є на підприємстві, організації чи установі підлягають зазначеному вище зобов'язанню, тобто ведення трудової книжки є обов'язковою умовою, яка поширюється на всіх працівників та позаштатних працівників підприємства, організації чи установи, які працюють понад п'ять днів.

Відділ кадрів –це саме той структурний підрозділ на підприємстві, організації чи установі, в якому на протязі усієї трудової діяльності зберігається трудова книжка, повернення працівнику можливе лише у зв'язку із звільненням або з досягненням пенсійного віку та виходом на пенсію. Також, можлива видача трудової книжки працівнику на деякий час за заявою.

Якщо, суб'єкт трудових відносин працює на фізичну особу, запис про діяльність або роботу додається до укладеного між сторонами трудового договору, проте це можливе лише за наявності реєстрації про прийняття на роботу в відповідному органі. Запис про роботу повинен бути засвідчений посадовою особою, яка зареєструвала трудовий договір в державній службі зайнятості, підписом та печаткою. Особи працюючі на умовах трудового договору, трудову книжку зберігають безпосередньо у себе. Особи, які мають закордонний паспорт, тобто іноземці та особи без громадянства, котрі працюють та працевлаштовані на території України теж підлягають до ведення трудової книжки. Трудова книжка повинна бути оформлена згідно чинному закону про працю а саме, містити відомості про суб'єкта трудової діяльності. Ця інформація зазвичай знаходиться на першому аркуші книжки. Важливою та необхідною інформацією є відомості про місце роботи, про посаду. Також необхідним записом є данні про нагороди, які доповнюються інформацією про досягнення та інші заохочення.

Конопельцева О.О. у своїй науковій статті зазначає, під персональними даними працівника слід розуміти будь-яку інформацію, яка безпосередньо стосується конкретного працівника та необхідна роботодавцеві виключно для виконання трудової функції, передбаченої умовами трудового договору. Інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їхньою згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту і прав людини. [3]

Додатковою інформацією до трудової книжки додаються відомості про службу за наявності якогось звання, про навчання у вищих навчальних закладах. Якщо людина в певний період свого життя доглядала за інвалідом І групи або дитиною у якої наявна інвалідність, та яка не досягла віку 16 років, а також пенсіонером, котрий за висновком з лікарні (медичним) потребує догляду, то ця інформація теж зазначається. Фізичні особи або громадяни, які в скрутний для себе період не можуть працювати, тобто в період безробіття можуть отримувати допомогу від держави у вигляді виплат. Ця інформація теж заноситься до трудової книжки записом посадової особи органу державної служби зайнятості. Якщо з різних причин трудова книжка стала не придатною для подальшого використання через забруднення чи пошкодження,

то працівнику за останнім місцем роботи видається дублікат не пізніше п'ятнадцяти днів з дня подання заяви. Якщо ж трудова книжка була загублена або втрачена, то працівник повинен заявити про це на підприємство, організацію чи установу де працював в останнє. Проте обов'язок підтвердження трудової діяльності на інших організаціях, підприємствах чи установах покладається безпосередньо на працівника.

Отже, з вище зазначеного можна зробити висновок, що трудова книжка займає важливе місце в життя людини як суб'єкта трудової діяльності, адже в ній зазначається вся інформація та данні про наявний стаж, який допомагає майбутньому особі не лише скласти уявлення про себе як про працівника, але і в подальшому забезпечує пенсією, проте це можливо лише за наявності певного стажу.

---

1. Конопельцева О. О. Персональні дані працівника: поняття та правове регулювання. URL: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/16163/1/konopelceva_105-109.pdf

2. Заєць Р. Методи організації діяльності науково-дослідницьких експертно-криміналістичних установ МВС України. URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2019/01/Pravo-UA-2018-3.pdf>.

Слєпова К.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Тимченко Л.М.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Станом на теперішній час, після низки змін в трудовому законодавстві, актуальним залишається питання правового регулювання, та видів юридичної відповідальності за порушення трудового законодавства.

Відповідно до ст. 44 ЗУ «Про охорону праці» за порушення законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, а

також представників профспілок, їх організацій та об'єднань винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної відповідальності згідно із законом[1].

Спершу, на нашу думку, потрібно звернутися до визначення такого поняття як «юридична відповідальність». Як зазначає М.Терещук, юридична відповідальність – це застосування заходів державного примусу до правопорушника для відновлення правопорядку та покарання особи, що вчинила правопорушення[2]. Ми повністю погоджуємося з даним визначенням, адже за кожне своє вчинене діяння ми повинні нести відповідальність.

Наразі законодавством України передбачено 5 видів юридичної відповідальності, а саме: дисциплінарна, адміністративна, матеріальна, фінансова та кримінальна. Вищевказані види юридичної відповідальності за порушення трудового законодавства передбачені, такими нормативно-правовими актами як: Кодекс законів про працю України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України. У разі порушення трудового законодавства або оплати праці посадовою особою, її може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Згідно зі ст. 41 та ст. 147 КЗпП, існує два види дисциплінарної відповідальності, а саме: догана або звільнення[3].

Дисциплінарна відповідальність настає у разі порушення правил внутрішнього трудового розпорядку, одноразове грубе порушення трудових обов'язків, яке може бути вчинене керівником підприємства, його заступником, головним бухгалтером або його заступником також винні дії керівника підприємства, внаслідок чого заробітна плата виплачувалася несвоєчасно або в розмірах, нижчих від установленого законом розміру мінімальної заробітної плати.

Матеріальна відповідальність також поширюється на посадових осіб за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації при виконанні трудових обов'язків. Разом з тим, ми погоджуємося з думкою К.Ю. Мельник, що національне трудове законодавство не визначає умов настання матеріальної відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівнику. Кодекс законів про працю України навіть не містить жодної статті, присвяченої матеріальній відповідальності роботодавця з відповідною назвою. У КЗпП України можна лише зустріти випадки, коли роботодавець повинен відшкодувати працівнику шкоду, яка заподіяна протиправним позбавленням останнього можливості здійснювати трудову функцію та одержувати заробітну плату, обумовлені трудовим договором[4].

Відповідно до ч. 1, 2 та 3 ст. 235 КЗпП України у разі звільнення без законної підстави або незаконного переведення на іншу роботу працівник повинен бути поновлений на попередній роботі органом, який розглядає трудовий спір [3]. Стаття 237-1 КЗпП України передбачає також відшкодування роботодавцем моральної шкоди працівнику в разі, якщо порушення його законних прав призвело до моральних страждань, втрати нормальних життєвих

зв'язків і вимагає від нього додаткових зусиль для організації свого життя[3]. Також, на підставі ст. 41 КпАП, може бути притягнуто до адміністративної відповідальності посадових осіб підприємств, а також фізособ-підприємців, якщо вони є роботодавцями за випадки порушення встановлених термінів виплати зарплати, виплата її не в повному обсязі, а також інші порушення законодавства про працю, фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), допуск до роботи іноземця або особи без громадянства та осіб, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання статусу біженця, на умовах трудового договору (контракту) без дозволу на застосування праці іноземця або особи без громадянства [5]. Відповідно до ст. 265 КзПП посадові особи також можуть нести фінансову відповідальність у вигляді штрафів, які нараховуються за результатами перевірки органу Держпраці суб'єкта господарювання або роботодавця, якщо під час проведення такої перевірки встановлено ознаку порушення законодавства про працю та/або зайнятість населення[3]. І на кінець, найсуворіший вид юридичної відповідальності – кримінальної відповідальності. Так посадові особи підлягають кримінальній відповідальності, тільки за умови проведення слідчими органами досудового розслідування та після вручення обвинувального акту та винесення обвинувального вироку судом. Відповідно до п.2 ст.175, до посадових осіб, які вчинили правопорушення, може бути призначене покарання у вигляді позбавлення волі за безпідставну невиклату зарплати більше ніж за один місяць, вчинена умисно керівником підприємства, якщо така невиклата стала наслідком нецільового використання коштів, призначених для цих цілей[6].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, ми можемо сказати, що наразі все таки існує багато випадків звільнення без поважних причин працівників, затримання на тривалий час чи зовсім невиклата заробітної плати, і низка змін, в трудовому законодавстві, все ж, на нашу думку, потребує доопрацювання, в першу чергу для захисту прав працівників та жорсткішого покарання правопорушників.

1.Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>;

2.Трещук М. Юридична відповідальність: теоретико-правовий аналіз. *Суспільство і право* № 2 2015. 18-21 с. 246-248

3.Кодекс законів про працю України: редакція від 02.04.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>;

4.Мельник К.Ю. Трудове право України : підручник. Харків, 2014. 479 с.

5.Кодекс України про адміністративні правопорушення: редакція від 07.06.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>;

6.Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341->

Вагеник Б. Д.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Тимченко Л.М.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ІНДУСЬКЕ ПРАВОНАСТУПНИЦТВО В СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

«Правонаступництво в індусів регулюється Законом про індуське правонаступництво 1956 року [3], воно засноване на загальному правонаступництві за основним принципом спорідненості, яке означає перевагу спадкоємця на основі близькості». Наступність здійснюється на основі близькості відносин. Закон про правонаступництво між штатами стосується питань про те, хто є спадкоємцями, які правила переваги між відносинами, яким чином розподіляється майно в разі наявності більш одного спадкоємця і так далі. Intestate в основному означає смерть без волі. Ця воля має першорядне значення, так як вона вирішує, як і кому буде передана власність. Правонаступництво, в сенсі розділу або перерозподілу власності колишнього власника, в сучасних правових системах підпорядковується багатьом правилам. Такі правила можуть ґрунтуватися на волі померлої людини. Наступність має на увазі акт проходження за подіями, об'єктами, місцями в ряду.

Правонаступництво, в сенсі розділу або перерозподілу власності колишнього власника, в сучасних правових системах підпорядковується багатьом правилам. Такі правила можуть ґрунтуватися на волі померлої людини. Проте, існують випадки, коли воля не може бути виражена, і, в кінцевому рахунку, повинні існувати деякі широко прийняті правила, за якими власність повинна переходити на спадкоємців. «Однак не може бути ніяких сумнівів в тому, що ці правила у першу чергу є характеристиками соціальних умов, в яких жила ця людина. Вони представляють точку зору суспільства в цілому на те, яким повинен бути нормальний шлях наступності в перерозподілі власності після смерті громадянина [1].

Індуси керувалися шастріческімі і звичайними законами, які варіювалися від регіону до регіону, а іноді і в одному і тому ж регіоні в залежності від касти. Оскільки країна величезна, а комунікації та соціальні взаємодії в ми-

нулому були важкими, це призвело до різноманітності законів. Отже, і в питаннях правонаступництва існували різні школи, такі як Даябхага в Бенгалії і прилеглих районах; Маюха в Бомбеї, конкав і Гуджарат і Марумаккатаям або Намбудрі в Кералі Митакшара в інших частинах Індії з невеликими варіаціями. «Безліч законів про спадкування в Індії, різноманітних за своєю природою, через їх різне походження.

Жінка в об'єднаній індуїстській сім'ї, що складається з чоловіка та жінки, має право на прожиток, але контроль і володіння майном не наділяють її. Жодна жінка не є членом копарсенарії в законі Митакшара. В рамках системи Митакшара спільна сімейна власність переходить в результаті виживання всередині копарсенарія [2].

За загальним праву «законність - це статус дитини, яка народжена від батьків, які перебувають у законному шлюбі між собою, або хто народився невдовзі після того, як шлюб батьків закінчується розлученням. Як в канонічному, так і в цивільному законодавстві потомство передбачуваних шлюбів вважалось законним». На противагу законності термін «байстрюк» використовувався для позначення «дитини, яка вважалась незаконною по загальному праву, якщо батьки не були одружені один з одним під час народження дитини, навіть якщо батьки були одружені пізніше [4].

До прийняття закону 1956 про правонаступництво індуїстів байстрюк не мав частки в спадковій власності. Але після прийняття акта байстрюк не отримав достатніх прав. Він має право на частку майна свого батька тільки після його смерті. Незаконна дитина не має частки в копарсенарній власності в порівнянні з часткою законної дитини. Поправка, внесена парламентом, практично не дає такого ж права незаконнонародженій дитині, оскільки він не є частиною членів, які мають частку в копарсенарній власності.

Основна причина, по якій закон про правонаступництво не був успішним тільки тому, що в ньому не порушувалися права байстрюка. Незаконна дитина в процесі правонаступництва не має влади над власністю свого батька. Дитина має право на володіння майном свого батька тільки в тому випадку, якщо його батько помирає. У справі «Раджа Джогендра Бхупаті Хурри Чундун Махапатра проти Нитьяунда Мансінгх і Анр» були факти про те, що раджа був шудри і помер, залишивши після себе законного сина, позашлюбного сина, законну дочку і трьох вдів. Законний син помер, і питання полягало в тому, чи зможе незаконний син успадковувати власність раджі. Таємна рада постановила, що позашлюбний син має право успадковувати Раджа в результаті виживання. З цієї справи дуже ясно, що не було такого положення, що байстрюк обов'язково отримає майно. У цьому випадку після смерті законної дитини майно було передано незаконній дитині, оскільки іншого спадкоємця цього майна не було. Але, порівнюючи період до і після прийняття закону про правонаступництво, більш ранній закон про правонаступництво не дозволяв незаконнонародженій дитині не мати права голосу в власності свого батька, навіть якщо його батько помирає без громадянства,

але тепер після розгляду стану невинності введено в дію і виправлено, що дитині тепер дозволено мати право на утримання свого батька, якщо його батько помирає на власний розсуд. Гур Нарайн Дас і Анр. v. GurTahalDas&Ors., Лава, до складу якої входять суддя Фазл Алі і суддя Бозе, погодилася з принципом, викладеним у справі Веллайяппи Четто, і доповнила його, заявивши про деякі усталені принципи: що позашлюбний син не набуває при народженні будь-якої частки в майні свого батька і тому не може вимагати розділу проти свого батька за життя останнього. Але після смерті його батька позашлюбний син стає співучасником окремого майна батька разом з законним сином (дітьми) з правом виживання і має право на примусове розділення проти законного сина (ів) і на поділ між законним і незаконнонародженим сином.

Проаналізувавши розділ 16 (3) Закону про індуїстські шлюби 1955 року, стає абсолютно очевидним, що змінений розділ передбачає, що такі байстріюки ніколи не матимуть права на «будь-яке право власності будь-якої особи, яка не є його батьком, якщо він не мав право на них, в силу своєї незаконності, до прийняття поправки». Обидві статті (1) і перегляд статті (2) статті 16 чітко вказують, що такі діти повинні бути законними. Якщо такі діти будуть оголошені законними, то вони не будуть піддаватися дискримінації і такі незаконні діти будуть нарівні з іншими законними дітьми, і вони будуть мати право на все майно своїх батьків, придбане ними самими або спадковим. Парламент відповідно до розділу 16, призначеним для усунення сорому, яка властива такій дитині, народилася і позбавлена такого недійсного шлюбу, така дитина буде позбавлена статусу законної дитини. Коли поправка була внесена в 1976 році, парламент вніс статтю 16 в Закон про шлюб індуїстів 1955 року. У цій секції незаконнонародженій дитині було присвоєно статус, рівний законному дитині. Це те, що необхідно зробити в розділах 16 (1) і (2) Закону. Але парламент знав про наслідки такого статусу, присвоєного незаконнонародженій дитині, коли це також зробило б вплив на іншу людину, який жодним чином не несе відповідальності за народження такої дитини.

Закон 1956 про правонаступництво індуїстів і Закон про шлюб індуїстів 1955 роки не захищали права і інтереси байстріюка, оскільки це був акт, спрямований на розподіл власності між об'єднаними індуїстськими сім'ями на рівний та законний. Хоча це пояснює всі права, які має законна дитина, але коли мова йде про право байстріюка, в ньому йдеться лише про те, що він має право тільки спадкової власності. В індуїстському правонаступництві проводиться відмінність між законним і незаконнонародженою дитиною. Незаконна дитина не отримує частку, рівну частці законної дитини. Infact вони також не вважаються частиною Sorarsenary. Парламент при прийнятті закону повинен переконатися, що він відповідає основним фундаментальним правам, наданим їх громадянам. Цим актом парламент не дотримується принципів рівності та справедливості. Завдяки цьому акту парламент зробив спробу ліквідувати дискримінацію. Стан байстріюка покращився, і були

надані певні права. Ця таканеобхідна поправка повністю змінила їхню позицію. Але тепер, коли ми дивимося на акт, ми виявляємо деякі серйозні лакуни. Необхідно внести подальші зміни. Я твердо переконаний, що стосовно правонаступництва має бути рівне ставлення до законних і незаконнонароджених дітей. Там не повинно бути місця для будь-якої дискримінації. Таким чином, акт також буде в гармонії з основними принципами права. Право на рівність також буде забезпечено.

На нашу думку, було б дуже важливо, щоб така класифікація законних і незаконних взагалі не проводилася. Не можна розбивати дітей на законних чи байстрюків, тому що, поки маленькі діти піддаються стигматизації і їм дозволено страждати, в цьому світі немає справжнього кохання. Ми повинні дотримуватися прагматичного правового підходу і вжити заходів, щоб в наших дітей склалось гарне майбутнє.

---

1. Горячева А.М. Женщины Индии: социально-культурные и политические проблемы. Индия сегодня. М. 2015. С.273

Бондаренко К. І.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поліщук М. Г.
кандидат юридичних наук.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РИМСЬКИЙ ШЛЮБ

«Сім'я починається зі шлюбу. Римські Юристи приділяли багато уваги правовим питанням шлюбних відносин, вивчивши та проаналізувавши, дали відповідні оцінки їх різновидам. Давньоримське суспільство намагається ідеалізувати сім'ю. Римські юристи досить ідеалістично визначали шлюб. В часи рабовласницької держави дружина ніколи не займала рівного з чоловіком становища. Вона завжди знаходилася в залежності від батька, чоловіка, брата, опікуна тощо. І тут вже йдеться про правову нерівність.

Дослідження римського шлюбу започаткували італійські вчені-

романісти наприкінці XIX ст. - XX ст. П. Бонфанте Е. Альбертаріо, Е. Вольтерра, Р. Орестано.

Серед польських вчених-романістів XIX ст. - XX ст. проблеми правового розвитку шлюбу в Давньому Римі досліджували В. Абрагам, Г. Інсадовскі, Б. Лапіцкі, В. Окецкі, Р. Таубеншляг та ін.. Певні питання розвитку інституту шлюбу за римським правом розглядалися українськими, іспанськими, польськими вченими-романістами та істориками права: Є.М. Орачем, Б.Й. Тищиком, О.А. Підпригорою, Є.О. Харитоновим, С. Бенінкаса, М.І. Нуньєз-Пас, В. Боярські, В. Розвадовскі, Я. Заблоцкім, В. Володкевичем та ін.

Законний римський шлюб укладався у невідворотній відповідності з нормами *jus civile*. Він допускався лише між римськими громадянами, які володіли *jus connubii*. Шлюб між римським громадянином з одного боку, а з іншого – негромадянином (перегрином, вільновідпущеником, деякими латинами) категорично заборонявся. Деякі обмеження у вступі в шлюб збереглися навіть після того, як усі піддані Римської імперії були оголошені громадянами. Зокрема, особи сенаторського звання не могли одружуватися з вільновідпущеницями.

Jus connubii означало наявність права укласти законний римський шлюб, створювати римську сім'ю.

Jus commercii полягало у праві вести торгівлю, укласти договори, набувати та відчужувати речі, тобто у можливості приймати участь у торговому обігу.

Втрата одного з статусів тягла обмеження правоздатності, так зване *capitis deminutio*: максимальне за втрату свободи, мінімальне — за втрату статусу «батька сімейства». Загальна різниця в юридичній природі шлюбів *cum manu* і *sin manu* природно позначається на різному обсязі як особистих, так і майнових відносин між подружжям.

Cum manu: При шлюбі *cum manu*, як уже зазначалось, жінка цілком підпорядковувалась владі чоловіка і юридично перебувала на становищі дочки. Той же принцип підлеглості визначав майнові відносини між подружжям. Усе, що жінка мала до шлюбу і що вона набула після шлюбу, належало чоловікові, повному і безконтрольному власнику. У випадку неспроможності чоловіка майно жінки йшло на задоволення його кредиторів. Однак така майнова несаможиттєвість жінки компенсувалась тим, що вона нарівні зі своїми дітьми мала спадкове майно після чоловіка і всіх його агнатичних родичів.

Sin manu: Зовсім інакше складаються відносини між жінкою і чоловіком у шлюбі *sin manu*. У цьому шлюбі принцип підлеглості жінки чоловіку поступається перед місцем принципу рівності. Щоправда, чоловік мав право вимагати повернення жінки від третіх осіб, які утримували її проти волі. Перебуваючи у шлюбі *sin manu*, дружина набувала ім'я чоловіка, поділяла його громадянське становище, мала одне місце проживання з чоловіком, який повинен був її утримувати, представляти і захищати в суді. Проте в разі незгоди між подружжям остаточне рішення було за чоловіком.

Спеціальних юридичних церемоній для шлюбного союзу не існувало. Шлюб розглядався юристами як двосторонню згоду на шлюб та спільне проживання. Для засвідчення шлюбу повинна була бути присутні також схильність до шлюбу це означало що пара визнає один одного як чоловіка і дружину і поводиться відповідно до цього статусу. Шлюб починався з того моменту коли дружина була відведена в будинок чоловіка. У римському шлюбі що складали шлюбний договір, але він не був обов'язковим для укладення шлюбу, такий договір часто складався оскільки він регулював питання пов'язані з приданим і формальність його виплати у випадку розлучення. Такий договір зачитувати вся під час весілля щоб потім свідки поставили свої печатки. Контракт складався на табличках але жодне з цих табличок не збереглося до наших часів, але збереглося кілька шлюбних договорів на папірусі. На них було написано все придане нареченої. Тривалий зв'язок вільної жінки слід розуміти не як конкубінат, але як шлюб, якщо тільки вона не дала своїм тілом" так колись писав Модестін. Перегрини вступали в шлюб між собою відповідно до норм уму *jus gentium* – праванародів. Шлюб припинявся у разі: якщо один із подружжя загинув або якщо чоловік та жінка дійшли взаємної згоди с приводу розлучення, також шлюб припинявся у випадку коли один з учасників шлюбу втрачав своє громадянство або свободу. «Розлучення в шлюбі *sine manu* відбувалося спрощено - за взаємною згодою сторін або шляхом подання односторонньої заяви про відмову від шлюбного життя. Але навіть у шлюбі *cum manu* жінку від безчестя рятували законні причини розлучення: а) імпотенція чоловіка протягом 3-х років; б) полон чоловіка, якщо протягом 5-ти років немає звістки; в) постриження в черниці.»[2] Також був такий вид шлюбу як конкубінат. Конкубінат – це цивільний шлюб. Його укладали люди які не могли взяти законний римський шлюб, тому що не мали римського громадянства. Діти які народжувалися у конкубінаті, мали назву – природні діти. «Конкубінат практично не мав правових наслідків для жінки, яка не отримувала громадянського й соціального стану чоловіка, та їх дітей, які не отримували імені й статусу батька, не мали права на аліменти і на спадкування після його смерті.

Ми дізналися що римські юристи приділяли багато уваги шлюбним відносинам. Було декілька видів сімейних відносин, у Римі перш за все вони були побудовані на правах людей. Укладання договорів, опис приданого нареченої, підтвердження цього дійства свідками. Також багато нюансів для складання римського законного шлюбу. Де які дії і зараз діють у нашому житті. Шлюб більш розглядався як угода, а не як життя двох осіб за більш спільною згодою. Були загальні різниці в юридичній природі шлюбів. У римському шлюбі влада була двох видів: у першому випадку ми побачили, що жінка не мала майже ніяких юридичних прав, а в другому випадку ми бачимо що жінка вже набуває свої юридичні права. Також ми бачимо, що у римського громадянина було на багато більше прав, ніж у того хто не мав римського громадянства. На основі всього вищезазначеного цілком можна

зробити висновок про те, що вже багато вчених вивчили цю тему але й наразі дана тема залишається актуальною і надалі, а тому потребує подальшого всебічного та глибокого дослідження.

Не мало ввжливий висновок ми можемо зробити про проблематику римських шлюбних угод, та самого римського шлюбу.

Якщо наразі провести паралель з нашими часами, то деякі дії залишилися, але зараз більшість проблем та дії що були у Римі більш непримітні або їх зовсім немає.

---

1. <https://www.bestreferat.ru/referat-207663.html>.

2. <https://studfile.net/preview/7363372/page:2/>.

3. <https://scicenter.online/kniga-rimskoe-pravo-scicenter/102-vidi-shlyubu-170625.html>.

Москаленко Д. Ю.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Поліщук М. Г.

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ЧУЖІ РЕЧІ

Незважаючи на те що конституційні гарантії здійснення прав на чужі речі та визначальні положення про їх захист передбачені чинним законодавством України, правовий механізм захисту прав на чужі речі лише тоді буде відповідати стандартам правової держави, якщо вищезазначені положення знайдуть своє втілення у нормах відповідних галузей права, адже здійснення речових прав неможлива без встановлення механізму їх захисту. У сучасній Україні триває процес євроінтеграції та адаптації законодавства до стандартів Європейського Союзу (далі - ЄС), про що наголошено в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». [2] умовах євроінтеграції існує необхідність дослідження та вдосконалення окремих правових інститутів, зокрема інституту прав на чужі речі. Вказане зумовлене не стільки проблемами правозастосування, скільки потребою створення науково обґрунтованої системи речового права відповідно до існуючих традицій правової системи. В українському цивільному праві також запроваджено норми римського при-

ватного права, що зумовило появу у національному праві нових правових категорій, зокрема, таких як сервітут, суперфіцій та емфітевзис, які розглядалися та досліджувалися вченими як права на чужі речі та обтяжене право користування і володіння речами.

Інститут речових прав в Україні пройшов тривалий шлях розвитку. За радянських часів громадяни не мали права власності на землю, що негативно позначалося на розвитку цього інституту у цивільному праві, хоча, права на чужі речі у процесі землекористування фактично здійснювалися. При цьому вказані права дотримувалися користувачами земельних ділянок на підставі звичаєвих правил.

Значні зміни в соціально-економічних відносинах обумовили трансформацію змісту інституту прав на чужі речі, які потребують ґрунтового наукового дослідження. [2] Водночас, що стосується дослідження прав на чужі речі, то у наукових працях зазначених учених розглядалися лише окремі види зазначених прав, зокрема, сервітуту, емфітевзиси, суперфіції. У сучасній науці цивільного права відсутні спеціальні комплексні дослідження прав на чужі речі, в тому числі захисту цих прав. Йдеться про необхідність визначення поняття захисту прав на чужі речі, класифікації способів їхнього захисту, дослідження особливостей речово-правових, зобов'язальних та спеціальних способів захисту прав на чужі речі тощо. Потребує вдосконалення чинне цивільне законодавство України у сфері захисту прав на чужі речі з урахуванням законодавства ЄС, законодавчого досвіду окремих зарубіжних країн. Необхідно уніфікувати цивільне законодавство України на предмет єдиного сприйняття і відтворення прав на чужі речі, захисту цих прав, які хоча і регламентуються нормами Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), але лише в межах аналогії. У судовій практиці виникає чимало спірних питань щодо визнання прав на чужі речі та їх захисту, які потребують наукового аналізу тарозробки теоретично обґрунтованих пропозицій їх вирішення. [1] Аналіз законодавства України вказує на більш системний підхід до визначення поняття та класифікації прав на чужі речі. Так за законодавством України: Речове право – суб'єктивне цивільне право, об'єктом якого є річ. Особа, що володіє речовим правом, здійснює його самостійно, не удаючись для цього до будь-яких визначених дій, сприяння інших осіб.

Власник речі володіє, користується і розпоряджається нею за своїм розсудом у межах, встановлених законом. Володіння – це можливість власника мати річ у своєму віданні у сфері свого фактичного господарського впливу. Користування – можливість користування річчю та вилучення з неї корисних властивостей власником чи уповноваженими ним особами. Розпорядження – можливість власника самостійно вирішувати долю речі, відчужувати її іншим особам, змінювати її стан та призначення. До речових прав відносять: - право власності; - право володіння; - сервітутне право (обмежене речове право, яке дозволяє не власнику речі або нерухомості, користуватися цією річчю або нерухомістю на умовах, які встановлені у законі чи договорі);

- емфітевзис (право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб; - суперфіцій (право користування чужою землею для забудови).

Потрібно відмітити, що речові права на чуже майно є складовою більш загальної категорії речового права, яка крім цих прав включає також право власності. Разом з тим, у більшості національних законодавств право володіння виведене зі структури прав на чуже майно і є самостійним речовим правом. [4,5] У таких правопорядках система речового права відповідно складається з трьох елементів: права власності, права володіння та прав на чуже майно, які часто називають правами на чужі речі, іншими речовими правами, обмеженими речовими правами тощо. Зазначимо, що права на чужі речі є складовою більш загальної та ширшої категорії речового права, яка крім цих прав включає також право власності.

Разом з цим, аналіз законодавства країн Євросоюзу вказує на те, що в ньому право володіння виведене зі структури прав на чуже майно і є самостійним речовим правом. За такою позицією система речового права відповідно складається з трьох елементів: права власності, права володіння та прав на чуже майно, які часто називають правами на чужі речі, іншими речовими правами, обмеженими речовими правами тощо.

На підставі зробленого аналізу чинного законодавства України можна дійти висновку, що потреба вивчення окремих аспектів інституту права на чужі речі зумовлена не стільки проблемами правозастосування, скільки потребою створення науково обґрунтованої системи речового права відповідно до існуючих традицій правової системи. Акцентується увага, що права на чужі речі є складовою більш загальної та ширшої категорії речового права, яка крім цих прав включає також право власності. Разом з цим, аналіз законодавства країн Євросоюзу вказує на те, що в ньому право володіння виведене зі структури прав на чуже майно і є самостійним речовим правом. За такою позицією система речового права відповідно складається з трьох елементів: права власності, права володіння та прав на чуже майно, які часто називають правами на чужі речі, іншими речовими правами, обмеженими речовими правами тощо.

---

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. – 1996.- № 30. – Ст.141.

2. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 року № 2654-ХІІ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992, N 47, ст. 642

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. за № 435-IV *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461

4. Земельний кодекс України, Верховна Рада України, Закон від 25.10.2001 № 2768-III *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27

5. Цивільний кодекс України. Науково – практичний коментар За ред. Довгерта А.С., Кузнецової Н.С., Луця В.В., та ін. К., Істина, 2005 928 с.

6. Цивільний кодекс України: науково-практ. Комент.Є.О. Харитонов, В.В. Завальнюк, І.М. Кучеренко та ін.; за ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубєвої. 6-е вид., перероб. та доп. –Х.: Одиссей, 2010. –1216 с.

Кузнецова Є.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВОЛОДІННЯ ЯК САМОСТІЙНИЙ ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ

Володіння річчю – це панування над річчю. Воно може ґрунтуватися на праві, причому не тільки власника, але й іншого уповноваженого, наприклад суперфіціарія. У даному випадку можливе також володіння, позбавлене будь-якої правової підстави, яке є фактом, а не правом (наприклад, володіння особи, яка набула річ від того, хто не мав права її відчужувати). У цьому значенні мають на увазі фактичне володіння. Хоч володіння являло собою фактичне панування над річчю, однак було пов'язане юридичними наслідками, насамперед забезпечене юридичним захистом. Володіння як самостійний правовий інститут відоме вже стародавньому римському праву. Ще Закони XII таблиць згадують поняття володіння. І це зрозуміло - адже володіння виникло раніше, ніж приватна власність. У стародавні часи земля не тільки в Римі, але й в інших країнах була в общинній власності, а окремим общинникам передавалася у володіння. Саме тому римські юристи виводили слово володіння - *possessio* від слова *sedere* - сидіти, осідати, а само володіння від слова *positio*, тобто поселення.

Однак не будь-яке фактичне панування особи над річчю визнавалося римським приватним правом володінням. Для того, щоб визнати певний фактичний чи юридичний стан володінням, він повинен поєднати в собі два елементи: об'єктивний - *corpus possessionis*, буквально володіння, тривале, що склалося внаслідок більш-менш давніх відносин, тобто фактичне володіння річчю; суб'єктивний - *animus possessionis*, - вважати дану річ своєю, володіти від свого імені, тобто мати волю, скеровану на річ, як на свою.

На чому ґрунтувалася воля володільця, практично значення не мало. Якщо особа фактично володіє річчю, проте в неї немає бажання мати її тільки для себе, тобто річ утримується для якоїсь мети, то в такому випадку це не є володіння, а тільки держання. У цьому випадку хоч і є володіння, але немає волі володільця, спрямованої на річ, як на свою. А втім не можна сказати, що в особи, яка держить річ, немає волі володіти нею - воля є, але це воля во-

лодіти від імені іншого.

Для володіння ж в юридичному розумінні необхідна була воля володіти річчю самостійно, не визнаючи над собою влади іншої особи, воля, спрямована на річ як на свою. Така воля може бути лише у справжнього власника і у особи, яка, помиляючись, вважає себе за власника, хоч насправді таким не є (такою особою може бути добросовісний володілець). І, навпаки, такої волі володіти немає, наприклад, у орендатора. Він володіє річчю, володіє в своїх інтересах, однак самим фактом сплати оренди він визнає над собою юридичне панування власника. Тому орендатор за римським правом вважався держателем. Отже, володіння можна визначити як фактичне панування над річчю, поєднане з наміром ставитися до неї, як до своєї, тобто володіти незалежно від волі іншої особи, самостійно; держання ж - як фактичне володіння річчю без такого наміру. [4]

Практичне значення різниці між володінням і держанням виражалось в порядку їх захисту: володілець вправі прямо і безпосередньо вимагати собі захисту від претора в усіх випадках, коли він у ньому відчуває потребу; держатель у тих самих випадках, що і володілець, повинен діяти через власника, від якого залежить - надати захист чи утриматися від нього. Щодо *corpus possessionis*, то в ранній період римські юристи розуміли цей елемент досить примітивно - сидіти на землі, тримати в руках, у дворі, в домі, сховищі тощо. Згодом стан володіння річчю почали тлумачити більш витончено: особа, яка хоче стати володільцем земельної ділянки, не повинна її всю обходити - можна з високого місця охопити її поглядом або просто думкою; дика тварина залишалась у фактичному володінні господаря навіть тоді, коли вона виходила не тільки з клітки, але й з двору, аби вона не втратила здатності повертатися у двір. Крім того, римляни в особливу групу виділяли деякі випадки володіння, коли внаслідок певних причин захист володіння давався особам, яких, по суті, не можна визнати володільцями в буквальному розумінні слова. У літературі з римського права йде мова в таких випадках про так званих похідних володільців. До таких володільців відносили, зокрема, осіб, яким були заставлені певні речі. [3]

Ці особи утримували річ не від свого імені, не як свою, а як чужу, з тим, щоб повернути її власнику як тільки буде сплачено борг. Якщо б їх не визнавали володільцями і не дати їм захисту, то на випадок порушення їх володіння вони виявилися б беззахисними, оскільки не мали б самостійного захисту. Ця особливість привела до того, що заставадержателі, хоч і не мали волі утримувати річ як свою, одержували, як виняток, самостійний захист володіння. З тих же мотивів і прикаристів, і секвестаріїв визнавали похідними володільцями і їм надавався самостійний володільницький захист. Отже, в усіх зазначених випадках йдеться не про володіння в точному значенні цього слова, а лише про звичайне держання, прирівняне до володіння з метою надання надійного захисту. [1]

Адже і володілець, і держатель (орендатор) земельну ділянку орудь,

засівають, збирають урожай. Як довідатися, хто з них робить усе це з наміром ставитися до речі як до своєї, а хто визнає над собою якогось власника, тобто, хто з них є володільцем, а хто просто держателем? Відповідь на це питання треба шукати в *cause possessionis* - у правовій основі, яка привела до володіння чи держання особи даною річчю. Наприклад, одна особа одержала річ через купівлю, інша дістала таку ж річ за договором найму у тимчасове користування. Користуючись річчю, обидві особи здійснюють однакові дії. Проте для першої особи, яка придбала річ шляхом купівлі, ці дії є показником волі володільця, а для другої - вони лише вираз її залежного держання.[1]

Відомо, що володіння складається з двох елементів: суб'єктивного і об'єктивного. З цього випливає, що суб'єктом володіння могли бути лише ті особи, які мають свою власну долю. Такими не могли бути, зокрема, діти віком до 7 років, душевнохворі, юридичні особи (однак юридичні особи, малолітні, душевнохворі могли здобути право на володіння через представника). Об'єктом володіння могли бути тільки тілесні речі, не вилучені з обороту. Одночасне володіння двох або більше осіб однією річчю було неможливе, хоч володіння такою річчю можливе в ідеальних частинах. Це так зване загальне володіння.

---

1. Підпригора О.А. Римське приватне право. К., 2001.

2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. К., 2003.

3. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське приватне право. К., 2001.

4. Підпригора А.А. Основи римського громадянського права. К., 1990; 1994.

Кузнецова Є.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНІ СПЕЦІАЛЬНІ ТА ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ

Норми сімейного права регулюють різні види сімейних відносин, унаслідок чого останні набувають якостей правовідносин, тобто відносин, які врегульовані нормами сімейного права. В сімейно правовій літературі тради-

ційним є широке розуміння поняття «сімейні правовідносини». Воно включає: а) правовідносини між членами сім'ї (внутрішні сімейні правовідносини); б) правовідносини, які визнаються сімейними, хоча вони виникають за межами сім'ї (зовнішні сімейні правовідносини). Внутрішніми сімейними правовідносинами вважаються ті, що виникають між членами однієї сім'ї, наприклад, відносини між подружжям, батьками та дітьми, які проживають однією сім'єю, пов'язані спільним побутом та взаємними правами та обов'язками. Зовнішніми можна вважати правовідносини між особами, які склали сім'ю раніше, або взагалі не були членами однієї сім'ї, однак пов'язані такими правами та обов'язками, які за своєю суттю є сімейними.

Це аліментні правовідносини колишнього подружжя, правовідносини між дитиною та одним із батьків, з яким дитина разом ніколи не проживала, правовідносини між онуками та бабою, дідом, які не проживають разом, тощо. З цього видно, що сімейними в повному розумінні можна назвати лише першу групу правовідносин — правовідносини членів сім'ї. Відносини, які виникають за межами сім'ї, можна вважати сімейними певною мірою умовно. Треба одразу сказати, що це питання належить до числа вкрай дискусійних. Слово «сім'я» походить від слова «семь», що означає «робітник, слуга, домочадець». [2] пояснюється тим, що сім'я як соціальне явище, має різноманітні прояви свого існування. У зв'язку з цим категорія сім'ї використовується різними науками — соціологією, демографією, психологією тощо. У праві існують свої підходи щодо розуміння сім'ї та сімейних відносин. Це пояснюється тим, що сімейні відносини потребують певного правового опосередкування, відповідної юридичної «оболонки». Саме в цьому сенсі категорія «сім'я» набуває юридичного значення і використовується в праві. У літературі існують різні позиції як щодо самого визначення сім'ї, так і стосовно питання щодо необхідності його законодавчого закріплення. Одні фахівці висловлюються за легальне визначення сім'ї, інші вважають за потрібне лише наукове тлумачення цього поняття.

Відомо, що сімейне законодавство ніколи не містило поняття сім'ї. Ця обставина не була випадковою і не означала прогалини в законодавстві. У літературі правильно зазначається, що «законодавець не тільки не прагне до того, щоб розкрити поняття сім'ї, але і свідомо намагається відійти від надмірної формалізації цього поняття. Його наповнення конкретним змістом залежить від багатьох факторів, які настільки індивідуальні, що кожен формальний підхід до сім'ї неминуче вступив би у протиріччя з реальними життєвими ситуаціями». [1] У зв'язку з конкретними питаннями, які поставили практики, Конституційний Суд України 3 червня 1999 р. прийняв рішення про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї». В ньому, зокрема було сказано, що стосовно поняття «член сім'ї»

Конституційний Суд України виходить з об'єктивної відмінності його змісту залежно від галузі законодавства (п. 6). Таким чином, на думку Конституційного Суду, визначити єдине поняття «член сім'ї», яке б мало засто-

совуватися в праві, неможливо, бо кожна галузь права тлумачить це поняття по-своєму, підкреслюючи ті чи інші ознаки. [3]

Сімейні правовідносини мають спеціальні та загальні ознаки. Спеціальними ознаками є ті, що характерні для сімейних правовідносин, і певною мірою виділяють їх серед інших цивільних правовідносин. Загальні ознаки, навпаки, характеризують спільні риси, які притаманні усім цивільним правовідносинам.

Ознаками, які притаманні сімейним правовідносинам (спеціальні ознаки) є: спеціальний суб'єктний склад (суб'єктами сімейних правовідносин можуть бути тільки фізичні особи); своєрідність юридичних фактів, які породжують сімейні правовідносини (шлюб, рідство, материнство, батьківство тощо); тривалість існування (сімейні відносини, як правило, є тривалими за часом); індивідуалізація учасників і неможливість передачі прав та обов'язків іншим особам; — особистодовірчий характер відносин. До загальних ознак, тобто тих, що притаманні усім цивільним, в тому числі сімейним правовідносинам, належать: рівність учасників правовідносин; автономія їх волі; майнова самостійність.

Сімейні правовідносини, як і будь-які інші цивільні правовідносини, виникають між особами, які є рівними між собою. Вони не є відносинами влади і підкорі, що притаманні, наприклад, правовідносинам адміністративним. Навіть якщо йдеться про відносини між батьками та дітьми, то вертикаль стосунків не виникає. Батьки не мають владних повноважень стосовно дитини. В своєму ставленні до дитини вони зобов'язані виходити з того, що перед ними особа, яка має свої власні права та інтереси. Більш того, дитина має право на підвищений захист своїх прав навіть і проти своїх батьків, якщо ті виконують свої батьківські обов'язки неналежним чином. В юридичному сенсі правовідносини батьків і дітей — правовідносини горизонтальні, відносини рівних сторін. [3]

Для сімейних правовідносин характерним є їх складний характер, коли абсолютні та відносні правовідносини дуже тісно пов'язані між собою і існують так би мовити паралельно. Наприклад, правовідносини між чоловіком та жінкою щодо їх спільного майна є відносними, бо обидві сторони правовідносин є чітко визначеними, кожен із подружжя зобов'язаний володіти, користуватися та розпоряджатися спільним майном не порушуючи прав іншого з подружжя.

1. Сімейне право України: підручник Л.М.Баранова, В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І.Борисова та І.В.Жилінкової. 2е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2009. 288 с.

2. Антокольський М. В. Сімейне право: підручник. 2-е изд., Перераб. і доп. М.: Юристъ, 2002. С. 17.

3. Сімейне право України. Гопанчук В. С., підр., Київ: Істина, 2002 рік.

4. Сімейний Кодекс України *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2002, 21-22, ст.135).

Москаленко Д. Ю.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Поліщук М. Г.

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЕЛЕМЕНТИ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Для відповіді на питання, яке саме коло суспільних відносин регулюється нормами сімейного права, необхідно дослідити ознаки та елементи сімейних правовідносин, а також визначити підстави для їх виникнення.

Відповідно до ст. 2 Сімейного кодексу України (далі - СК), цей Кодекс регулює: - сімейні особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку, утримання; сімейні особисті немайнові та майнові відносини між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками, рідними братами та сестрами, мачухою, вітчимою та падчеркою, пасинком; сімейні особисті немайнові та (або) майнові відносини між іншими членами сім'ї, визначеними у ньому. З наведеного переліку можна дійти висновку, що СК регулює особливий вид особистих немайнових та майнових відносин, які є сімейними, причому між чітко визначеними суб'єктами. Відтак сімейними відносинами є ті особисті немайнові та майнові відносини, що складаються між членами сім'ї, визначеними у ст. 2 СК [1]. Для сімейних правовідносин притаманними є наступні ознаки: - специфічний суб'єктний склад; тривалий характер; специфічні підстави виникнення, зміни та припинення; невідчужуваність прав та обов'язків; можливість суб'єктів сімейних правовідносин виступати учасниками відразу декількох сімейних правовідносин.

Перша ознака обумовлена нормами ст. 2 СК, яка визначає вичерпний перелік учасників сімейних правовідносин, а також тим, що, на відміну від цивільного права, в якому учасниками можуть бути не тільки фізичні, а й юридичні особи, держава, територіальні громади тощо, коло учасників сімейних правовідносин обмежене тільки фізичними особами, причому їх мають об'єднувати певні ознаки. Тривалий характер сімейних правовідносин обумовлений тим, що особисті немайнові, як і більшість майнових відносин, мають безстроковий характер. Наприклад, на момент виникнення відносин,

що виникають на підставі реєстрації шлюбу, усиновлення, неможливо точно встановити строк їх дії. Адже під час їх існування можуть настати певні обставини, які можуть стати підставами для їх припинення, наприклад, розірвання шлюбу, скасування усиновлення тощо. Водночас існують певні види майнових відносин, що мають строковий характер, наприклад, відносини щодо утримання батьками дітей до досягнення ними повноліття (ст. 180 СК), право на утримання після розірвання шлюбу (ст. 82 СК) [2].

Крім того, на вимоги щодо захисту більшості сімейних прав не поширюються строки позовної давності (ст. 20 СК). Специфічний характер підстав виникнення, зміни та припинення обумовлений тим, що певні з них притаманні виключно сімейному праву і для інших видів правовідносин не відіграють ніякого юридичного значення.

Наприклад, реєстрація шлюбу, усиновлення, родинність, материнство, батьківство, свояцтво тощо. Водночас з цього правила можуть бути встановлені певні винятки, зокрема в частині обмеження кола осіб, пов'язаних кровною спорідненістю, в праві обіймати певні посади. Так, відповідно до ст. 25 ЗУ «Про запобігання корупції» особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

Крім того, ст. 27 зазначеного Закону встановлено обмеження в частині спільної роботи близьких осіб (заборона мати у прямому підпорядкуванні близьких осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким особам). [3].

У розумінні цього Закону близькими особами є особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також - незалежно від зазначених умов - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

Суб'єкти сімейних правовідносин. Суб'єктами сімейних правовідносин можуть бути: по-перше, лише фізичні особи; по-друге, лише ті фізичні особи, які перебувають у шлюбі, кровному спорідненні чи відносинах усиновлення.

Сімейний кодекс визначає наступний перелік суб'єктів сімейних відносин, які в цьому Кодексі називаються учасниками: подружжя; батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені; баба, дід, прабаба, прадід, онуки, правнуки; рідні брати, рідні сестри; мачуха, вітчим, падчерка, пасинок.

Слід звернути увагу на необхідність розрізнення понять «право на укладення шлюбу» і «право на сім'ю», оскільки останнє є ширшим і може реалізовуватися як за волею особи, так і незалежно від її волі (якщо існує прямий припис закону). Прикладом такої «примусової» реалізації права на сім'ю може бути правило ч. 2 ст. 4 СК, яка передбачає, що «сім'ю може створити особа, яка народила дитину, незалежно від віку». Хоча у зазначеній нормі сказано «може створити», однак більш правильно вважати, що у разі народження дитини сім'я утворюється незалежно від бажання такої особи (очевидно, у законі мається на увазі жінка. Така презумпція має практичне значення з врахуванням сенсаційних повідомлень деяких ЗМІ про імплантацію ембріона чоловікові, народження ним дитини і т.п.). Підставою виникнення сім'ї тут є факт народження дитини, а не волевиявлення особи на створення сім'ї. Тим більше, що народити дитину може і неповнолітня, і навіть малолітня особа («незалежно від віку» – як сказано у ч. 2 ст. 4 СК). Отже, волевиявлення останньої юридичного значення саме по собі не має (ст.ст. 31, 32 ЦК України). Крім того, інший підхід до вирішення цього питання означав би порушення прав дитини, котра також є фізичною особою і відповідно до ст. 291 ЦК України незалежно від віку має право на сім'ю. Таким чином, при народженні дитини сім'я, яка складається з матері та дитини, виникає автоматично (підставою є кровна спорідненість, про що йдеться у ч. 4 ст. 3 СК).

1.Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник Зорислава Ромовська. К. : Правова єдність, 2009. С. 3.

2.Гражданское право: учебник под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. М. :ПБОЮЛ Л. В. Рожников, 2001. Т. 3. С. 289.

3.Нечаева А. М. Семейное право : курс лекций А. М. Нечаева. – М. : Юристъ,2002. С. 12. 304

4.Гражданское право: учебник под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. М. :ПБОЮЛ Л. В. Рожников, 2001. Т. 3. С. 282–285.

5.Веберс Я. Р. Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве Я. Р. Веберс. Рига : Зинатне, 1976. С. 185.

Ханчич В. В.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук М. Г.

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Будь-яка декларація прав людини будується з розрахунком на статті, які захищають право на приватне життя та конфіденційність. Це є усталеною практикою та нормою не тільки для окремих визнаних декларацій, але й для усієї іншої законодавчої бази, як то міжнародної так і державної, бо саме наявність таких норм, в першу чергу, створює передумови здійснення людиною вільного та успішного життя. З практичної точки зору питання конфіденційності є доволі актуальним та поширеним, оскільки у процесі взаємодії суб'єктів правовідносин виникають випадки, коли одна особа повинна ділитися інформацією з іншою. Прикладами подібних ситуацій є відносини між роботодавцем та працівником, партнерами, клієнтами і замовниками, підрядчиками та замовниками та інші. Для кожного особиста інформація має певну цінність та значимість, а отже людина прагне захистити її від розголошення та нецільового використання, навіть у випадках, коли таку інформацію мало хто вважатиме приватною або особливо таємною [1]. Вимога захисту приватного життя і конфіденційності закріплюється більшістю законодавчих актів і законів, серед яких Закон України «Про інформацію» (п. 2 ст. 21), Цивільний Кодекс України (ст. 505, 506), Господарський Кодекс України (ст. 36) тощо. Однак, паралельно, виникають конфліктні ситуації з рядом інших вимог, таких як безпека, ефективність, корисність, які закріплені на рівні спеціальних законів і ставлять під загрозу такий захист. Розглядаючи терміни «приватне життя» та «конфіденційність» можна побачити майже практичну відсутність їх визначень. Найчастіше, приватне життя розглядається як сфера людської життєдіяльності, що полягає в різноманітних відносинах, стосунках, явищах, подіях, що не мають публічного значення, абезпосередньо спрямовані на досягнення особистої мети та задоволення власних інтересів, такі відносини визначаються і регулюються вже самою особою, та не залежать від інших факторів із зовні. Ці положення закріплені в таких законодавчих та

міжнародних актах, як ст. 32 Конституції України (*Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України*) [2], ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 301 ЦК України та ін. Закон України «Про інформацію» у ч. 2 ст. 11 до конфіденційної інформації відносить відомості про фізичну особу, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також дані про адресу, дату і місце народження. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. За певних випадків, які містяться у Законі України «Про інформацію» в ч. 2 ст. 21, конфіденційна інформація може поширюватись за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до встановлених нею умов та інших випадках, які може передбачати законодавство [3].

Як відомо, розгляд справ у всіх судах здійснюється усно і відкрито (ч. 1 ст. 6 ЦПК України) [4]. Відкритість забезпечується шляхом доступу до судової діяльності громадськості, а публічність цивільного процесу характеризується можливістю присутності сторонніх осіб на всіх стадіях цивільного процесу, а також отриманням інформації по конкретній цивільній справі за допомогою різних правових інструментів.

Особам, які беруть участь у справі, належить право на розпорядження інформацією про спірні матеріальні правовідносини, суб'єктами якої вони є. Така інформація направляється до суду для усунення конфлікту, для захисту порушених або оспорюваних прав, свобод і охоронюваних законних інтересів, і перебуває в матеріалах цивільної справи. Однак, суд не має права самостійно розпоряджатись наданою інформацією по справі, що в першу чергу, стосується даних осіб. Винятки є, але вони поширюються лише на випадки, які встановлені законом або це можуть бути судові акти, винесені по суті справи.

Також, важливим питанням є збереження конфіденційної інформації, а саме є потреба у чіткому визначенні того, яка саме інформація має набувати такий статус, порядок прийняття рішень щодо її використання, коло осіб, які зможуть мати доступ до такої інформації, умови її нерозголошення та можливі наслідки відповідальності у разі порушення такого зобов'язання. Отож, відкриття конфіденційної інформації може здійснюватися між судом і особами, які беруть участь у справі, а також між судом і зацікавленими особами, як правило це все відбувається «всередині» цивільного процесу. У першому випадку відсутні підстави щодо обмежень і винятків відкритості судочинства, у другому випадку вже можна говорити про виключення та обмеження зазначеного принципу.

Слід звернути увагу і на те, що за клопотанням осіб, які беруть участь у справі можливе проведення закритого судового засідання. Однак, у тому разі, якщо вказані особи зможуть довести і переконати суд, що можливе розголо-

шення відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя цих осіб або відомостей, що принижують їх честь і гідність (ч. 3 ст. 6 ЦПК України) [4]. Вирішення клопотання покладається на розсуд суду і воно може мати як позитивну, так і негативну сторону, яка виражається постанові ухвали про відмову у задоволенні клопотання. Вказана ухвала не підлягає оскарженню, а отже інформація, яку особа вважала конфіденційною буде відкрито оголошено у судовому процесі і потрапить за межі суду, що в певних випадках негативно відобразиться на вказаних особах. В ряді закордонних держав існує досвід щодо укладення угоди між сторонами спору про конфіденційність. Ця угода не виходить за рамки диспозитивних засад національного цивільного процесу і передбачає ряд важливих питань при дотриманні яких забезпечується конфіденційність інформації, зберігається баланс між публічними та приватними інтересами судочинства та найголовніше дотримується повноцінний захист прав та інтересів сторін [1].

Однак, аналіз судової практики в нашій державі свідчить, що сторони часто не приділяють достатньої уваги нормативному та договірному врегулюванню питання конфіденційності інформації, що призводить до певного ряду проблем і складнощів при розгляді судом спору по суті. Доведення фактів отримання такої інформації, її несанкціонованого використання є переважно непростю задачею, тому варто до цього підходити підготовленим, здійснювати облік та фіксацію до виникнення спірних ситуацій.

---

1. Конфіденційна інформація. Законодавство. Судова практика. ЛІГА.Блоги. URL: <https://blog.liga.net/user/asereda/article/28368> (дата звернення: 11.11.2020)

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. ст.141. (дата звернення: 12.11.2020)

Ханчич В. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поліщук М.Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Процес реформування, який бере свій активний початок з 2015 року, викликаний не тільки прямою зацікавленістю нашої держави у вступі до Європейського Союзу, а, в першу чергу, пояснюється низькою довірою самих громадян до вітчизняного правосуддя і особливо до судової влади. Свою недовіру до системи громадяни бачать в вагомих недоліках саме процесуального законодавства, які відображаються в надмірному формалізмі під час розгляду певних справ, великому обсязі процесуально необхідних дій навіть для «типових справ» і, напевно, найголовніше тривалістю таких розглядів, що подекуди займає надто великий проміжок часу.

Починаючи свій шлях у реформуванні вітчизняного правосуддя, законодавець приділив свою окрему увагу і Цивільно-процесуальному кодексу України, де одним із нововведень редакції, пов'язаної із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року стало *запровадження спрощеного позовного провадження* [2].

Якщо ж розглядати дане нововведення у цивільному судочинстві, то можна виокремити ряд вчених, які вже займались його дослідженням у своїх наукових працях. Зокрема, такими вченими є В.І. Бобрик, Н.В. Василин, О.Ю. Зуб, С.О. Короєда, Д.І. Кримський, Ю.І. Полюка, Л.А. Швецов та інші.

Постійний розвиток приватноправових відносин породжує інший ефект, а саме все більше зацікавлення та поширення у судовому захисті юридичних конфліктів, спорів. Така тенденція пояснюється тим, що громадяни бажають вирішувати такі спори в відповідному правовому полі з додержанням і забезпеченням усіх законодавчих норм. Саме у пошуку оптимального механізму швидкого і в той же час ефективного вирішення даних спорів, який стане

ключем до забезпечення справедливого судового розгляду, для України була започаткована та ведена така процедура розгляду справ як спрощене позовне провадження, яка визначена в Главі 10 Розділу III Цивільного процесуального кодексу України.

Доцільність запровадження такого інституту пояснюється тим, що спрощене позовне провадження дасть змогу диференціювати (поділити) судову процедуру, що результати підвищить ефективність цивільного судочинства з огляду на матеріально-правові та процесуальні особливості розгляду деяких категорій цивільних справ [1, с. 66]. Таке підвищення посприє, насамперед, розумному спрощенню процесу з метою його прискорення, полегшенню заінтересованим особам реалізації їх права на судовий захист, зменшенню витрат, пов'язаних із процесом.

Спрощене позовне провадження на фоні наказного провадження та заочно розгляду справ розглядається науковцями як специфічна, додаткова, спрощена форма розгляду та вирішення справ, яка покликана оптимізувати судову систему та істотно зменшити навантаження на суди. О.С. Ткачук слушно зазначає, що введення спрощеного позовного провадження і процедури можна розглядати з різних сторін: з одного боку, як один із способів забезпечення доступу до правосуддя за рахунок зменшення судових витрат та формування більш гнучкої процедури на основі нижчого ступеня формалізації, а з іншого – як спосіб зменшення державних витрат на судовому системі та підвищення дієвості судового адміністрування [3, с. 46]. У зв'язку із цим *мета існування* інституту спрощеного провадження полягає у найголовнішому – це *прискорення вирішення певних категорій справ* завдяки «спрощенню основних складових частин цивільного процесу, в той же час не знижуючи рівня юридичних гарантій». У цьому і проявляється ключова особливість розгляду справ за допомогою спрощеного позовного провадження, оскільки *завдання* цивільного судочинства, такі як *справедливість, неупередженість та своєчасність розгляду цивільних справ* поєднуються із *швидким їх вирішенням*.

Спрощене провадження безпосередньо діє і на користь суспільства, закріплюючи в ньому статус і роль суду через більш просту та доступну процедуру, що досягається за рахунок оптимізації строків судового провадження, порядку притягнення учасників цивільного процесу та зменшення кількості процесуальних дій для категорії цивільних справ [4, с. 2]. Запровадження такого виду як спрощене позовного провадження показує не тільки прагнення суспільства до кардинальних змін, але й безпосередньо відповідає тим європейським цінностям і демократичним стандартам, які перед собою ставить держава. Так, якщо розглядати країни Європейського Союзу, то у більшості можна побачити приклад успішного існування такого інституту, де результатом є процедура із розгляду цивільних (комерційних) справ, що пов'язані з провадженням, в першу чергу, із невеликою сумою позову (позовні вимоги не перевищують 5000 євро) [6]. Щодо справ, які розглядаються в порядку

спрощеного позовного провадження нашої державі, то відповідно до ч. 4 ст. 19 ЦПК України спрощене позовне провадження призначене для розгляду: малозначних справах;– справах, що виникають з трудових відносин;– справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд;– справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи [5].

Отже, розглядаючи інститут спрощеного позовного провадження можна дійти висновку, що він є позитивним внеском у реформування процесуального законодавства, відповідно до тих європейських стандартів, які наша держава невпинно намагається досягти. Спрощені процедури значно полегшують і підвищують ефективність судового розгляду справ, а головне досягається необхідна швидкість при розв'язанні конкретних спорів без участі з боку надмірного формалізму та зайвої судової тяганини.

---

1. Бобрик В.І. Теоретичні передумови оптимізації цивілістичного судочинства: монографія. Київ : «МП Леся», 2014. 86 с.

2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст. 436.

3. Ткачук О. Спрощене провадження – новела цивільного процесу: правова природа, ознаки, процедура. *Право України*. 2017. № 8. С. 45–56.

4. Ткачук О. Сучасні проблеми і напрямки спрощення судових процедур у цивільному судочинстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 5. С. 19–24.

5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.04.2004 року. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492.

6. Regulation (EU) 2015/2421 of the European Parliament and of the Council. December, 16 2015. Official Journal of the European Union. 2015. L341/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32015R2421> (дата звернення: 19.11.2020).

Снігур Д. Д.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Малишевська К. Г.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Прокурор – особливий суб’єкт цивільного процесу і його участь у цивільному судочинстві викликана необхідністю виконання функції представництва інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Представництво прокурором інтересів осіб у суді є одним з його видів у цивільному процесі. Цивільне законодавство і юридична доктрина традиційно розглядають інститут участі прокурора в цивільному судочинстві як найважливіший його елемент і як гарантію законності судової діяльності.

Відповідно до ст.131-1 Конституції України (далі - КУ), в Україні діє прокуратура, яка здійснює: підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1].

Рішенням Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 р. № 3-рп/99 за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) зазначено, що представництво прокуратури полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів

громадянина або держави у випадках, передбачених законом [2].

Виходячи з вищенаведеного, прокуратура є частиною системи правосуддя, як і адвокатура. Найголовніша і основна функція прокурора міститься в п.4 ч.1 ст.129 КУпідтримання публічного обвинувачення в суді прокурором [1].

Відповідно до ст.3 Закону України «Про прокуратуру» (далі – ЗУ) діяльність прокуратури ґрунтується на таких засадах: верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; територіальності; презумпції невинуватості; незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; політичної нейтральності прокуратури; недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом; прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання; неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [3].

Згідно з ч.4 ст.56 Цивільного процесуального кодексу України, прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, проваджену у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами [4].

ЗУ містить в ч.2 ст.23 положення про представництво в суді інтересів громадянина прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист [3].

Підставою представництва у суді інтересів громадянина є його неспроможність через фізичний чи матеріальний стан або з інших поважних причин самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а інтересів держави – наявність порушень або загрози порушень економічних, політичних та інших державних інтересів внаслідок протиправних дій (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб, що вчинюються у відносинах між ними або з державою. Відповідно до ч.4 ст.23 ЗУ - прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в

суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва [3]. У разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу. Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи її законним представником або суб'єктом владних повноважень. Однак процесуальне законодавство не закріплює процедуру, в межах якої відбувалося б таке підтвердження. Порівнюючи конституційну функцію представництва та цивільну, то можна дійти до висновку, що існує три форми участі прокурора: - досудове провадження, підготовка і звернення до суду із заявами та позовами; - участь у розгляді в судах цивільних справ; - внесення апеляційного та касаційного подання або заяви за нововиявленими і винятковими обставинами.

-
1. Конституція України *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141).
  2. Вісник Конституційного Суду України. 1999. № 2. С. 39-42.
  3. Закон України «Про прокуратуру» *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 2-3, ст. 1.
  4. Цивільний процесуальний кодекс України *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 40-41, 42, ст. 492).

Снігур Д. Д.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Малишевська К. Г.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

На сьогоднішній день ми маємо сучасне українське суспільство, яке характеризується інтенсивним розвитком інформаційних відносин. Використання передових інформаційних технологій і досягнень науково-технічного прогресу

далолюдям неабиякі можливості для спілкування. У будь-який момент, завдяки сучасним технологій, ми можемо зв'язатися з людиною на іншому кінці земної кулі. Але, крім переваг, вони приховують чимало небезпек для пересічного користувача. Дослідження фахівців різних галузей права не виключило з кола проблемних питань про порядок встановлення режиму доступу до інформації про особисте життя людини та її охорону цивільно-правовими засобами, що в свою чергу пов'язане незадовільним його законодавчим забезпеченням. Тому метою даної статті є визначення поняття режиму інформації та його видів. науковій літературі існує думка, що інформація про особу тісно пов'язана з інформацією про особисте життя громадянина, що у свою чергу є складовою частиною особистої таємниці громадянина. Інформація про особу у відповідності до конституційних інформаційно-правових норм може бути особистою таємницею й належати до конфіденційної інформації, яка потребує захисту від несанкціонованого доступу. Таким чином, вказана інформація не може виступати предметом договору про передачу інформації, однак вона через свою вагомість визнається об'єктом цивільного права [3].

Конституцією України кожному гарантовано право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Однак ч. 3 ст. 34 Основного Закону встановлює певні винятки, які обмежують здійснення зазначеного права, а саме забороняється розголошувати інформацію, одержаної конфіденційно [1].

Цивільне законодавство України закріплює право кожної особи на збереження у таємниці деяких відомостей щодо сфери її особистого життя: це право на таємницю особистого життя (ст. 301 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), ст. 7 Сімейного кодексу України (далі — СК України)), право на таємницю про стан здоров'я (ст. 286 ЦК України, ст. 30 СК України), право на таємницю усиновлення (ст. 226 СК України), право на таємницю кореспонденції (ст. 306 ЦК України), право на таємницю особистих паперів (ст. 303 ЦК України), право на банківську таємницю (ст. 1076 ЦК України), право на таємницю заповіту (ст. 1255 ЦК України), право на комерційну таємницю (ст. 505 ЦК України) [2].

Право фізичної особи на таємницю особистого життя полягає у можливості самостійного визначення щодо ознайомлення з ним інших осіб, на збереження у таємниці обставин свого особистого життя (за виключенням випадків, коли обставини особистого життя містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду). Регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання у сімейне життя. Держава, забезпечуючи охорону особистого життя особи, з метою обмеження у нього незаконного втручання, визначає особливий порядок обміну інформацією про особу. Не допускається збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах

національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Право на таємницю про стан здоров'я полягає у збереженні у таємниці інформації щодо стану свого здоров'я, факту звернення за медичною допомогою, діагнозу, а також відомостей, одержаних при її медичному обстеженні. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи.

Фізична особа має право на таємницю кореспонденції — листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та інших видів кореспонденції. Листи, телеграми тощо є власністю адресата. Вони можуть використовуватися, зокрема шляхом опублікування, лише за згодою особи, яка направила їх, та адресата. Крім того, ЦК закріплює право на таємницю особистих паперів, якими є, наприклад, документи, фотографії, щоденники, інші записи, особисті архівні матеріали тощо.

Але на сьогоднішній день, постає проблема при листуванні через мережу Інтернет. На даний момент не має такого поняття «конфіденційна інформація», оскільки ми самі даємо згоду на використання своїх особистих даних, неознайомлюючись зі змістом самої угоди. Дуже важко контролювати законодавчо все, що відбувається у мережі, адже все, що опубліковано в Інтернеті, залишається в Інтернеті.

Сучасні реалії, не в змозі повністю захистити на законодавчому рівні захистити пересічних громадян від використання особистих даних. Тому на нашу думку, кожна особа повинна, особисто піклуватися про захист особистих даних, поки держава не має повноцінного захисту на законодавчому рівні.

Отже, на підставі викладеного, можна зробити висновок, що таємниця — це власно не інформація, а режим доступу та збереження інформації. Під режимом слід розуміти порядок, відповідно до якого особи мають право ознайомлюватися, використовувати, розповсюджувати інформацію щодо третіх осіб, та їх правові наслідки (можливість подальшого розповсюдження, обов'язок зберігання тощо), а також міри організаційно-правового характеру, що забезпечують такий порядок. Встановлення режиму доступу та збереження інформації в законодавстві залежить від специфіки об'єкта (виду таємниці) та суб'єкта (носія, власника інформації). На нашу думку потрібно звернути велику увагу на захист конфіденційності саме у мережі Інтернет. Таким чином, є необхідність доопрацювати нормативно-правові документи в частині створення самостійного інституту договорів про конфіденційність.

---

1. Конституція України *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141).

2. Цивільний кодекс України *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492).

3. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93; *Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці*: Постанова Кабінету Міністрів України № 611 від 09.08.1993 р. *Збірник постанов Уряду України*. 1993. № 12. Ст

Бондаренко К. І.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СЕРВІТУТИ: ПОНЯТТЯ І ВИДИ

Сервітутце правокористування землею, яке забезпечує іншому землекористувачеві можливість користування нею з певними обмеженнями, встановленими законом або договором.

Також звичаєве чи законом встановлене право користуватися (частково або спільно) чужим майном. Може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом. Сервітут може належати власникові (володарю) сусідньої земельної ділянки, а також іншій, конкретно визначеній особі (особистий сервітут)» [1]

Сервітутне право за змістом було обмеженим. Найчастіше укладалися земельні сервітутути, бо вони були найбільш затребуванні. Такі сервітутути встановлювались переважно для господарських цілей, наприклад: право взяти 20 відер води або напоїти 20 голів худоби, але були і значно простіші сервітутути, такими були: право проїзду або проходу, також було право прогона своєї худоби. Зайзвичай такі сервітутути укладали коли у однієї сторони на його території була родюча земля або це могла бути вода чи пісок та інші переваги у сільськогосподарській галузі, а у другій сторони не було цих благ, тоді вони між собою встановлювали сервітут, для того щоб другій особі були природні умови для нормального життя. Одною з головних особливостей таких сервітутів є те, що об'єктом є сама ділянка. По суті – це право користування земельною ділянкою яка належить іншій особі.

Сервітутути були або сільськими, або міськими, в залежності від того де знаходиться ділянка на яку укладався сам сервітут. Договір буде існувати поки виконується дана мета. Якщо через якісь обставини досягнення мети стає неможливим то сервітут припиняє своє існування. Основною метою земельних сервітутів – було доповнити недоліки однієї ділянки за рахунок іншої.

Сервітут припиняється у разі: поєднання в одній особі особи, в інтересах якої встановлений сервітут, і власника майна, обтяженого сервітутом; відмови від нього особи, в інтересах якої встановлений сервітут; спливу строку, на який було встановлено сервітут; припинення обставини, яка була підставою для встановлення сервітуту; невикористання сервітуту протягом трьох років підряд; смерті особи, на користь якої було встановлено особистий сервітут.

Сервітут може бути припинений за рішенням суду на вимогу власника майна за наявності обставин, які мають істотне значення. Власник земельної ділянки має право вимагати припинення сервітуту, якщо він перешкоджає використанню цієї земельної ділянки за її цільовим призначенням. Закон може встановлювати також інші випадки припинення сервітуту.» [2]

Особистим сервітутом – було право на користування чужою річчю в особистих цілях конкретної особи. На відміну від земельних сервітутів, які були не обмежені у строку використання, особистий сервітут був довічним, або укладався на строк існування особи. «Основними видами особистих сервітутів були: *ususfructus*, *usus*, *habitatio*, *opere servorum*.

Ususfructus — узуфрукт — це повне право користування чужою річчю та її плодами без зміни її субстанції. Предметом узуфрукту могли бути як рухомі, так і нерухомі речі. Узуфрукт встановлювався довічно або на певний термін і припинявся зі смертю узуфруктуарія, не переходячи в спадщину. Узуфруктуарій мав право на одержання всіх прибутків (в натурі або грошима), міг своє право передати іншій особі, був зобов'язаний користуватися річчю добросовісно і з належною турботою, відповідав за будь-яку вину, був зобов'язаний сплачувати податки і нести всі повинності.

На відміну від інших сервітутів, узуфрукт міг поділятися і міг належати у частках кільком особам.

Usus - узус - особисте право користування чужою річчю без отримання прибутків. За своїм змістом узус більш обмежений, ніж узуфрукт. Узуарій міг лише користуватися чужою річчю, проте не мав права одержувати доходи від неї. Наприклад, він міг користуватися садом сам в міру своїх потреб, але міг не продавати плоди, вони належали власнику. *Habitatio* — проживання — це довічне право жити в чужому будинку або в його частині. Такому мешканцю надавалося право здавати в найм приміщення, яке відводилось для нього під житло. *Opere servorum* — довічне право на послуги чужих рабів або тварин. Це право підпорядковувалось тим же правилам, що і право жити в чужому будинку.» [3]. В обов'язках узуфруктарія було належно користування та належний та охайний догляд за річчю. Він ні в якому разі не мав права ніяк змінювати річ яку отримав, навіть у випадку якщо би її це поліпшило. У разі пошкодження річі він ніс повну відповідальність перед власником. Частіше за все узуфрукт встановлюється за заповітом.

Римське право знало кілька видів користування чужою річчю без вилучення плодів, хоча таких користувачів інколи називали суміжними фігурами, оскільки за своїм змістом вони були близькі. Такими видами були: а) право

користування чужим житлом; б) право користування робочою силою рабів чи худоби.

Взагалі об'єктом цього права могли бути будь-які речі, не вилучені з цивільного обороту і неспоживні.

Суб'єкти сервітутних прав наділялися можливістю їх захисту. Вони захищалися від реальних та тих, що могли статися в майбутньому, порушень їхніх прав.

Наприклад, користувачі мали право вимагати повернення сервітутів, втрачених ними внаслідок насильства з боку третіх осіб, а також в разі зайвого заволодіння сервітутом тими ж третіми особами. Вони мали право вимагати усунення інших порушень, не пов'язаних з втратою володіння сервітутом. Позов для захисту сервітутів спочатку так і називався віндикація сервітутів, згодом його почали називати конфесорним позовом.

Зазначений позов був ще більше удосконалений у праві Юстиніана. Він надавався будь-якому суб'єкту сервітуту, права якого тим чи іншим чином порушувалися. При цьому конфесорний позов надавався проти будь-якого порушника незалежно від того, чи є він власником речі, обтяженої сервітутом, чи іншою третьою особою. Інакше кажучи, названий позов надавався і проти власника обслуговуючої речі.

Таким чином, необхідно зробити наступні висновки. Виникнення сервітуту пов'язане з необхідністю користування чужим майном. Сервітутне право є речовим правом, абсолютним. Спочатку сервітутне право встановлюється на річ і таке право слідувало за річчю, незалежно від того хто є власником речі; пізніше, сервітут встановлювався на користь конкретної особи, і відповідно припинявся зі смертю особи на користь якої встановлено сервітут, загибелі речі. Суб'єкти сервітутних прав мали можливість захищатися від реальних та тих, що могли статися в майбутньому, порушень їхніх прав за допомогою позовів.

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%96%D>

2. <https://studfile.net/preview/5170437/page:75/>

3. https://www.pravo.vuzlib.su/book_z084_page_46.html

Поліщук М.Р.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ЮРИСТА

Сьогодні, коли іноземна мова стає найголовнішим фактором для існування та спілкування людей у світі, значних змін зазнала і вища школа. Новітні компетентності вимагають здатність спілкування іноземною мовою. Юрисдикція не стала виключенням, перед майбутніми юристами ставлять ряд нових вимог, щодо відповідності його в сучасному світі. Тобто, юрист повинен: бути кваліфікованим спеціалістом, компетентним, для того щоб достойно конкурувати на ринку праці. Надання професійної освіти правника, пов'язано з оволодінням іноземної мови, що є однієї з вагомих факторів культури юриста. Іноземна мова є вагомим засобом для професійної діяльності сучасного здобувач вищої освіти – юриста.

Серед науковців, що досліджують дану тему, це Н. Бориско, О. Леонтєва, В. Мокиєнко, М. Нефедової, Ю. Пассова, Е. Турчанинова, В. Фурманової, Н. Чайковської і багатьох інших дослідників. На сьогодні ця тема залишається відкритою для багатьох дослідників, які постійно намагаються поліпшити становлення мови в житті юриста. Загальною функцією мови є спілкування, тобто вона виступає як спосіб пізнання цього світу. Вивчаючи англійську мову здобувач вищої освіти пізнають культури інших країн та професій, тобто здобувач вищої освіти мають філологічний спосіб пізнання.

Актуальність вивчення англійської мови, насамперед потрібно заради спеціалізації для міжнародного права та корпоративних юристів. Сфера діяльності юриста занадто велика, тобто вона об'єднує усі сторони суспільного життя, тому здобувачу вищої освіти потрібно вивчати іноземну мову. По перше - юрист, який займається міжнародними документами та проходить практику за кордоном, повинен мати високий рівень англійської мови. По-

друге, юрист може вести переговори з іноземною компанією. А саме може бути медіатором, ця діяльність стає все більш популярною в світі. По-третє, юрист приймає участь у міжнародних конференціях. Наприклад, «International forum: problems and scientific solutions» або «Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами».

Також, слід зазначити, що готується проект щодо встановлення англійської мови, як основного предмета для ЗНО при вступі до вищого навчального закладу. Для цього МОН розробило та затвердило Концепцію розвитку англійської мови в університетах, яка передбачає, що до 2023 року рівень володіння англійською на рівні B1 буде обов'язковим під час вступу на бакалавра. Документ передбачає організацію мовних курсів та інтенсивів, володіння англійською мовою на рівні не менш як B1 стане обов'язковою умовою для вступу, B2 – для випуску, частину профільних дисциплін пропонують зробити англійськими та проводити регулярні «скрінінги знань», зокрема, запровадити обов'язкове ЗНО з іноземної мови після бакалаврату.

Також Концепція передбачає: Проходження обов'язкового «скрінінгового» тесту з англійської мови всіма абітурієнтами (наприклад, ЗНО або стандартизовані іноземні тести) з метою встановлення рівня володіння мовою. Якщо рівень вступника нижче B1, це не позбавляє його права брати участь у конкурсі на вступ до вищої освіти в звичайному режимі, але такі абітурієнти до початку навчального року (до 1 вересня або до 1 жовтня) повинні пройти мовний інтенсив для досягнення рівня B1. [1]

Насамперед, для юристів існують різноманітні курси, а саме :

-Афендікова: англійська для юристів (підручник написаний у 1998 році, але має потужну базу знань) Зеликман А. Я. : Англійська для юристів (посібник Зелікмана є частиною навчально-методичного комплексу, який розроблений для здобувач вищої освіти в юридичних спеціальностях. Саме це посібник вважається основним для більшості курсів юридичної англійської. Основа посібника: формування основних видів мовленнєвої діяльності на професійному юридичному матеріалі. Посібник розрахований на 90-120 академічних годин (в залежності від рівня знань здобувач вищої освіти, які бере його до рук). Саме тому, якщо ти вирішив вивчати юридичну англійську, перша книга, яку потрібно знайти – це не Оксфордський словник або том Агати Крісті. Це – посібник Зелікмана) [2] В наш час, коли існує багато можливостей для вивчення мови, потрібно усі використовувати. Тому що, саме за іноземною мовою є наше майбутнє. Усі конференції, міжнародні договори, вступи до вищих навчальних закладів та прості екзамені у школах також побудовані на англійській мові., що через роки 5, в Україні прирівнюють англійську мову до державної, як зараз вважається українська. Для юриста володіти мовою є найголовнішим завданням, тому що без нього юрист вважається не кваліфікованим. Зараз все будується на різноманітності технологій та мов. Кожна розумна людина повинна знати декілька мов, щоб не було бар'єрів у спілкуванні. Через інтернет можливе вивчення іноземної мо-

ви. А саме: можна дивитися фільми та серіали на англійській мові, читати книги та слухати пісні. Юрист може читати вирішення ООН на англійській мові чи новини інших країн, які мають таку ж англосаксонську правовий звичай. Вивчення англійської мови, стає найбільш актуальнішим, цього вимагає сьогодні.

1. https://zib.com.ua/ua/print/138485-angliysku_movu_hochut_zrobiti_obovyzkovoyu_dlya_vstupu_do_v.html.
2. <https://enguide.ua/ua/magazine/angliyskiy-dlya-yuristov>.

Сафонова Т. Р.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Останнім часом все більше процесуалістів намагаються обґрунтувати єдність та відмінність видів цивілістичного процесу, а також інститутів і окремих норм галузей процесуального права. Одним із таких процесуальних інститутів є процесуальні строки, які відіграють важливу роль у механізмі судового захисту прав. Слід вказати, що на відміну від Цивільного кодексу України, де строк визначений як певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення, ЦПК України не містить визначення процесуальних строків.

Проте, М.Й. Штефан зазначає, що категорія "строк" у ЦПК України визначається як момент часу (*diesinguo, terminus*) - останній день триває до 24-ї години, і як проміжок часу (*diesintraquem, dilatio*) - обчислюється роками, місяцями та днями. Згідно з його визначенням, цивільно-процесуальні строки - це строки, встановлені ЦПК України для вчинення процесуальних дій судом та учасниками цивільного процесу.

О.В. Андрійчук більш детально пояснює цивільно-процесуальний строк через його владно-регулятивну правову природу як елемент регулювання по-

ведінки учасників, встановлений нормами цивільного процесуального права або визначений судом і розрахований роками, місяцями або днями, проміжком часу, моментом у часі чи вказівкою на подію, і за допомогою якої ЦПК встановлює можливість або необхідність суду та учасників процесу конкретних процесуальних дій, а також настання певних процесуальних наслідків.

Згідно з визначенням, зазначеним В.І. Тертишніковим, процесуальний строк - це період часу, визначений для здійснення процесуальних дій учасниками процесу або іншими особами, як це передбачено законом або рішенням суду. Він також вказує, що законом не встановлені процесуальні строки для судді чи суду, насамперед з формальної точки зору, оскільки норми щодо них не містяться в главі про процесуальні строки. Тому було б точніше називати їх службовими строками. Вони також відрізняються від процесуальних строків наслідками їх пропуску, оскільки пропуск службових строків не звільняє суд чи суддю від обов'язку здійснити цю процесуальну дію чи сукупність дій [2, с. 221-222].

Також, варто зазначити, що покладаючи різні підстави в основу класифікації процесуальних строків, усі науковці в тій чи іншій мірі розглядають суд як суб'єкт, який або самостійно встановлює певний процесуальний строк, або виконує певну процесуальну дію у встановлений процесуальний строк як обов'язок. У теорії цивільного процесу найбільш поширеним є підхід за яким процесуальні строки поділяються на види за такими ознаками: 1) за способами визначення поділяються на встановлені законом та встановлені судом [1, ст. 120].

Встановлені законом за чіткістю визначення є абсолютно визначеними; відносно визначеними (встановлений судом строк для пред'явлення заявником до держателя втраченого цінного папера на пред'явника або векселя не може бути більшим двох місяців; 2) за суб'єктами вчинення процесуальних дій процесуальні строки поділяються на встановлені для суду та осіб, які беруть участь у розгляді справи; 3) за тривалістю вчинення процесуальної дії. Фактично, таких самих підходів у класифікації процесуальних строків дотримується С.С. Бичкова.

С.В. Васильєв крім зазначених вище пропонує в основу класифікації ще покласти таку ознаку, як характер здійснюваної процесуальної дії. За такою ознакою він пропонує виокремлювати загальні процесуальні строки та спеціальні процесуальні строки [3, с. 143]. Суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження - не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку. Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті [1, ст. 210].

Особливістю Цивільного процесуального кодексу України є визначення юрисдикції для вирішення питання про поновлення або продовження пропущеного строку. Це питання вирішує суд, в якому мали бути здійснені про-

цесуальні дії або до якого потрібно було подати документ або докази. Також особливістю ЦПК України є норма про те, що одночасно із клопотанням про поновлення або продовження строку слід вчинити дії або подати документ чи докази, щодо якого подається клопотання. В господарському та адміністративному процесах такі норми не закріплені, а юрисдикція питання про поновлення або продовження пропущеного строку та необхідність подання заяви про поновлення (продовження) строку визначаються апріорі.

Крім того, не виключається застосування цих положень ЦПК України в господарському та адміністративному процесі за аналогією закону. Після вирішення суду питання про поновлення або продовження процесуальних строків, у разі відмови в продовженні чи поновленні строку, суди усіх спеціалізацій виносять ухвалу. В господарському процесі про відновлення пропущеного терміну також може бути зазначено в рішенні або постанові господарського суду. В усіх сферах цивільного процесу допускається апеляційне та касаційне оскарження лише ухвал про відмову поновити або продовжити пропущений процесуальний строк. У разі ж прийняття судового рішення про поновлення(продовження) процесуального строку заперечення на нього можуть бути викладені в апеляційній чи касаційній скарзі на рішення (постанову) суду [4, с. 11].

Отже, розгляд справи в суді складається з сукупності процесуальних дій, що виконуються судом і учасниками цивільного процесу у встановленому порядку, кожна процесуальна дія повинна мати свою тривалість, яку можна визначити як цивільно-процесуальний строк. В цивільному процесі строки не лише відіграють важливу роль у контексті своєчасних спорів з мінімальними втратами часу, але є також визначальними категоріями забезпечення гарантій реалізації суб'єктивних процесуальних прав суб'єктами цивільних процесуальних відносин та виконання цивільно-правових процесуальних зобов'язань.

---

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492).

2. Білик Л. Д. Правові питання строків у цивільному судочинстві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. Число 2. С. 221-224.

3. Захарова О. С. Процесуальні строки як гарантія своєчасного розгляду цивільної справи. *Форум права*. 2014. № 4. С. 142-146.

4. Бобрик В. І. Оптимізація інституту процесуальних строків у цивілістичному судочинстві України. *Юридична наука*. 2015. № 4. С. 7-13.

Калюжна А. О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КАРАНТИННІ ОБМЕЖЕННЯ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Згідно Конституція України, яка в ст. 3 проголошує, що «людина є найвищою соціальною цінністю, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Тобто пріоритетом у вирішенні питань на всіх законодавчих рівнях є життя та здоров'я людини. [1]

COVID-19 став характеристикою нелегкого року 2020 для всього світу. 11 березня 2020 року ВООЗ охарактеризувала спалах COVID-19 у світі як пандемію. Організація визначила чотири сценарії розвитку подій у країнах для COVID-19, які розроблені в залежності від їх готовності: Critical preparedness, readiness and response actions for COVID-19.. Перший сценарій, в результаті їм вдалося уникнути стрімких та великих спалахів (деякі країни Південно-Східної Азії, Карибського басейну, Африки та Тихоокеанського регіону), другий сценарій спостерігався в багатьох країнах Європи (масштабні спалахи захворювання, проте їх вдалося взяти під контроль завдяки сильному керівництву), третій сценарій розвертався в країнах, яким вдалося подолати перший пік спалаху хвороби, проте вони послабили обмеження і тепер змушені боротися з новою хвилею захворювання (глава ВООЗ не навів приклади), четвертий сценарій — фаза інтенсивної передачі інфекції (Америка, Південна Азія і кілька країн Африки)[4]. Наша країна Україна, також не була готова до такої масштабності. Статистичні данні у всьому світі говорять, що загалом на 07.11.2020 заражені 49 790 473, померло- 1 250 783, одужали 35 342 929, зараз хворіють - 13 196 761[12]. В Україні за статистичними даними на 07.11.2020 МОЗ в Україні зафіксували антирекорд +10 7 антирекорд +10 746 захворівших за добу, загалом -450 934 лабораторно підтвер-

джених випадки COVID-19, із них 8 312 летальних, 204 229 пацієнтів одужали[13]. Нажаль ці данні з кожним днем ростуть, але позитивним є те що, число одужалих з кожним днем стає більшим та навіть 6.11.2020 зафіксували рекорд числа людей, які одужали за добу 10 762 .

Щодо карантинних обмежень в Україні, котрі були установленні Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року No 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID -19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»[3]. Відповідно до ч. 2 ст. 29 Загальної Декларації під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом винятково з метою забезпечення

належного визнання та поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, суспільного порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [2].

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України» епідемію коронавірусу можна назвати, як один із видів надзвичайної ситуації, що може загрожувати. Під час надзвичайних ситуацій міжнародне дозволяє державам відступати виконання деяких своїх міжнародних зобов'язань щодо захисту прав людини, призупиняти дію національного законодавства, тобто надає право державам на дерогацію. Дерогація (з англ. derogation) – це ситуація, за якої закон, постанова або рішення скасовується частково; юридичний термін, що означає часткове анулювання певного закону. Тобто, єдиним виправданням для держави, яка застосовує дерогацію, є стан необхідності [11].

На сьогодні питання щодо карантинних обмежень в Україні, які порушують права людини є доволі актуальним, різні вчені розглядають дане питання з двох боків, а саме: 1.Порушення прав людини під час карантину- це необхідна, правомірна дія; 2.Порушення прав людини під час - це протиправна дія, яка порушує право на свободу та особисту недоторканність. З 13.10.2020 в Україні посилюються карантинні заходи та продовжує діяти адаптований карантин до 31.12 2020. Відповідно до нього всю країні в залежності від випадків, заражень поділено до зелену, жовту, оранжеву та червону зону. Зелена зона передбачає, що немає сплеску захворювань, завантаженості ліжок у лікарні на рівні 5%. перебування у громадських будівлях в масках або респіраторах масові заходи за участі більше 50 осіб кінотеатри та заклади культури з наповненістю не більше 50% місць у кожному окремому кінозалі або залі, перевезення пасажирів тільки в межах сидячих місць відвідування закладів дошкільної, шкільної, позашкільної та спеціалізованої освіти, якщо на самоізоляції понад 50% дітей та персоналу закладу, робота кафе, барів, ресторанів після 22-ї та до 7-ї години. Але дозволяється адресна доставка та на винос. Жовта зона, якщо 5 днів поспіль змінюються показники захворювань. При цьому завантаженість лікарняних ліжок на рівні від 5% до 50%, не враховуючи у дитячих тапологових відділеннях. Забороненні масові заходи за участі більше 30 осіб відвідування установ соціального захисту, в

яких перебувають люди похилого віку, крім тих, що надають послуги кризово, на вході до закладів чи заходів потрібно розмістити інформацію про можливу кількість відвідувачів. В помаранчевій зоні діють заборонені заходи, якщо завантаження ліжок становить від 50% до 75%, не враховуючи у дитячих та пологових відділеннях. В цій зоні заборонені масові заходи за участі більше 20 осіб, робота закладів розміщення (хостели, туристичні бази тощо), окрім готелів, планові госпіталізації в лікарнях, спортзали, фітнес-центри, заклади культури, прийом нових змін в дитячі табори, обмеження жовтої і зеленої зон зберігаються. Контроль має здійснювати власник приміщення або організаторподії, обмеження зеленої зони зберігаються та четверта Червона зона є найнебезпечнішою, сплеск захворювань. Більше 320 хворих на 100 тис населення протягом 14 днів. Завантаженість ліжок понад 75% протягом, не враховуючи у дитячих та пологових відділеннях. Заборонена робота громадського транспорту відвідування закладів освіти, відвідування закладів сфери культури, кінотеатрів, діяльність ТРЦ, кафе та ресторанів, обмеження зеленої, жовтої та помаранчевої зон зберігаються, відвідування закладів торговельного і побутового обслуговування населення. Для червоної зони обмеження та їх кількість встановлює спільним рішенням державна та регіональна комісії ТЕБ і НС. Це може бути одномоментне закриття всіх сфер, або поступове обмеження для закладів, які в конкретному регіоні призводять до спалахів хвороби[7]. Науковці також вбачають порушення прав людини за цими обмеженнями На думку, Клецової, найбільш дискутованими стали обмеження:: 1) виникнення застосунків, які відстежують переміщення осіб та їх контакти з іншими, як порушення права на повагу до приватного життя відповідно до статті 8 Європейської Конвенції з прав людини; 2) примусова обсервація громадян, як обмеження права на свободу та особисту недоторканність, які зазначені у статті 5 Європейської Конвенції прав людини [6]; 3) блокування транспортного сполучення між населеними пунктами, обмеження переміщення через державний кордон, як порушення права громадян на свободу пересування (стаття 2 Протоколу 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод; 4) обмеження права на свободу мирних зібрань і зібрань більше двох осіб (стаття 11 тієї ж Конвенції); 5) заборона відвідувати церкви та навчальні заклади, відповідні заходи (стаття 9 Європейської Конвенції з прав людини); 6) обмеження у доступі до медичної допомоги, що виражається в тимчасовому припиненні проведення заходів із планової госпіталізації та операцій, крім термінових і невідкладних (стаття 14 Конвенції про заборону дискримінації за будь-яких обставин [6] конкретний випадок порушення соціального права також були зафіксовані а це: конкретні випадки відмови лікарів госпіталізувати хворих осіб, у котрих було виявлено коронавірусну інфекцію, що активно висвітлювалось у засобах масової інформації[15]. Реальні факти порушень свободи думки і були зафіксовані Інститутом масової інформації станом червень їх було 31 порушення свободи слова, пов'язане з дією карантину, оголошеного в Україні 12 березня через панде-

мію корона вірусу [5]. Деякі науковці, під впливом епідемії COVID-19 країни, пропонують ставити права людини на перше місце при карантинних обмеженнях, аледеякими пом'якшеннями. Наприклад обмеження у пересуванні мають бути пом'якшені шляхом надання інформації щодо рекомендацій про дотримання безпеки власного здоров'я, а також соціальної допомоги тим, хто через призупинення громадського транспортного сполучення втратив можливість дістатися роботи або закладів першої необхідності (продуктові магазини, лікарні, аптеки) [6]. Проаналізувавши судову практику щодо нашої теми так, Конституційно Суду України 28 серпня 2020 року ухвалив рішення (№ 10-р/2020) у справі за конституційним поданням Верховного Суду стосовно (не) конституційності положень законів та актів Кабінету Міністрів України про встановлення карантинних обмежень. У висновку Конституційний Суд наголосив, що обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, КС надав оцінку щодо неконституційності обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина підзаконними актами, хоча і закрити провадження в частині розгляду питання про неконституційність оскаржуваних положень актів уряду, якрезультат тепер такі обмеження можуть вводитися виключно законами та тільки у передбачених Конституційних випадках [10]. Тому за останніми даними під час чергового засідання Кабінету Міністрів України 4 листопада 2020 року. Прем'єр-міністр Денис Шмигальзначив, що Уряд збільшує кількість тестувань та кількість ліжок, активно працює, аби підвести до них кисень. «Минулого тижня на ці потреби виділили додаткові 600 млн грн. Ще 1 млрд грн було виділено з Фонду боротьби з коронавірусом на тести. Мова йде про закупівлю 2 млн швидких тестів, при використанні яких результат можна отримати за лічені хвилини. Це рішення одне з багатьох, які ми щотижня приймаємо для підтримки нашої медичної системи, а також, що Кабінет Міністрів не має наміру зараз запровадження локдаун в країні. Тому ми можемо стверджувати, що з боку держави протидія коронавірусу посилюється з кожним днем та без біль-менш жорстких порушень прав людини[14].

Отже, як ми бачимо ситуація щодо карантинних обмежень в Україні, які порушують права людини є проблематичною. Ми вважаємо, що потрібно знайти баланс між обмежувальними карантинними заходами для збереження життя та здоров'я всіх осіб, які перебувають на території нашої держави та не порушенням чи обмеженням прав і свобод людей. Доцільно вивчати та порівнювати з нашої державою досвід зарубіжних країн у протидії порушенням прав, посадові особи повинні більш якісно, враховуючи всі аспекти даної проблеми, приймати нормативно-правові акти які регулюють ці положення. На нашу думку ця проблематика повинна досліджуватись серед науковців, юристів та висвітлюватись в засобах масової інформації, бо якщо ми будемо знати реальні факти порушення, обмежень, що суперечать закону та лише тоді ми зможемо вдосконалювати законодавство та швидше протидіяти цій пандемії.

1. Конституція України/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 07.11.2020).
2. Загальна декларація прав людини рос/укр./URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text, с. 10
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» № 211 2020 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text> (дата звернення 07.11.2020).
4. Клецова Н. В, Шишлевська П.Р., Порівняння міжнародного досвіду впливу оприлюднення інформації щодо пандемії COVID-19 на основоположні права людини. . URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/549-Текст%20статті-1933-1-10 20200924.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/549-Текст%20статті-1933-1-10%20200924.pdf).
5. Карантинні заходи КМУ Режим доступу. URL: <https://covid19.gov.ua/karantynni-zakhody>
6. Кодекс цивільного захисту України /Електронний режим доступу . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності). Електронний режим доступу . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text>.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності). Електронний режим доступу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text>].
9. Серватюк Л. В, Правомірне обмеження прав людини: міжнародне національне право. Електронний ресурс доступу URL: http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v32/32_2020.pdf#page=23 (дата звернення 07.11.2020)
10. Статистичні дані, щодо коронавірусу Електронний ресурс Режим доступу: . URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/coronavirus/> (дата звернення 07.11.2020).

Сойка Ю. Ю.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Поліщук М. Г.

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В Україні активно ведеться процес євроінтеграції, у зв'язку з цим запроваджуються безліч нових правових норм, з метою покращення загального становища життя суспільства. Метою реформи цивільного судочинства в

Україні було визначено нормативне врегулювання процесуальних механізмів, які мають забезпечити ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод особи в суді. Для реалізації цієї мети були створені нові інститути, в тому числі інститут малозначних справ. Проте, в процесі імплементації цієї новели виникло безліч як теоретичних, так і практичних проблем пов'язаних з розглядом малозначних спорів.

Проблеми пов'язані з розглядом малозначних справ у цивільному судочинстві у своїх працях висвітлили: Ахмач Г. М., Гуменюк Т. А., Ізарова І. О., Зюрина Т. П., Сакара Н. Ю., Панич Н. Ю., Помазанов А. В., Кравцов С. А., Ярошенко І. С. та інші науковці. межах заходів щодо імплементації «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» 2 червня 2016 р. Верховною Радою України був ухвалений Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який суттєво змінив низку положень Конституції України та започаткував нову систему судів та принципів їх діяльності.

Статтею 131-2 Конституції України встановлена гарантія надання професійної правничої допомоги адвокатурою та передбачено, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена. Таким чином, вперше на законодавчому рівні термін «малозначні справи» отримав свою легалізацію в Основному Законі України. Цивільному процесуальному кодексі України (далі- ЦПК України) не визначено поняття «малозначні справи» і деякі науковці з цим погоджуються, адже як зазначає І. Ізарова, що термін «малозначні» доволі специфічний, оскільки значення справи для заявника не залежить від його ціни або складності розгляду, і навряд чи варто ділити справи на значні і малозначні [1, с. 37]. І з цим варто погодитися, адже для кожної особи, справа з якою вона звертається до суду є значною. ч. 6 ст. 19 ЦПК України передбачено критерії, за якими справи можна віднести до малозначних, а саме: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства); 4) справи про розірвання шлюбу; 5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [2].

Згідно з п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК України суд може визнати малозначною справу незначної складності, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження. Проте такого переліку справ ЦПК України не містить, але є перелік справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження (ч. 4 ст. 274 ЦПК України), а саме: 1) що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя; 2) щодо спадкування; 3) щодо приватизації державного житлового фонду; 4) щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування відповідно до глави 12 цього розділу; 5) в яких ціна позову перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 6) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 1-5 цієї частини. Отже, суд може визначити малозначною справу, яка в силу закону не є малозначною і не підпадає під перелік справ визначених в ч. 4 ст. 274 ЦПК України. своїй праці О. Угриновська, Г.Гембара зазначають, що законодавча позиція щодо імперативного визначення категорій справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, має значні недоліки, її реалізація є недосяжною певних випадках на практиці. Наприклад, якщо ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, то справа обов'язково розглядається за правилами спрощеного позовного провадження. Визначення малозначності справи виключно за ціною позову є спірним, оскільки ціна позову не свідчить про простий спосіб захисту, невеликий обсяг доказового матеріалу та можливість установлення всіх обставин справи в скорочені строки [4, с. 86]. Тому потрібно надати суду можливість розглядати справи, ціна позову яких становить не більше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, в порядку загального позовного провадження, враховуючи складність справи, або ж понизити ціну позову в диспозиції статті.

Також проблема постає в відсутності чітких критеріїв оскарження в касаційному порядку рішення в малозначній справі. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 389 ЦПК України не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Водночас в п. 2 ч. 4 ст. 389 ЦПК України передбачені 4 винятки із цього правила. Так, якщо справа є малозначною за законом або якщо касаційна інстанція, керуючись положеннями ч. 6 ст. 19 ЦПК України, погоджується з правильністю віднесення справи судом першої інстанції до малозначної (пп.«г» п. 2 ч. 3 ст. 389), то для її допуску до касаційного розгляду перевіряється наявність підстав, зазначених у пп.«а» — «в» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України. Якщо ж справа не є малозначною за законом або касаційна інстанція прийшла до висновку, що суд першої інстанції відніс її до категорії малозначних помилково (пп.«г» п. 2

ч. 3 ст. 389 ЦПК України), то до касаційної скарги висуваються такі самі вимоги, як і до всіх інших. Отже, ознайомившись із цими нормами, можна прийти до висновку, що законодавець, обмеживши певним чином доступ до касаційного оскарження, надав Верховному Суду право розширити його межі шляхом визнання помилковим рішення суду першої інстанції про малозначність справи. Проте Верховний Суд у своїх судових рішеннях зважає межі для оскарження шляхом самостійного визнання справ малозначними й масового повернення касаційних скарг із цих підстав [3]. В. Мамницький, М. Кахнова, Ю. Шевченко у своїй роботі зазначили, що проблемним є застосування положень ч. 2 ст. 60 ЦПК України, яке надає право особі, яка досягла вісімнадцяти років і має цивільну процесуальну дієздатність (за винятком осіб зазначених у ст. 61 ЦПК України), бути представником під час розгляду малозначних справ. Проте, звертаючись до п. 11 Розділу XV перехідних положень Конституції України можна побачити наступне: представництво відповідно до пункту 3 частини першої статті 131-1 та статті 131-2 цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції - з 1 січня 2018 року; судах першої інстанції - з 1 січня 2019 року. Тобто у випадку подання касаційної скарги у малозначній справі з тієї підстави, що суд першої інстанції помилково відніс справу до категорії малозначних, касаційну скаргу має подавати адвокат [5, с. 93].

Таким чином, норма ст. 60 ЦПК України суперечить нормам Конституції України. Отже, враховуючи вище зазначене, можна дійти висновку, що інститут малозначних справ не є досконалим та потребує вдосконалення. Проблеми існують як в теоретичному аспекті, так і в практичному, а саме: 1) відсутність норм, які б визначали перелік справ, які можна б було визначити як малозначні справи незначної складності; 2) недоліки у визначених критеріях, за якими справи розглядають як малозначними; 3) відсутність критеріїв оскарження в касаційному порядку рішення в малозначній справі; 4) проблема застосування положень ч. 2 ст. 60 ЦПК України, за яким надається право особі, яка досягла вісімнадцяти років і має цивільну процесуальну дієздатність, бути представником під час розгляду малозначних справ.

1. Ізарова І. О. Реформа цивільного процесу в Україні: новели позовного провадження. *Право України*. 2017. № 8. С. 33–44. 342

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 №1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 15.11.2020 р.).

3. Ткаченко О. Безмежна малозначність. URL: https://zib.com.ua/ua/print/144554-kcs_umozhlviv_formalni_vidmovi_v_oskarzhenni_dlya_zmenschenn.html.

4. Угриновська О., Гембара Г. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право. Цивільно-неправопроцес*. 2018. №12. С. 85-89.

5. Мамницький В., Кахнова М., Шевченко Ю. Малозначні справи та спрощене провадження як процесуальна форма їх розгляду. *The Journal of Eastern European Law/ Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 63. С. 88-96.

Голобородько С. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олесья Гончара

Науковий керівник:
Щербина Є.М.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олесья Гончара

ВІДСУТНІСТЬ ЗАПОВІТУ, ЦЕ ПОТЕНЦІАЛЬНА ВІДСУТНІСТЬ СПАДКУ

В Україні, як і у всьому світі існує проблема, пов'язана з спадкуванням. Не кожна людина встигає написати та завірити заповіт, що призводить до невірної поділу спадкової маси, який, здебільшого, не відображає дійсної волі спадкодавця. Але існує ще більша проблема, яка може призвести до повної, або часткової втрати спадку як такого.

Це стосується банківської системи та вкладів у банках. Майже усе майно спадкодавця можна відслідкувати через державні реєстри, це стосується нерухомого майна, автотранспортних засобів, часток у підприємстві, та багато іншого. Але, Вклади у банках не зазначаються в жодному реєстрі, що може привести до складнощів під час встановлення спадкової маси. Але, слід зазначити, що такі складнощі виникають тільки якщо особа не склала заповіт, або не зазначила ці елементи в своєму заповіті. У разі вказання вищезазначених елементів робота нотаріуса у становленні спадкової маси зводиться до мінімуму. Згідно зі статтею 1228 ЦК, вкладник має право розпорядитися правом на вклад у банку (фінансовій установі) на випадок своєї смерті, склавши заповіт або зробивши відповідне розпорядження банку (фінансовій установі). Право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним. Спадкоємець зможе отримати депозит також якщо родич оформляв на нього спеціальне розпорядження в банку про спадкування. У такому випадку крім паспорта, свідоцтва про смерть та ідентифікаційного коду в деяких фінустановах потрібно буде пред'явити свідоцтво про народження або свідоцтво про шлюб (якщо спадкодавець був чоловіком або дружиною).

При цьому наявність заповідального розпорядження впливає виключно на коло спадкоємців і розподіл спадкової маси. Якщо, наприклад, до спадкоємства закликаються спадкоємці за законом першої черги, то інше майно

успадковується ними порівну, а депозит, щодо якої є розпорядження вкладника - тільки людиною, на якого воно оформлено. Зверніть увагу, внесок можуть успадкувати і кілька людей відразу. Якщо на вклад претендує відразу кілька спадкоємців, то в цьому випадку внесок ділиться між усіма спадкоємцями в частках, передбачених законом. Ці частки визначає нотаріус.

Але не можна не звертати увагу на те, що вклади в банках, це елемент, який можна відслідити тільки після смерті особи, що, при відсутності знань, щодо банків в яких було створено вклад- дуже важко. Така процедура завжди ускладнюється, якщо спадкоємець не знає, в якому банку вклад було відкрито. Якщо особа впевнена, що у спадкодавця були відкриті депозити, то нотаріус відправить в зазначені ним (спадкоємцем) банки письмовий запит щодо відкритих на ім'я спадкодавця банківських рахунків та їх статусів. Це єдиний легальних шлях отримання інформації о рахунках особи – в інших випадках банк повинен зберігати банківську таємницю. Відповідно до статті 46 Закону України «Про нотаріат» нотаріуси або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, має право витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії. Відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій, повинні бути подані в строк, визначений нотаріусом. Цей термін не може перевищувати одного місяця.

На запит нотаріуса банки повинні надати відповідну інформацію. Ситуація ускладнюється тим, що, згідно зі статтею 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», інформація про діяльність і фінансовий стан клієнта, зокрема, відомості про банківські рахунки клієнта і його операціях, є банківською таємницею з відповідним жорстким обмежувальним режимом її поширення.

Одже, де спадкодавець за різних умов приховував свої кошти на банківських рахунка у повній таємниці від своїх близьких, та не встиг написати заповіт перед своєю смертю- дуже важка для вирішення задача, на рішення (якщо таке взагалі можливе) буде витрачено забагато часу та сил, та ще й не факт, що рішення у цьому випадку взагалі настане. Адже співпраця нотаріуса та спадкоємців зводиться до сліпих запитів до кожного зустрічного банку у сподіванні на задовільну відповідь.

1.Закон України «про нотаріат» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

2.Закон України «О банках і банківської діяльності» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

3.Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Стинько В. Д.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеса Гончара

Науковий керівник:
Щербина Є.М.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеса Гончара

СПАДКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ

Як у зарубіжних країнах, так і в Україні тема спадкування є важливою складовою суспільного життя. Законодавчою основою регулювання спадкових відносин з іноземними державами становлять такі нормативні акти: книга VI Цивільного кодексу України від 16.01.2003 № 435-IV (далі — ЦК України), Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII, Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV, Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV та міжнародні договори про надання правової допомоги у цивільних справах, Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 за № 296/5, Консульський статут України, затверджений Указом Президента України від 02.04.1994 за № 127/94, Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затверджене спільним наказом Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 за № 142/5/310. Відповідно до частини 1 статті 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [4].

Проаналізувавши дану тему та її проблемні питання, з якими здебільшого стикаються нотаріуси при вирішенні спадкових справ з іноземними країнами, можна сказати те, що для визначення юрисдикції компетентного органу вирішальним є правильне визначення місця відкриття спадщини. Тому що саме за місцем відкриття спадщини спадкоємці подають нотаріусу заяву про прийняття або відмову від спадщини.

Стаття 1221 ЦК України визначає, що місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодав-

ця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна [4]. Згідно з пунктом 1.13, пункту 1, глави 10, розділу II «Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» місце відкриття спадщини підтверджується: довідкою про реєстрацію/останнє місце проживання виконавчого органу сільської, селищної або міської ради, сільського голови (у разі якщо відповідно до закону виконавчий орган сільської ради не утворено), що здійснює реєстрацію, зняття з реєстрації місця проживання особи на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, на яку поширюються повноваження відповідної сільської, селищної або міської ради, або іншим документом, що може підтверджувати відповідний факт (копія актового запису про смерть, домова книга тощо) [2]. В контексті визначення місця відкриття спадщини може виникнути проблема відсутності у спадкоємців документів, що підтверджують місце відкриття спадщини в такому випадку нотаріус повинен роз'яснити спадкоємцям їх право на звернення до суду із заявою про встановлення місця відкриття спадщини. Місце відкриття спадщини підтверджується копією рішення суду, що набрало законної сили [2].

Якщо спадкодавець, якому належало майно на території України, мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається на підставі Закону України «Про міжнародне приватне право». Відповідно до частини 1 статті 71 цього Закону спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – правом України [3].

Після того, як було визначено місце відкриття спадщини, нотаріус заводить спадкову справу, у разі необхідності зацікавлені сторони можуть подати заяви про вжиття заходів з охорони спадкового майна. На підставі цих заяв нотаріус встановлює спадкоємців, які прийняли спадщину або відмовились від її прийняття. Далі видається свідоцтво про право на спадщину та визначається матеріальне право країни, яке буде застосовуватися до спадкових правовідносин. В аспекті даної теми постає проблема визначення правового поля, у якому працюватиме нотаріус, адже через те, що майно знаходиться в іншій державі, у справі можуть спиратися не тільки на українське законодавство. Відповідно до статті 70 Закону України «Про міжнародне приватне право», спадкові відносини регулюються правом держави, в якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був [3].

Вибір права спадкодавця буде недійсним, якщо після складання заповіту його громадянство змінилось. Тобто, хоча спадкодавець і був українцем, але мав нерухоме майно, жив та помер, до прикладу, у Польщі, то до справи залучаються польські закони. Спадкування нерухомого майна, яке знаходиться за межами України, у будь-якому випадку, у тому числі й тоді, коли місце

відкриття спадщини в Україні, здійснюється за матеріальним правом держави, на території якої знаходиться це майно. У вищенаведеному випадку нотаріус буде працювати із декількома нормами законів і застосовувати норми іноземного законодавства. Нотаріус повинен визначати: за спадковим правом якої країни здійснюється спадкування, далі перевірити наявність міжнародного договору про правову допомогу з певною державою, і потім йому потрібно підготувати запит до компетентних органів цієї держави.

Специфічним у питанні спадкування громадянами України нерухомого майна, що знаходиться за кордоном є також видача свідоцтва про право на спадщину по формі для дії за кордоном. «Правилах ведення нотаріального діловодства» затверджених наказом Міністерства юстиції України від 22 жовтня 2012 року № 3253/5 зазначено, що форми реєстрів для реєстрації нотаріальних дій, нотаріальних свідоцтв, посвідчувальних написів на правочинах і засвідчуваних документах 16 та 17 видаються для підтвердження права на спадщину, яка знаходиться за кордоном [1].

На мою думку, це обмежує поле використання даних свідоцтв, залишаючи поза увагою ситуації, коли спадщина відкривається в Україні, але частина спадкового майна, наприклад, банківські рахунки, знаходяться поза її межами.

Таким чином спадкування громадянами України нерухомого майна, що знаходиться за кордоном передбачає взаємодію правових систем різних країн. У будь-якому випадку при видачі свідоцтва про спадщину нотаріус повинен звертатися до законодавства іншої країни, використовувати міжнародні договори, безліч законів та підзаконних актів, які регулюють дане питання.

---

1. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства: Наказ Міністерства юстиції України від 22 жовт. 2012 р. № 3253/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10/conv#n20> (дата звернення 13.11.2020).

2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22 лют. 2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/y/z0282-12/conv#Text> (дата звернення 13.11.2020).

3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червн. 2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 13.11.2020).

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 13.11.2020).

Ястребова К.В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олесья Гончара

Науковий керівник:
Щербина Є.М.
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олесья Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ МАЛОЛІТНІМИ ТА НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ

На сьогоднішній день залишаються актуальними питання, які стосуються прийняття спадщини та процедури її оформлення. Прийняття спадщини є офіційною можливістю набуття прав і обов'язків, що були нерозривно пов'язані із спадкодавцем. Зацікавленість осіб, які мають право бути спадкоємцями та бажають прийняти спадщину, стати юридично обізнаними в даній сфері є цілком природньою. У науковій літературі різні аспекти спадкування розглядали у своїх працях такі правознавці, як С.Я. Фурса, В.М. Марченко, З.В. Ромовська та ін. Слід зазначити, що приділяється багато уваги теоретичним знанням, загальним поняттям та проблемам спадкування, проте потрібно продовжувати висвітлювати окремі нюанси, які стосуються практичної частини прийняття спадщини.

Звертаючись до чинного законодавства України, малолітніми вважаються особи віком до 14 років, неповнолітніми – від 14 до 18 років. За загальним правилом, для того, щоб прийняти спадщину потрібно подати заяву про прийняття спадщини до державної нотаріальної контори чи до приватного нотаріуса (на вибір спадкоємця) протягом шести місяців з дня смерті спадкодавця. Проте, відповідно до ч.4 ст.1268 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) , малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, якщо не було подано заяву про відмову прийняття спадщини.

Право на відмову спадкування є важливим нюансом, адже до складу спадщини входять як права, так і обов'язки. Наприклад, в тому разі, якщо спадкодавець мав кредити, які не виплатив за своє життя, то обов'язок сплатити даний кредит переходить до спадкоємців. Відповідно до ч. 3-4 ст. 1269 ЦКУ, особа, яка досягла 14 років, має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника. Проте, від імені мало-

літньої, недієздатної особи заяву про прийняття спадщини подають її батьки (усиновлювачі), опікун.

Ще один важливий аспект даного питання розкривається в ст. 1241 ЦКУ, де зазначається, що малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця мають право, незалежно від змісту заповіту на обов'язкову частку (половина частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом). Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини, тобто діти.

Слід зауважити, що обов'язковою умовою належного оформлення спадщини, до складу якої входить майно, права на яке підлягають державній реєстрації є отримання свідоцтва про право на спадщину. Відповідно до ст. 67 Закону України «Про нотаріат», якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні, недієздатні особи або особи, цивільна дієздатність яких обмежена, про видачу свідоцтва виконавцю заповіту нотаріус повідомляє відповідні органи опіки та піклування.

Для того, щоб отримати свідоцтво про право на спадщину при собі потрібно мати визначений перелік документів, який знаходиться у відкритому доступі. Якщо дитина є спадкоємцем після померлих батька та матері, дитина може отримати свідоцтво про право на спадщину у разі набуття повного обсягу цивільної дієздатності (18 років – повнолітня особа та у випадках, передбачених законом) та після призначення опікуна (піклувальника) відповідно опікуном (дитиною за згодою піклувальника).

Наостанок ще потрібно зазначити, що успадкованим малолітніми та неповнолітніми дітьми майном управляють їхні батьки, або один із батьків, якщо інший помер або позбавлений батьківських прав. Якщо ж обох батьків немає в живих, то право управляти майном дитини мають усиновлювачі, опікуни, піклувальники.

Отже, потрібно приділяти достатню увагу питанню прийняття спадщини загалом, її оформленню, звертати увагу на всі нюанси, щоб виконати дану процедуру правильно та відповідно до законодавства.

1.Цивільний кодекс УкраїниЕлектронний ресурс Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2.Закон України «Про нотаріат» Електронний ресурсВерховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

Цивата О. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського Національного
Університету ім. Олеся Гончара

Науковий керівник:
Щербина Є.М.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

СПАДКУВАННЯ У ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИНАХ

В наш час дуже часто зустрічаються випадки коли жінка та чоловік проживають однією сім'єю перебуваючи у так званих фактичних шлюбних відносинах. Тобто вони проживають разом без офіційної реєстрації шлюбу в органах ДРАЦС. В цьому разі виникає проблема отримання права одного із учасників фактичних шлюбних відносин на спадкування у разі смерті іншого. Спадкування – це перехід майнових і окремих особистих немайнових прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців. Законодавство передбачає п'ять черг спадкування за законом.

До першої черги належать батьки спадкодавця, той з подружжя, який його пережив, а також діти, в тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті. До другої черги законодавець відніс рідних сестер та братів спадкодавця, його баба та дід як з боку батька так і з боку матері. У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця. І вже тільки у четвертій черзі знаходяться особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. Також ще є п'ята черга в якій право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення [3].

Згідно з п2. постанови Пленуму ВСУ № 7 від 30.05.2008 року «Про судову практику у справах про спадкування» справи про спадкування розглядаються судами за правилами позовного провадження, якщо особа звертається до суду з вимогою про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які можуть вплинути на спадкові права та обов'язки інших осіб та (або) за наявності інших спадкоємців.[1] Також є цікавим питання, щодо пред'явлення вимоги про визнання права власності позивача на майно по-

мерлого, як частки у праві спільної сумісної власності чоловіка та жінки, які проживали без реєстрації шлюбу та виключення такого майна із спадкової маси. Адже відповідно до ст. 74 Сімейного кодексу України, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними [2]. То така справа також буде розглядатися у порядку позовного провадження.

Тобто майно, яке було придбане чоловіком і жінкою під час їх спільного проживання однією сім'єю, має бути визнане спільною сумісною власністю. І в такому випадку $\frac{1}{2}$ частина майна повинна бути виключена зі спадкової маси спадкодавця. Після цього спір буде розглядатися тільки щодо половини майна. На цю половину особа що проживала зі спадкодавцем разом, також зможе претендувати. Під час розгляду справи особа, котра претендує на отримання спадщини, повинна доказати, що вони проживали разом зі спадкодавцем однією сім'єю, а спільне проживання повинно бути не менше як п'ять років до часу відкриття спадщини.

Як спосіб доказу спільного проживання фактичного подружжя можна використати показання свідків, але вони не можуть бути єдиною підставою для встановлення даного факту. Обов'язковою умовою для визнання чоловіка та жінки такими, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, крім власне факту спільного проживання, є наявність спільного бюджету, спільної участі у придбанні майна для спільного користування, у витратах на утримання житла, його ремонт, надання взаємної допомоги, наявність усних чи письмових домовленостей про порядок користування житловим приміщенням, інших обставин, які засвідчують реальність сімейних відносин. Іншими доказами проживання однією сім'єю може бути народження спільних дітей; спільне придбання рухомого та нерухомого майна; укладення чоловіком/жінкою договорів дарування, страхування, медичного та туристичного обслуговування, тощо на користь іншого; наявність спільних рахунків банківських установах; спільна участь у питаннях життєзабезпечення сім'ї, в оплаті комунальних послуг, купівлі продуктів харчування та інших необхідних товарів, техніки, здійснення ремонту; спільне проведення дозвілля; наявність спільних фотографій, дописів та іншої інформації в соціальних мережах та інших веб-сайтах; догляд один за одним під час хвороб, в тому числі понесення витрат на лікування, на організацію та проведення похорон, догляду за місцем поховання, тощо.

Підставою для звернення до нотаріуса щодо оформлення свідоцтва про право на спадщину або підставою набуття права власності на частку в майні померлого буде набрання рішенням суду законної сили.

Тобто виходячи зі всього позивач фактично може набути право власності на частину майна померлого, як на спільну сумісну власність осіб, що перебували у фактичних шлюбних відносинах, а щодо іншої частини – отри-

мати свідоцтво про право на спадщину відповідно до черговості спадкування за законом.

Отже в даному випадку краще офіційно оформлювати шлюбні відносини, адже це допоможе суттєво зекономити грошові кошти і час, адже в такому випадку один із подружжя є спадкоємцем першої черги за законом та встановлення факту проживання однією сім'єю із спадкодавцем не вимагається.. А у випадку перебування чоловіка та жінки у фактичних шлюбних відносинах спір щодо спадкування майна і визнання майна яке було придбане чоловіком і жінкою під час їх спільного проживання однією сім'єю, спільною сумісною власністю буде відбуватися у судовому порядку.

1.Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 2008 р. № 7 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0007700-08>.

2.Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2947-14>.

3.Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.

Абрамов Д.А.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

Щербина Є.М.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Коли ейфорія кохання вщухає, і подружжя починає зіштовхуватись зі звичайними побутовими складнощами шлюбного співжиття, а інколи й розладом в стосунках. І якщо чоловік та жінка, які уклали шлюб, виявляються емоційно незрілими до такого союзу, — замість того, аби шукати способу примирення, кожен починає «бігати по адвокатах» за юридичними консультаціями, переказуючи їм слова своїх батьків, друзів, сусідів, котрі «точно бачили, що на весіллі одному з них подарували більше майна, а другий, окрім

турбот, нічого в сім'ю не привніс». І, як показує судова практика, дев'ять із десяти сімейних союзів, які можна було б урятувати, остаточно «роз'їдає» саме матеріальне питання, оскільки думки кожного про «нажити непосильною працею» не дають сконцентруватись подружжю над тим найдорожчим, заради чого вони вступали у сімейний союз. Така ситуація є класичною, і не змінюється з року в рік, бо кожна пара вважає себе унікальною, не підвладною побуту та часу.

Шлюбний договір (*Pacta nuptialia seu dotalia seu sponsalia, Ehepactt oder Ehevertrag, contrat de mariage*) - юридичний термін сімейного права, що позначає викладену в особливому акті угоду, укладену до або після вступу в шлюб і визначальну майнові, а до певної міри і особисті відносини, впливають зі шлюбного союзу, як для самих поєднувалися шлюбом, так і для третіх осіб, інтереси яких можуть стикатися з інтересами того чи іншого з подружжя або обох разом.

Необхідно розуміти, що шлюбний договір – це, перш за все, договір про вирішення спірних питань життя сім'ї, укладений між особами які вступають у шлюб, або подружжям. Новацією сімейного кодексу України є положення про те, що шлюбний договір може бути укладено не тільки до одруження, як встановлювалось Кодексом про шлюб та сім'ю, а й під час шлюбу.

Згідно зі ст. 94 Сімейного кодексу України шлюбний договір укладається у письмовій формі й обов'язково нотаріально посвідчується.

Стаття 92 Сімейного кодексу України встановлює, що сторонами шлюбного договору можуть бути зокрема: - особи, які подали до відділу державної реєстрації актів цивільного стану заяву про реєстрацію шлюбу (наречені); - особи, які вже зареєстрували шлюб (подружжя).

Окремим аспектом необхідно виділити, що шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені СК України (ч. 4 ст. 93 СК України).

Сімейний кодекс України передбачає, що сторони у шлюбному договорі можуть визначити, зокрема: а) правовий режим майна (ст. 97 СК України); б) порядок користування житлом (ст. 98 СК України); в) право на утримання (ст. 99 СК України).

Перш за все необхідно звернути увагу на судову практику, яка існує в нашій державі з приводу цих правовідносин, а саме відносно шлюбного договору Верховний суд України у своїй Постанові від 28 січня 2015 року по справі № 6-230цс 14 вказав на наступне: «Згідно з частинами першою, дев'ятою статті 7 СК України сімейні відносини регулюються цим кодексом та іншими нормативно-правовими актами на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Серед загальних засад регулювання сімейних відносин у частині другій статті 7 СК України закріплена можливість урегулювання цих відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками.

Стаття 9 СК України визначає загальні межі договірного регулювання

відносин між подружжям, а саме: така домовленість не повинна суперечити вимогам СК України, іншим законам та моральним засадам суспільства. Під вимогами законів у цьому випадку слід розуміти імперативні норми, що встановлюють заборону для договірного регулювання відносин подружжя.

Оскільки договір, в тому числі шлюбний договір, передусім є категорією цивільного права, то відповідно до статті 8 СК України у випадках договір-ного регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні нор-ми статей 3, 6 ЦК України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 ЦК України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

Так, частина третя статті 6 ЦК України передбачає, що сторони в дого-ворі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегу-лювати свої відносини на власний розсуд, надаючи, таким чином, особам право вибору: використати існуючі норми законодавства для регулювання своїх стосунків або встановити для цих стосунків власні правила поведінки.

Отже принцип свободи договору відповідно до статей 6, 627 ЦК України є визначальним та полягає у наданні особі права на власний розсуд ре-алізувати, по-перше: можливість укласти договір (або утриматися від укла-дення договору); по-друге, можливість визначити зміст договору на власний розсуд, враховуючи при цьому зустрічну волю іншого учасника договору та обмеження щодо окремих положень договору, встановлені законом. В шлюбному договорі може бути змінене правило статті 62 Сімейного кодексу України, яке передбачає, що якщо майно, яке належить одному з подружжя, за час шлюбу істотно збільшиться у своїй вартості внаслідок спільних трудо-вих або грошових затрат чи затрат другого з подружжя, у разі виникнення спору воно може бути визнане за рішенням суду об'єктом права спільної сумісної власності. Може бути також закріплено положення про те, що це майно не змінюватиме свого правового режиму, тобто належатиме тому з по-дружжя, хто був його первісним власником, або подружжю на праві спільної часткової власності у нерівних частках.

За договором одним з обов'язків, наприклад, дружини може бути ошад-ливе ставлення до сімейного бюджету, здійснення обліку проведених витрат на певну суму та інформування чоловіка про ці витрати.

На практиці шлюбний договір в першу чергу застосовується не для ре-гулювання спільного проживання і користування майном, а на випадок розірвання шлюбних відносин. Тому, безперечно, у шлюбному договорі можна визначити можливий порядок поділу майна, у тому числі і після розірвання шлюбу. У цьому разі у випадку розлучення можна уникнути дов-го триваючих судових процесів поділу майна, маючи більше шансів зберегти добрі відносини після розлучення.

Отже, цивілістична суть сімейних відносин зумовила розширення мож-ливості їхнього регулювання безпосередньо самими учасниками. Частиною другою статті 7 Сімейного кодексу України визначено, що сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками,

Таке договірне регулювання стосується насамперед шлюбного договору. Принцип свободи договору відповідно до статей 6, 627 ЦК України є визначальним та полягає у наданні особі права на власний розсуд реалізувати, по-перше: можливість укласти договір (або утриматися від укладення договору); по-друге, можливість визначити зміст договору на власний розсуд, враховуючи при цьому зустрічну волю іншого учасника договору у та обмеження щодо окремих положень договору, встановлені законом.

1. Сімейний кодекс України Верховна Рада України.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

Абрамов Д. А.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету,
Дніпровський національний
університет ім. Олеса Гончара

ПОРЯДОК НОТАРІАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ З ВИДАЧІ СВІДОЦТВ ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ

В нотаріальній практиці поширеною нотаріальною дією є видача свідоцтва про право на спадщину. Даним документом засвідчується набуття спадкоємцем права власності на успадковане майно. Від правильності оформлення свідоцтва про право на спадщину залежить подальша реалізація набувачем майна своїх цивільних прав.

Свідоцтво про право на спадщину – це процесуальний нотаріальний акт, який засвідчує перехід права власності на майно спадкодавця до спадкоємців. Не можна успадкувати лише право на спадкове майно, не взявши на себе обов'язки, з ним пов'язані. Спадкоємець не може успадкувати одну частину спадку, а від іншої відмовитися. Якщо успадковане майно підлягає обов'язковій державній реєстрації, то свідоцтво про право на спадщину є для спадкоємців основним правовстановлюючим документом.

Спадкоємець, на основі ст. 66 Закону України «Про нотаріат», має право отримати свідоцтво про право на спадщину.

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Фізична особа оголошується померлою від дня набрання законної сили рішенням суду про це. Фізична особа, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припустити її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті (ст. 346 Цивільного кодексу України).

Факт смерті фізичної особи і час відкриття спадщини нотаріус перевіряє шляхом витребування від спадкоємця свідоцтва про смерть, виданого орга-

ном державної реєстрації актів цивільного стану, а якщо це неможливо – повинен витребувати від органу ДРАЦС копію актового запису про смерть спадкодавця або повний витяг з Державного реєстру АЦС щодо актового запису про смерть. Рішення суду про оголошення фізичної особи померлою або про встановлення факту смерті особи в певний час не може бути прийнято нотаріусом на підтвердження факту смерті. На підставі таких рішень, які набрали законної сили, має бути зареєстрована смерть особи в органах ДРАЦС. У разі якщо в свідоцтві про смерть спадкодавця зазначено лише місяць та рік або тільки рік смерті, часом відкриття спадщини слід вважати відповідно останній день зазначеного місяця або 31 грудня поточного року.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця відповідно до статті 29 Цивільного кодексу України. Якщо спадкодавець мав декілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця.

Порядок видачі свідоцтва про право на спадщину регулюється ст. 67 Закону України «Про нотаріат». Свідоцтво про право на спадщину видається за письмовою заявою спадкоємців, які прийняли спадщину в порядку, встановленому цивільним законодавством, на ім'я всіх спадкоємців або за їх бажанням кожному з них окремо.

Спадкоємці, які пропустили строк для прийняття спадщини, можуть бути за згодою всіх інших спадкоємців, які прийняли спадщину, включені до свідоцтва про право на спадщину як такі, що прийняли спадщину. Така згода спадкоємців повинна бути викладена у письмовій формі і подана нотаріусу або в сільських населених пунктах - уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування до видачі свідоцтва про право на спадщину.

Згідно до ст. 68 Закону України «Про нотаріат» нотаріус або в сільських населених пунктах - посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, при видачі свідоцтва про право на спадщину за законом перевіряє факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, наявність підстав для закликання до спадкоємства за законом осіб, які подали заяву про видачу свідоцтва, та склад спадкового майна. Спадкоємці за законом, які позбавлені можливості подати документи, що підтверджують наявність підстав для закликання до спадкоємства, можуть бути за письмовою згодою всіх інших спадкоємців, які прийняли спадщину і подали докази родинних, шлюбних чи інших відносин із спадкодавцем, включені до свідоцтва про право на спадщину.

Згідно до 69 Закону України «Про нотаріат» нотаріус, або в сільських населених пунктах - посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, при видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом перевіряє факт смерті спадкодавця, наявність заповіту, час і місце відкриття спадщини, склад спадкового майна. Нотаріус або посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, також перевіряє коло осіб, які

мають право на обов'язкову частку в спадщині.

При оформленні права на спадщину нотаріус зобов'язаний виконати ряд процесуальних дій у відповідності до порядку, встановленого п.п. 205-238 Інструкції «Про порядок здійснення нотаріальних дій нотаріусами України». Він зобов'язаний: встановити факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, наявність підстав для закликання до спадкування за законом або за заповітом осіб, які подали заяву про видачу свідоцтва, склад спадкового майна, на яке видається свідоцтво про право на спадщину та приналежність цього майна спадкодавцю, претензії кредиторів, заяви відказоодержувачів про відмову від заповідального відказу та здійснити декотрі інші дії з нотаріального провадження щодо видачі свідоцтва про право на спадщину. На підтвердження цих обставин від спадкоємців обов'язково вимагаються відповідні документи.

Якщо спадщину прийняли кілька спадкоємців, то свідоцтво про право на спадщину видається кожному з них окремо із визначенням імені і часток у спадщині. Таке правило діє у випадку, коли спадщину на нерухоме майно прийняло декілька спадкоємців. Виходячи з позицій охорони прав спадкоємців, нотаріус, у випадку, коли свідоцтво про право на спадщину видається не всім спадкоємцям і не на все спадкове майно, зобов'язаний у тексті свідоцтва зазначити яка частка спадщини залишається відкритою.

Дані про видачу свідоцтва про право на спадщину підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі заповітів, спадкових договорів та спадкових справ, в порядку, передбаченому Положенням про Єдиний реєстр заповітів, спадкових договорів та спадкових справ. Видача свідоцтва про право на спадщину спадкоємцям, які прийняли спадщину, строком не обмежена. Тому отримання свідоцтва про право на спадщину є правом спадкоємця, яке від може використати у будь-який час. Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину, адже, прийнявши спадщину в порядку, передбаченому ст. 1268, 1270 ЦК України, він забезпечив своє право на отримання свідоцтва в майбутньому. В якості висновку можна зазначити виходячи із загальної класифікації нотаріальних проваджень, провадження щодо видачі свідоцтва про право на спадщину віднесено до багатостадійних нотаріальних проваджень, тобто воно у своєму розвитку проходить три етапи, кожний із яких складається з певних стадій, тобто сукупності процесуальних дій нотаріуса, що спрямовані на досягнення конкретної мети.

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.93, № 3426-XII Електронний ресурс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.

2. Цивільний кодекс України, Електронний ресурс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012, № 282/20595, Електронний ресурс, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

4. Конституція України від 28.06.96, № 30 [Електронний ресурс], URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

Жданова А. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

Науковий керівник:
Гордієнко Т. О.
старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Екологія в другій половині ХХ століття поставила перед спільнотою такі гострі проблеми, як регулювання чисельності населення, екологічну конверсію виробництва, екологічну безпеку населення, тому є дуже важливим міжнародне співробітництво держав у екологічній сфері для подолання проблем у цій сфері на світовому рівні.

Найважливішим джерелами міжнародного екологічного права є Декларація ООН з навколишнього середовища, яку прийнято в 1972 р. на Всесвітній конференції ООН з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, Швеція) [1]; "Декларація Ріо", яку схвалено міжнародною конференцією з навколишнього середовища і розвитку в 1992 р. (Ріо-де-Жанейро, Бразилія) [2].

Значну роль в реалізації положень цих документів та інших міжнародних конвенцій відіграє спеціалізована організація під назвою Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), а також інші структури Організації Об'єднаних Націй (ЮНЕСКО, ФАО, ВОЗ, МАГАТЕ).

Міжнародне співробітництво України в екологічній сфері визначається міжнародними і міждержавними договорами та угодами, а також основними напрямками державної екологічної політики: удосконалення природоохоронного законодавства і регламентації режимів природокористування з метою їх адаптації до умов реформування економіки, зміни форм власності: впровадження програмно-цільових методів реалізації екологічної політики шляхом розробки різного рівня програм охорони довкілля та невиснажливого використання природних ресурсів; удосконалення економічного механізму природокористування відповідно до здійснюваних економічних реформ; послідовний перехід на міжнародні екологічні стандарти технологічних процесів переробки і виробництва продукції; організація єдиної системи нагляду і контролю за станом природних ресурсів та об'єктів навколишнього природ-

ного середовища; гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків аварії на ЧАЕС; поліпшення екологічної освіти і виховання, удосконалення інформування населення про стан навколишнього природного середовища. Розв'язання сучасних екологічних проблем в Україні можливе тільки в умовах широкого й активного міжнародного співробітництва всіх країн у цій сфері. Це зумовлено насамперед такими обставинами: глобальним характером екологічних проблем; транскордонним характером забруднення навколишнього середовища; міжнародними зобов'язаннями України щодо охорони навколишнього природного середовища; необхідністю міжнародного обміну досвідом і технологіями, можливістю залучення іноземних інвестицій.

Україна є учасником понад 20 міжнародних конвенцій та двосторонніх угод, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. Міжнародні зобов'язання України щодо навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки впливають з положень вже ратифікованих а також тих, що знаходяться в стадії розгляду конвенцій та угод.

Виконання Україною зобов'язань, що впливають із зазначених багатосторонніх угод, потребує приведення внутрішнього законодавства у відповідність з нормами міжнародного права й урахування існуючої міжнародної практики під час розроблення нових законодавчих актів.

Поряд з виконанням зобов'язань України, що впливають із багатосторонніх договорів у галузі охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки, в перспективі має важливе значення подальше розширення міжнародного співробітництва за такими напрямками: співробітництво з міжнародними організаціями системи ООН у галузі охорони навколишнього природного середовища (ЮНЕП – програма ООН щодо навколишнього середовища, ЄЕК ООН – Європейська Економічна комісія ООН,

ПРООН – Програма розвитку ООН; МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергетики ООН; ФАО – Організація з продовольства й сільського господарства; Центр ООН по населених пунктах; Комісія сталого розвитку; Глобальний екологічний фонд та ін.); участь у регіональних природоохоронних заходах (Чорне море, Дунай, Карпати, Донбас та ін.); участь у міжнародних програмах ліквідації наслідків Чорнобильської аварії (проблеми відходів, перенесення забруднень повітряними і водними потоками та ін.). Беручи участь у міжнародному співробітництві, Україна отримує допомогу в галузі Охорони навколишнього природного середовища від міжнародного співтовариства. Слід зазначити, що кількість фінансових ресурсів, що виділяються в Україні на охорону навколишнього середовища, відрізняє її від багатьох розвинутих держав і навіть від деяких країн Центральної та Східної Європи. Це пов'язано з пізнім усвідомленням необхідності та вигідності інвестицій в охорону навколишнього середовища. Однак, саме це дає змогу Україні ро-

зраховувати на міжнародне співробітництво і можливість отримання фінансової допомоги [3].

Інтерес може становити доступ до ринку з метою залучення екологічно чистих технологій та обладнання для захисту навколишнього природного середовища України. Інтеграція незалежної України у світове співтовариство уможливила безпосередньо міжнародну економічну, технічну та експертну допомогу.

Головними її напрямками є: гранти (безоплатна допомога) та в майбутньому можливі кредити Програми розвитку ООН, Програми охорони навколишнього природного середовища. Перші гранти було спрямовано на збереження біорізноманіття (дельта Дунаю та Східні Карпати), а також регіонально важливий проект – захист Чорного моря від забруднення; допомога Європейського Союзу в рамках технічної допомоги країнам СНД

(TACIS). Хоча проблеми охорони навколишнього природного середовища не належать до пріоритетних програм TACIS; міжнародна допомога окремих розвинутих країн (США, Канади, Нідерландів, Німеччини, Данії, Великобританії) як у рамках багатосторонніх програм, так і на підставі двосторонніх угод. Міжнародна допомога насамперед повинна використовуватися згідно з внутрішніми регіональними пріоритетами для розв'язання проблем Дніпра та інших річок України, проблем якості питної води, проблем Донецько-Придніпровського регіону, Полісся, Чорного та Азовського морів, ліквідації наслідків Чорнобильської аварії тощо.

Викладене дозволяє зробити висновок, що питання міжнародного співробітництва в сфері охорони природних ресурсів посідають важливе місце в міждержавних відносинах і координуються профільними організаціями за участі України. Вирішення глобальних екологічних проблем сучасності потребує активних дій міжнародної спільноти та подальшого поглиблення співпраці на основі діючих міжнародно-правових договорів та комплексної взаємодії усіх держав світу.

1. Декларація ООН з проблем навколишнього середовища. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text (дата звернення 10.11.2020).

2. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text (дата звернення 11.11.2020).

3. Герц А.А. *Екологічне право України*: навч.-метод. посіб. Х.: Право, 2015. 280 с.

Явтушенко М. А.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеса Гончара

Науковий керівник:
Гордієнко Т. О.
старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олеса Гончара

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Загрози негативного впливу навколишнього середовища на людину існували завжди. І за умов нинішнього існування як українського суспільства, так і світової спільноти загрози національній безпеці саме в екологічній сфері набувають неабиякого значення. Більш того, складна демографічна ситуація в світі дедалі ускладнює питання щодо вірного використання як невідновлювальних природних ресурсів, так і взагалі ставлення до природних багатств окремих країн. Знання і можливість вірного діагностування та класифікації тих чи інших загроз допоможе усвідомлювати алгоритми дій тих держав чи організацій або окремих осіб, які можуть перетворити Україну на екологічну колонію.

Відповідно до Закону України "Про національну безпеку України" та законодавства України до загроз національним інтересам і національній безпеці в екологічній сфері належать: значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів; нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних; неподоланність негативних соціально-екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи; погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води; загострення техногенного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на р. Дніпро; неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів; неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків військової та іншої екологічно небезпечної діяльності;

небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного тероризму; посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій; застарілість та недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів [1].

Однією з загроз національній безпеці в екологічній сфері є намагання створення в Україні "смітника світових відходів", розміщення екологічно небезпечних підприємств і створення екологічної колонії світу.

Україна — держава з потужним і розвиненим природно-ресурсним потенціалом, що охоплює мінеральні, земельні, водні, лісові, фауністичні та природні рекреаційні ресурси. За багатством мінерально-сировинних ресурсів Україна є однією з провідних держав світу. Копалини зосереджені у 9000 родовищах.

Неабияке занепокоєння викликає нині як стан земельних ресурсів, так і система землекористування, яка склалася в Україні.

На жаль, сучасне сільськогосподарське використання земельних ресурсів в Україні не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, пасовищ та лісонасаджень, що негативно впливає на стійкість природних ландшафтів.

Важливе значення в покращенні стану навколишнього середовища і здоров'я людей мають лісові ресурси. Україна належить до малолісних держав світу. Площа її лісового фонду складає 10,4 млн га, в тому числі вкрито лісом 9,6 млн га [2].

Ліси України за своїм народногосподарським призначенням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції. На сьогодні в Україні спостерігається малоефективна політика лісовідведення і лісовідновлення. На покращенні стану довкілля України важливе значення мають заповідники та національні парки. Проте їхня кількість наразі не дає підстав говорити про повне використання відновлювальних властивостей заповідних територій для покращення стану навколишнього середовища.

Загрозою для національної безпеки в екологічній сфері є невірний і несправедливий перерозподіл природних багатств як на планеті, так і всередині самої держави [3]. На окрему увагу заслуговує проблема поводження з радіоактивними відходами (РАВ) та відпрацьованим ядерним паливом, оскільки Україна не має національних або регіональних сховищ для відпрацьованого ядерного палива, крім одного локального сховища на майданчику Чорнобильської АЕС.

Наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції стали довготривалим фактором радіаційної загрози для населення на значній території. Аналіз радіаційної безпеки в Україні не можна здійснювати без урахування наслідків аварії на ЧАЕС, оскільки вона справляє значний негативний вплив на загальну екологічну та економічну ситуацію в державі. Вона негативно відбивається на всіх сферах життя, галузях виробництва, зачіпає інтереси

всіх громадян України, держави загалом. Унаслідок аварії населення України зазнало впливу від надзвичайно великих до малих доз радіаційного випромінювання.

Треба зазначити, що для вирішення всіх нагальних проблем, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії на ЧАЕС, зроблено ще замало.

Таким чином загрозою екологічній безпеці є незадовільний стан радіаційної безпеки та наслідки аварії на Чорнобильській АЕС. Серед загроз екологічній безпеці України також існує проблема транскордонного забруднення [4].

Отже, можна виділити напрями забезпечення національної безпеки в екологічній сфері в Україні: перехід до екологічно чистих технологій; унеможливлення створення на території України "смітника світових відходів", розміщення екологічно небезпечних підприємств; унеможливлення створення екологічної колонії світу: вивіз у будь-яких формах природних ресурсів з України, захоронення на території країни токсичних і радіоактивних відходів, розміщення або перенесення до країни брудних в екологічному відношенні галузей промисловості, а також застарілих технологій, експорт анти-екологічної продукції, яка становить собою безпосередню загрозу здоров'ю і життю людей, а також природному середовищу життя; здійснення державного управління розподілом природних багатств в державі відповідних до національних інтересів, а не в угоду інтересам конкретних осіб, недопущення втручання у даний процес зовні; участь у перерозподілі багатств на планеті; концептуальна неприйнятність концепції "золотого мільярду"; оптимізація системи моніторингу надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного характеру; активна участь у міжнародній миротворчій діяльності з метою недопущення ескалації екологічних конфліктів та мінімізації дії їх негативних наслідків на Україну; участь України із використанням власного потенціалу космічної держави у дослідних проектах щодо захисту Землі від астероїдів та інших космічних тіл; створення екологічно безпечних ракетно-космічних комплексів; моделювання нових екологічних захворювань та наукове розроблення засобів та методів їх попередження та лікування; наукове розроблення проблеми існування гепатогенних зон та їх впливу на особу; мінімізація впливу глобальних екологічних проблем на рівень екологічної безпеки України; якості висновку можна зазначити, що загальний стан екологічної безпеки в Україні є досить складним. Існує широке різноманіття чинників (як природного, так і антропогенного походження), які спричиняють у подальшому ускладнення її стану у просторово-часовому аспекті. Це негативно впливає на довкілля та призводить до погіршення умов життєдіяльності живих організмів і, у першу чергу, людей. Тому екологічна безпека в рамках держави розглядається як одна з основних складових національної безпеки. Наведені обставини обумовлюють нагальну потребу комплексного розв'язання проблем, пов'язаних з екологічною безпекою.

1. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 12.11.2020)
2. Публічний звіт державного агентства лісових ресурсів України за 2019 рік. URL: https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/26022020/ПУБЛІЧНИЙ%20ЗВІТ
3. Ліпкан В.А. *Національна безпека України*: підручник. К.:2009.
4. Гетьман А.П. *Екологічне право*: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч.закл. Х.: Право, 2013. 432 с.

Бондаренко О. С.

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна О. О.

старший лейтенант поліції,
викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ПРО ЗАКУПІВЛЮ

Господарське право само по собі врегульоване великим колом своєї діяльності та обумовлює існування актуальних проблем та особливостей здійснення певних дій передбачених чинним законодавством України. Це право безпосередньо базується на нормах цивільного права щодо правоздатності окремих фізичних чи юридичних осіб, їх права власності, а також складання та затвердження цивільно-правових угод та договорів.

Саме поняття господарської діяльності знаходить своє місце у частині 1 статті 3 Господарського кодексу України і полягає у спрямуванні на виготовлення, створення чи реалізацію відповідної продукції, а також в безпосередньому виконанні необхідних робіт чи наданні послуг кожній особі окремо. Нашим чинним законодавством визначений чіткий перелік робіт і послуг у сфері господарської діяльності, а також визначено відповідні способи втілення їх в життя.[1]

Зазначимо, що в господарській діяльності є певні особливості правового регулювання окремих видів договорів, адже кожному з них притаманні загальні риси відповідної правової категорії чи ознаки, які можуть бути властиві тільки одному виду господарських договорів. Зараз же, ми хотіли би розглянути саме особливості функціонування договорів, що стосуються за-

купівлі товарів (робіт чи послуг), бо укладання даного виду договорів є кінцевою метою учасників публічних закупівель, що є важливим для ефективної роботи відповідних галузей держави.

Щодо визначення поняття договору про закупівлю, то воно визначено у Законі України «Про публічні закупівлі» та полягає у відповідній дії, де замовник та безпосередньо учасник уклали договір за результатами процедури закупівлі і в якого передбачено надання послуг чи виконання робіт або набуття права власності на товари.[2] Виходячи з вище зазначеного поняття договору про закупівлю, можемо визначити ключові ознаки без яких даний документ не може існувати, а саме: якщо після укладання замовник не отримує особисті права власності на товар чи безпосередньо замовнику не надаються певні послуги чи не виконуються зазначені в договорі роботи, то такий договір не може вважатися про закупівлю. При цьому, слід пам'ятати, що договір повинен в обов'язковому порядку відповідати всім законодавчим вимогам, що передбачені в Цивільному та Господарському кодексах і недійсним визначається той договір, який був визначений законом неправомірним та укладеним поза межами закону.[3]

Відповідно до частини 3 статті 180 ГК України, визначено, що під час укладання будь-якого господарського договору суб'єкти господарювання, а також юридичні особи, що створені органами державної влади (негосподарюючі) повинні в обов'язковому порядку погодити предмет, ціну, а також строк дії договору, адже між ними безпосередньо виникають господарсько-договірні зобов'язання. Визначивши все вище написане хотілось би розглянути саме ті ознаки, які необхідні для договору закупівлі.

Щодо предмету можна сказати, що він цілком залежить від замовника, адже він повинен чітко визначити товар, послуги чи відповідні роботи, які він закуповуватиме, а відповідно до частини 4 статті 180 ГК України в даному виді договору також повинно бути зазначено асортимент, відповідна кількість продукції, а також вимоги щодо їх ефективного функціонування.[1]. Ще однією з особливостей укладання даного виду договору є те, що його ціна (тобто ціна товару, послуги чи роботи) є запропонованою учасником процедури закупівлі за відповідними результатами електронного аукціону і дану ціну можна збільшити до 10% у випадку коливання ціни певного товару на ринку, це визначено у статті 36 ЗУ «Про публічні закупівлі».

Термін дії цього господарського договору за загальним правилом визначається часом, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору, але особливість полягає у тому, що закінчення цього строку не звільняє суб'єктів від відповідальності за його порушення, що мало безпосереднє місце під час дії договору.

Таким чином можна зробити висновок, що даний вид господарських договорів, саме договору про закупівлю оформлюється та затверджується відповідно до загально визначених положень та умов, які зазначені у Цивільному та Господарському кодексах, але мають свої особисті особливості. Тре-

ба розуміти, що для правильного та законного укладання вище зазначеного виду договорів потрібно чітко розуміти та визначати предмет договору та його безпосередніх суб'єктів, а також не порушувати правові норми, які встановлені чинним законодавством нашої країни.

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18, № 19-20, № 21-22. С. 144.

2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. №922-VIII. Дата оновлення: 15.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

Григор'єва Н. В.
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Нагорна О. О.
старший лейтенант поліції,
викладач кафедри цивільного права та
процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

На сьогодні актуальним є роль відіграє досудове врегулювання господарських спорів як саме для суб'єктів господарювання та і для судової системи в цілому. В господарському праві визначення досудового порядку врегулювання спорів має в собі сукупність відповідних заходів, що забезпечуються та здійснюються безпосередньо стороною права якої були порушені в будь-який спосіб, для відповідного знаходження вирішення спору зі стороною, яка виступає порушником інтересів чи майнових прав особи, яка наполягає на вирішенні даного питання. Особливість здійснення даної дії полягає в тому, що вона містить в собі не тільки якісь претензії з боку особи, права якої були порушені, а також припускає мати в собі добровільний розгляд та задоволення вимог даної особи у разі, якщо ці дії є обґрунтованими та законними.

Саме досудове врегулювання спорів застосовується під час вирішення будь-яких конфліктів, які виникли у суб'єктів, які знаходяться у господарсь-

ких правовідносинах. Відповідний порядок та умови здійснення даного врегулювання визначений в чинному ГК Україні, а також в інших нормативно-правових актах регламентованих законодавством нашої країни.

Щодо основної мети здійснення даної дії в господарському праву є саме усунення будь-яких негативних впливів на виробництво чи його працю з боку контрагентів суб'єкта господарювання шляхом застосування до них правових норм. [2]

Досудове врегулювання господарських спорів вже давно є актуальним питанням для сучасного господарського процесу нашої країни. Багато науковців дискутують про необхідність цього інституту та це безпосередньо вказує на складність та неординарність даного питання. Вони вважають, що будь-які спори, які мають місце серед сторін господарського конфлікту повинні самостійно вчинити всі необхідні та можливі дії за для його припинення та мирного розв'язання спору, що виник, а в разі коли це неможливо, звернутися до судових органів. Відповідно до чинного господарського законодавства, досудове врегулювання спору повинно здійснюватися за попередньою домовленістю сторін, а у випадках коли даний захід є обов'язковим, то за підстав та і в порядку визначеному законодавством нашої країни. Також у статті 222 ГК України визначено те, що у разі, якщо є необхідність відшкодування відповідних збитків чи застосування будь-якої іншої санкції, суб'єкт господарювання або ж інший учасник господарських відносин, права яких були порушені, має особисте право звернутися з письмовою претензією до особи, яка порушила, якщо інше не встановлено законом. [1]

Зазначимо, що на практиці не має різниці на те, що сторони мають особисте право попередньо включити у договір таку умову, як застосування досудового врегулювання спору, бо сторони все одно можуть одразу звернутися до суду та не складати при цьому претензію, бо право вибору способу захисту прав та законних інтересів учасників господарських правовідносин це право, а не обов'язок сторін.

Таким чином можна зробити висновок, що досудове врегулювання спору повинно вирішуватися відповідного до підстав та порядку, який передбачений чиним господарським законодавством нашої країни. Обрання даного засобу правового захисту прав та законних інтересів осіб є відповідним правом, а не обов'язком кожної особи, яка повинна добровільно користуватися ним виходячи з власних інтересів.

1.Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18, № 19-20, № 21-22. С. 144.

2.Парасюк В.М. Проблемні аспекти досудового врегулювання господарських спорів: *Актуальні правові проблеми господарської діяльності в Україні*. Львів. 2018. 152 с.

Палій Р. Р.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

Науковий керівник:
Гордієнко Т. О.
старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР В УКРАЇНІ

В умовах розростання світової енергетичної кризи збільшується значення ефективного законодавчого регулювання раціонального використання природних ресурсів України. Корисні копалини належать до категорії ресурсів, які не відновлюються, видобування багатьох їх видів не компенсується природою відкритих та розвіданих запасів. Невід'ємним наслідком надрокористування є погіршення екологічного стану промислових регіонів держави.

Надра як об'єкт правового регулювання являють собою об'ємно-площинний простір, який містить корисні копалини, геоенергетичні та геотермальні ресурси, порожні природи, рідкісні мінералогічні утворення або ділянки такого простору, які виступають у вигляд природних та техногенних порожнин, який є власністю українського народу та використовується з метою геологічного вивчення будови земної кори та процесів, що в ній плінуть, розвідки та розробки родовищ корисних копалин, захоронення відходів виробництва та інших шкідливих речовин, скидання стічних вод, організації природного заповідування, будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин, а також аналогічної ділянки, що не використовується [6]. Згідно статті 13 Конституції України, саме надра як природний ресурс, складають собою об'єкт права власності українського народу [1]. Тобто надра є об'єктом права власності українського народу як частина природного середовища.

Під надрокористуванням розуміється діяльність користувачів надрами, що передбачена та захищена законом і здійснюється на території України або на територіях, що підпадають під її юрисдикцію, спрямовану, відповідно до цільового призначення виду надрокористування, на використання корисних якостей конкретної ділянки надр для вивчення, розвідки, видобутку або використання іншим чином ресурсів, що в них містяться, включаючи корисні

копалини. Правове значення поняття «надра» саме і складається у тому, що правовій охороні підлягають надра в цілому, тобто все те, що охоплюється цим поняттям, як раціональне використання, так і охорона надр при використанні їх з будь-якою іншою метою. Адже як частина понятійного апарату науки екологічного права та екологічного законодавства воно виступає засобом вираження об'єкта правового регулювання і, звісно, забезпечує реалізацію прав та обов'язків суб'єктів користування надрами.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює адміністративні відносини у сфері надрокористування в Україні є Кодекс України про надра (КУпН). Виходячи з положень статті 2 Кодексу України про надра предметом регулювання цього нормативного акта є гірничі відносини, що виникають з приводу забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування під час користування надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян [2]. Стаття 56 Кодексу України про надра закріплює основні вимоги в галузі охорони надр. Основними вимогами в галузі охорони надр є: забезпечення повного і комплексного геологічного вивчення надр; додержання встановленого законодавством порядку надання надр у користування і недопущення самовільного користування надрами; раціональне вилучення і використання запасів корисних копалин і наявних у них компонентів; недопущення шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами, на збереження запасів корисних копалин, гірничих виробок і свердловин, що експлуатуються чи законсервовані, а також підземних споруд; охорона родовищ корисних копалин від затоплення, обводнення, пожеж та інших факторів, що впливають на якість корисних копалин і промислову цінність родовищ або ускладнюють їх розробку; запобігання необґрунтованій та самовільній забудові площ залягання корисних копалин і додержання встановленого законодавством порядку використання цих площ для інших цілей; запобігання забрудненню надр при підземному зберіганні нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захороненні шкідливих речовин і відходів виробництва, скиданні стічних вод; додержання інших вимог, передбачених законодавством про охорону навколишнього природного середовища [2].

Кодекс України про надра містить загальні норми і не конкретизує порядок отримання дозволів та особливості ведення господарської діяльності у сфері надрокористування. Важливу роль для врегулювання відносин надрокористування відіграють підзаконні нормативно-правові акти. Наприклад, постанови Кабінету Міністрів України, які визначають порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами» від 30.05.2011) [3], закріплюють порядок надання гірничих відводів (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України

«Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів» від 27 січня 1995 р. № 59)[4], встановлюють нормативи плати за користування надрами як для видобутку різних видів корисних копалин так і іншою метою, затверджують переліки корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» від 12 грудня 1994 р. № 827)[5], встановлюють статус державних органів, що регулюють відносини надрокористування, закріплюють перелік органів, що мають право проводити ліцензування господарської діяльності, пов'язаної з використанням надр тощо. Урахованням загальносвітових тенденцій у використанні корисних копалин основні проблемні питання задоволення на належному рівні потреб економіки в мінерально-сировинних ресурсах пов'язуються з такими факторами: цінність і не відновлюваність природних мінеральних ресурсів зумовлюють необхідність їхнього раціонального та ощадливого використання; науково-технічний прогрес в усіх підгалузях мінерально-сировинного комплексу та жорстка конкуренція між виробниками мінеральної сировини у країнах з ринковою економікою унеможливають всупереч усім прогнозам перехід до активного використання бідних руд; подальше зростання, хоч і уповільненими темпами, загального обсягу споживання мінеральної сировини та продуктів її переробки в країнах з ринковою економікою, незважаючи на більш раціональне її використання; аналіз світових тенденцій за останні 10-15 років свідчить, що найбільш високими темпами у світі продовжують зростати видобуток і споживання енергетичних ресурсів, легуючих металів та окремих видів кольорових і рідкісних металів, благородних металів та алмазів, сировини для сільського господарства.

Значною проблемою використання та охорони надр для видобутку мінеральної сировини є те, що більшість корисних копалин в Україні видобувається в межах кількох головних гірничопромислових регіонів - Криворізько-нікопольського, Прикарпатського. Довготривале інтенсивне використання ресурсів надр у цих регіонах призвело до значних змін геологічного середовища та виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Головними чинниками негативного впливу є надзвичайно висока концентрація гірничодобувних підприємств, високий рівень виробленості переважної більшості родовищ, недостатній обсяг фінансування робіт, спрямованих на зменшення впливу на навколишнє природне середовище, зумовленого розробкою родовищ. За результатами розгляду теми вбачається за можливе зробити висновок, що головною проблемою у сфері використання та охорони надр є не скільки недосконалість чинного законодавства, незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, які містять в собі ряд положень та бланкетних статей, які відсилають нас до різних кодексів, а скільки ігнорування повноважними особами обов'язку притягнення порушників до відповідальності за неналежне використання надр або порушення вимог щодо їх охорони, передбачених нормами чинного законодавства.

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.11.2020).

2. Кодекс України про надра: Закон від 27.07.1994 № 132/94-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.11.2020).

3. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615. Дата оновлення: 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.11.2020).

5. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827. Дата оновлення: 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

6. Леонова О.В., Нормативно-правове регулювання відносин надкористування в Україні: сучасний стан і перспективи вдосконалення. *Вісник Академії митної служби України*. 2010. с. 70-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2010_2%285%29__12.

Чепіга Д. О.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олесь Гончара

Науковий керівник:

Гордієнко Т. О.

старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олесь Гончара

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Відповідно до положень статті 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1]. Даний принцип також закріплений в статті 1 Земельного кодексу України, а в статті 5 цього кодексу закріплені основні принципи [2]. Основними принципами охорони навколишнього природного середовища є: пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного

співробітництва; обов'язковість оцінки впливу на довкілля та інші принципи, які закріплені також у статті 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3].

Таким чином, поняття охорони земель слід розглядати у деяких аспектах, а саме у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні охорона земель – це комплекс регулятивних правовідносин, у яких опосередковуються економічні, організаційні, науково технічні заходи, спрямовані на забезпечення збереження земель. Здійснення цих заходів реалізується за допомогою державно-владного впливу на поведінку учасників земельних правовідносин, що дозволяє вести мову про наявність системи правових заходів, з одного боку, як форми юридичної реалізації економічних, науково-технічних, організаційних заходів, і, з другого боку, про відносно самостійну групу заходів охорони земель – правової охорони земель, яка і являє собою конкретно юридичне розуміння охорони земель. За іншим підходом правову охорону земель слід розглядати як такий стан суспільних відносин, за яких за допомогою правових норм і заходів екологічного, економічного, земельно-правового, науково-технічного й іншого характеру гарантується та забезпечується збереження і захист усіх категорій земель, запобігання погіршенню стану довкілля та настання інших наслідків, небезпечних для життя і здоров'я людей, а також застосування до порушників вимог законодавства про охорону земель заходів юридичного впливу. Крім того правова охорона земель розглядається як один із засобів забезпечення екологічної безпеки та гарантія реалізації права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що закріплено Конституцією України [4].

Однак із проблем у сфері використання земель в Україні є високий рівень розорюваності земель, що також має помітний техногенний вплив на земельні ресурси. Порушення екологічно допустимого співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафтів. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель зумовлює зменшення родючості ґрунтів у зв'язку з їх втратою грудкувато-зернистої структури, водопроникністю та аераційною здатністю з усіма екологічними наслідками.

Землі треба охороняти не лише від необґрунтованого зменшення їх родючості та інших важливих корисних властивостей. Найбільш важливою є охорона верхнього, найбільш родючого шару земної кори – ґрунту, що забезпечує нормальних розвиток рослинного покриву, що є живильним середовищем для зернових та інших сільськогосподарських культур. Це виступає основною причиною того, що його потрібно охороняти від усіляких негативних процесів, передусім від водної та вітрової ерозії та неналежного використання, тобто такого, який негативно впливає на його якість та можливості його подальшого використання, що не згублює його.

Невиправдане відчуження продуктивності земель для несільськогосподарських потреб і прогресуюча деградація ґрунтів у сільському господарстві

призводить до втрат земельних ресурсів і є головною екологічною проблемою сучасності. Охороні підлягають не тільки ці землі, а й інші землі державного земельного фонду України: землі населених пунктів, промисловості, транспортну, природоохоронного, оздоровчого та іншого призначення. Навіть особи, які мають у власності земельні ділянки також повинні дотримуватися правил охорони земель та їх належного використання.

Слід зазначити, що будь-які заборони, дозволи, приписи, зобов'язання, обмеження у структурі механізму регулювання можуть мати не лише власне регулюючий характер, а й охоронний характер, оскільки вони забезпечені правомірним примусом.

Система правової охорони землі є міжгалузеву інтегрованою системою норм конституційного, адміністративного, земельного, кримінального і цивільного законодавства, як основи цілісного механізму правової охорони і забезпечення функціонування землі, захисту окремих об'єктів землекористування, визначає правові вимоги до суб'єктів земельних правових відносин. Система державного забезпечення охорони землі повинна включати визначення функцій системи правової охорони землі. Вони покликані слугувати принципам верховенства права, законності, інтегрованої відповідальності держави й інших суб'єктів земельних правовідносин [4].

Система правової охорони землі має будуватися на презумпції активного регуляторного впливу держави як суб'єкта публічної відповідальності за стан, використання й охорону землі.

Система правової охорони землі України має декілька важливих аспектів, з яких, на жаль, домінуючим наразі є політичний. Він полягає в тому, що згідно зі ст.13 Конституції України, земля визначена як об'єкт права власності українського народу

Проте декларативне положення не працює, і насправді народ відсторонений від вільного доступу до неї, особливо стосовно прибережних земель річок та морів.

Фактично ні імперативи щодо охорони прибережних земель, ні запобіжні заходи із передачі їх у власність та в користування не спрацювали. Передача таких земель у довгострокову оренду чи у право власності фактично блокує можливість здійснення сервітутних прав.

Разом з тим, слід зазначити, що законодавцем створені передумови для функціонування системи охорони землі, яка може бути реалізована за умови об'єднання зусиль виконавчої і законодавчої галузей влади і буде спрямована на забезпечення ефективного землекористування. Її слабкість вбачається у відсутності спонукань суб'єктів охорони до виконання покладених юридичних обов'язків як.

Не слід також забувати про економічний аспект землі як засобу та предмета праці, який полягає в забезпеченні розвитку охорони земельних відносин згідно із економічними закономірностями, власне, в завершенні їх реформування з метою створення виправданих економічних умов для стиму-

лювання довгострокової реалізації продуктивності землі, оптимізації виробництва сільськогосподарської продукції. Збільшення обороту землі в загальному складі ринку продуктивної праці вимагає підвищення відповідальності виробників за наслідки їх роботи, веде до консолідації земельної площі, збільшення продуктивної площі, підвищення врожайності, зміни ставлення суб'єктів підприємницької діяльності до питання родючості ґрунтів.

Щодо соціального аспекту охорони землі, то той хто саме живе на землі, хто її обробляє, а також хто отримує від цієї діяльності дохід і хто повинен її захищати і мати підтримку для забезпечення умов збереження землі. Проте публічний аудит охорони земель жодного разу не проводився, хоча органи землевпорядкування постійно фіксують незадовільні результати державного управління у сфері охорони і використання землі.

Отже, постійна увага з боку держави і недержавних структур до охорони землі має бути системним показником міцності правового порядку у сфері земельного права та особливо землекористування. При цьому заслуговують на посилену увагу оптимізація суб'єктного складу системи охорони землі, формування спеціально уповноваженої служби, усунення надлишкових і дублюючих функцій, розробка єдиних критеріїв ефективності їх діяльності, орієнтація не на відомчі, а на загальнодержавні інтереси, а також організація ефективного охоронного механізму регулювання правових відносин.

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.11.2020).

2. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#top> (дата звернення: 13.11.2020).

3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#top> (дата звернення: 13.11.2020).

4. Вівчаренко О.А., Стан та прояви проблематики дослідження правової охорони земель України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. С. 93-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2016_1_20.

Каснер О. О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олесея Гончара

Науковий керівник:
Гордієнко Т. О.
старший викладач кафедри цивільного,
трудоного та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олесея Гончара

ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У системі різновидів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення розрізняють: адміністративну, цивільно-правову, кримінальну та дисциплінарну відповідальність.

Адміністративна відповідальність — це вид юридичної відповідальності, що найчастіше має місце в сфері природокористування та охорони навколишнього середовища. Адміністративна відповідальність полягає в застосуванні компетентним органом держави заходів адміністративного впливу за здійснення екологічного адміністративного правопорушення та регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення і екологічним законодавством. Перелік екологічних адміністративних правопорушень міститься в главі 7 КУпАП «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини» [1].

За своїми об'єктивними ознаками адміністративне правопорушення зовні схоже зі злочином, однак основним критерієм їх розмежування є ступінь небезпеки діяння, тяжкість заподіяних наслідків. Кодекс про адміністративні правопорушення в якості однієї з попередніх умов накладання адміністративної відповідальності передбачає відсутність у вчиненому порушенні ознак складу злочину. Відповідно до ч. 2 ст. 9 КУпАП адміністративна відповідальність за порушення, передбачені даним кодексом, настає лише в тому випадку, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть кримінальної відповідальності. Основні ознаки, що дають можливість розмежувати екологічний злочин і адміністративний проступок, наводяться, як правило, у Кримінальному кодексі України. Це — повторність здійснення екологічного правопорушення, наявність умислу, систематичність, тяжкість наслідків, які свідчать про підвищену небезпеку та інші. Так, порушення правил щодо боротьби з хворобами та шкідниками рослин кваліфікується як

злочин (ст. 247 України), якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки. Якщо таких наслідків немає, то діяння кваліфікується як адміністративне правопорушення (ст. 83¹ КУпАП).

Статті 240 та 240¹ Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля. Якщо вказаної небезпеки немає, порушення правил охорони надр тягне адміністративну відповідальність (статті 57, 58, 58¹ КУпАП).

За вчинення адміністративних правопорушень до винних застосовуються передбачені КУпАП адміністративні стягнення. Основним видом адміністративного стягнення за порушення екологічних вимог на практиці є штраф. Суб'єктами застосування адміністративної відповідальності є визначене КУпАП коло органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення: місцеві суди; органи державної санітарно-епідеміологічної служби, органи дергеокадастру, органи рибоохорони, органи лісового господарства, органи мінприроди та інші. Їх підвідомчість розмежована в розділі 3 КУпАП. Цивільно-правова відповідальність у галузі охорони навколишнього природного середовища полягає у покладанні на правопорушника обов'язку відшкодувати потерпілій стороні майнову чи моральну шкоду, заподіяну в результаті порушення еколого-правових вимог, і передбачену Цивільним кодексом України. Однак відносини по використанню об'єктів природи не є тотожними майновим, цивільно-правовим відносинам. Їх специфіка зумовила особливості правового регулювання відносин по відшкодуванню шкоди, заподіяної природним об'єктам, що проявилось у встановленні особливого порядку відшкодування такої шкоди і стало підставою для обґрунтування в наукових джерелах існування самостійного виду відповідальності за екологічні правопорушення – матеріальної відповідальності. У даному випадку матеріальна відповідальність за екологічні порушення є цивільно-правовою відповідальністю, і здійснюється вона відповідно до норм цивільного і цивільно-процесуального законодавства. Стаття 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] передбачає обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду, а ст. 69 Закону вказує на необхідність її компенсації в повному обсязі.

Кримінальна відповідальність встановлюється Кримінальним кодексом України і застосовується у випадку вчинення екологічних злочинів. Кримінальна відповідальність в галузі екологічних відносин є особливою формою захисту суспільства від екологічних злочинів, які характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпеки і відповідно передбачає більш суворіші заходи відповідальності, ніж інші види відповідальності. Суб'єктами притягнення до кримінальної відповідальності є тільки фізичні особи (в більшості – спеціальні суб'єкти). Вона застосовується лише судом. У чинному Кримінальному кодексі України, на відміну від попереднього, такі злочини виокремлені в самостійний розділ «Злочини проти довкілля» [3].

Дисциплінарна відповідальність за екологічне правопорушення регламентується ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» і Кодексом законів про працю України [4]. Вона полягає у накладенні власником підприємства, установи, організації чи уповноваженим ним органом на винного працівника дисциплінарного стягнення за невиконання чи неналежне виконання ним його трудових обов'язків, пов'язаних з використанням природних ресурсів, охороною навколишнього середовища, за порушення вимог екологічного законодавства, дотримання якого є його посадовим обов'язком. Законодавство не встановлює конкретного переліку дисциплінарних проступків у галузі охорони довкілля, за які настає відповідальність, як це має місце стосовно адміністративної чи кримінальної відповідальності. Правопорушення може, наприклад, полягати у невиконанні головним інженером підприємства вимог посадової інструкції щодо експлуатації промислового устаткування. Особливістю накладення дисциплінарного стягнення є те, що воно може накладатись на правопорушника незалежно від настання екологічних наслідків, за одним лише фактом вчинення правопорушення.

Згідно із статтею 147 Кодексу законів про працю України до порушників можуть бути застосовані наступні дисциплінарні стягнення: догана і звільнення. Внаслідок застосування вказаних стягнень заходи заохочення (наприклад, премії тощо) до порушників не застосовуються. Даний вид стягнення є більш ефективним та доцільним для профілактичного впливу на працівника, ніж його звільнення.

Таким чином, завданням юридичної відповідальності за екологічні правопорушення є забезпечення попередження вчинення особою порушень в екологічній сфері, покладення негативних наслідків на осіб, винних у їх порушенні, відшкодування завданої порушенням шкоди, а також забезпечення охорони довкілля та збереження його окремих компонентів.

---

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n108> (дата звернення 12.11.2020).

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n715> (дата звернення 11.11.2020).

Топчій В.В.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

Науковий керівник:

Гордієнко Т.О.

старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Сьогодні екологічне право України вже має досить велику та значну історію правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони навколишнього природного середовища. Фундаментом для формування системи екологічного законодавства були вітчизняна та зарубіжна доктрина. Насамперед, можна стверджувати, що завдяки цим документам в нашій державі практично сформувалась галузь екологічного права та законодавства, що має комплексну структуру. Результат таких досягнень – заслуга багаторічних наукових пошуків численних представників наукових шкіл правознавців, їх співпраці з фахівцями споріднених галузей знань, правничими науковими центрами інших держав, відповідними державними органами, міжнародними організаціями. На початку 90-х років минулого століття, коли Україна почала свій новий шлях право творення у сфері екологічного права, воно було спрямоване насамперед на правове забезпечення охорони людини, її життєдіяльності, аспектів захисту від шкідливого зовнішнього впливу, тобто на раціоналізацію використання природних ресурсів, його регламентацію.

Прийнятий 25 червня 1991 р. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» став не лише першим для багатьох країн світу, фундаментом для формування відповідної галузі в нашій державі, а фактично взяв на себе функції Основи правових засад, тобто виявився актом, який окреслив шляхи подальшого розвитку еколого-правових відносин, започаткував формування єдиної системи правового регулювання у цій сфері, створення відповідної інституційної бази. Тому люди як активні учасники процесу створення основ екологічного права з самого початку думали, що розвиток законодавства далі буде закономірно передбачати перехід від моделі, що спирається у своїй більшості на адміністративні тягарі регулювання суспільних екологічних відносин, до утворення нових умов для утвердження парт-

нерських та дружніх відносин між середовищем існування та людиною. Вважали, що такі принципи будуть базуватися на принципах сталого розвитку [1], тобто поєднання соціальних, політичних, економічних та екологічних інтересів суспільства. За таких умов людина могла б брати від природи лише стільки, скільки це необхідно для забезпечення її потреб та розвитку в мінімальній кількості, та щоб і в перспективі таких дій обидві сторони могли задовольняти свої потреби не шкодячи іншій. На міжнародному політико-правовому рівні було вже детально розглянута концепція сталого розвитку, яку підтримала Всесвітня конференція ООН навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) і яка стала домінантною ідеологією цивілізації у XXI ст. [2].

Оцінюючи з такого погляду чинну систему екологічного законодавства України, на жаль, доводиться прийняти той факт, що вона ще не спрямована на створення таких механізмів, щоб відтворювали природу загалом, на узгодження гармонійних економічних, екологічних та соціальних інтересів всього суспільства. Вона не враховує динаміку особливостей природних та антропогенних систем. Розвиток суспільних пріоритетів все дедалі більше зміщуються у бік поглинання екологічних чинників економічними. Це є першочерговою проблемою правового законодавства України.

Другою проблемою є те, що бюджетне законодавство України значною мірою не узгоджується з критеріями сталості та екологічними цілями суспільства в цілому. Декілька років поспіль зупинялася дія таких норм екологічного законодавства, що передбачають спрямування частини коштів отриманих від зборів за використання природних ресурсів, та грошових стягнень за порушення норм і правил охорони навколишнього середовища, до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

Особливу увагу привертає визначення того граничного числа впливу на довкілля, яке буде оптимальне для територіальної організації суспільного життя в інтересах збереження екологічної рівноваги та створення таких умов для життя людей, що позитивно вплине на їх свідомість суспільної відповідальності. Такий вплив повинен не завдавати екологічної шкоди, що спричинена господарською діяльністю, та одночасно була можливість забезпечити відтворення та трансформацію середовища в інтересах створення сприятливих умов життя людини, комплексно регулювати використання та відтворення поступово все більшого спектру природних ресурсів. Це є третьою найважливішою проблемою екологічного законодавства України.

Для визначення стану екологічного законодавства України в умовах євроінтеграції виділено декілька факторів, ці фактори різноманітні за характером дії, часом, та результатом дотичних наслідків. Серед них особливого значення набувають, політичні, економічні, територіальні та фінансові і т.п. фактори, які мають вплив на розвиток екологічного законодавства в умовах дії Угоди про асоціацію України та ЄС. В умовах євроінтеграції можна виділити такі чинники, що впливають на стан екологічного законодавства

України: Політичний. Основи двостороннього співробітництва між Україною та ЄС в екологічній сфері і пов'язане з цим формування та за провадження національної екологічної політики визнає глава VI Угоди про асоціацію, яка має назву «Навколишнє середовище». Згідно із статтями 360 та 361 цієї угоди, сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Економічний. В країнах Євросоюзу економічний механізм впливу на забезпечення раціонального природо-користування та охорону довкілля поєднує в собі дві великі групи законодавчо закріплених регуляторів екологічної поведінки господарюючих суб'єктів. Перша група спрямована на примушення забруднювачів довкілля обмежувати свою екологічно небезпечну діяльність. Друга група регуляторів, що активізує природоохоронну діяльність господарюючих суб'єктів у країнах ЄС, спрямована на їх спонукання до поліпшення стану довкілля.

Фінансовий. Важливим чинником впливу на реформування екологічного законодавства в умовах дії Угоди повинна стати територіальна та фінансова децентралізація в Україні. Як свідчить досвід держав-членів ЄС, в останні два десятиліття найбільші успіхи в підвищенні ефективності природоохоронної діяльності були досягнуті за рахунок удосконалення організаційно-правового механізму охорони довкілля шляхом децентралізації екологічної сфери [3]. До інших факторів впливу на реформування екологічного законодавства в умовах євроінтеграції слід віднести законотворчу активність держави, як у сфері прийняття законодавчих актів екологічного (або дотичного до цього) спрямування, так і у сфері ратифікації відповідних народних угод, конвенцій та протоколів [4]. Для вирішення цих проблем та створення чіткого екологічного законодавства України було створено багато двосторонніх інститутів, які є ключовими під час прийняття подальших відповідних рішень. Таке співробітництво здійснюється шляхом планування заходів з подолання наслідків катастроф та інших надзвичайних ситуацій, обміну інформацією та експертами, організації та проведення спільної дослідницької діяльності. Відповідно до ст. 41 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» серед елементів економічного механізму забезпечення охорони довкілля передбачено: взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні і навколишнього природного середовища на основі економічних важелів.

Підсумовуючи наведене, можливо зробити наступний висновок. Національне екологічне законодавство отримало унікальну можливість, ґрунтуючись на Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, політичних, економічних, соціальних та інших гарантіях країн-членів Європейського співтовариства, фінансовій допомозі інших країн, досягнути відповідності законодавчих та нормативно-правових актів правовій системі ЄС з урахуванням критеріїв, що висуваються до держав, які мають намір вступити до співтовариства, утво-

рення відповідних інституцій та інших додаткових заходів, необхідних для ефективного право творення і правозастосування в екологічній сфері [5]. Реалізація зовнішніх обов'язків, покращення якості води, управління відходами, оцінка впливу на довкілля, промислове забруднення, доступ до екологічної інформації тощо, забезпечить інтеграцію екологічної політики до інших галузевих політик, стане передумовою створення чіткого і прозорого механізму реалізації раціонального природокористування, збереження та відновлення природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і дотримання умов екологічної безпеки, захисту екологічних прав та законних інтерес в фізичних і юридичних осіб та інших суб'єктів екологічного права.

---

1. Наше общее будущее: Доклад МКОСР. М., 1989.

2. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию (14 июня 1992 года). Действующее международное право. М.: Моск. независимый ин-т междунар. права, 1997. Т. 3. С. 687–692.

3. Гетьман А. П., Лозо В. И. Правовые проблемы экологической политики Европейского союза и Украины : монография. Х.: Право, 2014. 280 с.

4. Івасечко О. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі охорони довкілля *Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку*. Вип. 24. - 2012. С.75 .

5. Діденко Т. І. Екологічне законодавство України: проблеми «економізації» його змісту *Право та державне управління*. 2013. № . С. 65-69.

Шевченко Є.О.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Фокша Л. В.

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

У першу чергу відзначу, що шлюбний договір - це угода, яка базується на домовленості подружжя (або ж осіб, які вступають в шлюб) про встановлення їх майнових прав і обов'язків в період існування і припинення шлюбу. За кордоном укладення шлюбного договору досить поширене, практика застосуван-

ня таких контрактів прийнятна і не викликає яких-небудь додаткових сумнівів у необхідності укладення подібних угод. В Україні укладання шлюбних договорів не так поширене, як за кордоном, але, як показує практика, останнім часом шлюбні контракти стають більш затребуваними. Це пояснюється тим, що чоловік і дружина намагаються максимально захистити свої права, а також мінімізувати ризики в разі розірвання шлюбу з розділом майна.

Якщо в цілому оцінювати застосування інституту шлюбного договору, то, звичайно, позитивних аспектів, ніж негативних, більше для обох сторін. Обговорення, узгодження та укладення шлюбного контракту багато в чому дозволяє запобігти значній кількості негативних наслідків, які виникають при розірванні шлюбу.

Право на укладення шлюбного договору в статті 92 Сімейного кодексу надано не тільки молодцям, а й тим, хто вже давно перебуває у шлюбі. Якщо шлюб реєструється з неповнолітньою особою (у віці від 14 до 18 років), то необхідна згода батьків або опікуна. Батьки, опікун можуть заперечувати як проти шлюбного договору взагалі, так і проти його умов. Відмова може бути оскаржена до суду. [1]

Щоб юридично грамотно оформити шлюбний договір, необхідно пам'ятати основні вимоги, передбачені сімейним законодавством. Закон вимагає укладення шлюбного договору в письмовій формі з нотаріальним посвідченням. Стаття 94 Сімейного кодексу не визначає наслідків недотримання вимоги про нотаріальне посвідчення договору. У цій ситуації буде субсидіарно застосовуватися стаття 220 Цивільного кодексу України. [2]. Важливим питанням є момент укладення шлюбного договору. Який може бути укладений до, так і після реєстрації шлюбу. Звертаю увагу на те, що шлюбний договір, який укладається до реєстрації шлюбу, набуває законної сили тільки після здійснення такої реєстрації.

Шлюбний контракт регулює між подружжям тільки ті відносини, які мають майновий характер. Особисті відносини, а також особисті відносини між ними та дітьми, не підлягають врегулюванню шлюбним договором. Додатково необхідно зазначити, що розсудливо буде передбачити в шлюбному договорі: позначити майно для спільного користування в сім'ї, яке передається кожним з подружжя; встановити і порядок користування таким майном; окремими положеннями договору передбачити, яким чином в разі розірвання шлюбу буде поділятися спільно нажите майно; передбачити, яким чином буде проводитися утримання та забезпечення одного з подружжя або інших членів сім'ї; сторони можуть встановити розмір, а також порядок здійснення витрат на утримання та забезпечення дітей і своїх батьків.

Законодавством, крім того, передбачена можливість встановлення порядку забезпечення одного з подружжя без прив'язки до його працездатності, зайнятості, а також потреби в матеріальній допомозі.

Слід також зазначити, що законодавство, яке регулює питання укладання шлюбних договорів, є досить гнучким і в цілому дозволяє включити будь-

які умови в шлюбний контракт, узгоджені подружжям, за винятком тих, які суперечать моральним засадам суспільства.

Важливо знати, що за спільною згодою, шлюбний договір може бути змінений, зважаючи на необхідність забезпечення інтересів сторін. Також значу, що умови шлюбного контракту можуть бути як змінені, так і доповнені. При цьому важливо, що зазначені зміни повинні бути обов'язково нотаріально засвідчені для дотримання форми договору, передбаченої законом.

Умови договору можуть бути змінені як за погодженням сторін, так і в судовому порядку. Останній має місце, якщо істотно були порушені права одного з подружжя, або їх спільних дітей і, відповідно, присутній спір між сторонами. В односторонньому порядку доповнення і / або внесення змін до шлюбного контракту не допускається.

Звичайно ж, зустрічаються і ситуації, при яких положеннями шлюбного договору, безумовно, порушуються права одного з подружжя. Підстави для цього можуть бути різні. При наявності подібного роду обставин законодавством передбачено право звернутися до суду для захисту своїх порушених прав і законних інтересів. При цьому шлюбний договір може бути розірваний судом на підставі мають істотне значення. Зокрема, мова йде про неможливість виконання умов даного договору.

Також за рішенням суду шлюбний контракт може бути визнаний недійсним на підставі вимоги одного з подружжя. У свою чергу, визнання недійсним шлюбного контракту може бути ініційовано третіми особами, чий інтереси або права порушені договором, на підставах, передбачених цивільним законодавством України.

Шлюбний договір стає недійсним у разі недійсності шлюбу, без спеціального рішення щодо цього суду.

За рішенням суду шлюбний договір може бути визнаний недійсним з багатьох причин, а саме якщо його зміст не відповідає вимогам закону (зокрема, якщо він позбавляє права на аліменти дитини чи непрацездатного чоловіка, а також права одного з подружжя на найменшу частку в майні, придбаному за час шлюбу); якщо шлюбний договір був укладений особою, яка була недієздатною або в зв'язку з психічним розладом здоров'я не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними; якщо шлюбний договір був укладений в результаті фізичного або психічного насильства (примусу, залякування, погроз); якщо особа уклала шлюбний договір через тяжкі обставини, на вкрай не вигідних для нього умовах. Наприклад, якщо від вагітної жінки при реєстрації шлюбу чоловік вимагає підписати договір, за яким їй визначена мінімальна частка в майні.

Підбиваючи підсумки, хотілося б відзначити, що укласти чи не укласти шлюбний договір це, звичайно ж, індивідуальний вибір кожного. Даний договір не збереже сторони від розбіжностей і конфліктів, які притаманні сімейному життю, але значно спростить всі юридичні процедури в разі прийняття рішення про розірвання шлюбу.

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III//Офіційний вісник України від 01.03.2002 р., № 7, стор. 1, стаття 273.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356

Чуркін В.В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ярошенко А. С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ НА ТЕРЕНАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

При вступі в трудові відносини громадяни України очікують, що держава гарантує дотримання роботодавцем принципу рівності, способом забезпечення якого принцип прямої заборони дискримінації. У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків» термін «дискримінація за ознакою статі» тлумачиться як дії або бездіяльність, що виражають відмінність, виключення або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або створення неможливості визнання, використання або реалізації на рівній основі прав і свобод людини для жінок і чоловіків [1]. Проблема захисту прав жіночої статі в сфері трудових відносин актуальна не тільки для пострадянських держав, це глобальний рух, який раніше актуалізувати в рамках Європейського Союзу. Тому в зв'язку з євроінтеграційними процесами в Україні вирішення проблеми дискримінації в сфері трудового права залишається досить актуальним. У зв'язку з цим залишаються невирішеними проблеми: визначення способу забезпечення принципу рівноправності в трудовому законодавстві, контроль, регулювання і встановлення відповідальності за дискримінацію з боку роботодавця. Правова основа боротьби з гендерною дискримінацією закладена за роки неза-

лежності нашої держави. Основний Закон, а саме Конституція України з 1996 року, свідчить, що «не може бути ніяких привілеїв або обмежень за ознакою раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або за іншими ознаками» [2]. Національна законодавча система України, яка регулює сферу праці в нашій країні, нещодавно, а саме з 2019 року, почала містити визначення заборони дискримінації. У той же час в Кодексі законів про працю (далі - КЗпП) термін дискримінації чітко не визначений законодавцем, а згадується тільки один раз в статті 2-1 КЗпП під призвою заборони дискримінації. Також законодавець проголосив загальну рівність трудових прав, заборонив необґрунтовану відмову в прийомі на роботу і заборону на надання пільг за визначеними статевими ознаками при укладенні трудового договору. Як зазначає О.В. Черноус, підкреслюючи, що хоча вимога статі в вакансії може не вказуватися, є певні посади, на які часто наймають чоловіків, а на інші жінок. «Вимоги до статі працівника, - зазначає Черноус, - присутні в усіх галузях і категоріях зайнятості. І оголошення про вакансії, пов'язаних з фізичною працею, і оголошення про вакансії для менеджерів середньої та вищої ланки, швидше за все, зажадають кандидатів-чоловіків. Більшість оголошень про вакансії для жінок - це вакансії в сфері обслуговування, наприклад, офіціант і домробітниця, а також низькооплачувана і підпорядкована робота за фахом - секретар або бухгалтер» [3, с.287]. Не секрет, що роботодавець прагне отримати якомога більше прибутку і знизити витрати. Тому на співбесіді жінкам часто задають питання про вік, сімейний стан, плани на майбутнє, наявності дітей, роботу чоловіка - і в результаті вони приймають рішення на основі отриманої інформації. Як зазначає І.С. Сахарук, в більшості випадків роботодавець має змогу вибрати людину на конкретну роботу. Він має право вибрати будь-якого з двох кандидатів за умови однакової кваліфікації двох претендентів (чоловіки і жінки). Швидше за все, він вибере чоловіка, тому що об'єктивно вони рідше беруть відпустку по догляду за дитиною і їм не потрібно робити перерви в роботі для годування грудьми [4, с.79]. І при такій же кваліфікації довести дискримінацію практично неможливо, навіть якщо роботодавець керувався такими мотивами, тобто має місце так звана прихована дискримінація. Держава надає певні гарантії захисту репродуктивної функції жінок, забезпечує захист материнства і батьківства. У цих випадках українське законодавство намагається спиратися на міжнародні стандарти захисту трудових прав жінок, наприклад, Конвенцію № 171 про нічну працю, її норми дублюються в деяких статтях КЗпП [5]. Наприклад, держава забороняє залучення вагітних жінок і жінок з дітьми до 3 років до надурочних робіт, нічних робіт і відправки їх у відрядження. Для жінок, які мають дітей від 3 до 14 років або дітей-інвалідів, тільки за їх згодою. Держава гарантує жінкам в ст. 179 КЗпП, оплачувану відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами загальним терміном до 126 днів.є одна невирішена проблема в трудовому законодавстві - це пробле-

ма неможливості звільнення вагітних і жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною. Норма, яка є джерелом проблеми, вміщена в ст. 184 КЗпП, де зазначено, що звільнення вагітних жінок і жінок з дітьми до трьох років з ініціативи власника або його уповноваженого органу не допускається, за винятком випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням.

Неможливість звільнення працівниці, яка систематично порушає норми трудової дисципліни, не відповідає займаній посаді саме по собі вже призводить до дискримінаційних наслідків. Роботодавець з самого початку має ризик матеріальних втрат при прийомі на роботу жінок. У випадку їхньої вагітності, він не буде мати жодної змоги їх звільнити, навіть якщо вони, зловживаючи своїм правом, свідомо будуть порушувати трудову дисципліну, не виконувати обов'язки покладені на них роботодавцем, тощо. Неможливість звільнення співробітника, систематично порушує норми трудової дисципліни, не відповідає займаній посаді, сама по собі вже призводить до дискримінаційних наслідків. При прийомі на роботу жінок роботодавець спочатку ризикує зазнати матеріальних втрат. У разі їх вагітності у нього не буде можливості звільнити їх, навіть якщо вони, зловживаючи своїм правом, навмисне порушують трудову дисципліну, не виконують обов'язки, покладені на них роботодавцем, тощо. Отже, ми можемо зробити висновок, що явище гендерної дискримінації присутнє в трудових відносинах в різних свої проявах та з різних сторін, як з боку роботодавця, так і з боку найманих працівників. Дане явище потребує більш конкретного законодавчого закріплення та подальшого врегулювання. Адже використання слова «дискримінація» в профільному Кодексі є досить плачевним явищем, яке в цілому ілюструє стан врегулювання гендерної дискримінації в Україні.

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8.09.2005р. №2866-

VI. Дата оновлення: 07.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 05.10.2020 р.)

2. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.

3. Черноус О. В. *Сучасні проблеми жінок у сфері трудових правовідносин. Право і Безпека*. 2012р. №3. С. 289-292.

4. Сахарук І. С. Реалізація принципу недопущення дискримінації у сфері доступу до праці. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. №1. С. 77-83.

5. Конвенція про нічну працю №171, МОП, від 26.06.1990р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_033 (дата звернення: 05.10.2020 р.)

Паливода В. В.
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Ярошенко А. С.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
цивільного права та процесу,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ВИРУБЦІ ДЕРЕВ

Лісовий кодекс визначає ліс як екосистему, у якій поєднуються в більшій мірі дерева та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яна рослинність, тварини, різні мікроорганізми та інші природні компоненти [1, с. 1].

Варто зазначити, що зі всіх природних комплексів на Землі, найважливіше значення в природі та житті людей посідають ліси. Даний природний комплекс найбільше постраждав від господарської діяльності та раніше інших став об'єктом охорони.

В лісовому господарстві України порушено правила природокористування, нераціонально використовується лісоматеріал, утворюється велика кількість відходів при виробництві, має місце надмірна вирубка лісів, зокрема лісів І групи, радіоактивне забруднення лісів Чорнобильської зони, масове вирубування порівняно молодих дерев [2, с. 375]. Вважаю, що найбільш розповсюдженою та глобальною є проблема вирубки лісів в Україні. На жаль, лісокористування – це галузь дуже приваблива для зловживань та порушень, однак шкода, яка заподіюється лісам, може призвести до істотних негативних наслідків, або навіть до екологічної катастрофи.

До загальних, основних причин виникнення проблем у лісовій сфері можна віднести недосконалість системи управління та розвитку лісового господарства, відсутність системи фінансування, правових та економічних механізмів, недосконалість податкової бази. Держава не стимулює запровадження природозберігаючих технологій та чітко не визначає правовий статус земель під полезахисними лісовими смугами, що призводить до істотного погіршення стану насаджень та їх загибелі [3].

Щодо незаконної рубки, то за доцільне виділити 2 причини. По-перше,

соціально, що характеризується низьким рівнем соціально-економічного розвитку деяких регіонів, а саме високий рівень безробіття, низькі заробітні плати, мала зацікавленість в інвестиційному забезпеченні. По-друге, економічна причина, яка полягає в бажанні отримати швидку вигоду окремими громадянами чи групами, які заготовляють деревину без спеціально дозволу для переробки або комерційного продажу. Основними споживачами даної деревини являються об'єкти, що діють за рамками чинного законодавства.

Правова охорона лісів є комплексом організаційних, правових та інших заходів щодо раціонального використання лісового фонду та лісів, що не входять до лісового фонду, збереження лісів від знищення, пошкодження, послаблення, забруднення, пожеж, від шкідників і хвороб та інших негативних впливів. Землі лісогосподарського призначення перебувають під особливою охороною держави як категорія земель, охорона та захист яких здійснюється з урахуванням загальних принципів земельного та лісового законодавства з дотриманням вимог щодо раціонального використання земель, так і з урахуванням біологічних та інших особливостей лісів як окремого компонента навколишнього природного середовища [4, с. 238].

Важливим питанням щодо вирубки лісів та порушення права лісокористування Україні є порядок доступу. Ліси в Україні можуть перебувати в державній, комунальній та приватній формах власності. В ЛК України передбачено, що громадяни мають право в лісах державної та комунальної власності, а також, за згодою власника, в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, крім випадків, передбачених законодавством [2, с. 376].

Підтримую думку Куркодим В. Ю., що для ефективної боротьби з незаконною рубкою лісів варто запровадити систему електронного обороту деревини. Суть в тому, щоб при заготівлі в стовбур ставили чіп з інформацією про походження та основними характеристиками деревини. Це б дало змогу робити перевірку матеріалу за першої необхідності, а також унеможливити продаж дерев без чіпу, тобто в незаконний спосіб. Такий облік дозволить відслідковувати перевезення деревини не лише по Україні, а й за кордоном [5, с. 1].

Також, як варіант, слід заборонити продаж ялинок та сосен на новорічні свята. Альтернативою «новорічному дереву» може бути штучна ялинка, вирощена в горщику, або ж посаджена на вулиці.

Окрема глава Лісового Кодексу визначає відповідальність за порушення лісового законодавства. Згідно зі ст. 105 ЛК України, порушення лісового законодавства тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність [1, с. 105].

Отже, можна зробити висновок, що немає необхідності заборонити вирубку лісів в цілому. Варто боротися з незаконною діяльністю щодо лісокористування. На сьогоднішній день стан лісів сильно погіршився, а площі земель лісогосподарського призначення значно зменшились. Дана проблема

потребує негайного реагування та вирішення. Стратегія має базуватися не тільки на природоохоронному підході, а й на впровадженні нових технологій та збільшенні численності лісів.

1. Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99.

2. Бондарчук Н.В. Право лісокористування в Україні. *Митна справа*. 2012. № 6(84), Ч. 2, К. 2.

3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 02.11.2020).

4. Заверюха М.М. Поняття охорони лісів, земель лісогосподарського призначення та основні заходи її здійснення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014 р. Вип. 29. Том 1.

5. Куркодим В.Ю., Єльнікова Т. О. Проблематика вирубки лісів України: матеріали XII Всеукраїнської наукової on-line конференції здобувач вищої освіти, магістрів та аспірантів з міжнародною участю. Житомир: Сучасні проблеми екології. 2017 р.

Марочко А.
курсант факультету
підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Розвиток ринкових відносин супроводжується насиченням ринку різноманітними товарами і послугами. Однак даний процес, поряд з позитивними моментами, неминуче приводить до росту ряду негативних явищ – обману, обваженню, обрахуванню, продажу неякісної і фальсифікованої продукції. І хоча громадяни є центральною ланкою ринку і виступають одержувачами, замовниками (споживачами) товарів, робіт та послуг, вони найчастіше стають жертвами обману. З самого початку вони стосувалися лише товарів, які не відповідали якості або подрібок продуктів, які купувалися найчастіше. Поліпшення добробуту споживачів

та їх захист є важливими цінностями Європейського Союзу (далі в тексті – ЄС) і звісно ж України. На рівні Європейського Союзу захист прав споживачів інтенсивно почав розвиватися лише з початку 90-х років минулого століття, коли 1992 року в Договір про заснування Європейського Союзу була внесена стаття 153 «Захист прав споживачів» [1].

До того часу йшла мова про окремі аспекти захисту прав споживачів,

однак належної уваги їм не приділяли, споживча політика ЄС не розглядалась як самостійна мета європейської співпраці та була обумовлена виключно однією з основних цілей Союзу, а саме – створенням внутрішнього ринку товарів та послуг [2].

Європейським економічним співтовариством накопичений великий досвід із захисту прав споживачів. Цей досвід є досить корисним для країн, в яких, як і в Україні, законодавство про захист прав споживачів з'явилося давно але не досягло належного рівню.

Першою організацією споживачів була Споживча Рада Норвегії – загальна організація споживачів Норвегії, яка була заснована в 1953 році і мала справу з широким спектром споживчих питань. Дана організація включала як юридичні, так і економічні питання, а також роботу, орієнтовану на продукти та послуги. [3].

Історія політики захисту прав споживачів у Європейському Союзі налічує майже 25 років спільної роботи. Водночас держави-члени ЄС забезпечують захист інтересів споживачів протягом набагато довшого часу. Політично дана структура ЄС побудована на основі Договору про створення ЄС [1, ст. 95].

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання, в Україні ,

Закони України “Про захист прав споживачів” , “Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції” та “Про загальну безпечність нехарчової продукції”.

Сьогодні особливо актуально постало питання захисту прав споживачів, які укладають електронні угоди, користуючись пропозиціями інтернет – магазинів.

Проблема захисту прав споживачів виникає і на етапі виготовлення продукції, товарів. Особливі вимоги ЄС щодо якості продукції, її стандартизації заслуговують на запровадження у національну практику України. В рамках ЄС відбулось оновлення права у сфері захисту прав споживачів, особливо зазначене стосується різного роду угод, зокрема електронних угод, щодо механізмів захисту прав споживачів в процесі виконання та припинення яких існують прогалини у національному праві. Законодавство України у цій частині також повинно належним чином гарантувати реалізацію споживачами своїх прав, а також забезпечувати їх належний захист враховуючи особливості укладення та виконання такого роду угод.

Отже, правове регулювання захисту прав споживачів в ЄС та України майже не відрізняється. Споживачество ЄС прагне до задоволення потреб жителів завдяки виробництву якісних товарів та наданню якісних послуг, що б не порушували європейських норм та стандартів, Тому й усі виробничі процеси повинні вдосконалюватися для безперервної роботи та зменшення скарг споживачів. Також право ЄС містить такі дієві гарантії щодо захисту прав споживачів, які виступають стороною електронних угод (угод на відстані),

які необхідно перейняти для України в ЄС для здійснення більшого захисту.

1. Цивільний кодекс України *Відомості Верховної Ради України*. 2003. – № 40. – Ст. 356.

2. Закон України "Про захист прав споживачів" *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. – Ст. 379.

3. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: уч. пос. ред. В. В. Безбах, А. Я. Капустин, В. К. Пучинский. М.: Зерцало, 1999. 400 с.

4. Іваненко, Л. М. Захист прав споживачів підручник Л. М. Іваненко, О. М. Язвінська. К.: Юрінком Інтер, 2014. 496 с.

5. Муравйов, В. І. Проблеми гармонізації законодавства держав-членів та третіх країн в контексті європейської інтеграції В. І. Муравйов *Український щорічник міжнародного права*. К.: Видавничий дім «Промені», 2010. С. 286–319.

Lukomska A. A.

2nd year cadet of the faculty of training
specialists for pre-trial investigation bodies
Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs

Supervisor:

Bolkarova O. V.

senior Lecturer, Department of Ukrainian
Studies and Foreign Languages,
Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs

MODERN YOUTH: THE ENGINE OR BALLAST OF OUR COUNTRY

In my opinion, the new generation should invest all our forces because of changing situation in the country. Nowadays young generation is lack of experience in different fields of activity. Moreover, to develop the country we need to think about our attitude to each other, we should become one, while everyone is in different direction. That is why, our country still can not properly develop.

Basic requirements for youth development in Ukraine.

From the GfK Ukraine [1] Youth Ukraine 2015 Sociological Survey presented at the All-Ukrainian Forum on Innovation and Youth Policy Reforms, it can be seen that the priority areas that need attention from the state are youth employment, housing, supporting talented youth, promoting healthy and safe lifestyles. Exactly such answers were given by interviewed Ukrainian citizens aged 14 to 35 years.

It may seem that the problems that the next generation is concerned with are self-centered because they are personal in nature, but addressing these needs di-

rectly affects the changing macroeconomic status of Ukraine. Increasing the number of jobs, building new housing, opening sections for physical education, supporting youth centers that teach young people moral values, enable them to find employment to their liking, to realize themselves and expand their social circle are the main requirements of young people. First, improving living conditions gives young people a sense of security and belief in the future. Thus, in a crisis situation, people will have more confidence in the government and keep hope for the better. Second, seeing a shift in pressing issues, the younger generation can rethink their plans for the future. According to a survey by GfK Ukraine, 17% of young people want to emigrate abroad. Solving urgent issues can help you revise your youth travel plans. So, if you start solving the main problems of young people, you can achieve greater returns in the form of an increase in the working-age population in the country, an increase in the number of talented youth in the labor market. It should be noted that the solution of the country's problems and implementation of changes is not only required by the youth from the government but is strongly supported. The next generation is ready to participate in the reconstruction of the country, which can be seen from the youth's answers to questions about national-patriotic sentiment, mobility and emigration sentiment and financial optimism. Most of the respondents (81%) are proud that they are Ukrainian, 51% speak their native language. They are ready to defend the interests of Ukraine, even if 39% are required to take up arms, 17% consider this possibility.

Emigration abroad has changed the most recently. In the wake of the awakening of the Ukrainian national consciousness, the number of young people who want to emigrate from Ukraine has decreased significantly. For comparison, according to a survey conducted by the Gallup International Institute in 2013, respondents between the ages of 18 and 24 are asked "If you could easily choose any country in the world in which country you would like to live?" only 22% of young people said they did not want to emigrate and 3% did not answer [2]. In 2015, according to a survey by GfK Ukraine on the question "Would you like to emigrate?" 82% of Ukrainian youth said they would not want to leave Ukraine. As for real emigrants aged 15 to 29 years, according to the State Statistics Service of Ukraine, 11 478 people left in 2013, and in 2014 the number of displaced persons was 11 190[4].

The financial optimism indicators are not as impressive as the emigration data, but they also have a greater number of positive answers: 43% of the respondents answered the question of whether they would be able to achieve the desired financial position, positively, 39% said they did not see such prospects for himself. It is very important to mention about organization of youth development. Youth NGOs have played an important role in activating young Ukrainians recently. According to a study by the People's Academy of Ukraine [5], socially meaningful activity helps students to successfully function and develop harmoniously in a changing society. Existing models of student self-government (parliament, senate, head of state, student rectorate, student deans, student councils, etc.) testify to the suffi-

ciently mature and well-considered attitude of students to their role in modern society. Members of student NGOs are actively involved in the system of public engagement, work on joint projects, organize the work of sectors, associations and clubs of interest, make decisions at the level of councils, through asset schools, gain the skills of organizational work, self-government, development of independence and responsibility.

According to the results of a sociological survey conducted by GfK Ukraine, the main motives for manifestations of social activity are the desire to develop the necessary quality of life, skills, knowledge (31.6%), a sense of involvement in public life (24.2%) and broadening the circle of communication. (23.8%). At the same time, the attractiveness of social activity is connected with the development of the necessary connections for life success (18%), with the possibility to start a career and participate in management, to decide something (13,1%). It should also be noted that when hiring, they now pay attention to the participation of candidates in public life and belonging to public organizations, which indicates the active position of the future employee, his progressiveness [5].

Examples of youth organizations operating in Ukraine are the FRI, AISEC, Rotaract, Studresublika. With the participation of active young people, projects are created that are aimed at achieving a specific goal. These are projects such as Clean Cherries, Honestly, Studway.

Everyone can find an organization to realize themselves and express their community initiative. Young people from the organization of FRI are engaged in self-development and charitable projects; Rotaract and AISEC are more specialized. Rotaract is involved in charitable projects: helping children from orphanages and the elderly from the homes of the elderly. AISEC gives its members the opportunity to participate in Global Talent, GlobalEntrepreneursexchange and professional internship programs.

Developed by young activists, the CESNO project gives an objective assessment of the actions of Ukrainian politicians by promulgating the results of their activities, aimed at stimulating openness of the authorities and responding to the demand for quality policy among citizens. The Pure Higher Education Project is aimed at combating corruption in universities, informing students about methods of combating corruption schemes. On their social networking sites, project executives outline laws that can govern student rights while protecting their rights, and publish articles on the subject. The purpose of the Studway project is to motivate young people for personal and professional development, and this project publishes information on grants, announces performances, workshops and festivals held in different cities of Ukraine. Therefore, from the above analysis of active life and problems of youth, it can be argued that the younger generation is not indifferent to the fate of their homeland. Young people are bringing new ideas and have already started creating programs that will help the social and economic prosperity of the country. Sometimes these ideas are not well thought out, for example, such as the introduction in eighth section and ninth article 40 of the Law "On Higher Educa-

tion" requirements to prohibit the intervention of the administration of higher education institution in student self-government. This gives full discretion, but in my opinion, actions need to be coordinated with an administration that is more competent in organizational terms, better acquainted with the law, and can give sound advice. In some places, youth actions are provocative. For example, a KPI student created a petition to stop illegal trade near Art. Polytechnic Institute. But all these actions are experiences that will further help to build a new strong Ukraine. The main thing can be considered that the younger generation is the engine of development of the country, the initiator of progress, its guiding force, and this rapid youth movement of ideas allows the state to move faster and become better.

1. Youth of Ukraine 2015 Study URL: UAccess Mode: <http://www.gfk.com/en-us/insights/news/doslidzhennja-molod-ukraini-2015/>

2. End of Year 2013 Ukraine URL: Access mode: http://www.wingia.com/en/news/end_of_year_2013_ukraine/138/

3. MV Demography and Social Research Institute. Birds of the National Academy of Sciences of Ukraine URL: Access mode: <http://www.idss.org.ua/index.html>

4. Migration movement of population URL: Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Civic Positions of Youth and Studenthood in Modern Ukraine (on the Example of the Kharkiv Region): Monograph / ed. col. : VI Astakhova, EV Astakhova, etc.; under common. ed. IS Nechitaylo; Born ukr. Acad. - Kharkov: Publishing House of the NSA, 2014. - 176 p.

Сергійчук К. М.

курсант факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна М. П.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ, РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРИПИНЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Юридичні особи є важливою ланкою економіки України, а тому правове регулювання їх створення, реорганізації та припинення діяльності має стратегічне значення.

Юридичною особою згідно зі ст. 80 Цивільного кодексу України є ор-

ганізація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. При цьому юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем в суді.

Це визначення, на нашу думку, дуже розпливчато і не дає повного уявлення про суть даного терміну. Щоб з'ясувати, що ж мається на увазі під терміном "юридична особа", необхідно проаналізувати інші норми чинного законодавства. Можна виділити кілька традиційних ознак, притаманних юридичній особі: організаційна єдність (принцип, що забезпечує виступ юридичної особи як єдиного цілого, що виражається у визначенні його цілей і завдань, встановлення внутрішньої структури, взаємовідносин з іншими юридичними особами, а також порядку його ліквідації); наявність відокремленого майна (один з основних ознак юридичної особи, згідно з яким воно має власне майно, відокремлене від майна його учасників (засновників), трудового колективу, громадян, держави тощо. Наявність такого відокремленого майна і створює матеріальну базу для діяльності юридичної особи); самостійна майнова відповідальність (згідно з цим ознакою організація, визнана юридичною особою, зобов'язана нести самостійну майнову відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним їй майном, якщо інше не встановлено законом або установчими документами. Як виняток, можна вказати повне і командитне товариство, а також товариство з додатковою відповідальністю, в яких учасник, крім своєї частки в статутному капіталі товариства, відповідає за зобов'язаннями товариства також частиною або навіть всім своїм майном); здатність виступати в цивільному обороті від свого імені (ця ознака юридичної особи свідчить про те, що воно діє в цивільних правовідносинах саме від свого обличчя, а не від імені засновників, держави, контролюючого підприємства, вищестоящої організації і ін. Причому одним з необхідних засобів індивідуалізації юридичних осіб є найменування юридичної особи) [1,4, 6].

Першим етапом на шляху до створення компанії є її реєстрація в Єдиному державному реєстрі. Для цього потрібно звернутися до державного реєстратора за місцем знаходження майбутнього юридичної особи. Державна реєстрація проводиться незалежно від місця знаходження юридичної або фізичної особи в межах області, міста Києва, крім державної реєстрації на підставі документів, поданих в електронній формі, яка проводиться незалежно від місця знаходження юридичної або фізичної особи в межах України. За рішенням Міністерства юстиції України державна реєстрація на підставі документів, поданих в паперовій формі, може проводитися в межах декількох адміністративно-територіальних одиниць [3].

Процес реєстрації включає в себе перевірку документів, поданих для реєстрації, внесення відомостей про новий комерційному юридичну особу до Єдиного державного реєстру, оформлення і видачу виписки з Єдиного державного реєстру. Всі документи, які подаються державному реєстратору, повинні бути складені державною мовою. Реєстраційна картка заповнюється

машинодруком або від руки друкованими літерами. Якщо документи для реєстрації надсилаються поштою, підпис заявника повинен бути нотаріально посвідчений.

Правила створення, а також права та обов'язки учасників і засновників юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців визначені в Главі 8 параграфі 1 ст.ст. 140-151 Цивільного кодексу України, Главі 9 ст.ст. 79-91 Господарського кодексу України, Законі України «Про господарські товариства» та Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [2, 3, 4, 5].

Цивільна правоздатність юридичної особи відповідно до ст. 91 ЦКУ означає наявність у неї таких же прав і обов'язків, як і у фізичної особи, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині (ст. 25, 26 ЦКУ). Виникає така правоздатність з моменту створення юридичної особи і може бути обмежена лише за рішенням суду, а припиняється з дня внесення запису про припинення юридичної особи до Єдиного державного реєстру. Тобто ЦКУ встановлює загальну правоздатність юридичних осіб, за винятком окремих видів діяльності, на здійснення яких необхідне отримання спеціальних дозволів (ліцензій).

Ліквідація компанії є досить складною процедурою, яка вимагає розробки чіткого, поетапного плану припинення діяльності компанії. Ця дія допомагає прорахувати настання всіх можливих ризиків і вирішення багатьох проблем ще на етапі такого планування.

Ліквідація компанії – це процедура, результатом якої є припинення юридичної особи, тобто внесення запису про припинення юридичної особи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, після чого компанія перестає існувати [3;6].

Як показує практика, важливу роль в регулюванні відносин за участю юридичних осіб займає інститут реорганізації. Це обумовлено тим, що інститут реорганізації дозволяє учасникам господарських правовідносин максимально швидко та ефективно адаптуватися до змін в сфері господарських відносин, що особливо актуально в умовах економічної кризи. Однак до теперішнього часу в науці цивільного права не вироблені єдині підходи до визначення поняття і сутності реорганізації юридичної особи, що, в свою чергу, негативно відбивається і на правозастосовчій практиці.

Єдиного підходу до визначення поняття «реорганізація» не вироблено і в юридичній літературі. Реорганізація юридичної особи як спосіб припинення її існування розглядається і в юридичній літературі України. Так, наприклад, в навчальному посібнику «Господарське право України» міститься наступне визначення «Реорганізація юридичної особи – це спосіб її припинення, за якого припиняє існування одна юридична особа, проте її права та обов'язки не припиняються, а переходять до інших юридичних осіб у порядку правонаступництва» [6, с. 62].

Більш широке визначення реорганізації дає Енциклопедія цивільного

права України, відповідно до якої «реорганізація юридичної особи – припинення та/або створення юридичної особи, яке супроводжується переходом прав і обов'язків реорганізованої юридичної особи (правопопереємника) в порядку правонаступництва до іншої юридичної особи (правонаступника)» [7].

Реорганізація юридичних осіб грає в вітчизняних бізнес-процесах важливу роль і, крім своїх класичних задач (зменшення управлінських витрат, поліпшення корпоративного управління, економічна інтеграція), виконує часто специфічні завдання (зокрема, ухилення від виконання договірних зобов'язань, оптимізація оподаткування) [6]. Причиною цього, ймовірно, є недосконалість вітчизняного законодавства, яке регулює відносини, що виникають при реорганізації юридичних осіб. Так, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» регулює лише публічно-правові відносини, пов'язані з подачею державному реєстратору певних документів. При цьому зміст таких документів, як правило, останнім не перевіряється (важливо лише, щоб на документах було якомога більше печаток і нотаріально засвідчені підписи всіх уповноважених осіб) [5].

Одним з найістотніших недоліків вітчизняного законодавства є те, що здійснити реорганізацію (за винятком перетворення і виділення) юридичної особи без припинення його діяльності практично (тобто юридично правильно) неможливо. Причина – необхідність зняття з податкового обліку юридичної особи - попередника (для чого юридичній особі необхідно тимчасово – хоча б з моменту початку податкової перевірки і до моменту його виключення з єдиного державного реєстру – згорнути свою господарську діяльність). Однією з причин таких комерційних і операційних незручностей є, на нашу думку, те, що в чинному законодавстві не зовсім чітко визначено момент правонаступництва юридичних осіб при їх реорганізації [1].

Таким чином, можемо визначити напрямки удосконалення українського законодавства, що регулює діяльність юридичних осіб: у законодавстві має бути чітко визначено момент правонаступництва юридичних осіб при реорганізації; норми щодо правонаступництва повинні бути максимально деталізовані і не допускати (навіть теоретично) можливих зловживань з боку недобросовісних учасників господарського обороту; норми щодо правонаступництва повинні забезпечити безперебійність діяльності всіх учасників реорганізації.

1.Борисова В. І. До проблеми сутності юридичної особи. *Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики : матер, міжнар. наук.-практ. конф. (29—30 квітня 2004 р., м. Харків)*. 2004. С. 125.

2.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 5 листопада 2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3.Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436: станом на 5 листопада 2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

4.Про господарські товариства: Закон України від 19 верес. 1991 р. №1576- XII: за

станом на 5 листопада 2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

5. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. №755-IV станом на 5 листопада 2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

6. Господарське право України: Навч. посібник / А.М. Апаров, О.М. Онищенко. К.: КДАВТ ім. Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. К.: Істина. 2016. 452 с.

7. Енциклопедія цивільного права України Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; відп. ред. Я. М. Шевченко. К.: Ін Юре. 2009.

Герасимов А. Є.
курсант факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Юніна М. П.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В наш час дуже великого розвитку набуло право власності на об'єкти інтелектуальної діяльності, такі як музичні або літературні твори, винаходи, комп'ютерні програми, корисні моделі, доменні ім'я тощо. Усі держави світу приділяють цьому питанню неабияку увагу. Для контролю за дотриманням права власності створюються організації та укладаються міжнародні угоди, договори, що регламентують це право. Цей вид об'єктів власності в наш час дуже розвивається, тому і виникають нові проблеми щодо регулювання, дотримання правил користування правами на них.

Інтелектуальна власність визначається особливим правом особи на результати розумової діяльності в сферах науки, мистецтва, виробництва тощо, є одним із видів об'єктів цивільно-правових відносин. Перш за все, це нематеріальні блага, право володіння, використання і розпорядження ними належить їх творцям, крім випадків, передбачених законодавством. Згідно ст. 441 Цивільного кодексу України існують такі види використання творів: опублікування, переклад, публічне виконання, продаж, передання в найм, імпорт його примір-

ників, відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі [1].

Традиційно виокремлюють такі види права інтелектуальної власності: авторське право та суміжні права, патентне право (права промислової власності). Спільна ознака їх в тому, що результат творчої діяльності особи є їх об'єктами. Відмінністю є те, що для авторського права характерне регулювання відносин, що виникають під час створення та використання музичних, літературних і художніх творів, наукових праць, бази даних і комп'ютерні програми, у той час як патентне право охороняє винахід за допомогою патенту, захищає певні комерційні інтереси за допомогою законодавства щодо товарних знаків і торгових найменувань, а також законодавства щодо охорони промислових зразків [2]. У 1967 році Організацією об'єднаних націй була заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі ВОІВ), яка займається розвитком та захистом інтелектуальної власності. Існує центр по арбітражу та посередництву, його головною функцією є врегулювання конфліктів, що виникають під час реєстрації найпоширеніших назв доменів в Інтернеті. Також ВОІВ уповноважена управляти угодами, що охоплюють основні аспекти інтелектуальної власності. Найголовнішими нормативними актами є Паризька конвенція про охорону промислової власності від 1883 року та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 1886 року [3]. Україна під час розроблення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності максимально використовувала правові норми, що вже визнані іншими державами. Нормативно-правова база нашої держави в зазначеній сфері має великий обсяг. Такі законодавчі акти діють в Україні щодо захисту інтелектуальної власності: Закони України «Про авторське право і суміжні права»; «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; «Про правову охорону географічних зазначень»; «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» тощо.

Наразі дуже ретельно розглядаються саме проблеми правової охорони інтелектуальної власності. Порушеннями права інтелектуальної власності є піратство (опублікування, відтворення, розповсюдження примірників творів), плагіат (оприлюднення частково або ж повністю твору від імені тієї особи, що не є її автором); також підроблення або зміна інформації тощо. Найпоширенішими проблемами охорони інтелектуальної власності є неконтрольоване використання фальшивих товарів (завдання шкоди економіці, бюджету, а також іміджу країни); випуск піратської продукції, до якої відноситься також розповсюдження піратський матеріалів через веб-сайти в Інтернеті; ускладнений процес оформлення патентів та товарних марок; охорони товарних знаків, охорони виробників продукції, пов'язаної аудіо індустрією, із індустріями комп'ютерних програм та баз даних; відсутність достатнього та необхідного інформаційного забезпечення для якісної та ефективної діяльності в галузі охорони права інтелектуальної власності [4].

До проблем регулювання відносин у сфері дотримання права інтелекту-

альної власті слід віднести: невідповідність законодавства України міжнародним нормативно-правовим актам; слабкий вплив на регулювання правовідносин, що виникають між особами щодо об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті; недостатня ефективність державного управління та правової охорони суб'єктів інтелектуальної власності. Зараз Україна є учасницею більш ніж 20-ти угод та договорів (Ініціатором яких є ВОІВ), що стосуються охорони інтелектуальної власності. Більшість з цих нормативно-правових актів вже імплементовано в національне законодавство України, але деякі з об'єктів інтелектуальної власності залишаються без належного нормативного врегулювання, хоча з кожним днем законодавство України оновлюється (наприклад, законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права суміжних прав»). Встановлення права інтелектуальної власності в Інтернеті зараз дуже ускладнено та нормативно не врегульоване, через це планується внесення змін до законодавства про нотаріат та закріплення певних прав нотаріусів забезпечувати докази щодо використання об'єктів права інтелектуальної власності у мережі Інтернет (Доповнення ст.79-1 дасть змогу забезпечувати докази в Інтернеті, скласти відповідний протокол нотаріусом). Також для збільшення ефективності державного управління у даній сфері слід створити державні органи, які будуть виконувати певні функції та давати змогу громадянам безпечно розпоряджатися об'єктами інтелектуальної власності. Це можливо досягти створенням таких державних органів: центр арбітражу і посередництва (вирішення спорів про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності); центральний орган виконавчої влади, що буде спрямований окремо на розвиток і реалізацію права на інтелектуальну власність; координаційна рада (розгляд актуальних питань щодо захисту прав інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення) [5].

Але все-таки Україна має неабиякі перспективи для усунення всіх суперечностей і прогалин у сфері забезпечення дотримання, охорони та захисту від посягань на право інтелектуальної власності шляхом підвищенням якості законодавчих актів, здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сприятливих умов для формування об'єктів інтелектуальної власності. Окрім того, слід звернути увагу на те, що Україна посилила контроль за суб'єктами інтелектуальної власності, за дотриманням цими суб'єктами нормативно-правових актів, пов'язаних з захистом права інтелектуальної власності [6, с. 8-11].

Отже Україна почала приділяти увагу покращенню взаємодії державних органів із суб'єктами господарювання при здійсненні ними інтелектуальної власності, контролю за розповсюдженням примірників аудіо та відео-товарів, комп'ютерних програм, фонограм, боротьбі зі створенням і реалізацією неякісних відеокaset і дисків тощо. Це покращує міжнародний імідж держави та забезпечує належне дотримання конституційних прав громадянами щодо захисту інтелектуальної власності.

Україна – це держава, що має неабиякий науковий потенціал та серйозні перспективи у сфері розвитку інтелектуальної власності, можливості економічного зростання, що є позитивним показником для формування належних умов винахідницької діяльності. Лише якщо влада та населення України будуть зацікавлені у розвитку та вирішенні цього питання, то наша держава зможе вийти на рівень європейської та мати великі показники у сфері створення музичних, літературних творів, корисних моделей, винаходів тощо.

1.Цивільний Кодекс: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 22.10.2020).

2.Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993. № 3792- XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 22.10.2020).

3.Представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві: Всесвітня організація інтелектуальної власності.16.10.2012. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2610-wipo> (дата звернення:23.10.2020).

4.Західна Консалтингова Група: Правовий захист інтелектуальної власності в Україні: проблеми та перспективи розвитку. URL: <https://zkg.ua/yurydychni-posluhy-praktyku/pravovyi-zakhyst-intelektualnoi-vlasnosti/> (дата звернення: 23.10.2020).

5.Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності: наукова стаття /АсадчевЮ.І. Юрид.Платформа LexLiga. URL:<http://lexliga.com/ua/novosti/problemsi-pravovogo-regulirovaniya-intellektualnoj-sobstvennosti> (дата звернення: 24.10.2020).

6.Язвінська О. Найцінніший капітал: охорона інтелектуальної власності у світі в Україні. Науковий світ. 2004 (дата звернення: 24.10.2020).

Коптяєва А. Ю.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КОНЦЕПЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЯК СФЕРИ УКРАЇНСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Розпочнемо опрацювання даної теми з визначення поняття приватного та цивільного права. Ю. С. Шемшученко у свої працях зазначає, що приватне право — це сукупність правових норм різних галузей права (підсистема), предметом регулювання яких є відносини у сфері приватних, індивідуальних інтересів юридично рівних суб'єктів за допомогою переважно диспозитивного методу регулювання. Визначення цивільного право після узагальнення думки всіх вчених можна тлумачити саме так: Цивільне право як галузь права — це системна сукупність правових норм, що становлять основний зміст приватного права та регулюють особисті немайнові й майнові відносини, які

ґрунтуються на юридичній рівності; вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, з метою задоволення останніми власних матеріальних і духовних потреб та інтересів.

До приватного права відносять насамперед норми цивільного права. Тут юридичний пріоритет (на відміну від норм публічного права) у питаннях реалізації приватних інтересів, ініціатива залежить від волі приватних осіб, громадян, їх об'єднань, недержавних суб'єктів господарювання, а регулювання відбувається на засадах координації, тобто за принципами юридичної рівності, автономії таких суб'єктів. Приватне право має велике значення в забезпеченні свободи автономної особи, незалежності і самостійності приватних осіб і тому є умовою і гарантом розвитку ринкової економіки, демократії, громадянського суспільства. Воно охоплює відносини, учасники яких не володіють ніякою примусовою владою один щодо одного, а, більш того, відокремленні від державної влади і тому є «приватними» [1]. Тому розуміємо, що приватне та цивільне право є взаємопов'язаними. В свою чергу, приватне право регулює відносини між людьми як членами громадянського суспільства, а, отже, для цієї галузі характерна юридична децентралізація. Визначальними тут є приватна ініціатива, приватне самовизначення, правовий інституту приватної власності (який, доречі, являє собою єдиний демократичний інститут, без якого неможливе існування громадянського суспільства як самостійної, відмінної від держави, величини). Тому тут діють принципи свободи особистості, недоторканності власності, свободи договорів та підприємництва, ігнорувати які держава не може. Цивільне право становить основу приватного права, провідною (базовою) галуззю у сфері приватноправового регулювання, що обумовлює можливість застосування загальних норм і принципів цивільного права, а також і його окремих інститутів у певних випадках не лише у сфері цивільно-правового регулювання, а й у сфері інших галузей приватного права [2]. ЦК України допускає застосування цивільного законодавства до сімейних, трудових відносин і відносин з використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, які мають майновий характер і побудовані на засадах рівності, у випадках, коли ці відносини не регулюються відповідно сімейним, трудовим законодавством і законодавством про використання природних ресурсів та охорону навколишнього середовища. Частина зазначених відносин охоплена ЦК України, який, зокрема, називає серед об'єктів цивільних прав земельні ділянки, ділянки надр, відокремлені водні об'єкти і все, що тісно пов'язано із землею.

ЦК України містить також норми щодо опіки і піклування та власності подружжя. Проте цивільне законодавство може застосовуватися до сімейних та трудових відносин лише у двох випадках: або відповідні норми включені до ЦК України (маються на увазі, зокрема, норми, що регулюють спільну власність подружжя), або в кодексі чи іншому джерелі сімейного або трудового права існує пряме посилання на цивільно-правові норми. Водночас слід зазначити, що об'єктивний поділ права на приватне та публічне не означає,

що ці галузі права відірвані, відгороджені «китайським муром» одна від одної. Самостійні за своєю природою та призначенням, вони, проте, разом утворюють єдину правову систему держави. Тому цілком припустимим є те, що скажімо, регулювання низки відносин цивільного права як приватного може бути підпорядковане нормам публічного права (наприклад, державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, реєстрація правочинів щодо нерухомого майна, антимонопольне законодавство тощо) [3].

Традиційно не охоплюються предметом цивільного права України відносини між юридично нерівними учасниками. У зв'язку з цим до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони іншій, зокрема до податкових й інших фінансових та адміністративних відносин, цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не передбачено законодавством.

Розширеного тлумачення поняття цивільного права дотримується Європейський суд з прав людини (далі — Суд), який упродовж останніх тридцяти років поширює поняття «цивільні права» на окремі приватно-публічні права людини, захист яких впливає на майнові права цивільного характеру. Суд істотно розширив сферу застосування поняття «цивільне право», включивши до предмета останнього ще й деякі приватнопублічні відносини з пенсійного забезпечення і соціальних допомог. У вузькому розумінні цивільне право становить ядро приватного права. Рівною мірою обов'язкове для всіх юридично рівних учасників приватних відносин (осіб і публічно-правових утворень), воно є загальним приватним правом, положення якого зазвичай субсидіарно застосовуються до інших (спеціальних) галузей приватного права. Поряд із загальним приватним правом виокремлюються так звані спеціальні галузі, які особливим чином регулюють відносини з окремих видів діяльності або діють щодо конкретних груп осіб та/або відносин. До них належить, наприклад, сімейне право, яке об'єднує норми Сімейного кодексу України, інших актів законодавства, що регулюють сімейні відносини. До приватного права належать також трудове право як особливе право найманих працівників, господарське право, яке об'єднує норми Господарського кодексу України, Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» тощо, інші комплексні галузеві утворення у сфері регулювання ними приватних відносин — житлове, земельне, природоресурсне право. Дія норм ЦК України і законів, що його доповнюють (у сфері договірної і недоговірної зобов'язального права, речового права, сімейного права, спадкового права) поширюється на всі приватноправові відносини, однак лише тією мірою, в якій зазначені норми, що є загальними положеннями, не витісняються спеціальними приписами приватного права згідно з правилами колізії законів (вимоги спеціалізації, альтернативності, субсидіарності).

Цивільне право регулює на єдиних приватноправових принципах усю сукупність правовідносин між юридично рівними учасниками, зокрема і приватноправові відносини у сфері господарювання, використання природних

ресурсів та охорони довкілля, трудові та сімейні відносини. Тому поряд із визнанням цивільного права загальним приватним правом цивільне право слід розглядати тотожним приватному праву. У цьому контексті поняття «цивільне право» та «приватне право» слід вживати як однакові за змістом. Не випадково дореволюційні і сучасні юристи (Й. Покровський, А. Довгерт, М. Сібільов та інші) вважають ці терміни тотожними [4].

Отже, цивільне право і приватне право мають однакові предмет і методи правового регулювання. Будь-які складові приватного права (сімейне, земельне, спадкове підприємницьке тощо) охоплюються цивільним правом, оскільки мають своїм предметом відносини між юридично рівними учасниками, які регулюються на засадах диспозитивності.

---

1. Приватне право, юридична енциклопедія, ред. кол. Ю. С. Шемшученко. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2013, с.87.

2. Цивільне право, підручник у 2 т. В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова 2017 р.

3. Кодифікація приватного (цивільного) права України, за ред. А. Довгерта., 2000.

4. Довгерт А. С. Сучасні приватноправові реформи в Україні з огляду на формування всесвітньоцивільного права. Доповідь на академічних читаннях 17 березня 2015р.

Мартиновський П.П.

*(Дніпровський національний університет
ім. Олесь Гончара)*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Шлюбний договір є дуже давнім правовим інститутом, який закріпився ще з часів римського права, а вже с XVII століття набув нового етапу свого розвитку у Франції та Англії. На відміну від зародження інституту сімейних відносин та інституту шлюбу, які були закріплені в нормативних документах стародавніх часів, шлюбний договір є досить новим поняттям у сфері сімейного права та має вдосконалюватися й далі.

В нашій країні, поновлення інституту шлюбного договору було вперше застосовано у Кодексі про шлюб та сім'ю УРСР та потім у Сімейному кодексі України (далі - СК України). Шлюбний договір є одним з найважливіших нововведень національного законодавства у сімейному праві. Однак саме тому, що це національний інститут шлюбного договору порівняно молодий, він так і не набув особливої популярності в Україні, так як в нас збереглися норми вітчизняної моралі.

Також можна стверджувати що в нашій країні недостатньо знань про важливість такого договору, а саме про те, що шлюбний договір закріплює

окремо набуте майно за чоловіком та жінкою, або інші права подружжя, яке зазначено у цьому договорі. Також він може бути доказом в суді при розірванні шлюбу.

Взагалі, шлюб закріплений в Конституції України, а саме в ст. 51 зазначено, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. А також те, що відповідно до ст. 92 зазначено, що виключно законами України визначаються засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства [1].

Поняття шлюбу та його основи закріплені в Сімейному кодексі України. Так, ст. 21 СК України визначено поняття шлюбу, ним є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Шлюбний договір же закріплений в главі 10 СК України, де в ст. 92 вказано, що шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям, а в ст. 94 СК України зазначено, що шлюбний договір укладається письмовій формі і нотаріально посвідчується. Сімейний кодекс України передбачає, що сторони у шлюбному договорі можуть визначити, зокрема: правовий режим майна (ст. 97 СК України); порядок користування житлом (ст. 98 СК України); право на утримання (ст. 99 СК України) [2].

Відповідно до цього, національні суди розглядають дуже мало справ пов'язаних зі шлюбними договорами. Як приклад таких рішень, можна зазначити Рішення апеляційного суду Київської області від 19 лютого 2015 року у справі № 359/11203/13, де позивач «посилалася, що у травні 2001 року до реєстрації шлюбу вона з чоловіком уклали шлюбний контракт, який фактично захищає права відповідача та утискає її права як подружжя. Зокрема контракт визначає, що спільна квартира та все майно, що є квартирі і буде придбане в шлюбі є власністю відповідача. Оскільки контракт не відповідає вимогам діючого законодавства щодо рівності прав подружжя, то контракт слід визнати недійсним» [3].

Укладаючи шлюбний договір, подружжя в цьому випадку намагаються застрахуватися від втрати майна. Хоча практика укладання юридичних договорів не дуже популярна в нашій країні, але кількість шлюбних договорів поступово збільшується з кожним роком. Якщо ж брати статистичні дані, то в 2004 році, на момент закріплення положень про шлюбний договір було укладено 476 шлюбних договорів, в 2006 році було укладено 892 шлюбних договорів, в 2016 вже 1915 шлюбних договорів, а в 2019 році більше 2500 подружніх пар уклали шлюбні договори [4; 5].

Надана статистика призводить до збільшення кількості суперечок, пов'язаних із застосуванням умов шлюбного договору як під час шлюбу, так і при його припиненні. В основному, недосконалість це пов'язано з недоліками чинного законодавства, зокрема його неповний характер та певна розбіжність між цивільним та сімейним законодавством, що ускладнює за-

стосування його на практиці.

Одним з проблемних питань науковців є питання юридичної природи шлюбного договору. Перш за все, з'ясуємо, до яких правочинів він належить: цивільного чи сімейного права. Немає сумнівів, що така угода повинна відповідати вимогам Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) щодо правочинів, передбачених цивільним законодавством. Однак шлюбний договір має певні особливості, що відрізняють його від інших цивільних процесів. Ці характеристики зафіксовані в СК України та стосуються складу конкретного предмета, часу завершення, предмета та змісту.

У зв'язку з цим Ю. Червоний зазначає, що шлюбний договір є сімейно-правовим договором, оскільки його суб'єктами є лише подружжя [6, с. 75].

Іншою проблемою є відсутність юридичного визначення шлюбного договору у вітчизняному законодавстві, що спричиняє певні труднощі в його правовому розумінні та у зв'язку з цим викликає певні суперечки серед науковців.

На думку І. Жилінкової, «шлюбний договір можна розглядати як згоду одруженого, що визначає майнові права та обов'язки подружжя в шлюбі та у разі розірвання шлюбу» [7, с. 123].

О. Ульяненко розуміє шлюбний договір як угоду (акт) гетеросексуальних осіб, які подали заяву на реєстрацію шлюбу, або угоду подружжя, що визначає майнові права та обов'язки подружжя під час шлюбу, зокрема процедуру поділу майна, порядок його використання, відчуження, розподіл доходів і витрат та їх майнові права та обов'язки як батьків у шлюбі та / або у разі розірвання шлюбу» [8, с. 85].

Ми вважаємо, що більш доцільним є визначення шлюбного договору на основі його основних характеристик, які відрізняють цей вид договору від інших подібних операцій. Ознаками шлюбного договору є: це завжди бізнес, призначений для зміни відносин між подружжям; має особливий предметний склад; він завжди укладається в письмовій формі і завірений нотаріусом; регулює лише майнові відносини між подружжям.

Питання можливості укладання шлюбного договору через представника також залишається дискусійним у юридичній літературі. Ми вважаємо, що Україна повинна прийняти досвід інших країн, таких як Франція, Бельгія, Німеччина, де укладення юридичного договору через законного представника або довіреність є загальноприйнятою практикою. Зрештою, це значно полегшило б його висновок у випадках, коли, наприклад, один із подружжя не може зробити це через тривалу відрадження або перебуває на лікуванні в іншому регіоні або через іншу причину.

Суперечка між науковцями ставить питання про можливість визначення законних прав та обов'язків подружжя в шлюбному договорі, оскільки законодавець української у СК України дозволив їм регулювати лише правовідносини між ними. Цей стандарт був включений через специфіку несімейних відносин, які в більшості випадків не підлягають регулюванню, тому їх включення до змісту шлюбного договору здавалося зайвим, оскільки

шлюбний договір, наприклад, не міг змусити подружжя любити та поважати один одного, не регулював зловживання спиртними напоями та азартними іграми тощо.

Таким чином, слід зазначити, що наведені вище питання не є вичерпними. Не можна забувати, що інститут шлюбного договору в Україні ще перебуває у зародковому стані, тому потрібно детальніше вивчити думки науковців для вдосконалення, впровадження та усунення існуючих суперечностей між нормами цивільного та сімейного законодавства. Тільки таким чином ми можемо досягти однаковості правоохоронної практики при вирішенні певних суперечок.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 р. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: %E2%F0&key=4/UMfPEGznhhfOo.ZiZDsrm5HdlycsFggkRbI1c#Text (дата звернення: 18.09.2020 р.).

3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. Дата оновлення: 03.07.2020 р. Відомості Верховної Ради України, 2002, № 21-22, ст.

3.Рішення апеляційного суду Київської області від 19 лютого 2015 року у справі № 359/11203/13. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42868024> (дата звернення: 17.09.2020 р.).

4.Офіційний веб-сайт новин «Community». URL: <https://community.com.ua/news-community/ukrayintsi-stali-ukladati-shlyubni-dogovori-vtrichi-chastishe/> (дата звернення: 15.09.2020 р.).

5.Офіційний веб-сайт юридичної компанії «Правова допомога». URL: <https://pravdop.com.ua/publications/kommentarii-zakonodatelstva/kak-oformit-brachniy-kontrakt-v-ukraine/> (дата звернення: 15.09.2020 р.).

6.Червоний Ю. С. Сімейне право України. Київ: Правова єдність, 2009. 634 с

7.Ульяненко О.О. Шлюбний контракт – основа вільного вибору. *Підприємство, господарство та право*. 2003. № 7. С. 259.

8.Жилінкова І. Особливості законодавчих конструкцій сімейно-правових договорів. *Проблеми цивільного права*. 2011. № 1 (64). С. 85–94.

Стасюк О. М.

старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ІНСТИТУТУ ВИКОНАВЧИХ НАПИСІВ НОТАРІУСІВ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У цивільному законодавстві радянської доби сформувався специфічний механізм захисту майнових прав за рішеннями державних нотаріусів. Маємо на увазі вчинення нотаріусами державних нотаріальних контор виконавчих написів на деяких документах, які визначали розмір заборгованості із «спе-

цифічним» суб'єктним складом учасників майнових правовідносин. Українське законодавство початку 90 – років зберегло цей правовий механізм, донесло його аж до сучасної правової дійсності і він міцно вріс у існуючу правову матерію держави. З тих далеких часів змінилося дуже багато. Ще на початку 90-х років минулого століття на законодавчому рівні було проголошено рівність усіх форм власності. У 1996 році Верховною Радою України приймається нова Конституція України, у якій вже на найвищому законодавчому рівні проголошується рівність усіх форм власності. 11.09.1997 року набула чинності для України Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 6 якої кожному гарантується право на справедливий суд. Врешті-решт, цивільне процесуальне законодавство збагатилося інститутом наказного провадження. Проїшло більше 20-ти років з того часу, коли статтею 124 Конституції України було проголошено, що «Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються» [1]. Розкриваючи сутність інституту виконавчих написів, Р.А. Майданик зазначав, що за своєю природою виконавчий напис є вольовою дією уповноваженої державою особи (нотаріуса) на вчинення акту публічно-правового характеру, адресованого іншим суб'єктам з метою виникнення зміни або припинення цивільних прав та обов'язків суб'єкта у відносинах з іншими суб'єктами [2, с. 97]. За своїми правовими наслідками рішення нотаріуса дорівнює рішенням судді. При цьому, якщо судові процедури забезпечують боржникові дієві механізми захисту від свавільного рішення судді, то перед владним рішенням нотаріуса боржник опиняється у становищі абсолютно безправному. Показовим є одне з останніх рішень касаційного цивільного суду, який підкреслив, що нотаріус навіть не є відповідачем у справі про оскарження вчиненого ним виконавчого напису [3]. На сучасному рівні розвитку суспільної правосвідомості сам факт існування у нашій державі такого «квазісудового» інституту не може не викликати заперечень. До цього часу, у законодавстві України зберігаються норми про виконання нотаріусами не властивої їм функції – реалізації владних повноважень, спрямованих на захист цивільних прав. Проголошені конституційні принципи, та положення ст. 6 Конвенції жодним чином, не вплинули на модернізацію законодавства у цій сфері суспільних відносин. Як наслідок склалася ситуація, у якій одні кредитори «трошки рівніші» за інших. Одні кредитори мусять іти до суду, захищаючи свої права, а у деяких кредиторів є можливість звернутися за захистом своїх прав до нотаріуса та за 10 хвилин отримати результат, якого інші кредитори мають очікувати місяцями.

Обговорюючи доцільність збереження у нашому законодавстві інституту виконавчих написів нотаріусів у правовій спільноті, ми практично не зустріли фахівця, який би висловив сумніви у доцільності існування цього правового інституту у сучасній правовій системі. І лише одне питання про те, чи згоден наш співрозмовник опинитися у становищі боржника підданого

стягненню за виконавчим написом нотаріуса, змушує його переосмислити нашу правову реальність та згадати про право на мирне володіння своїм майном та право на справедливий суд. Розмови про посилення гарантій захисту права власності, нажаль, не ведуть до практичного перегляду законодавства на предмет усунення архаїзмів радянського періоду. Стаття 88 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ (далі - Закон № 3425-ХІІ) передбачає, що нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем. Ключові слова «підтверджують безспірність» набули спотвореного змісту у нетрях підзаконних актів. Кабінет Міністрів України у постанові № 1172 від 29.06.1999 р., спадкуючи радянську традицію регулювання відповідних відносин, визначив не тільки перелік документів, а і підстави вважати заборгованість безспірною, знявши з нотаріуса відповідальність за порушення майнових прав боржника. Сам цей перелік «безспірних» вимог також має небезпечну тенденцію розвитку. Якщо у радянські часи цей список вмщував малозначні вимоги різного роду некомерційних організацій, які іноді навіть статусу юридичної особи не мали, то у новітні часи він наповнюється «привілейованими кредиторами», які цілком здатні захистити себе на ринку. Ми не знаходимо раціональних пояснень, чому ці особи мають такі неприродні переваги у майнових відносинах і можуть задовольняти свої вимоги на підставі рішення не судді, а нотаріуса, чим таким їх вимоги відрізняються від тих, що підлягають судовому розгляду. До цього списку вже внесла себе Держава у якості орендодавця та орендодавців - органів місцевого самоврядування (Постанова КМ України від 11.11.1999 р. № 2075).

До списку «привілейованих» включені лізингодавці за договорами, що передбачають безспірне повернення об'єкта лізингу; власники корпоративних прав щодо стягнення заборгованості з виплати дивідендів (Постанова КМ України № 347 від 27.05.2015 р.) і, навіть, стягувачі заборгованості за кредитними договорами та іпотекодавці (Постанова КМ України від 26.11.2014 р. № 662), яку згодом було визнано незаконною та не чинною [3]. Внаслідок внесення до списку «пільгових кредиторів» вимог кредитних установ та іпотекодавців відносини у сфері безспірного стягнення коштів надзвичайно загострилися. Складні процедури нарахування заборгованості іноді призводили до значного її завищення. Зокрема, нам відомий випадок, коли розбіжності між розрахунками заборгованості, наведеними банком у його «безспірній» вимозі, та розрахунку заборгованості, зробленому боржником, сягали 7-значних величин. У таких умовах виконавчий напис нотаріуса становить істотну загрозу для одного з основоположних прав особи на мирне володіння своїм майном. Банк свої природні підприємницькі ризики, пов'язані із турботою про захист своїх прав, перекладає на свого клієнта - споживача, слабку сторону договору. Нажаль, скасуванням постанови КМ України № 662 від 26.11.2014 р. не вирішено питання стосовно суті проблеми

- існування «пільгових боржників» у ринкових відносинах. 01.07.2020 року Першим сенатом КСУ було розглянуто справу законституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю „Укркава“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.1 ст. 88 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ. Суб'єкт права на конституційну скаргу просив КСУ визнати наведені положення закону такими, що не відповідають приписам ст. 6, ч.1 ст. 8, ст.19, п.14. ч.1 ст. 92 Конституції України.

Скаржник стверджував, що неконституційність ч.1 ст. 88 Закону мала наслідком протиправне позбавлення права власності. Проте, як впливає із рішення КСУ, навіть не послався на положення ст. ст. 41 та 124 Конституції України, і Конституційний суд не досліджував відповідність цих норм наведеним положенням Конституції. Відмовляючи у задоволенні конституційної скарги КСУ констатує, «така нотаріальна дія, як вчинення виконавчого напису, є альтернативним позасудовим способом захисту цивільних прав, а виконавчий напис нотаріуса - самостійною підставою для задоволення вимог кредитора шляхом стягнення грошових сум або витребування майна від боржника за цим виконавчим документом, якщо така вимога безспірною»[5].

На жаль, КСУ навіть не наблизився до аналізу проблеми конституційності такої «альтернативи». Ключова проблема якраз і полягає у тлумаченні поняття «безспірність вимоги». Сучасне тлумачення цього поняття у практиці застосування ст. 88 Закону № 3425-ХІІ наводить І.Г. Бережна, яка визначає, що безспірність вимоги є «В даному випадку законодавством закріплена правова фікція, відповідно до якої заборгованість вважається безспірною, якщо надані письмові докази підтверджують наявність заборгованості. Боржник до виконавчої дії не залучається, заперечення не подає, тому сам факт заборгованості не доказується, а презюмується» [4, с. 23]. Тобто нотаріус має прийняти на віру документи, складені кредитором про безспірність його вимог і не відповідає за вчинений виконавчий напис.

Застосування ст. 88 Закону № 3425-ХІІ про вчинення виконавчих написів нотаріусами у такій спотвореній формі порушує права боржника на справедливий суд та на мирне володіння своїм майном. Таке розуміння категорії «безспірність» вимагає того, щоб поставити питання про відповідність статтям 41 та 124 Конституції України переліку «безспірних» вимог.

1. Конституція України: за станом на 28.06.1996 р. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР База даних «Законодавство України» ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text2>.

2. Майданик Р. А. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб захисту цивільних прав: теорія і практика застосування. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. С. 96.

3. Постанова Касаційного цивільного суду від 14.08.2019 р. у справі №519/77/18 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83692339>

4. Бережна І. Г. Місце виконавчого напису нотаріуса в системі нотаріальної форми захисту цивільних прав та інтересів юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців *Єв-*

ропейські перспективи. 2012. № 4(2). С. 22-27. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_4\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_4(2)_6);

6. Рішення Конституційного Суду України перший сенат від 01.07.2020.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va07p710-20#Text>

Резникова М. О.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового
та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олесья Гончара

НАДАННЯ ПРАВА НА ШЛЮБ ОСОБИ, ЯКА НЕ ДОСЯГЛА ШЛЮБНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

Кожна особа вільна у виборі своєї поведінки. Таке правило мало місце ще в Давньому Римі незалежно від того, якого питання це стосувалося. Разом з тим сімейні правовідносини вже тоді мали свою особливість. Така особливість полягала в тому, що давньоримська сім'я несла на собі відбиток родового ладу і будувалась за принципом підпорядкування владі глави сімейства (*paterfamilias*) [1, с. 121]. У той самий час принцип свободи шлюбу вважався першоосновою і міг бути укладеним лише між особами, які досягли статевої зрілості і знаходились у здоровому розумі, за згодою домовладки, нареченого і нареченої [2, с. 288-289].

Проте якщо з якоїсь причини молоді не отримували згоди домовладки, вони зверталися за дозволом на шлюб у магістрат. Однією із умов вступу до шлюбу була наявність шлюбного віку – 14 років для нареченого і 12 років для нареченої та відсутність їх близького споріднення [1, с. 132].

Такі основні умови щодо укладення шлюбу є і сьогодні. Одним із яких є досягнення шлюбного віку. Відповідно до ст. 23 Сімейного кодексу України (далі СК) право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років (ст. 22 СК України) [4]. До внесення змін до ст. 22 СК України у 2012 році шлюбний вік для жінки був сімнадцять, а для чоловіків – вісімнадцять років.

У частині другій статті 16 КпШС передбачалася можливість «зниження» шлюбного віку у разі вагітності жінки або народження дитини. Згодом, у зв'язку з внесеними змінами до цієї статті, таке «зниження» могло відбутися «у виняткових випадках», тобто не лише у разі вагітності чи народження дитини. Однак шлюбний вік, як зазначає З.В. Ромовська, це стала, а не змінна правова категорія, яку можна було би пристосувати до конкретної життєвої ситуації [5, с. 70]. У зв'язку з цим, з прийняттям у 2002 році чинного Сімей-

ного кодексу України, була запроваджена відносно нова правова категорія : «надання права на шлюб» особі, яка не досягла шлюбного віку.

Досягнення шлюбного віку є юридичним фактом, який породжує право на шлюб після досягнення особою шлюбного віку. Однак СК передбачає можливість надання права на шлюб особі, яка ще не досягла шлюбного віку. Так, відповідно до ч. 2 ст. 23 за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам. У зв'язку із цим З.В. Ромовська твердить, що таким чином запроваджена відносно нова правова категорія – «надання права на шлюб» особі, яка не досягла шлюбного віку [5, с. 70], інші ж практики наполягають, що як і в ч. 2 ст. 16 КЗпШС, у ч. 2 ст. 23 СК йдеться про зниження шлюбного віку [6, с. 51].

Вважаємо, що слід погодитися з тим, що йдеться саме про надання права на шлюб неповнолітній особі, бо щодо неї не вирішується питання про зниження шлюбного віку. Їй лише надається право на шлюб, якщо буде встановлено, що таким чином захищаються її інтереси [7, с. 88].

У заяві про надання права на шлюб необхідно зазначити прізвище, ім'я, по-батькові особи, з якою передбачається реєстрація шлюбу, оскільки надання права на шлюб повинно відповідати інтересам заявника, а встановити це можна лише по відношенню до конкретної особи. Крім того, доцільно у заяві зазначити про те, що не існує обставин, які перешкоджають укладенню шлюбу, котрі передбачені ст. 26 СК України; що нареченим відомо про сімейний стан один одного і наявність дітей.

На нашу думку, доцільно запозичити досвід законодавства Латвії [8] щодо подання разом із заявою про надання права на шлюб медичної довідки про стан здоров'я наречених, яка підтверджуватиме факт обізнаності наречених про стан здоров'я кожного з них і сприятиме встановленню відповідності укладення шлюбу інтересам заявника.

Зауважимо, що до внесення змін до частини другої статті 23 згідно із Законом № 4525-VI від 15.03.2012 з заявою про надання права на шлюб могла звертатися особа, яка досягла 14 років. На нашу думку цей вік був цілком виправданий, що підтверджується наступними статистичними даними по Україні, приблизно на період внесення відповідних змін.

Так, за даними Веб-порталу Глумацької районної державної адміністрації, наданих на підставі даних головного управління статистики, під час вибіркового опитування жінок Івано-Франківщини у віці 15 років і старших, проведеного у IV кварталі 2011 року, 82% повідомили, що хоч раз у житті народжували. Серед них 46% народили двох дітей, 29% – одну дитину, 17% – трьох. Частка матерів, які народили чотирьох та п'ятьох і більше дітей склала по 4% відповідно. Найчастіше (59% опитаних) першу дитину жінки народжували у віці 20-24 роки. Кожна четверта жінка вперше народила у віці 15-19 років, кожна сьома – у 25-29 років та понад 2% – віці 30 років і старше [9]. Тобто, 25 % жінок, які завагітніли у 14 років.

Також, відповідно до стану дітей і молоді в Україні на 2010 рік зазначається : «Не може не викликати тривоги велика кількість абортів, серед неповнолітніх дівчаток до 14-річного віку та юних жінок віком 15 - 17 років. Частота абортів у неповнолітніх (до 14 років) в останні роки залишалась практично на однаковому рівні, і в абсолютних цифрах становила понад 300 на 1000 дівчат-підлітків відповідного віку» [10].

Як зазначила заступник начальника департаменту охорони материнства та дитинства Міністерства Охорони Здоров'я Валентина Коломейчук «в цілому у нас біля 65 % вагітностей українок серед жінок репродуктивного віку (19-45 років) є небажаними, більш ніж 100 тисяч абортів виникає за бажанням жінки. Тому питання планування сім'ї, обізнаності відносно методів контрацепції є дуже актуальними сьогодні».

При цьому експерт розповіла, що «на сьогодні більше половини дівчат в Україні починають жити статевим життям уже в 15 років, 3 % дівчат і 1% хлопчиків взагалі у в 10-12 років мають статеві відносини. Серед 13-14 річних дівчаток вже – 13 %, юнаків – 10 %. 9% дівчат 15-19 років мають двох сексуальних партнерів» [11].

М.В. Менджула, також відстоює позиції надання права на шлюб з 14 років, як це було передбачено до 15.03.2012 р. Так, вона зазначає, що «до внесення змін до ст. 23 СК України у 2012 році особа, яка досягла чотирнадцяти років, при потребі подавала заяву до суду про надання їй права на шлюб».

На практиці непоодинокими є випадки, коли необхідно надати особі право на шлюб у зв'язку з вагітністю до досягнення нею шістнадцятирічного віку. Так, 15 квітня 2011 р. Володимир-Волинський міський суд Волинської області виніс рішення По справі № 2-о/0301/26/11 за заявою особи_1 про надання права на шлюб з особою _2. заява була обґрунтована тим, що особа _1 досягла чотирнадцяти років, є вагітною одруження відповідає її інтересам. Заслухавши пояснення заявниці, яка бажає укласти шлюб, перевіrivши матеріали справи, з'ясувавши думку заінтересованої особи, суд визнав, що заява підлягає задоволенню. Як свідчить свідоцтво про народження, заявниці виповнилось 14 років. Згідно з довідкою Володимир-Волинської центральної районної лікарні заявниця була вагітною. В судовому засіданні особа_2 пояснила, що дійсно бажає зареєструвати шлюб із заявницею. Таким чином, надання заявниці права на шлюб відповідало її інтересам» [12, с. 152].

Також виникає питання, які ж обставини можуть бути визнані судом поважними при зверненні до суду неповнолітніх осіб щодо отримання права на шлюб? Законодавчо встановленого переліку таких обставин не існує. Однак аналіз судової практики допоміг визначити, що майже в усіх випадках заявником є дівчина, яка є вагітною або вже народила дитину, яка спільно проживає з чоловіком і має намір отримати право на шлюб.

На відміну від вітчизняного законодавства, кодекс Республіки Білорусь про шлюб і сім'ю, в статті 18 визначає, що шлюбний вік встановлюється у

вісімнадцять років. В виключних випадках, обумовлених вагітністю, народженням дитини, а також в разі отримання неповнолітнім повної цивільної дієздатності до досягнення повноліття орган, який реєструє акти цивільного стану, може знизити особам, які вступають у шлюб, шлюбний вік, встановлений ч. 1 даної статті, однак не більше ніж на три роки.

Зниження шлюбного віку проводиться за заявою осіб, які вступають у шлюб. При цьому згода батьків, піклувальників неповнолітніх на укладення шлюбу не потрібна» [13].

Вважаємо, що досвід білоруського сімейного законодавства щодо конкретизації підстав надання права на шлюб є цікавим і його доцільно запозичити в українське законодавство, але ми вважаємо, що шлюбний вік треба не знижати, а надавати право на шлюб. На підставі вищевикладеного, ми пропонуємо ч. 2 ст. 23 Сімейного кодексу України викласти в наступній редакції: «в виключних випадках, обумовлених вагітністю, народженням дитини, спільним проживанням, за заявою особи, яка досягла чотирнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам».

1. Підпригора О.А. Римське приватне право : підручник для студ. юрид. спец. Вищ. навч. закл. О.А. Підпригора. 3-тє вид. перер. та доп. К.: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 440 с.

2. Дождев Д.В. Римское частное право Д.В. Дождев. С.: Норма, 1997. 288 с.

3. Сімейний кодекс : чинне законодавство України зі змінами та доповненнями станом на 2 січня 2020 р. : (відповідає офіційному текстові) К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 108 с.

4. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України : Науково-практичний коментар. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 532 с.

5. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України За заг. ред. Є.О. Харитонов. Х.: Одиссей, 2006. 397 с.

6. Сімейне право України : підручник Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 4-тє вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2012. 322 с.

7. Цивільний кодекс Латвії від 23 січня 1937 р., введений в дію з 1992 р. URL: http://minjust.lgg.ru/ru/activity/international_cooperation/infozags/zagszavo/index.php?from4=.

8. Вебпортал Тлумачької районної державної адміністрації URL: ww2.gov.if.ua/tlumatska.

9. Судова статистика URL : <http://www.scourt.gov.ua/clients>.

10. Новотека : новости. URL : <http://www.novoteka.ru/event/12563518>.

11. Менджула М.В. Надання права на шлюб особам, що не досягли шлюбного віку : окремі проблеми. *Вісник Вищої ради юстиції* . 2013. № 2 (14). С. 149-157.

12. Кодекс Республіки Беларусь о браке и семье от 9 июля 1999 г. № 278-3 (с изменениями по состоянию на 12 декабря 2013 г. № 84-3 URL : http://www.pravo.by/world_oflaw/text?RN.

Садовий Р. О.

курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Дуда Є.В.

курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗВИЧАЙ ЯК РЕГУЛЯТОР ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Цивільні правовідносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту. Звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але усталене у певній сфері цивільних правовідносин. Метою роботи є аналіз ролі звичаїв у регулюванні цивільних правовідносин.

Переоцінити значення Цивільного кодексу України в життя країни дуже важко, як відомо, хороший Цивільний кодекс рухає вперед економіку країни, допомагає їй, надійно захищає права громадян. Недарма кодифіковані законодавчі акти називають ще й «другими Конституціями».

Однак окрім норм права, що містяться в актах цивільного законодавства, здійснення цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків регулюється і іншими соціальними регуляторами. Адже право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й такі соціальні регулятори, як норми моралі, традиції, звичаї і т. д., які легітимізувались суспільством та зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [1].

Серед всіх соціальних регуляторів особливе місце займають звичаї. Так, відповідно до ст. 7 ЦК України, цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема і звичаєм ділового обороту. Звичаєм вважається правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є стійким в певній сфері цивільних відносин. Звичай може бути зафіксований у відповідному документі. При цьому, як впливає з норм ЦК України, звичай, що суперечить договору або актам цивільного законодавства, у цивільних відносинах не застосовується. На думку Р.А. Майданика, звичай є первинним або базовим джерелом українського права, від якого пішли всі інші джерела, та в якому є критична точка всіх інших джерел права [2, с.44].

Звичай в цивільному праві розглядається як первинне джерело права, взагалі як витoki права. При цьому слід звернути увагу на те, що цивільно-правові звичаї як джерело права має підпорядковану, по відношенню до закону, роль в системі джерел цивільного права України. Звичай, сфера застосування якого в регулюванні цивільних відносин не обмежується, в той же час, не може суперечити акту цивільного законодавства в цілому або цивільно-правовим договором зокрема.

В Україні існує певна система звичаїв і в підприємницькій діяльності. У переліку звичаїв, які наводиться деякими авторами [3, с. 77], називаються: найпростіші торговельні звичаї; класичні звичаї торгового обороту; установлені звичаї ділового обороту; звичаї ділового обороту, які знайшли своє відображення в корпоративних кодексах поведінки і т. п. Однак найпоширенішими в Україні є Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів, так звані Правила ІНКОТЕРМС, які застосовуються як при укладанні зовнішньоекономічних договорів (контрактів), так і у внутрішньому цивільному обороті. Крім того, сьогодні сама практика підприємницького обороту виконує саморегулюючу функцію, визначаючи ті сфери, в яких застосування звичаїв склалося історично і широко практикується сьогодні, наприклад, сфера торгового мореплавання. у юридичній літературі, виходячи з наведеного вище правила ст. 7 ЦК України, виділяються деякі ознаки звичаю ділового обороту, зокрема: він є правилом поведінки, соціальною нормою, яка встановлює необхідне, бажане чи можливе поведінка учасників цивільних відносин при певних умовах; звичайне правило поведінки повинно бути прийнятим в певній сфері цивільних відносин, тобто для того, щоб отримати статус звичаю, це правило повинно «працювати» на регулювання цивільних відносин у певній сфері протягом певного, щодо тривалого проміжку часу; це правило не повинно бути встановлено актами цивільного законодавства [4, с. 98-99].

Отже, підкреслюючи важливість звичаїв як соціальних регуляторів в цілому, так і в підприємницькій практиці зокрема, слід звернути увагу на те, що застосування звичаїв ділового обороту в щоденній підприємницькій практиці сьогодні є незначною в зв'язку з відсутністю відповідного досвіду.

На нашу думку, однією із існуючих проблем застосування звичаїв у цивільному праві є те, що сучасна юридична наука недостатньо уваги приділяє проблемі правозастосування норм-звичаїв, у тому ж числі звичаїв у сімейному, транспортному, господарському праві тощо. Я гадаю, що доцільно буде визначити найбільш перспективні напрями у дослідженні та визначити окремі звичаї, що практично застосовуються в сучасній Україні, та вивчення міри їх впливу на реальне регулювання суспільних відносин, а також провести дослідження у застосуванні практики правових звичаїв фізичними, юридичними особами, державними органами та судами.

1. Цивільне право України. Особлива частина: підруч. 3-є вид., пероб. і доп. За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. К. : Юрінком Інтер, 2010. Т. 2. 976 с.

2. Майданик Р.А. Джерела цивільного права України : поняття, система, види Р.А. Майданик. Право України. №5. 2013. С. 295-309.

3. Озель В. Звичай у системі права України. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 201–205.

4. Толкачова Н.Є. Правовий звичай, узвичаєність, звичай ділового обороту – форми права сучасної України: проблеми застосування. *Соціологія права*. 2011. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/socpr/2011_2/Tolkachova.pdf.

Гордієнко Т. О.
старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олеса Гончара

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ЧАСТКИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТА КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

Правильне визначення термінології посідає важливе місце як в теоретичних дослідженнях, так і практичній професійній діяльності правника. Не є винятком і окреслення ключових категорій корпоративного права. Практика свідчить про відсутність єдиного підходу до співвідношення категорій частки в статутному капіталі та корпоративних прав учасника господарського товариства. Зокрема, спірним залишається питання правильного формулювання предмету договору про відчуження певного бізнесу (частки в ньому). Аналіз наявних в доступі документів дозволяє зазначити, що іноді предметом такого договору визначається частка в статутному капіталі, а іноді корпоративні права.

Метою даної роботи є визначення взаємозв'язку частки в статутному капіталі та корпоративних прав учасника господарського товариства з точки зору можливості вчинення правочинів з ними.

Як слушно зазначає Т.М. Шемета, на законодавчому рівні досить часто вживається поняття «частка учасника в статутному капіталі», хоча легального визначення цього поняття немає [1, с.55]. Питання визначення частки в статутному капіталі тривалий час обговорюється в науковій літературі, проте єдиної думки не сформовано. В.М. Кравчук визначає її як форму фіксації майнової участі в господарському товаристві, яка засвідчує майнову участь в товаристві і є об'єктом цивільних правовідносин, за допомогою якого забезпечується оборотоздатність майнових корпоративних прав [2]. Коротко правову природу частки в статутному капіталі В.М. Кравчук визначає як майнове право, яке визначає обсяг майнової участі особи в господарських товариствах [1, с.56]. На думку А.В. Смітюха, слід визнати особливу природу частки, як окремого виду майна, об'єкту *suigeneris*, що має бути прямо поіменованим серед об'єктів цивільних прав у зазначених вище нормах ЦК України, а також у ст.139 Глави 14 «Майно суб'єктів господарювання» та у Главі 18 «Корпоративні права. Корпоративні відносини» (ст.ст.167-172) ГК України [3, с.92].

Складність визначення поняття частки в статутному капіталі певною мірою пояснюється доволі суперечливим визначенням категорії самого статутного капіталу. Зі змісту ст.12 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вбачається, що частки в статутному

капіталі є складовими елементами цілого, проте така точка зору не в повній мірі відповідає суті зазначених правових категорій. Аналізуючи дане поняття І.В. Спасибо-Фатєєва вказує, що у товариства з обмеженою відповідальністю частка в статутному капіталі є частиною цілого, тобто статутного капіталу. Проте парадокс у тому, що вона являє собою об'єкт права учасника господарського товариства, тоді як статутний капітал об'єктом права ні господарського товариства, ні його учасника (якщо він один в господарському товаристві) не є. Дійсно, продати весь статутний капітал не можна, оскільки він не є об'єктом, а продати частку в статутному капіталі можна [1, с.56].

Термін «корпоративні права» отримав своє юридичне визначення з прийняттям Господарського кодексу України. Згідно зі ст.167 Господарського кодексу України корпоративними правами вважаються права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [4]. Докладніше обсяг корпоративних прав визначається законодавчими актами (зокрема, ст.5 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ст.10 Закону України «Про господарські товариства», ст.116 Цивільного кодексу України тощо) та установчими документами суб'єкта господарювання. Згідно законодавства учасники господарських товариств, зокрема, мають право брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених законом; брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди);

одержувати інформацію про діяльність товариства (на вимогу учасника товариство зобов'язане надавати йому для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність, протоколи зборів та інші документи – згідно статуту);

вийти в установленому порядку з товариства;

здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства в порядку, встановленому законом.

Актуальним залишається питання, яке з прав (право на частку в статутному капіталі або корпоративні права) є первісним, а яке слід вважати похідним. Залежно від цього відповідним чином слід визначати об'єкт правочину в угодах, спрямованих на передачу прав в господарському товаристві. На думку І.В. Спасибо-Фатєєвої, частка в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю є, перше за все, об'єктом прав [1, с.56]. Протилежної точки зору дотримується В.В. Луць, який розглядає саме корпоративні права як об'єкт цивільних правовідносин, об'єкт спадкових прав, що обумовлює можливість їх відчуження (переходу) до інших осіб [5, с.163-166]. Ф.М. Аронович підтримує дану позицію і зазначає, що саме корпоративні

права, а не частка в статутному капіталі є об'єктом відчуження, дарування, обміну, передання у спадщину, тобто перебувають у ринковому обороті

В.М. Кравчук дотримується думки про можливість самостійного обороту як частки в статутному капіталі, так і окремих (елементарних) корпоративних прав –права на дивіденд, права голосу, права на одержання дійсної вартості частки та ін.[2].

Нормами чинного законодавства, а саме ст.ст.11, 20, 21, 22, 23 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачена можливість відступлення частки, її спадкування, звернення стягнення на частку в статутному капіталі.

Отже, об'єктом правочину є саме частка в статутному капіталі. Відповідно, висловлена позиція щодо оборотоздатності частки в статутному капіталі, як окремого об'єкту цивільних правовідносин, заслуговує на увагу, що не виключає можливості певних термінологічних уточнень (наприклад, визначення її як корпоративного паю, частки в товаристві чи іншим способом).

Корпоративні права мають похідний характер від права на частку в статутному капіталі. На обґрунтування даного висновку можна зазначити, що права учасника товариства на участь в управлінні його справами, на ознайомлення з інформацією про його діяльність не можуть самостійно відчужуватися на користь іншої особи без набуття нею права на частку в статутному капіталі. В той же час, в результаті набуття частки в статутному капіталі та внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру відповідна особа автоматично набуває корпоративних прав по відношенню до товариства і перехід цих прав не потребує вчинення окремого правочину. В свою чергу, припинення права на частку в статутному капіталі припиняє і корпоративні права відповідної особи по відношенню до товариства з обмеженою відповідальністю (окрім тих, які пов'язані з розрахунками при вибутті з товариства). Іншими словами, корпоративні права слідує за часткою в статутному капіталі і окремо від неї не існують.

Отже, частка в статутному капіталі є об'єктом права власності і, одночасно, підтвердженням визначеного законом обсягу корпоративних прав по відношенню до товариства.якості висновку можна зазначити, що об'єктом правочину щодо передачі прав в товаристві слід вказувати саме частку в статутному капіталі, а внаслідок набуття права на частку до такої особи переходять і корпоративні права за умови їх оформлення в установленому порядку. Наведене розмежування дозволяє здійснити правильне оформлення документів щодо переходу прав учасника господарського товариства і забезпечити їх ефективний захист в судовому процесі у разі виникнення спору.

1.Шемета Т.М. Частка у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю : поняття, правова природа *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №1. 55-59.

2.Оцел В.Г. Поняття та правова природа частки в статутному капіталі това-

риства URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/23.pdf>

3. Смітюх А.В. Щодо правової природи частки у статутному капіталі господарського товариства. *Правова держава*. 2015. №19. С.89-94.

4. Господарський кодекс України від 16.01.03р. №436-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення : 12.11.2020)

5. Корпоративне право України : підручник В.В. Луць, В.А. Васильєва, О.Р. Кібенко, І.В. Спасибо-Фатєєва [та ін.] ; за заг. ред. В.В. Луця. К. : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

Удовицький Д.Ю.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпровського національного університету
ім. Олесь Гончара

Науковий керівник:

Гордієнко Т.О.,

старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету ім. Олесь Гончара

ПОНЯТТЯ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЙОГО СТАДІЇ

Розгляд питання про місце нотаріату в системі юстиції і про його природу приводить до висновку про те, що нотаріальна діяльність є процесуальною за своїм характером.

Нотаріальний процес – це діяльність нотаріальних органів врегульована нормами нотаріального процесуального права, здійснювана у визначеному процесуальному порядку.

Змістом цієї діяльності є сукупність взаємних прав та обов'язків суб'єктів процесу – нотаріальних органів і осіб, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій. Об'єднані нотаріальними правовідносинами, ці суб'єкти здійснюють процесуальні дії, спрямовані на досягнення відповідної мети.

Метою нотаріального процесу є надання суспільним відносинам визначеної законом форми, яка має забезпечити захист і охорону прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [1].

Вчинення нотаріальних дій виконує чітко встановлене коло осіб. їх конкретний склад і обсяг компетенції встановлені законодавством (статті 1, 3, 34-38, 40 ЗУ "Про нотаріат"). Природа нотаріального процесу характеризується суворо передбаченою компетентністю вчинення функцій і вимогами встановлення чітко визначеного певного ступеня професіоналізму в діяльності всіх посадових осіб як суб'єктів — організаторів процесу [2].

До компетенції нотаріальних органів належать різні за складністю про-

вадження. Для того, щоб позбавитись можливих помилок, необхідно визначити, до яких стадій потрібно віднести окремі нотаріальні дії, які потім складуть нотаріальне провадження або окремий його етап [3]. Нотаріальному процесі можна виділити три обов'язкові стадії: Порушення нотаріального провадження; Підготовка до вчинення нотаріальної дії; Розгляд нотаріальної справи по суті та написання нотаріального акта.

Стадія порушення нотаріальної справи складається з подання заяви (або усного звернення до нотаріуса) і прийняття її посадовою особою, яка вчиняє нотаріальну дію. Прийняттю заяви передуює перевірка передумов права на вчинення даної нотаріальної дії і умов здійснення цього права. Стадія порушення нотаріального провадження починається з моменту звернення заінтересованої у вчиненні нотаріальної дії особи до нотаріуса або іншої посадової особи і закінчується в той момент, коли нотаріус прийме рішення про те, що вправі і повинен вчинити дану нотаріальну дію або зобов'язаний в її вчиненні відмовити [4].

Підстави до відмови у порушенні нотаріальної справи вичерпно закріплені у законодавстві. Так, ст. 49 ЗУ "Про нотаріат" передбачає, що нотаріус або інша посадова особа, що вчиняє нотаріальну дію, відмовляють у вчиненні нотаріальної дії, якщо: вчинення такої дії суперечить законові; дії підлягають вчиненню іншим нотаріусом чи іншою посадовою особою; з проханям про вчинення нотаріальної дії звернулася недієздатна особа або представник, який не має необхідних повноважень; правочин, що укладається від імені юридичної особи, не відповідає обсягу її цивільної правоздатності [5].

Нотаріус чи інша посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, не приймають для вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам законодавства або містять відомості, що порочать честь і гідність фізичних осіб.

Нотаріус не пізніше як у триденний строк виносить постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії, яка не відповідає певним вимогам (ч. 3 ст. 49 ЗУ "Про нотаріат") [4].

Стадія підготовки має своїм завданням створити необхідні умови для правильного вчинення нотаріальної дії, забезпечити законність і обґрунтованість нотаріального акта. Підготовка до вчинення нотаріальної дії починається після того, як нотаріус впевнився, що у нього немає процесуально-правових підстав до відмови у порушенні даної нотаріальної справи, і закінчується, коли нотаріус переконується в наявності всіх необхідних умов для вчинення нотаріального акта. Вирішення питання, пов'язаного з установленням кола фактів, що мають значення для даної справи, базується на зверненні до матеріальної норми права. Наприклад, при посвідченні правочину про відчуження жилого будинку або іншого нерухомого майна, що підлягає реєстрації, нотаріусом встановлюється і досліджується факт наявності права власності на вказане майно і осіб, які його відчужують [4].

Нотаріус повинен також вирішити, якими засобами можна обґрунтувати

наявність або відсутність цих юридичних фактів, тобто з'ясувати коло доказів по справі. Установивши факти і докази, що їх підтверджують, нотаріус повинен визначити коло суб'єктів процесу. Передусім це заінтересовані особи та їх представники. Після з'ясування кола суб'єктів нотаріус зобов'язаний вжити заходів щодо їх повідомлення, які б забезпечили їх участь у процесі.

Здійснивши всі підготовчі дії, нотаріус переходить до *стадії розгляду справи* по суті і вчинення нотаріальної дії, яка закінчується винесенням відповідного процесуального документа: видачею нотаріального свідоцтва або вчиненням посвідчувального напису. Саме в цій стадії нотаріус повинен переконатися в тому, що зміст дій, які вчиняються, відповідає вимогам закону і дійсним намірам сторін.

Ця стадія складається з кількох частин: підготовчої; вчинення посвідчувального напису або видачі свідоцтва; реєстрації нотаріальної дії.

Зміст підготовчої частини складають дії, пов'язані з установленням фактичних обставин справи. З цією метою нотаріус перевіряє надані документи, дає їм підсумкову оцінку, робить висновок щодо юридичних фактів, права або законного інтересу особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії.

До змісту підготовчої частини належить також вчинення попередніх дій, які повинні передувати вчиненню нотаріального акта з деяких справ. межах підготовчої частини при посвідченні правочинів та вчиненні деяких інших нотаріальних дій у випадках, передбачених законодавством, перевіряється справжність підписів учасників правочинів та інших осіб, що звернулися за вчиненням нотаріальної дії (ст. 45 ЗУ "Про нотаріат).

Стаття 52 ЗУ "Про нотаріат передбачає, що всі нотаріальні дії реєструються в реєстрах нотаріальних дій. Запис нотаріальної дії в реєстрі провадиться нотаріусом або іншим працівником державної нотаріальної контори або особою, яка перебуває у трудових правовідносинах із приватним нотаріусом, тільки після того, як посвідчувальний напис на документі або документ, що видається нотаріусом, ним підписані.

Також виділяється факультативна стадія - оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні. У разі якщо заінтересована особа вважає, що нотаріус неправильно вчинив нотаріальну дію або неправильно відмовив їй у вчиненні нотаріальної дії, вона вправі подати про це скаргу до суду [4].

За результатами розгляду теми можна зазначити, що нотаріальний процес є різновидом юридичного процесу і зводиться до передбаченого законом порядку вчинення нотаріальних дій, він характеризується складним структурним змістом. Елементами нотаріального процесу є його суб'єкти, стадії і провадження, що дозволяють окреслити просторово-часові межі та предметний зміст цієї форми діяльності.

1. Нотаріальний процес та його стадії URL: https://studopedia.com.ua/1_21723_notarialniy-protses-i-yogo-stadii.html.

2. Поняття та зміст нотаріального процесу URL: <https://lawbook.online/protses-ukrajini-tsilivniy/ponyattya-zmist-notarialnogo-58149.html>.

3. Нотаріальний процес і його стадії URL: <http://ibib.ltd.ua/notarialniy-protses-yogo.html>.

4. Стадії нотаріального процесу URL: <https://lawbook.online/protses-ukrajini-tsilniy/stadiji-notarialnogo-protsesu-57494.html>.

5. Закон України «Про нотаріат» редакція від 8 серпня 2020 року, № 3425-ХІІ, / Відомості Верховної Ради (ВВР).- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.

Стрижак Д. І.
здобувач вищої освіти Дніпровського
гуманітарного університету

Богатинський Є. О.
здобувач вищої освіти Дніпровського
гуманітарного університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Тема захисту трудових прав у період світової пандемії є надзвичайно актуальною бо під час запровадження карантинних умов, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню хвороби (COVID-19), коли через обмеження руху транспорту, міжміського сполучення, тощо працівники не мають можливості прибути до місця роботи чи у зв'язку з падінням доходів підприємства простоюють або закриваються, у суспільстві виникло питання щодо забезпечення трудових прав в Україні.

Беручи до уваги погіршення епідеміологічного стану та жорстокий тиск унаслідок поширення COVID-19, Україна стикається з низкою проблем у сфері працевлаштування та зайнятості, зокрема: масове скорочення робочих місць; безробіття; дефіцит гідної оплати праці; зменшення стабільної зайнятості та можливостей кар'єрного зростання тощо.

Право на працю кожної особи захищається відповідними нормативно правовими актами: Конституція України (кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується); Кодексом України про адміністративні правопорушення (наприклад, стаття 41 передбачає порушення встановлених термінів виплати заробітної плати, виплата її не в повному обсязі, що тягне за собою накладення штрафу); кодексом законів про працю (за порушення встановлених строків виплати зарплати працівникам більш як за один місяць та виплату її не в повному обсязі відповідно до ст. 265, тягне за собою фінансову відповідальність); Кримінального кодексу України (наприклад, безпідставна невивплата заробітної плати громадянам більш як за один місяць, тягне за собою відповідальність (ст. 175). В умовах карантину,

коли через проблеми в економіці на підприємствах зменшуються обсяги виробництва, затримується виплата заробітної плати, працівники перебувають під загрозою звільнення з роботи. Саме тому були внесені зміни до статті 47 Закону України «Про зайнятість населення» [1] щодо допомоги у зв'язку з частковим безробіттям. З'явилася нова підстава для звернення за допомогою – скорочення виробництва та тривалості робочого часу у зв'язку з тим, що роботодавцем вживаються заходи щодо профілактики та запобігання поширенню епідемії на виконання відповідного рішення місцевої державної адміністрації. З метою недопущення масових скорочень робочих місць, збереження кваліфікованих кадрів доцільно використати механізм надання допомоги з часткового безробіття, яка надається державною службою зайнятості підприємствам для виплати працівникам, у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу, у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції без припинення трудових відносин

На нашу думку, така схема компенсацій роботодавцям є частиною стимулюючих заходів для внутрішнього ринку. Роботодавці повинні взяти на себе зобов'язання, що вони не будуть звільняти працівників з фінансових причин впродовж періоду компенсаційних виплат. 2) працювати на умовах гнучкого режиму робочого часу 3) Оплачувати час простою в період оголошення карантину.

Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій через поширення коронавірусної хвороби (COVID-2019)». Цим Законом до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про зайнятість» внесено зміни, відповідно до яких працівники під час карантину мають право: 1) працювати на умовах дистанційної (надомної) роботи (стаття 60 Кодексу законів про працю(далі КЗпП) України).

Особисто ми можемо рекомендувати використати в період карантину такі права: 1) право на оплачувані щорічні основну та додаткову відпустки, порядок надання яких визначено у статті 10 Закону України «Про відпустки»; 2) право на соціальну додаткову відпустку працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину

– особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи(стаття 19 Закону України «Про відпустки»). Але все ж таки при можливості перейти на дистанційну форму праці.

Нажаль, під час карантину існують випадки, коли роботодавці змушують працівників писати заяви на звільнення за власним бажанням. Такі дії роботодавця є незаконними, та несуть за собою відповідні наслідки.

Законодавством про працю не передбачено підстав для звільнення працівника у період карантину або обмежувальних заходів. Тому, якщо у працівника не має бажання звільнитись з роботи, йому слід відмовитись від

написання такої заяви. У протилежному випадку, коли працівник буде вважати звільнення незаконним і звернеться до суду з позовом про поновлення на роботі, йому буде вкрай важко довести факт примушування з боку роботодавця до написання заяви про звільнення за власним бажанням. Якщо все ж таки вас звільнили, пам'ятайте, кожен громадянин має право на соціальний захист, у випадку безробіття.

Якщо ж ви вважаєте, звільнення незаконним, то в такому випадку ви маєте право звернутися до суду за захистом порушених трудових прав (із позовом про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу). При цьому важливо пам'ятати про строки звернення до суду в зв'язку з незаконним звільненням – місячний термін з дня, коли працівник отримав копію наказу про звільнення, або з дня видачі йому трудової книжки. Якщо порушили ваші будь-які трудові права, то слід спочатку писати скарги на роботодавця до управління держпраці, далі - звертатися до суду. Вважаємо, що державна політика в умовах поширення COVID-19 має бути направлена, в першу чергу, на підтримку роботодавців. «Карантинне законодавство» України щодо соціально-трудова відносин, зайнятості населення потребує удосконалення, воно має бути послідовним і виваженим з точки зору дотримання балансу інтересів роботодавця і працівника.

Доцільно знизити податкове навантаження на бізнес, запровадити пільгові ставки податку на прибуток та додану вартість, диференціювавши їх розмір залежно від активності роботодавців.

Право на компенсацію також мають роботодавці, які є суб'єктами малого підприємництва та які працевлаштували безробітних на нові робочі місця в пріоритетних видах економічної діяльності строком не менше ніж на два роки за направленням служби зайнятості; компенсація виплачується протягом одного року з дня працевлаштування особи за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття [2]. В період карантину та в звичайний час, з питань щодо захисту порушених трудових прав працівники можуть звертатися до юристів профспілок, членами яких вони є, а також на телефони «профспілкової гарячої лінії», які оприлюднені на офіційному сайті Федерації профспілок України.

Враховуючи досвід країн світу, дослідники пропонують створити Фонд економічної стабілізації; спрямовувати відповідні кошти на надання одноразових грантів, повернення яких не передбачено; надавати кредити, доступні за допомогою різних програм позики; забезпечити підтримку суб'єктів обіговими коштами для покриття витрат протягом карантину; відтермінувати виплати платниками податків; заморозити виплати за кредитами та позиками; відкласти виплати податку на майно для компаній, які зазнають збитки; знизити ставки та відтермінувати сплати ПДВ тощо [5].

В умовах карантину більшість країн світу переводять бізнес на дистанційну роботу, запроваджують тривалі оплачувані та неоплачувані відпустки для працівників, різноманітні програми державної допомоги робо-

тодавцям з метою збереження робочих місць [6].

Висновок: таким чином ми можемо зробити висновок, що по-перше, право кожного працівника захищається законом. Його порушенні несе за собою можливе звернення до суду, та поновлення порушених прав працівника. По-друге, держава повинна здійснювати допомогу підприємцям, для вирішення проблеми масових скорочень робочих місць на період карантину, а отже зменшити процент безробіття в Україні.

1. Про зайнятість населення (із змінами) : Закон України від 5 липня 2012 року 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

2. Деякі питання реалізації статті 26 та частини другої статті 27 Закону України “Про зайнятість населення” : постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2013 № 347 / Урядовий портал. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347-2013-p>

3. Кодекс законів про працю України із змінами № 931-IX від 30.09.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

4. Закону України «Про відпустки» №530-IX від 17.03.2020} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Сторожук Т. Заходи стимулювання бізнесу в умовах пандемії. URL: <https://www.ndifp.com/1479/> (дата звернення: 10.04.2020).

6. Зверева Л. Заходи зі збереження робочих місць під час COVID-19 в Україні та за кордоном. URL: https://zib.com.ua/ua/142432-zahodi_zi_zberezheniya_robocnih_mi (дата звернення: 30.05.2020).

Хитрук Р. О.

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ярошенко А. С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

На сьогоднішній день однією з характерних рис системи міжнародного права є розмежування по напрямкам, наслідком якого стають спеціальні правові акти вузької спеціалізації. Наразі така специфіка законодавства України породила чималу кількість міжнародно-правових актів, якими частково чи

опосередковано регулюються трудові відносини чи пов'язані з ними. Для України як новоствореної демократичної держави сьогодні є важлива консолідація національної правової системи із правовою системою міжнародної спільноти, а саме Європейського Союзу, як основного обраного напрямку нашої держави. Саме дефіцит досвіду українського законодавства є основною причиною відсутності конкретного механізму застосування міжнародних джерел права, і тому дана тема є актуальною та потребує детального дослідження.

Одним із перших питань, що потребують вирішення це проблема юридичної сили норм міжнародного правових норм та їхня співзалежність із національним правом. Чинні міжнародні договори, ратифіковані Україною, є частиною національного законодавства, про що зазначено в статті 9 Конституції України. Також про їхню пріоритетність над національним законодавством додатково проголошено на міжнародному рівні у Віденській конвенції про право міжнародних договорів. Тобто, у випадку коли між певними правилами, які зазначаються у законодавстві України про працю та тими, що визначені міжнародним договором чи угодою, в яких бере участь Україна, з'являється колізія, перевага надається правилам міжнародного законодавства (ст. 8-1 КЗпП України). Закріпленість принципу пріоритетності міжнародно-правових норм знайшло своє вираження в Основному Законі держави та в Кодексі законів про працю України. Це являється проблемою, адже значна частина затверджених Верховною Радою України міжнародних договорів та угод у галузі праці мають спеціальний, вузько спрямований характер, що нерідко суперечить більш загальним нормам національних нормативних актів.

Досліджуючи питання міжнародних договорів та угод у галузі праці, потрібно відзначити причини, які стали каталізатором їх виокремлення в особливу категорію. Причинами виділення групи міжнародних стандартів у сфері праці стали: 1) безперервний розвиток значення та ролі трудових прав людини у становленні демократичної правової державності та демократичного міжнародного співтовариства; 2) юридичне закріплення принципу соціальної держави; 3) проголошення на міжнародному рівні важливості забезпечення кожному права на достатній життєвий рівень через використання праці людини; 4) об'єктивна необхідність гармонізації міжнародних і національних стандартів у сфері правового регулювання праці [1]. Класифікується система міжнародних стандартів у галузі трудового права наступним чином:

за сферою дії (регіональні (європейські, азіатські, американські, африканські, СНД) та універсальні;

за суб'єктами (праця окремих суб'єктів- жінок, дітей та інвалідів, та окремих працівників: шахтарів, працівників сфери торгівлі, сільського господарства, моряків та ін.)

Відповідно предмета регулювання та його участі до трудового права України ратифіковані міжнародні договори можна поділити на загальні та

спеціалізовані(спеціальні). Сфера дії загальних міжнародних договорів поширюється на широке коло суспільних відносин, лише частиною яких є власне трудові. Що ж до спеціалізованих (спеціальних) міжнародних договорів, то вони, проваджуючись нормами загальних договорів, складають основу регулювання спеціальними трудовими відносинами та окремими внутрішньогалузевими інститутами трудового права. Основна характерна риса та важливість загальних міжнародних угод зумовлена тим, що саме ними закріплене право кожного на працю. Першим міжнародно-правовим документом, що проголосив основоположні права то свободи людини стала Загальна декларація прав людини, якій прописані головні норми трудових відносин (кожна людина має право на працю, вільний вибір роботи, справедливості і сприятливі умови праці та захист від безробіття. Кожна людина, без будь-якої дискримінації, має право на рівну оплату за рівну працю. Кожен працюючий має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує людині гідне існування, її самої та її сім'ї і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення) [2]. Іншим важливим нормативно-правовим актом, що регулює трудові відносини став Міжнародний пакт про економічні соціальні та культурні права («держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно вибирає або на яку вона вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права») [3]. Вище вказані нормативно-правові акти є чи не першими міжнародними стандартами прав людини, які серед іншого проголосили право кожного на працю і гідні умови праці. І саме їхня поява стимулювала появу специфічних актів, наприклад Конвенція ООН про права дитини [4], яка не гарантувала право на працю, а, навпаки, захищала неповнолітніх осіб від незаконної експлуатації. Для визнання держави міжнародним товариством є надважливо запроваджувати основні принципи удосконалення національного трудового законодавства відповідно міжнародних стандартів. Необхідною умовою є закріплення в Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України принцип врахування законодавчих актів Європейського Союзу враховуючи всі політичні, економічні та соціальні наслідки приєднання правових норм, в процесі адаптації до вимог законодавства Європейського Союзу [5]. Однак такий напрямок може йти в розріз із інтересами самої країни. Справа в тому, що чимало Директив Європейського Союзу являються пов'язаними між собою, таким чином використовуючи ратифіковані міжнародно-правові акти Україні доведеться опосередковано застосовувати норми міжнародного законодавства, що не є складовою національного законодавства. Етап імплементації Україною загальних міжнародних стандартів регулювання праці вже забезпечив чималу практику їх застосування, однак безперечно доопрацювання потребують спеціальні міжнародних стандартів у сфері транснаціональних трудових відносин.

1. Серета О. Міжнародні стандарти з охорони праці: сучасний стан та перспективи адаптації законодавства України. Публічне право. 2013. № 2. С.219–226.

2. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 08.11.2020).

3. Міжнародний пакт про економічні соціальні та культурні права ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення 08.11.2020).

4. Конвенція про права дитини ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 08.11.2020).

5. Грекова М.М. Визначення поняття та ознак міжнародних трудових стандартів. Право України. 2008. № 4. С. 50–53.

Александрова Є. О.

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ярошенко А. С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

Одним із національних багатством нашої країни виступає саме ліс і тим самим він знаходиться в постійній увазі зі сторони держави та потребує в ефективній охороні, захисті та в відновленні і це є одним із основних обов'язків кожного з користувачів, так і в обов'язковому порядку державних органів лісового господарства, які створення задля цих головних цілей. В Україні, зважаючи увагу на клімат та родючість землі, безпосередній розвиток лісового господарства повинен перебувати лише в позитивному стані, але на сьогодні головною проблемою для влади і суспільства виступає саме охорона цих необхідних для життя лісових ресурсів.

Зазначимо, що за своїм розташування та ефективним призначенням, лісові зони виконують функції водоохоронних, захисних, оздоровчих процесів, а також безпосередньо забезпечують відповідні потреби суспільства в лісових ресурсах в цілому. Щодо правового регулювання використання та охорони лісів можна сказати, що воно безпосередньо залежить від оптимального рівня їх

стану, а також відповідними способи їх захисту. Відповідно до положень та норм, які визначені в Лісовому кодексі України, забороняється введення в експлуатацію, створення підприємств та установ, які за своєю функціональною діяльністю сприяють шкідливому впливу на стан та відновлення лісів, а використання будь-яких ділянок землі лісового фонду не повинно вестися методами та способами, які за своєю специфікою можуть призвести до погіршення протипожежного та санітарного стану лісів та умов їх відтворення. [1]

Слід пам'ятати, що загальним правилом захисту і охорони лісів для всіх лісокористувачів є те, що абсолютно все ліси підлягають охороні та захисту від знищення та будь-якого пошкодження, в тому числі від пожеж, незаконних (самовільних) вирубок, а за забезпеченням дотримання вище зазначеного правила займаються центральні і місцеві органи виконавчої влади, а також місцеві ради та постійні лісокористувачі.

Актуальною проблемою в нашій країні за всі роки і навіть на сьогодні залишається незаконна (самовільна) вирубка лісів. Тільки за минулий 2019 рік в Україні затвердилось загальний обсяг незаконних рубок, який складає 118 тисяч куб.м на суму заподіяної шкоди – 814, 2 млн гривень. Це свідчить про неефективність здійснення та проведення заходів щодо безпосереднього забезпечення належної охорони та захисту лісів, а саме в Харкові, Херсоні та Житомирі. Також мають місце випадки, коли особи, у яких функціональний обов'язок безпосередньо полягає у забезпеченні схоронності лісів, не виконують свої посадові обов'язки, а навпаки сприяють вчиненню незаконних рубок. Так у 2019 році, до дисциплінарної відповідальності було притягнуто 717 працівників державної лісової охорони, звільненню із займаних посад підлягло 78 особи, а щодо 4 осіб були розпочаті кримінальні провадження. [2]

На нашу думку, обставини для скоєння самовільних рубок свідчать про те, що головною причиною збільшення їх обсягів є значно низький рівень матеріального забезпечення населення, яке потім змушене задовольняти свої життєві потреби у незаконний спосіб, шляхом знищення лісів нашої країни.

Дана проблема є лише однією з багатьох, адже якщо провести аналіз комплексу не раціонального використання лісових ресурсів України, то можна побачити, що наявне спричинення згубних наслідків саме для людини, зокрема це стосується: лісових пожеж, масового розмноження шкідників, затоплень лісових масивів, аварійного забруднення лісового фонду, але ж розповсюдженою є саме самовільна вирубка лісів.

Таким чином, можна зробити висновок, що для вирішення вище зазначених проблем, а особливо самовільної вирубки лісів нашої країни, потрібно застосувати необхідний ряд заходів, який буде зосереджений на посилення уваги на збереження та охорону лісів по всій Україні, залучення також й населення нашої держави, а також посилити відповідальність за нанесення такої шкоди лісам, адже це може призвести до порушення збалансованості між лісосировинними запасами, обсягами лісо споживання та здійснювати господарську діяльність у лісах.

1. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січень 1994 р. № 3852-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. №17. С. 100.

2. Публічний звіт Державного агентства лісових ресурсів України за 2019 рік. URL: https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/26022020/pdf.

Ястребова К. В.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного університету
ім. Олесь Гончара

Науковий керівник:
Гордієнко Т.О.
старший викладач кафедри
юридичного факультету
Дніпровського Національного
університету імені Олесь Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПОСВІДЧЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Конституцією України закріплено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю на власний розсуд, у тому числі й на випадок смерті. Виникає питання, як сам працює механізм передачі майна згідно до спадкового договору, а саме як отримати майно, та які права і обов'язки ми маємо. Саме це питання чітко відображає актуальність цієї теми.

Спадковий договір отримав своє визнання з часів рецепції римського права у європейські правові системи. Але, саме римське приватне право визнавало виключно дві підстави для відкриття спадщини: за заповітом або за законом. Спадкового договору римське право не допускало у спадщині, воно оголошувало недійсними будь-які договори, які обмежували волю заповідача, і навіть договори про відмову від спадщини, що повинна була відкритися. Разом з тим, Римський закон допускав, як особливий вид договору, дарування на випадок смерті, який не вважався обов'язковим для дарувальника і останній, у будь-який час до відкриття спадщини, міг його скасувати. Спадковий договір як правовий інститут є новацією у вітчизняному законодавстві і врегульовано законодавцем лише з прийняттям Цивільного кодексу України у 2003 році.

Питання спадкового договору регулюються главою 90 книги шостої «Спадкове право» Цивільного кодексу України і розділом 23 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2004 № 20/5 (далі- Інструкція).

За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується вико-

нувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і набуває право власності на майно відчужувача в разі його смерті (ст. 1302 ЦКУ).

Простіше кажучи, старанному набувачу за певні дії обіцяється певне майно відчужувача. Згідно до ст. 190 ЦКУ і з'ясовуємо, що таким майном можуть бути окрема річ або сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майно, яке є предметом спадкового договору, переходить до набувача лише після смерті відчужувача. В цьому принципова відмінність даного правочину від договору довічного утримання (догляду), адже за останнім право власності на майно перейде з моменту набуття чинності договором.

Слід зазначити, що до спадкового договору не застосовуються норми спадкового права. Згідно з Цивільним кодексом України сутність спадкового договору полягає в тому, що за таким договором відбувається розпорядження належним відчужувачеві майном ще за життя, але із набуттям набувачем права власності на майно після смерті відчужувача.

Інститут спадкового договору має більш тісний зв'язок з підгалуззю зобов'язального, а не спадкового права, оскільки виступає різновидом договорів про передачу майна у власність. Схожість спадкового договору із спадкуванням виявляється в спільності основної юридичної підстави виникнення права на спадкування у спадкоємців і права власності у набувача, якою є смерть фізичної особи - відчужувача. Позитивною стороною правового інституту спадкового договору є забезпечення гідного життя особам, які самостійно реалізувати таке право не мають змоги, а також захист їх майнових та немайнових прав.

Слід зауважити, хоч законодавець відніс такий правовий інститут як спадковий договір до спадкового права і відносини, які підпадають під регулювання зазначеного правового інституту, пов'язані зі смертю фізичної особи, однак це не є спадкуванням. Згідно ст. 1217 Цивільного кодексу України спадкування здійснюється за заповітом або за законом. Одним із підтверджень застосування положень зобов'язального права до спадкового договору є вимога абзацу другого пункту 233 Інструкції, яка передбачає, що спадкові договори, предметом яких є нерухоме майно, посвідчуються нотаріусом з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження. Крім того, спадковий договір може бути визнано недійсним із підстав, визначених нормами глави 16 Цивільного кодексу України «Правочини».

Істотною умовою спадкового договору є його предмет, яким виступає майно відчужувача. Не можуть бути предметом спадкового договору особисті немайнові права (на свободу, сім'ю, ім'я, особисте життя тощо), оскільки вони невіддільні від фізособи, та речові права на чуже майно (сервітут емфітевзис, суперфіцій).

Сторонами у спадковому договорі є відчужувач та набувач. Відчужувачем може бути подружжя, один із подружжя або інша особа, а набувачем - фізична або юридична особа. Особливістю сторін у спадковому договорі є те,

що відчужувачем може бути лише фізична особа, тоді як набувачем – фізична або юридична особа.

У разі смерті фізичної особи - набувача або ліквідації юридичної особи - набувача за спадковим договором нотаріус, за письмовою заявою відчужувача, припиняє дію цього договору, про що на всіх його примірниках робиться відповідний напис. У цьому випадку спадкоємці набувача мають право вимагати від відчужувача відшкодування витрат, яких вони зазнали при виконанні спадкового договору в тій частині зобов'язань, які були виконані набувачем до його смерті.

Якщо відповідно до спадкового договору набувач зобов'язаний був вчинити певні дії після смерті відчужувача, то у разі смерті набувача обов'язок вчинити ці дії переходить до його спадкоємців. В якості висновку можна зазначити, що спадковий договір має подвійну правову природу: він одночасно є і розпорядженням на випадок смерті, і договором, змістом якого обумовлюються його істотні умови. За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

1. Конституція України від 01.01.2020.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про нотаріат : Закон України від 08.08.2020, № 3425-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16.10.2020, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012, № 282/20595, [Електронний ресурс], URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>.

Стрижак Д. І.
здобувач вищої освіти Дніпровського
гуманітарного університету

Богатинський Є.О.
здобувач вищої освіти Дніпровського
гуманітарного університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Тема захисту трудових прав у період світової пандемії є надзвичайно актуальною бо під час запровадження карантинних умов, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню хвороби (COVID-19), коли через обме-

ження руху транспорту, міжміського сполучення, тощо працівники не мають можливості прибути до місця роботи чи у зв'язку з падінням доходів підприємства простоюють або закриваються, у суспільстві виникло питання щодо забезпечення трудових прав в Україні.

Беручи до уваги погіршення епідеміологічного стану та жорстокий тиск унаслідок поширення COVID-19, Україна стикається з низкою проблем у сфері працевлаштування та зайнятості, зокрема: масове скорочення робочих місць; безробіття; дефіцит гідної оплати праці; зменшення стабільної зайнятості та можливостей кар'єрного зростання тощо.

Право на працю кожної особи захищається відповідними нормативно правовими актами: Конституція України (кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується); Кодексом України про адміністративні правопорушення (наприклад, стаття 41 передбачає порушення встановлених термінів виплати заробітної плати, виплата їх не в повному обсязі, що тягне за собою накладення штрафу); кодексом законів про працю (за порушення встановлених строків виплати зарплати працівникам більш як за один місяць та виплату її не в повному обсязі відповідно до ст. 265, тягне за собою фінансову відповідальність); Кримінального кодексу України (наприклад, безпідставна невивплата заробітної плати громадянам більш як за один місяць, тягне за собою відповідальність (ст. 175)). В умовах карантину, коли через проблеми в економіці на підприємствах зменшуються обсяги виробництва, затримується виплата заробітної плати, працівники перебувають під загрозою звільнення з роботи. Саме тому були внесені зміни до статті 47 Закону України «Про зайнятість населення» [1] щодо допомоги у зв'язку з частковим безробіттям. З'явилася нова підстава для звернення за допомогою – скорочення виробництва та тривалості робочого часу у зв'язку з тим, що роботодавцем вживаються заходи щодо профілактики та запобігання поширенню епідемії на виконання відповідного рішення місцевої державної адміністрації. З метою недопущення масових скорочень робочих місць, збереження кваліфікованих кадрів доцільно використати механізм надання допомоги з часткового безробіття, яка надається державною службою зайнятості підприємствам для виплати працівникам, у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу, у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції без припинення трудових відносин

На нашу думку, така схема компенсацій роботодавцям є частиною стимулюючих заходів для внутрішнього ринку. Роботодавці повинні взяти на себе зобов'язання, що вони не будуть звільняти працівників з фінансових причин впродовж періоду компенсаційних виплат. 2) працювати на умовах гнучкого режиму робочого часу 3) Оплачувати час простою в період оголошення карантину.

Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про внесення змін

до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій через поширення коронавірусної хвороби (COVID-2019)». Цим Законом до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про зайнятість» внесено зміни, відповідно до яких працівники під час карантину мають право: 1) працювати на умовах дистанційної (надомної) роботи (стаття 60 Кодексу законів про працю(далі КЗпП) України).

Особисто ми можемо рекомендувати використати в період карантину такі права: 1) право на оплачувані щорічні основну та додаткову відпустки, порядок надання яких визначено у статті 10 Закону України «Про відпустки»; 2) право на соціальну додаткову відпустку працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи(стаття 19 Закону України «Про відпустки»). Але все ж таки при можливості перейти на дистанційну форму праці

Нажаль, під час карантину існують випадки, коли роботодавці змушують працівників писати заяви на звільнення за власним бажанням. Такі дії роботодавця є незаконними, та несуть за собою відповідні наслідки. Законодавством про працю не передбачено підстав для звільнення працівника у період карантину або обмежувальних заходів. Тому, якщо у працівника не має бажання звільнитись з роботи, йому слід відмовитись від написання такої заяви. У протилежному випадку, коли працівник буде вважати звільнення незаконним і звернеться до суду з позовом про поновлення на роботі, йому буде вкрай важко довести факт примушування з боку роботодавця до написання заяви про звільнення за власним бажанням. Якщо все ж таки вас звільнили, пам'ятайте, кожен громадянин має право на соціальний захист, у випадку безробіття.

Якщо ж ви вважаєте, звільнення незаконним, то в такому випадку ви маєте право звернутися до суду за захистом порушених трудових прав (із позовом про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу). При цьому важливо пам'ятати про строки звернення до суду в зв'язку з незаконним звільненням – місячний термін з дня, коли працівник отримав копію наказу про звільнення, або з дня видачі йому трудової книжки. Якщо порушили ваші будь-які трудові права, то слід спочатку писати скарги на роботодавця до управління держпраці, далі звертатися до суду.

Вважаємо, що державна політика в умовах поширення COVID-19 має бути направлена, в першу чергу, на підтримку роботодавців. «Карантинне законодавство»України щодо соціально-трудова відносин, зайнятості населення потребує удосконалення, воно має бути послідовним і виваженим з точки зору дотримання балансу інтересів роботодавця і працівника.

Доцільно знизити податкове навантаження на бізнес, запровадити пільгові ставки податку на прибуток та додану вартість, диференціювавши їх розмір залежно від активності роботодавців.

Право на компенсацію також мають роботодавці, які є суб'єктами малого підприємництва та які працевлаштували безробітних на нові робочі місця в пріоритетних видах економічної діяльності строком не менше ніж на два роки за направленням служби зайнятості; компенсація виплачується протягом одного року з дня працевлаштування особи за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття [2]. В період карантину та в звичайний час, з питань щодо захисту порушених трудових прав працівники можуть звертатися до юристів профспілок, членами яких вони є, а також на телефони «профспілкової гарячої лінії», які оприлюднені на офіційному сайті Федерації профспілок України.

Враховуючи досвід країн світу, дослідники пропонують створити Фонд економічної стабілізації; спрямовувати відповідні кошти на надання одноразових грантів, повернення яких не передбачено; надавати кредити, доступні за допомогою різних програм позики; забезпечити підтримку суб'єктів обіговими коштами для покриття витрат протягом карантину; відтермінувати виплати платниками податків; заморозити виплати за кредитами та позиками; відкласти виплати податку на майно для компаній, які зазнають збитки; знизити ставки та відтермінувати сплати ПДВ тощо [5]. В умовах карантину більшість країн світу переводять бізнес на дистанційну роботу, запроваджують тривалі оплачувані та неоплачувані відпустки для працівників, різноманітні програми державної допомоги роботодавцям з метою збереження робочих місць [6].

Висновок: таким чином ми можемо зробити висновок, що по-перше, право кожного працівника захищається законом. Його порушенні несе за собою можливе звернення до суду, та поновлення порушених прав працівника. По-друге, держава повинна здійснювати допомогу підприємцям, для вирішення проблеми масових скорочень робочих місць на період карантину, а отже зменшити процент безробіття в Україні.

---

1. Про зайнятість населення (із змінами) : Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

2. Деякі питання реалізації статті 26 та частини другої статті 27 Закону України “Про зайнятість населення” : постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2013 № 347 Урядовий портал. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347-2013-p>

3. Кодекс законів про працю України із змінами № 931-IX від 30.09.2020 Закону України «Про відпустки» № 530-IX від 17.03.2020} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Сторожук Т. Заходи стимулювання бізнесу в умовах пандемії. URL: <https://www.ndifp.com/1479/>(дата звернення: 10.04.2020).

5. Зверева Л. Заходи зі збереження робочих місць під час COVID-19 в Україні та за кордонном. URL: https://zib.com.ua/ua/142432-zahodi_zi_zberezheniya_robocnih_mi(дата звернення: 30.05.2020).

Олійник І.О.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

Усиновлення є однією із досліджуваних тем сьогодення, адже це невід'ємна частина життя, яка потребує детального вивчення. Даний процес він може відбуватися не лише на території нашої держави, але і за її межами, що уже стало звичайною практикою. Особлива увага приділяється інституту усиновлення через великі масштаби сирітства та дитячої бездоглядності з боку батьків. Умовами розвитку тенденції залишення своїх дітей виступає в багатьох сім'ях важка економічна ситуація, пияцтво та народжуваність неповнолітніми, які ще не є готовими для того, щоб стати батьками, тому інститут усиновлення впливає на підтримку соціуму та майбутньому дітей. Проте, з розвитком міжнародного усиновлення з'явилося чимало нових проблем, а саме торгівля дітьми або використання їх у корисливих цілях. Дослідженням даного питання займалися у своїх працях В. А. Рясенцева, І.А. Зіміна, Н.В. Погорецька, О.О. Грабовська, К.В. Гечка, В.В. Забровський, І.А. Моренець та інші вчені. Важливим напрямком державної політики є охорона дитинства. Аналіз статистичних даних останніх років свідчить про те, що стрімко розвивається інститут міжнародного усиновлення.

Важливою передумовою усиновлення згідно ст.24 Закону України «Про охорону дитинства» є лише за умови неможливості влаштувати дитину в рідному середовищі, приймається рішення про міждержавне усиновлення [1]. Функцію захисту прав та інтересів дітей у міждержавному усиновленні міжнародне право покладає на державу походження дитини та державу, в якій проживають усиновлювачі.

Законодавством України встановлені обов'язкові вимоги, які слід враховувати при здійсненні усиновлення з іноземним елементом, а саме: 1) іноземці можуть усиновити українську дитину лише після вичерпання національних можливостей її влаштування в сім'ю; 2) переважне право на усиновлення дитини-громадянина України мають іноземці, які є родичами дитини,

громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги, подружжя; 3) для здійснення усиновлення іноземцями дитина має пробути не менше одного року на обліку у урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини; 4) іноземні громадяни не можуть всиновлювати українських дітей віком до одного року [2].

Особливістю інституту усиновлення є дотримання обов'язкової до-умдової процедури, яка включає в себе звернення до Міністерства соціальної політики України, подання заяви про бажання усиновити дитину, отримання висновку та згоди Міністерства соціальної політики України. [3] Складність даної процедури полягає обтяженням іноземним елементом, викликана тим, що для регулювання цієї сфери правовідносин застосовується не лише національне законодавство, а й міжнародні та міждержавні нормативно-правові акти, які мають свої особливості. Також іноземці можуть усиновляти дітей, які не є сиротами і мають родичів. Крім того, недосконалість процедури усиновлення іноземцями дозволяє їх посередникам, прикриваючись довіреністю, виконувати дії замість прийомного батька, які той повинен виконувати особисто [4].

Згідно цього виникає чимало проблемних питань, що також впливає на дітей, а саме: 1) відсутній контроль за дотриманням прав усиновлених дітей, які були вивезені за кордон. Гаазька конвенція 1993 р. не зобов'язує надавати звіти після всиновлення, але жодною мірою не обмежує і не виключає їх; 2) розвиток корупції, адже іноземців, які бажають усиновити дитину з України, щонайменше 5 тисяч щорік; 3) відсутність правового закріплення повернення усиновлених дітей до країни свого походження. [5].

Отже, даний інститут потребує вирішення зазначених потреб, адже це є передумовою позитивних факторів, а саме: зростання дитини у родинному середовищі, отримання майнових прав на рівні з біологічними дітьми, можливість розвиватися. Тому, потрібно провести офіційні дослідження для викорінення всіх проблемних питань, удосконалити положення Гаазької конвенції, запровадити досконалий механізм знайомств іноземців з дітьми та розробити тести (психологічного напрямку), що будуть відображати готовність усиновити дітей. Важливо пам'ятати, що розвиток даного інституту це можливість зробити життя даної категорії дітей кращим.

1.ЗУ «Про охорону дитинства». Редакція від 03.07.2020, підстава - 720-IX.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>;

2.Деркаченко Ю. Правова забезпеченість і соціальна обумовленість міжнародного усиновлення. *Юридична Україна*. 2006.

3.Гечка К.В. Забровський В.В. Міжнародне усиновлення дітей: Проблемні аспекти. Порівняльне аналітичне право. 2015 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4670/1/Забровський.%20Міжнародне%20усиновлення%20дітей.pdf>;

4.Погорецька Н.В. Міжнародне усиновлення: Проблемні питання. *Форум права* URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9767/1/Morenec.pdf>.

Олійник І.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ПОВНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІМ: ПРОБЛЕМАТИКА НА СУЧАСНОМУ РІВНІ РОЗВИТКУ

Актуальною темою сьогодення є правове положення неповнолітніх у цивільному процесі, що стрімко розвивається в наш час та потребує удосконалення та вирішення проблем, що виникають на шляху становлення. Емансипація почала розвиватися на території нашої держави на законодавчому рівні з прийняттям 16 січня 2003 році Цивільного кодексу України (далі ЦКУ). Важливим аспектом необхідності прийняття такого явища виступив перехід до ринкової економіки, що потребував надати неповнолітнім особам повної цивільної дієздатності, щоб забезпечити самостійність у цивільних правовідносинах. Визначаючи вікову межу, коли дитина стає повнолітньою важливими умовами є розуміння нею значення своїх дій та повноцінне керування ними, що в нашому випадку вважаються досягненими з 18 років, проте є випадки визначені законом, коли непотрібно чекати певного віку, щоб бути повноправним суб'єктом правовідносин.

Дослідженням цивільної дієздатності та наданням повної цивільної дієздатності займалися чимало науковців, а саме Б.С. Антимонов, В.П. Грибанов, І.В. Жилінкова, І.В. Спасибо-Фатєєва, Л.Г. Кузнецова, Я.М. Шевченко та інші.

Згідно Конституції України, а саме ст. 3 обов'язком держави виступає утвердження і забезпечення прав і свобод людини, тому важливим є момент набуття особою здатності самостійно здійснювати свої цивільні права та обов'язки, тобто повної цивільної дієздатності.

Неповнолітніх осіб за обсягом цивільної дієздатності деякі науковці умовно поділяють на дві групи: неповнолітні особи, які за загальним правилом володіють неповною цивільною дієздатністю та мають право вчиняти правочини, що виходять за межі обсягу їхньої цивільної дієздатності, за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників; неповнолітні особи, які володіють повною цивільною дієздатністю у зв'язку з емансипацією [3]. Якщо звернутися до римського права, то одним із шляхів набуття особою дієздатності було звільнення дитини від влади батька в результаті спеціальної процедури – емансипації. Так, за традицією, батько тричі «продавав» (манципіював) дитину особі, яка, у свою чергу, звільняла підвладного на волю. Пізніше процедура емансипації була значно спрощена й допускалась за

усною заявою батька перед судом [4]

Відповідно до положень ч. 2 ст. 34, ст. 35 Цивільного кодексу України підставами для емансипації є такі обставини: неповнолітня особа досягла 16 років та працює за трудовим договором; неповнолітня особа записана матір'ю або батьком дитини; неповнолітня особа досягла 16 років та бажає займатися підприємницькою діяльністю; реєстрація шлюбу неповнолітньою особою [2]

Проте, регулювання зазначеної процедури має чимало проблем, що є результатом соціальних чинників : 1) автономізації підлітків від батьків та родини уцілому; 2) ранній вступ неповнолітніх у самостійне життя; 3) прагненням до економічної незалежності від батьків; 4) розвиток трудової діяльності неповнолітніх; запровадження можливостей для отримання прибутку неповнолітніми у різних сферах ; 6) інтернет мережі, що дозволяють працювати у будь-якому віці [5]. Важливо зазначити, що під час розгляду справи про надання особі повної цивільної дієздатності рішення приймає суд, який робить акцент на юридичних фактах, що є підставами для надання повної цивільної дієздатності. Тобто, це факти, що свідчать про наявність зрілості особи , аналіз її свідомості для здійснення дій для набуття цивільних прав та обов'язків та можливості нести відповідальність за свої дії.

Основні проблеми розгляду справ щодо надання неповнолітнім повної цивільної дієздатності чітко прослідковуються на прикладі рішень судів різних інстанцій. [5]

Отже, з розвитком даного інституту є потреба в глобальному дослідженні умов надання повної цивільної дієздатності та удосконалення їх на законодавчому рівні.

Деякі формальні аспекти для отримання повної цивільної дієздатності створюють на практиці незручності через довгий розгляд справи судом при реалізації неповнолітньою особою права на емансипацію. Для вирішення даної проблеми потрібно розширити повноваження органів опіки та піклування щодо встановлення поважності причин ненадання згоди на емансипацію одного з батьків. Також дозволити навчання неповнолітньою особою поряд із трудовою діяльністю. Спростити процедуру підприємницької діяльності беручи до уваги законодавство інших держав. Тобто, важливо розширити права неповнолітніх у даному інституті, адже зараз молодь стрімко розвивається і потребує підтримки з боку держави.

1. Конституція України. Редакція від 01.01.2020, підстава - 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> ;

2. Цивільний кодекс України. Редакція від 16.10.2020, підстава - 124-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> ;

3. Ключковська Н. Підстави та порядок надання повної цивільної дієздатності. 2018. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/7/4.pdf> ;

4. Памятники римського права: Законы XII таблиц. Институция Гая. Дигесты Юстиниана. М. : Зерцало, 1997. 608 с.;

5. Міщенко М.В. Умови та порядок надання неповнолітнім повної цивільної дієздатності. 2015. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Mishchenko.pdf> .

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Матеріали регіональної
науково-практичної конференції*

(м. Дніпро, 25 листопада 2020 р.)

Підп. до друку 22.12.2020. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 20,50.
Обл-вид. арк. 21,25. Зам. № 01/21-м. Тираж 50 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 756-46-41
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018